
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
5 68 F
18

P. 757.

.... R. C. S. C. D. D. S.

Larga e grande

Ill.mo Sig. mio et

Sum p. Lois Bapta Sitarpet.

5.13 8-8-

Epitaphium D. Fran. Guerrera in morte
Cortesij Brana

Cortesius Brana Mazaracaeus graecae
linguae copia, ueterumque eloquentissimorum.
nulli secundus, pie uixit
saeculi xvij. anno aetatis suae lvi.
vi. id. sept.

Νεκρὸν τύμβος ἔχει, ψυχὴν δ' αὖ ζῶσαν
ὄλυμπος.
Τίπτ' ὀδύρεσθε φίλοι, ζῶντα μέρος τῷ
τ' ἀγαθοῖς;

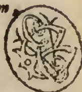
PROGYMNASMATVM
Ad vſum Scholarum Humaniorum

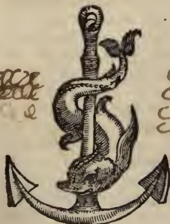
IACOBI PONTANI
DE SOCIETATE
IESV.

Volumen Primum.

Cum Annotationibus
DE REBVS LITERARIIS

In hac poſtrema editione correctum, dilucidatum, & in meliorem formam redactum.





VENETIIS CIↃ IↃ XC.
Apud Aldum.

Ad fratrem Gaddi ... Zalyrade.

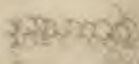
PROGYMNASMATVM
Ad vsum Scholarum Humaniorum

IACOBI PONTANI DE SOCIETATE IESV.

Volumen Primum.

Cum Annotationibus





VENETIIS CIƆ IƆ XC.

Apud Aldum.

GENEROSO,
ATQVE
Omnibus Rebus Ornatiſſimo adoleſcenti,
GEORGIO FVGGERO
IACOBI F.
Baroni in Kirchberg, & VVeiſſenhorn.

IACOBVS PONTANVS
S. P. D.

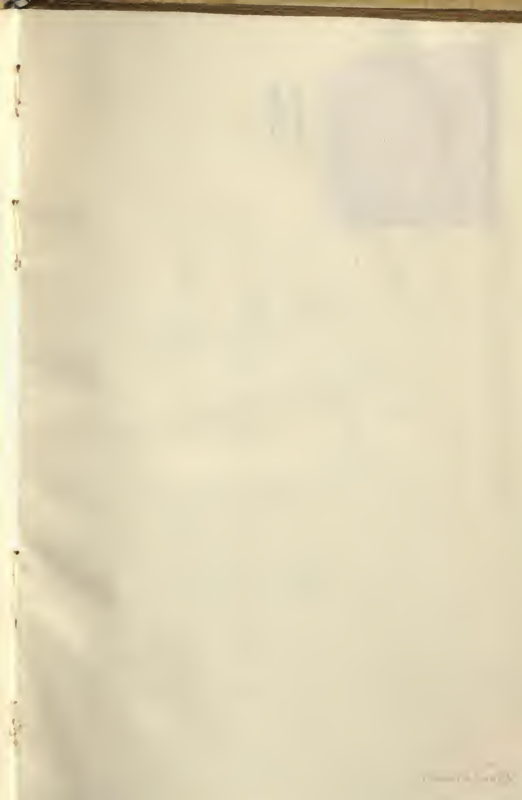


VOD Iam inueterata eademq. laudabilis eruditorum conſuetudo me hortabatur, vt poſtea, quàm primo meorum progymnaſmatum dialogorumq. volumini ſummum faſtigium impoſuiſſem, deliberarem mecum, cuinam in aliquo dignitatis & excellentię gradu locato, idipſum inſcribere ac donare potiſſimum oporteret, eam omnem deliberationem ab illuſtri adoleſcentia tua inciſam planè ac ſublatam gaudeo, vehementerq. lætor. Etenim adeò multa, minimeq. leuia rationum momenta, cur ſub tuo nomine hoc vigiliarum mearum opuſculum, & hunc primum perquam mediocris ingenij mei partum in vulgus exire ſinerem, etiam nil tale uoluntati occurrerunt, ut niſi ore ſim duriſſimo, animoq. longè ingratiſſimo, ad alium præter te, quantumuis omni genere nobilitatis eminentiſſimum, neutiquam mittere illum poſſim. Nam ſi quis vnquam in ampliſſima familia natus, proba & præclara mentis indole auctus, domeſticis virtutum exemplis abundans, aliquo coniunctionis uinculo cum altero colligatus: poſtremò, ſi quis adhuc extitit, qui iure ſuo ab alijs multa exigeret, cuncta hæc in te vnum confluxerunt.

Quanquam enim propter ętatem nondum confirmatam, nondumque permissam tibi liberius, ac tuo arbitratu viuendi potestatem, apud nos beneficia ponere hactenus non potueris, tamen haud parum iam in nos tuæ uoluntatis contulisti, tuamq. erga cętum nostrum propensionem satis declarauisti. Et meruerunt quàm optimè de nobis parentes tui, meruerunt aui tui, meruerunt ambæ, FVGGERORVM nimirum ILSVNGORVMQ. domus, unde tu paternam & maternam originem ducis. Quibus vniuersis atque singulis cum pro amoris magnitudine, meritorum verò etiam multitudinę pares agere gratias (quid enim dicam referre?) nequeamus, quis tandem est, qui non intelligat, eorum nos minoribus in omne consequentis æui spatium teneri obstrictos? ut quamuis quocunque modo soluamus quidpiam, nunquam tamen desinamus idipsum debere quod soluimus: & licet obseruantia, studio, laboribus contendamus plus quàm possumus, nihilominus nec minimam uestrorum in nos beneficiorum partem assequamur. Deinde in nostram disciplinam traditus es à patre, & traditus ex florentissima gente uestra primus ante omnes, certè quidem in hac urbe ac patria tua, magnumque Gymnasio Societatis ornamentum addidisti, quando inter condiscipulos, quorum permulti nobiles ac patricij pueri, velut quoddam lumen pręfulges. Iam qui nescit, quàm sancta inter Præceptores & discipulos, quàm coniuncta necessitudo intercedat, is se non plus cernere quam pecudem fateatur necesse est. In parentum loco Magistri sunt colendi, & qui ab ijs erudiuntur, vicissim in filiorum loco diligendi. At tu curæ nostræ & institutioni commendatus, non vnum sed multos patres inuenisti; siquidem nos omnes, quibus docendę iuuentutis mandata est prouincia, ingenium tuum præceptis vtilissimis & saluberrimis fingere percupimus, & tanquam filium certatim amamus atq; in oculis ferimus; in spem certam ingredientes, te crescentibus annis per semitam à maioribus tuis prius calcatam incessurum, in eorumq. mores & instituta abiturum, qui semper optimarum artium cognitionem cum maximis clarissimisq. uirtutibus copulauerunt: ac proinde tantam sibi posteritatiq. suæ amplitudinem pepererunt, ut per omnium penè gentium oras nominis uestri gloria famaq. peruaserit. Quid utroq. ąuo tuo ad opiniones celebritatem commendatius? aut qui-

bus

bus aliquando ciuibus fortunatior fuit hæc tam prædicata, tamq. multis rebus verè augustissima ciuitas? Paternus quidem, ANTONIVS FVGGERVS, cùm esset à potentissimis Principibus ad amicissimorum numerum adscriptus, copijs omnibus circumflueret, nihilominus tanta moderatione, tanta modestia in illa sua felicitate enituit, quanta etiam nunc hominum sermonibus crebrò vsurpatur: Ita vir temperatissimus uincebat potius animum, quam ab animo uinceretur; quod genus uictoriæ sapientes quibusuis triumphis anteponunt. Quis eodem aut fuit, aut esse debuit, prudentia, liberalitate, iustitia, constantia, aut vllo demum genere laudis præstantior? Maternus autem, GEORGIVS ILSVNGVS, Eques auratus, Sueuiæ Præfectus, & quatuor Imperatorum consiliarius, quo ardore, qua animi excelsitate præstitit in propugnando pro religione Catholica? Quanta eius apud Principes existimatio & auctoritas? Quam magnas ille res, quanta cum prouidentia procurauit? quæ morum in ipso integritas, quæ humanarum rerum despicientia? In nostram porrò Societatem quantam ille beneuolentiam nauauerit, quibus eam officijs coluerit, dictu est perdifficile. Cuius erga nos tam incensi amoris hæredem & successorem, experti iam sæpe didicimus quem reliquerit: Annam videlicet filiam suam, matrem tuam, præstanti religione erga Deum, commemorabili beneficentia in egenos, eximia humanitate in omnes, spectatissimam denique atque optimam fœminam. Sed ad clarissimum patrem tuum festinat oratio, cuius laudes, quas ex sincerissimo numinis cultu, & ex amore ac ueneratione Ecclesiæ Catholicæ, sacrisque ædibus omni magnificentia exornandis, & alijs præterea rectè factis capit eximias; hoc maiori tibi sunt ornamento, quo tu illi, & ille tibi est sanguinis necessitate coniunctior. Declarauit is non Augustæ solùm, verùm etiam Landspergæ, & alibi locorum, quem erga nos animum gereret, nec id uerbis tantum honorificis, uerum etiam donationibus ijsdem creberrimis, ijsdem amplissimis: quam nos liberalitatem colemus, uti par est, memoria sempiterna. At enim non est in præsentia mihi decretum generis tui panegyrim contexere, cui par nulla potest reperiri laudatio; illud tantummodo carptim demonstrandum putaui, quale tibi à parentibus & maioribus relictum sit ad virtutis decus inui-



R 757

Ill.mo et Ecc.mo Sig.r D. D. S.

Illmo Sig. mio et Caro

Sum p̄ Dis Baptæ Gatarpino

5. 13 & 8

Epitaphium D. Fran. Guerrera in morte
Cortesij Brana

Cortesius Brana Mazaracaeus graecae
linguae copia, ueter[um]: eloquentissimor[um].
nulli secundus, pie uixit
saeculi xvij. anno aetatis ~ LVI.
VI. ID. sept.

Νεκρὸν τύμβος ἔχει, ψυχὴν δ' αὖ ζῶσαν
ὄλυμπος.
Τίπτ' ὀδύρεσθε φίλοι, ζῶντα μέρος
τε ἀγαθοῖς;

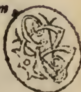
PROGYMNASMATVM
Ad vſum Scholarum Humaniorum

IACOBI PONTANI
DE SOCIETATE IESV.

Volumen Primum.

Cum Annotationibus
DE REBVS LITERARIIS

In hac poſtrema editione correctum, dilucidatum & in meliorem formam redactum.

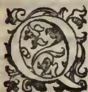




VENETIIS CIƆ IƆ XC.
Apud Aldum.

GENEROSO,
ATQVE
Omnibus Rebus Ornatiſſimo adoleſcenti,
GEORGIO FVGGERO IACOBI F.
Baroni in Kirchberg, & VVeiſſenhorn.

IACOBVS PONTANVS S. P. D.



QVOD Iam inueterata eademq. laudabilis eruditorum conſuetudo me hortabatur, vt poſtea, quàm primo meorum progymnaſmatum dialogorumq. volumini ſummum faſtigium impoſuiſſem, deliberarem mecum, cuinam in aliquo dignitatis & excellentię gradu locato, idipſum inſcribere ac donare potiſſimum oporteret, eam omnem deliberationem ab illuſtri adoleſcentia tua inciſam planè ac ſublatam gaudeo, vehementerq. lætor. Etenim adeò multa, minimeq. leuia rationum momenta, cur ſub tuo nomine hoc vigiliarum mearum opuſculum, & hunc primum perquam mediocris ingenij mei partum in vulgus exire ſinerem, etiam nil tale uoluntati occurrerunt, ut niſi ore ſim duriſſimo, animoq. longè ingratiſſimo, ad alium præter te, quantumuis omni genere nobilitatis eminentiſſimum, neutiquam mittere illum poſſim. Nam ſi quis vnquam in ampliſſima familia natus, proba & præclara mentis indole auctus, domeſticis virtutum exemplis abundans, aliquo coniunctionis uinculo cum altero colligatus: poſtremò, ſi quis adhuc extitit, qui iure ſuo ab alijs multa exigeret, cuncta hæc in te vnum confluxerunt.

Quanquam enim propter ętatem nondum confirmatam,
nondumque permissam tibi liberius, ac tuo arbitratu viuendi
potestatem, apud nos beneficia ponere hactenus non potue-
ris,tamen haud parum iam in nos tuæ uoluntatis contulisti,
tuamq. erga cętum nostrum propensionem satis declarauisti.
Et meruerunt quàm optimè de nobis parentes tui,meruerunt
aui tui, meruerunt ambæ, FVGGERORVM nimirum ILSVN-
GORVMQ. domus,unde tu paternam & maternam originem
ducis.Quibus vniuersis atque singulis cum pro amoris magni
tudine,meritorum verò etiam multitudinę pares agere gra-
tias (quid enim dicam referre?) nequeamus, quis tandem
est,qui non intelligat, eorum nos minoribus in omne conse-
quentis æui spatium teneri obstrictos?ut quamuis quocunque
modo soluamus quidpiam, nunquam tamen desinamus idi-
psum debere quod soluimus: & licet obseruantia,studio,labo-
ribus contendamus plus quàm possumus,nihilominus nec mi
nimam uestrorum in nos beneficiorum partem assequamur.
Deinde in nostram disciplinam traditus es à patre, & traditus
ex florentissima gente uestra primus ante omnes, certè qui-
dem in hac urbe ac patria tua, magnumque Gymnasio Socie-
tatis ornamentum addidisti,quando inter condiscipulos,quo-
rum permulti nobiles ac patricij pueri, velut quoddam lu-
men pręfulges. Iam qui nescit,quàm sancta inter Præcepto-
res & discipulos,quàm coniuncta necessitudo intercedat, is se
non plus cernere quam pecudem fateatur necesse est.In paren
tum loco Magistri sunt colendi,& qui ab ijs erudiuntur,vicis-
sim in filiorum loco diligendi. At tu curæ nostræ & institutioni
commendatus, non vnum sed multos patres inuenisti; siqui-
dem nos omnes,quibus docendę iuuentutis mandata est pro-
uincia, ingenium tuum præceptis vtilissimis & saluberrimis
fingere percupimus,& tanquam filium certatim amamus atq;
in oculis ferimus; in spem certam ingredientes, te crescenti-
bus annis per semitam à maioribus tuis prius calcatam inces-
surum, in eorumq. mores & instituta abiturum, qui semper
optimarum artium cognitionem cum maximis clarissimisq.
uirtutibus copulauerunt:ac proinde tantam sibi posteritatiq.
suæ amplitudinem pepererunt, ut per omnium penè gentium
oras nominis uestri gloria famaq. peruaserit. Quid utroq.
auo tuo ad opiniones celebritatem commendatius? aut qui-
bus

bus aliquando ciuibus fortunatior fuit hæc tam prædicata, tamq. multis rebus verè augustissima ciuitas? Paternus quidem, ANTONIVS FVGGERVS, cùm esset à potentissimis Principibus ad amicissimorum numerum adscriptus, copijs omnibus cumflueret, nihilominus tanta moderatione, tanta modestia in illa sua felicitate enituit, quanta etiam nunc hominum sermonibus crebrò vsurpatur. Ita vir temperatissimus uincebat potius animum, quam ab animo uinceretur; quod genus uictoriæ sapientes quibusuis triumphis anteponunt. Quis eodem aut fuit, aut esse debuit, prudentia, liberalitate, iustitia, constantia, aut vllo demum genere laudis præstantior? Maternus autem, GEORGIVS ILSVNGVS, Eques auratus, Sueuiæ Præfectus, & quatuor Imperatorum consiliarius, quo ardore, qua animi excelsitate præstitit in propugnando pro religione Catholica? Quanta eius apud Principes existimatio & auctoritas? Quam magnas ille res, quanta cum prouidentia procurauit? quæ morum in ipso integritas, quæ humanarum rerum despicientia? In nostram porrò Societatem quantam ille beneuolentiam nauauerit, quibus eam officijs coluerit, dictu est perdifficile. Cuius erga nos tam incensi amoris hæredem & successorem, experti iam sæpe didicimus quem reliquerit: Annam videlicet filiam suam, matrem tuam, præstanti religione erga Deum, commemorabili beneficentia in egenos, eximia humanitate in omnes, spectatissimam denique atque optimam fœminam. Sed ad clarissimum patrem tuum festinat oratio, cuius laudes, quas ex sincerissimo numinis cultu, & ex amore ac ueneratione Ecclesiæ Catholicæ, sacrisque ædibus omni magnificentia exornandis, & alijs præterea rectè factis capit eximias; hoc maiori tibi sunt ornamento, quo tu illi, & ille tibi est sanguinis necessitate coniunctior. Declarauit is non Augustæ solùm, verùm etiam Landspergæ, & alibi locorum, quem erga nos animum gereret, nec id uerbis tantum honorificis, uerum etiam donationibus ijsdem creberrimis, ijsdem amplissimis: quam nos liberalitatem colemus, uti par est, memoria sempiterna. At enim non est in præsentia mihi decretum generis tui panegyrim contexere, cui par nulla potest reperiri laudatio; illud tantum modo carptim demonstrandum putaui, quale tibi à parentibus & maioribus relictum sit ad virtutis decus inui-

tamentum. Ac nulla ſanè prȩcepta ad ſolidum uerumq. honorem adipiſcendum ȩquè ualent, vt patrum rectè facta ante oculos nepotum obuerſantia: quorum uitia & peccata tanto notiora euadunt, quanto ipſorum parentes & aui in maiore claritate uixerunt. Quemadmodum ſcilicet in puriſsimo fonte, & in lucidiſsimo ſpeculo minutæ ſordes maculȩq. facilius conſpiciuntur. Tu uerò, GEORGI, à paruulo eductus es diligentius, quàm ut hoc tantum malum de te pertimeſcendum uideatur. Huc accedit, quod nec oris tui dignitas, & egregia totius corporis conformatio, quȩ plerumq. futurȩ probitatis indicium eſt, nec perſpecta nobis iam pridem indoles tua tale quicquam timere nos patitur. Nec ſolent leones ouem, aut aquilæ columbam pro generare. Suſcipies igitur hanc primam partem lucubrationum mearum, tibi multò antè deſponſam, & ea ad utilitatis tuæ fructum aliquem utere, ut noſtris legendis ſermonem tuum cultiorem plenioremq. efficias, & eadem opera ad doctrinam acceſsionem qualem qualem adiungas. Quod ut tu, tecumq. adoleſcentes qui in ſcholis noſtris ad Humanitatem informantur, poſſetis, ſi minus ſum conſecutus, omni tamen contentione ut conſequerer, mihi eſt elaboratum. Humile quiddam offero tibi, ſi id ex nobilitate tua, familiæq. ueſtræ ſingularibus in nos ſtudijs, mediocre ſi ex facultate mea, at maximum ſi ex animo meo tuæ tuorumq. gloriæ cupientiſsimo ſpectaueris. Quemadmodum autem parens tuus literas ac literatos, uirtuteq. condecoratos homines omni gratia, officio, charitate ſemper adhuc complexus eſt, & complecti perſeuerat: ſic tu, ubi maturior ætas uirum te reddiderit, eorundem eſto præſidium atque perfugium: nec putes uſpiam melius te collocare beneficia. Nam ut de cȩleſti remuneratione taceam, illi maximè ſcriptis ſuis immortalibus nomen tuum ab obliuione & ſilentio uindicabunt. Vale. E Collegio Societatis IESV, Auguſtæ, Kal. Decemb. Anno Domini M. D. LXXXVIII. &c.

MAT-

MATTHAEVS RADERVS IN PROGYMNASMATVM VOLVMEN PRIMVM.

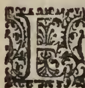
Romuleæ fontes linguæ, fontesq; leporum
Qui studiosus amas, hocce volumen ama.
Cui ioca dat Plautus, doctamq; Terentius artem,
Donat & eloquium Tullius ipse suum.
Quod Sophia inuenit, Suada imbuit, Aonidum grex
Dictauit, Charitum composuere manus.

ALIVD AD GENEROSVM ADOLESCENTEM GEORGIVM FVGGERVM.

Cum te spectarent Iuuenem Fors, Gloria, Virtus,
Pædua, has inter lis fuit orta Deas.
Hic meus est, Virtus; meus est hic, Gloria dixit;
Pædua esse suum, Fors ait esse suum,
Audijt, ardentemque volens componere pugnam
Addidit Astripotens: Cuique quod optat, erit.

AD HVMANIORVM ARTIVM STVDIOSAM, IVVENTVTEM, In tria volumina PROGYMNASMATVM

Præfatio.



X omni copia eorum hominum, qui hac nostra tempestate, multò etiam ampliùs qui patrum, quiq. maiorum nostrorum memoria ijs doctrinarum studijs deuincti penitus fuerunt, quibus honestissimum pulcherrimumq. Humanitatis nomen inde à priscis vsque temporibus est attributum, si diligenter comparare voluerimus, paucos omninò extitisse reperiemus, quorum esse benè latina, pura, nitida, incorrupta, elegans & ornata oratio, siue sermocinarentur cum alijs, siue literis cogitationes suas consignarent. Quod sanè quidem in illis artium disciplinis, quæ non ita in medio positæ, sed à communi sensu intelligentiaq. disiunctę, abditis quibusdam è fontibus hauriuntur, minus est mirandum: quarum alumni, candidati, & doctores laudandi sunt, si non pessimè latinè loquantur: sin secus, non est id ab ipsis pertinacius requirendum, quando eos magis rem spectare, quàm verba pendere oportet. At uerò quemquam se Humanitati addictum & consecratum confiteri, cui parum percepta & cognita, parum usitata sit bona, à veteribus custodita, nobisq. velut testamento legata latinitas, hoc demum admirabile, & uix tolerandum existimari potest. Aut enim à nulla prorsus, aut ab istac eruditorum natione optimo iure latini sermonis candor, summaq. propemodum integritas, perfectioq. postulari debet.

Huius

Huius mali ecquęnam caussa sit, inuestigemus. Non est certè librorum accuratè, compositè, illuminatè, copiosè conscriptorum paucitas. Quanquam enim & iniquitate uetustatis, & negligentia, nequitiaq. hominum plurimi interciderunt, nihilominùs diuino, ut arbitror, beneficio ad hanc ætatem adeò frequentes sunt conseruati, vt si quis omnes, nec rarò euoluere animum induxerit, ei propemodum annosum Euboicæ uatis æuum à Deo efflagitandum uideatur. Et planissimum est, ipsum huius linguæ antistitem M. Tullium, Sallustium, Cæsarem, Liuium, Plautum, Terentium, aliosq. politissimos ac limatissimos scriptores assidua lectione ab innumeris celebrari. Illud quoque in controuersiam adducit nemo, exercitationem scribendi, sine qua eius præstantiam nemo unquam adipiscetur, à plerisq. adhibitam: nec ullam ab ijs nauitatem & industriam desiderari iustè potuisse. Quo namq. modo omnes sedulitatis neruos contenderint, quantum in hisce literis sudauerint, tot & tam grandia uariarum commentationum, eademq. vtilissima monumenta, quę reliquerunt, pro testimonio dicũt. In quibus tamen, quod est in hac lingua mundissimum, electissimum, suauissimum, atque sanissimum, frustrà quæras. Nec à iudicio eos fuisse desertos, putandum est; siquidem eorum quidam commentarijs sermonem latinum sunt persecuti, qui utique aut omnem, aut penè omnem eius rationem atque uias cognouerunt. Ac ne Magistri quidem eos, & ad latinitatem duces defecerunt. Nam sine præceptore in studijs liberalibus quis nostrum quidpiam discit? quis aliquando didicit? Ad extremũ, nec temporis eguerunt: constat enim complures cùm sese huic politiori scientię dedidissent, ad pręcipitem senectutem incolumes peruenisse. Quid ergo tandem his obstiterit, quamobrem in eorum Collegium quos quærimus & suspicimus, cooptari minus potuerunt? Probabiliter respondebo, vti spero, si naturam defuisse dixero. Etenim cùm fermè nullum tersè, exquisitè, ac literatè vel scribere, vel loqui uideamus, qui non idẽ sit ac iudicetur eloquens, ad eloquentiam autem natura & ingenium uim afferat longè maximam, non impudenter coniectarit aliquis, hinc accidere uidelicet, vt qui venire in eloquentiũ societatem atque numerum haud possint, (non autem omnes possunt, etiamsi toto, quod aiunt, pectore nitantur, & sint alioqui præclaris ingenijs, magna diligentia, non vulgari doctrina

homines) ijdem nescio quo modo salubres illos, atque dulces latinitatis natiuæ succos, & quasi defæcatissimum purissimũq. sanguinem aut pro derelicto habeant, aut non conspirante cũ voluntate natura perbibere nequeant. Porrò hoc ipsum, eloquentem esse, longè quiddam excellentius ac magnificentius continet, quàm nonnulli suspicantur: qui reginam rerum, & copiosè loquentem sapientiam inani quadam verborum quãuis lectisimorum ornatisimorumq. profluentia, inaniq. sonitu metiuntur. Quia igitur inter eos, quibus Humanitatis studia sunt in desideratisimis, quiq. in ijsdem plurimum operæ studijq. consumpserunt, perpauci eloquentes cernuntur, mirari desinamus, cur item non adeò multi sint, semperq. fuerint, qui (quod ab eloquentia uix aliquando cernitur separatum) huius linguæ tot gentium tam communis lepores, festiuitatẽ, gazam uniuersam, omnesq. copias posideant. Ac non neminem fortasis natura factum ad dicendum, hoc aditu laudis prohibuit & prohibet non satis commodus eius discendæ modus; qui idcirco est multiplex, quoniam multæ vigent eius docendæ ac præcipiendæ rationes. Sunt qui in ordines congestis & digestis rerum uocibus Nomenclatores edunt. Sunt qui de Terentio, Plauto, Cicerone, de his, inquam, præ alijs Phrases, Elegantias, Syluas, Obseruationes colligunt. Nonnulli parua quædam uolumina conficiunt, in quibus seruata literarum serie vocabulorum notiones, vsumque adiunctis ad confirmationem scriptorum illustrium locis declarant. Alij Dictionaria (ut quidem ipsi nomen eis imponunt) Cornucopias, Thesauros, Calepinos construunt, latinisque Italicas etiam & græcas voces opponunt, quo vno labore in tribus linguis studiosi proficiant. Quibusdam placitum est cõtinuato, nec vnquam interrupto orationis cursu de sermone latino disputare; vt olim Varro, & Iulius Cæsar ad M. Tullium fecerunt. Alij Augiæ stabulũ perpurgare pro re sibi honorifica ducunt. Id est, barbariem, & inquinatissimas loquedi formas subiectis puris & emendatis corrigere, quæq. ex inscitia irrepserunt, impropria, sordida, peregrina, ea p Indices, Scopas, Appendices, Farragines funditus tollere, & profligare. Alij insuper suos sibi modos habent. Postremò sunt qui Colloquia & Dialogos ad imbuendam latinitate adolescentiam cõponunt. Horum omnium instituta ponderare, deq. ijs certam proferre sen-

ſententiam ſi velim, verendum ſit magnoperè, ne mediocritas noſtra nimium ſibi ſumpſiſſe, atque arrogaſſe exiſtimetur. Illud affirmo, ſingulorum laborem atque vigilias diſcẽtibus pro futuras: maiores aũt vtilitates afferre Dialogographos, ſi modò prouinciam rectè, & quemadmodum decet explicauerint. Nihil adoleſcentibus vtilius, nihil iucundius Dialogis, nihil etiam, pueris præſertim, perinde neceſſariũ. Quibus cùm Epiſtolæ Ciceronis à diuerſis ſelectæ, & in vnũ, duos, treſue libros collatæ ſoleant explanari, non ego quidem illas prætermittẽdas cenſuerim; ſed vbi cauſſas memorauero, cur quarundam ſcholarũ morem probandum iudicẽ, quæ pueris Dialogos potiùs, quàm epiſtolas iam pridem interpretantur, ſimulque de fructibus & iucũditate huiuſcemodi Colloquiorum diſſeruero, faciam, opinor, vt liquidiſſimè appareat, Moderatorum noſtrorum nec repentinum, & prudens fuiſſe conſilium, qui hoc etiam itinere creditam ſuæ fidei poteſtatiq. iuuentutem, legẽdis ſcilicet ac prælegendis dialogis ad Romanam ciuitatẽ deducendam ſibi cogitarunt.

Qui ſumptuoſa ac longiuſcula veſte puerũ induũt, eiuſdẽq. pedi inauratum, & magnum calceum inducunt, nõ ideò inepti ſunt, quod ipſum pretioſo, ſed quod ad paruitatem corporis nequaquam apto amictu contegunt. Nam ætatula illa & ſtatura ſplendidi veſtitus capax eſt; verùm nõ ita laxi atq; longi, vt adoleſcentum & virorum corpora. Similiter metuendũ eſt, nè dum in gymnaſio pueris ſolas Ciceronis epiſtolas explicamus, idem prorſus cum ingenijs, quod illi cũ corporibus agere iudicemur. Eſt profectò meriſſimum aurũ, eſt purpura, ſunt gemmæ, quæ in tabernis Ciceronianis uenalia proponuntur, & hoc vno auctore in uniuerſa lingua latina cũ verborũ ubertate, tùm omne genus ornamentis nullus ſtatuitur opulentior, quem abſolutum in eloquentia artificem, & omnis elegantiæ cõſummatum exemplar nuncupare poſſumus: at nõ omnibus illa conueniunt, non ad omne corpus illæ tãquam ueſtes, non ad omnem pedẽ illa uelut calceamenta quadrant; quia nõ ad quemuis captum, non ad quoduis ingenium perinde ſunt accomodata; quare nec tantùm inde fructum capi neceſſe eſt à pueris. Hoc igitur primũ ſpectandum, quàm ſit perceptu facile, quod ipſis diſcendum imponitur, & quàm copioſum ex eo fructum ſint relaturi; non, primaſnè, an ſecundas, an tertias in

latinitate obtineat. Occurretur autem forsitan nobis ab aliquibus in hunc modum. Nos apertiores, breuiores, familiariores epistolas è toto corpore secernimus, in quibus nullæ obscuritatum latebræ, nulli nodi, nullæ difficultates. Vt ita sit, quanquam haud est ita prorsus, attamen fatendum est, res ijs epistolis inclusas laboriosius & imperfectius à pueritia, tenerisq. ingenijs comprehēdi, quàm quæ cadūt in dialogos, quorū argumentis atq; rebus nihil est usitatius, nihil notius, nihil magis obuium atq; domesticum. Quid quod frequenter eiusmodi loci incidunt in his epistolis, quos ipsimet rudiores Magistri (quales plerunq; sunt, qui pueros erudiunt) ex plebeis, & infimi subsellij interpretibus, ut Ascensio, Hubertino & similibus, quibus & solis vtuntur, & uti etiam coguntur, neutiquā intelligunt? Quod si uel Paulum Manutium explanatorem doctissimū, uel alium approbata eruditione scriptorē consultū adierint, remq. didicerint, non consequentur tamen, ut pueruli intelligant, quod ægrè intelligere ipsi potuerunt. Laboriosè aūt maleq. disci quod nō cognoscitur, in hoc oēs una mēte consentiunt. Quæret quispiam, quæ tandem illa tam obscura & ingenijs puerorum aliena putem? Quæ? De negotijs, inquā, Reipub. de Asia, Ægypto, Græcia, Cilicia, Cappadocia, de exercitibus, & oppugnationibus vrbiū, de summa Rom. Imperij, de quibus Cicero vel in breuibus epistolis sæpe loquitur. De Dolabellis, de Brutis, de Pompeijs, de alijs, aliorumq. statibus, cōtrouersijs atq. caussis. De priuatis quidē etiam, & suis nō inficior. At in quibus declarandis longiore interdum oratione fit opus. Itaq. ad familiares rectius & verius, quàm familiares appellantur illæ epistolæ, ut multis abhinc annis cō sensu doctorū cœptæ sunt appellari. In dialogis ea discunt, quæ audiūt, quæ aspiciunt, quæ cogitant, loquūtur, experiūtur quotidie, quæ sunt familiarissima, tractatissima, cōmunissima, in quibus propriè, purè, & cū aliquo ornatu exprimendis sēper hærent, sēper inopes reperiuntur, nō modò postquam duodecim menses, sed postquam duodecim annos, Magistro Ciceronē interpretāti operā dederunt. Ingentes sunt orationis in Tullio diuitiæ, magnifica uerborū & infinita supellex, nō tamē ex eodē quiuis, & quocunq. tēpore, & ad omnē materiā ditescat. Quamobrē minore cū labore percipientur à pueris Dialogi, quā epistolæ, ut ostendimus. Hanc cōmoditatē primā, &

ean-

eandẽ propè maximã ducere par est. Reliquæ mira cũ uolupta te coniungũtur. Nã qs dubitet eos propter incredibilẽ argumentorũ varietatẽ, personarumq. colloquentiũ vicissitudinẽ, & naturas atq; mores elegãter expressos, delectatione maxima delinitos, cupidissimè audituros? Quam audiendi famem (quod tibi de plano promiserim) non parum exacuent breuissimæ narrationes & suauissimæ, prouerbia apposita, electa apophthegmata, sententiæ argutæ, fabellæ dulces, aspersus ex omni facetiarum genere lepos, & alię demùm huiuscemodi ingeniorum etiam puerilium, non modò confirmatorum illecebrę. Pascentur denique non Ciceronianis tantùm, sed elegantissimorum pręterea scriptorum, inprimisq. Terentij & Plauti veluti conquisitissimis epulis; quorum amborum quanta sit post Ciceronem laus, quàm idonea ad congressiones rerumq. quotidianarum explicationem eloquentia, nouit, qui primoribus saltem digitis, vtrumq. attigit. Ac melius sanè Plautinæ, atq; Terẽtianæ elocutionis vsus ex Dialogis, quàm ex ipsa Comicorum illorum quanquam crebertima euolutione discetur. Ergo si Dialogorũ sermo totus fuerit (esse aũt debet) antiquus, concinnus, proprius, lautus, ac salibus conditus, cùm sit etiam familiaris, nonne ad loquendum scribendumq. haud mediocriter ijs siue legendis, siue audiendis profectum iri credendũ est? Deinde si Dialogis partim de literarijs rebus, partim de morum honestate & elegantia, partim de alijs quàm plurimis argumentis agatur (ut agendum videtur, quo sit absolutior scriptio) sine ullo difficultatis sensu etiam doctrina adolescentes, doctrina nimirũ liberali, non abstrusa, non spinosa, & recondita augebuntur, moribusq. temperatissimis, gratissimis, humanissimis instituentur. Ad prudenter quoq; sentiendum, & ad iudiciũ paulatim ex decoro rerum personarumq. seruato excolendum proderunt; cùm necesse nõ sit semper garrire pueros, aut dici puerilia; modò ea dicantur, quæ à puerorũ, adolescentumq. intelligentia non sint abhorrentia. Parentes insuper, Pædagogi, Magistri, ceteriq. hominum ordines habent, quod ex Dialogis ingeniosè conscriptis addiscant. Atq. ipsi adolescẽtuli olim Parentes, Pręceptores, Pædagogi fient, & certos vitę status amplectentur: quos nunc optimũ est doceri, quàm honestè in futurũ, quàm suo muneri cõuenienter se se gerãt. Et quoniã omniũ expeditissima, utilissima, iucundissima linguæ latinę cõ

paran-

parãdæ ratio hęc apparet, cur nõ oẽs quotquot Humanitatis, ac proinde etiã latinitatis sunt studiosi, huiusmodi libros, quales nos iam informauimus, & quodammodo adumbrauimus, quàm diligentissime euoluãt, ego quidem caussæ nihil uideo.

Sed enim Moderatores nostri cùm nondum inuenirent, quẽ in hoc scripti genere certas, nec leues ob caussas, tantùm probare possent, quãtum quidem ipsi probare cuperent, & in suas scholas introducere, periculum uirium mearum facere, mihi hanc imponere necessitudinem uoluerunt, ut Dialogos scriberẽ. Ego uerò cùm recusare imperata minimè audere, quod ab eorum uolũtate totius uitę, actionumq. mearũ rationes suspẽsas habeo, & tamen ad tantũ opus efficiendũ æqualem me facultatem haud allaturum cognoscerem, malui imbecillitatem meã adducere in discrimen, quàm me ad ipsorum arbitrium non conformare, & quorum utrumuis mihi turpissimum esset, aut uoluisse, aut laborem fugisse existimari. Atque ut eò libentius huic oneri succederem, fecit perpetua mea in hãc nobilissimam partem studiorum inclinatio, quam florere ac celebrari etiam atque etiam vehementerque cupio; cum & ad usus vitæ plurimos, & ad res difficillimas atque grauissimas, ad Ecclesiam denique Catholicam cohonestandam, contraque vesanos hæreticorum furores tutãdam non leue in ea momentum inesse nulla ratione dubitandum sit. Tempus est iam, vt quid mihi in hisce voluminibus, atque in hoc toto progymnasmatum opere proposuerim, quàm distinctissimè potero, exponam.

Scopum Dialogorum ac finem potissimum decet esse eum, qui esset libri alicuius de lingua latina: ut nẽpe ijs quasi quædam sementis fiat, & iuuentuti ad intelligentiam atque vsum non adulterinæ & infuscatæ, sed germanæ ac sincera latinitatis via muniatur. Iã cum sermo uagetur latissimè, nõ est vnum duntaxat genus rerum, aut præcipuè diligẽdum ijs, qui Dialogos meditantur; nec sunt 40. aut 60. tantum conscribendi Dialogi. Res scholasticas, & eas semper minutas, nulla ferè interdum eruditione interpunctas magnam partem apud alios videmus occupare. De moribus agunt illi quidem etiam, sed neque tam distributè, neq; tam cumulatè, quãm cõueniebat: quã quam impiè satis, & sceleratè, is, cuius plena ueneni, plena pestilẽtiæ Colloquia, ad bonos mores corrumpẽdos disertissimè

scri-

ſcripta, quicunq; de pietate Catholica bene ſentiens haud negabit. Quid ſi de alijs præterea ſermo miſcendus? Num ad Ciceronem adoleſcentes mittemus? de quo ſuprà aperui ſenſum meum. Immenſitatem itaq; rerum ac multitudinem in tres claſſes redigi, & in tria volumina ὡς ἐν ἐπιτομῇ includi poſſe ſum arbitratus. In primo de literarijs atq; ſcholaſticis egi; nõ ita, ut vllam diſciplinam traderem, uerùm ut communia tantùm uerba, locutionesq. ad ſcholam & literas pertinentes tãquam ſub aſpectum ſubijcerem. Secũdo morum pręcepta ſum executus, nõ ſolùm ciuilium, ſed Chriſtianorum etiam Catholicorumq. & de uirtutibus non pauca, pinguiore licet Minerua diſputaui. Et quoniam ille Colloquiorum architectis dicatas Deo familias, virginitatẽ, peregrinationes votiuas, auctoritatẽ Romani Pontificis, ieiunia, quid multa? Eccleſiã Romanã & Apoſtolicã contumelioſè uexat, cùm tamẽ in eo ipſo doctor latinitatis uideri uelit, exiſtimaui mihi quoq; cõtrà in extremo ſecundo de eiuſmodi aliquot capitibus breuiſſimè, ἀμαθέστερον καὶ σαφέστερον agendũ. Vt quæ ipſe tanquã unus Menippus, ꝑ nota omnibus ſcurrili maledicẽtia ſua, ridicula, ſtulta, & deſpicabilia facere conatus eſſet, eorũ ego iuuentuti reuerentiã & amorẽ ſuauẽ in pectus incuterẽ. In tertio, qđ magnitudine ſua vtrumuis præcedentiũ longè ſuperabit, cuius iã bonã partẽ confecimus, pandunt ſeſe cãpi latiſſimi, earũ uidelicet rerũ, q̃ uno quodã cõmuniq; nomine ſignificari nequeũt. Ac proinde eius index ſiue inſcriptio aptiſſima erit; *De varijs rerũ generibus*. Verbi gratia, de re militari, de nautica, de culinaria, de ruſtica, de funebri, de medica & morbis, de metallica, de nũmaria, de architectonica, de equeſtri, de uarijs quoq; opificijs. De iſtiuſmodi argumentis apud Viuẽ, Corderiũ, Syluium, ceterosq; uix aliquid, nedũ de uno cõplures Dialogos inuenias, ſicuti apud nos lector eſt inuenturus. Ac de his quidẽ tam multis ea propter conſcribemus, ut in colloquiũ uoces & loquendi normas, ad illã rerũ diuerſitatẽ exprimendã idoneas ꝑ uirili inſeramus, quibus, quãdo, & quoties uſus uenerit (ueniet aũt nimis ſæpe) adoleſcentes utantur. Quẽ finẽ etiã in primo & altero uolumine ſpectauimus tanquã extremũ ſcilicet; tractationẽ aũt rerũ, ſine quibus ſermo doceri nequit, tanquã mediũ. Hinc claret nos meritò ultimũ locũ deſtinaſſe tertio, propter copiã utiq; & amplitudinẽ argumẽtorũ: quẽ fore multi ſu-

ti sudoris (atq; ideò fortasse etiã legentibus perutile) non tam arbitramur, quàm experti iã certò scimus. Quia uerò de rebus ipsis p se atq; præcipuo fine nõ agimus, sed id ante oĩa laboramus, ut latinè doceamus; si quid uel in medicis, uel in architectura, uel in alio quopiam ordine offenderimus, id tale peccatũ reputetur, quale in poetis κατὰ συμβεβηκὸς uocat Aristoteles: alterius scilicet, seu in altera, non in propria facultate: atq; ideò facilius ignoscendũ. Ergo Dialogos plurimos facere, ob caussam allatam cõstitui, uerùm ita scriptos, ut eorũ partim in tribus scholis inferioribus explanari, oẽs aũt à studiosis scholarũ Humanitatis in manibus haberi possint. Atq; hoc secundum me uoluisse magis, nõ solùm numerus ipse Dialogorũ haud exiguus, sed q̃ plurimorũ quoq; materia & hypothesis indicat; q̃ qdẽ quoniã paulò grauior & eruditior, puerili ingenio nõ est æqua, at mediocriter literatis adolescẽtibus nõ difficilis ad intelligẽdũ, & grata, qđ spero, est futura. Hinc itẽ suũ errorẽ agnoscant & corrigant, q cũ libros meos aperuerint, atq; hincinde, ut fit, oculis pererrauerint, quæuis personarũ nomina tanq̃ puerorũ nomina acceperint. Lõgè mihi alia mẽs: sæpius nõ indoctos iuuenes, sæpius uiros, nonnunq̃ senes notant; quodq; manu tangi, nedũ cõmuni sẽsu iudicari potest, dicuntur ea frequẽtius, q̃ à pueris absurdissimè dicerẽtur. Hoc mihi latinã linguã copiosius docere molienti necessario præstandũ fuit. Sine uariarũ quippe rerũ tractatione disputationeq; id nunq̃ fuissẽ assecutus. Nec erit cur quispiã pueriles illos, quos ex duobus prioribus uoluminibus selecturus (ex tertio quippe nullus seligetur) & duobus libris ad usum primi & secundi Grãmaticæ gymnasiorũ cõprehensurus sum, additis etiam aliquot nouis, si putabitur operæ pretium, parum familiari dictione factos, ideoq; difficiliores fore quiritetur. Etenim si eam familiarem dictionem intelligit, qua nos hodie in sermonibus collocutionibusq; nostris pleriq; utimur, cum ea nihil sit inquinatius, nihil abiectius atq; horridius, fateor me illam non curasse; si est non curare, omni studio & animaduersione fugere. Quam tamen an ubiq; effugerim, tenuitatis meæ ipse mihi conscius, & communis naturæ haud ignarus, non ausim profectò affirmare. Sin autem Terentij, Plauti, Ciceronis; quod in me fuit, elaboraui, nõ quidem ut nihil aliud, nisi quod apud eos inuenissem, sed certè ut innumera inde sũpta in

pta in progymnaſmata mea comportarem, ac ueluti ex eorum vberrimis puriſſimiſq; fontibus riuulos quaquà uersùm ducerem, & flores multiplices ac ſuaueolentes ex illis pratis carperem, quibus hortulos meos irrigarem atq; consererem. Non igitur id à me factum nego, neq; me piget, & deinde facturum autumo, vt eſt in Heautontimorum. Et perridiculum ſanè, Terentium ipſum totum, obſcurum ſcriptorem in omnibus penè ſcholis explicari, etiam adoleſcentulis, eumque pro familiari auctore haberi; me cenſeri non familiarem, qui orationẽ meã ex eius oratione colorare ſtuduerim. Nec Plauti quibuſuis ſine delectu utor, niſi ſi quando ioci cauſſa quibuſdam. Eá non oſcitans, neque imperitus lector facillimè ab ijs internoſcet, quæ ubiuis & ſemper rectè uſurpabuntur. Et quidem quo ſæpius cum Plauto locutus fuero, eo maior mihi habenda gratia, cum eius ſermonem finxiſſe Charites uideantur, neq; ulla ſit eius fabula quæ non pluribus ſententijs, ad morum & uitæ inſtitutionẽ uelut gemmulis diſtinguatur & uarietur; quẽ ſe auctorem habere confeſſus eſt ipſe Terentius, cuius fabellæ propter elegantiã ſermonis ſcriptæ non ab ipſo Terentio, ſed à C. Lælio putabantur, ut Cic. in 7. ad Atticum teſtatur. Si præterea Ciceronis epiſtolæ, familiares non exiſtimantur, cur prælegũtur pueris? Sin autem; cur ego damner? Cur familiaris non ſim, qui ex illis orationem meam decentiorem, melioremque reddere conor? Quod ſi iſti tres maximè mihi, & quàm diligentiſſimè legendi ad opus hoc meum tripartitum conficiendum non fuerunt, qui tandem fuerunt? Aut ſi, qui latinitatem docturus eſt, non debet præterquam pauca ex iſtis deriuare, ex quibùſnam deriuabit cetera? Ex alijs quoque multis multa. Hoc dubium non eſt; ſed num plura ex illis, quàm ex his? Si nondum fractus ac debilitatus cedit aduerſarius meus, dicat obſecro: num è ſelectis epiſtolis Tullij nulla difficilis? Quàm hoc falſum eſt? Et antea demonſtraui, non omnes dici poſſe familiares. Nihilominùs à Præceptoribus haud omittuntur. Quam præterea intelligendi difficultatem creabit aliquis apologus, aliquod adagium, aliquod apophthegma, hiſtoria uetus, auctoriſq; cuiuſpiam ſententia, ſi Magiſter ipſe non uſq: adeò rudis, & ἀμυσότερος fuerit? Si aliquid legerit, ſi uiderit, ſi audierit? Aut quomodo iſta non capientur à pueris, ſi doctor manu apprehenſos paululum deduxerit? ſi panem quã-

uis mollē adhibita sectione diuiserit? si nucem fregerit? A pueris, inquam, non agresti & seruili, sed ingenua & liberali indole, bonisque ingenijs, quales ego mihi in Progymnasmatis meis propono. Socrates apud Platonem in Menone pusionem quendam de dimensione quadrat, geometrica quædam tam dilucidè, tam facilibus quæstionibus interrogat, ac respondentem eò perducit, quasi geometrica didicisset. Et quid geometricis inuolutius? Ergo si peritus Præceptor pueros docere potest obscurissima, nonne poterit multò magis non obscura? Si quis adhuc erit, cui non satis aliquando seuerus & grauis uidebor, cuique ludrica mea displicuerint, is sciat me literis & otio abuti noluisse. Abutitur autem, Cicerone iudice, qui cogitationes suas mandat literis, cùm eas nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua afficere lectorem. Hoc extremum ubi tandem locum habet, si non habet in Dialogis? Qui cùm ad comœdiam quàm proximè accedant, ac nihil penè sint aliud, quàm soluta comœdia, estne aliquis adeò durus ac tetricus, qui iocum ac risum tollendum statuat è comœdia? Deinde cùm amplius trecentos Dialogos afferam in medium (tot enim futuri sunt omnium simul partium, seu uoluminū) si semel atque iterū duntaxat, aut nunquā hilaritates aspersissem, si ludum & risum omnem fugere ut malā pestem uoluissem, quis tàm multa sine fastidio legere potuisset? Cui nō absq. leporibus, sine salibus mœsta semper ac tristis oratio satietatem citò attulisset? At crebrius iocamur quam par sit. Cōparentur libri mei non dico cum Roterodami codice, qui non modio, aut trimodio, verùm ipso propemodum horreo demēsas largitur facetias, sed cum aliorum Dialogis; iudicabor ego pro rata portione nimium parcus fuisse. Restat ut in iocando illiberalis, petulans, flagitiosus, obscœnus sim; id quod nō modò contra Christiani hominis, sed honesti etiam uiri officium esset. Hæc mihi mens, quod Deo Opt. Max. gratias immortales ago, nunquam fuit, atque uti confido, nunquam erit. Illud alterum genus, liberale, elegans, urbanū, ingeniosum, facetum, quod & in Plauto, & in antiqua Atticorum comœdia, & in philosophis Socraticis, qui eo etiam totos libros suos impleuerint, & in apophthegmatis à Catone collectis ualde commendauit Cicero, si (habita nihilominus morum puerilium, ætatisq; immaturioris ratione) secutus sum pro ingenij modulo,

dulo,non me prius,quàm illos quos memoraui quisquam reprehendat.Sed non sum assecutus.Volui certè,& in magnis sat est voluisse. Et scitè satis in præfatione operis sui Plinius; etiam non assecutis voluisse pulchrum atque magnificum est.

Discedamus ab ineptis querelis,si quæ fortè tales,& pergamus de instituto nostro disserere. Non omnes rerum ordines, qui in Nomenclatoribus, Dialogis persequendos suscepi, nec omnia uocabula illa sum complexus. Quis enim finis scribendi fuisset? Tantummodo maiorem partem, & vsum atque coniunctionem, seu phrasim ipsam tradere contendi,quod in illis Nomenclatoribus non fit.Sciendum etiam,nonnulla quæ apud me suum titulum distinctum non habent,ea in alia classe inueniri;vt rei cibariæ in Dialogis culinarijs, partium corporis humani in medicis,& in ijsdem insuper non paucarum herbarum appellationes.Idem dictum esto de alijs.Iam quod ad res attinet,hoc sibi persuadeant lectores,me dicere quædã quæ fiunt, quædam quæ antiquitus fiebant, alia quæ debent, alia quæ non debent fieri, alia quæ olim potuissent; alia quæ hodie possunt, aut aliquando poterunt fieri, meaq; præcepta non esse aliud quàm bona consilia, quæ sequatur cui placuerint.Hoc ideò posui,ne quis inconsideratior, & consuetudinis scribentium ignorantior, me alicuius rei pijs & cordatis uiris non probatæ nec probandæ magistrum calumnietur. Nam si quæ res sunt in meis libris honestæ,vtiles,Christianæ,Catholicæ,quod scio esse quàm plurimas,earum me quoque,ut sermonis, magistrum dici non erubesco. Aliarum (si modò sunt aliæ)tantùm enumerator quidam sum, ad docendas earum uoces,& ex ipsis contextas locutiones. Cùm ad huc duo monuero:hoc procemium terminabo. Vnum, uerborum Latinorum tam sollicitus esse non potui,nec debui, ut non quædam parũ quidem latina, ueruntamen contritissima, & ad rem eandem toties notandam commoda retinerem. Talia sunt, si exempla quæris,studiosus,pro dedito literis,recitare, repetere, auctor pro scriptore(nam id reprehendit Manutius)ascendere pro ingredi maiorum studiorum rationem. Item Ecclesiastica nonnulla,vt communio,ieiunium,rosarium, benedictiones,cõfessio,campana,& similia.Nam semper hæc mutare, incommodum, valdeq; putidum esset. Nec existimandum pauca uerba minus Romana,nec è Tulliano myrothecio prompta, nec il-

lius seculi, quod perfectissimum quidam & aureum uocant, to tam orationem deformatura, si alioqui sit ornatè, ac purè com posita. Conformanda est ad Ciceronis exemplar quantum fie ri potest nostra oratio, tamen cum iudicio & delectu, non ex Cæsare tantùm, & antiquis illis, quin etiam ex recentioribus, Plinio, Tacito, Suetonio, Quintiliano, Seneca, bellissimũ quod que, & quo quisq; maximè videbitur excelluisse, depromendum est. In quo non ero longior, cùm Muretus lib. 15. cap. 1. su per hac re elegantissimè disputauerit, erroremque nonnullorum qui superstitiosè Ciceroniani sunt, radicitus conuellerit. Alterum est hoc. Quoniã in Germania & Germanis hæc scribuntur, in re scholastica & morali, in his duobus præsertim, ad consuetudinem horum populorum accommodaui scripturam meam, ut Italus in Italia, Hispanus in Hispania fecissent. Sunt enim cuique genti sui mores: nec apud omnes eadẽ laudantur; quod hi norunt optimè, qui peregrinationibus terras uarias permearunt. Annotationes voluminibus singulis, breues nunc quidem adiunxi, quia id aliquot de caussis necessarium est uisum. Alias, ubi maius otium dabitur, & labores mei vobis non obfuerint, qui in castris Humanitatis stipendia facitis; uobis, inquam, rectissimis studijs summaq; spe ingeniorum præditis adolescentibus, vberiores adiecturus, eaque omnia incudi redditurus & emendaturus, quę reddenda & emendanda iudicauerint ij, quorum à me in hisce literis nostris iudicium, & exercitatio non contemnitur.

PRO-

PROGYMNASMATUM IN TRIA VOLUMINA.



*I*MPERIO *Iouis, in Siculo cùm Lemnius antro*
Humana quondam fabricasset imagine Nympham,
Conuenere simul, quotquot tenet altus Olympus
Numina, & effictæ sua dona tulere puellæ:
Ingenium Pallas, speciem Cytherea, canendi
Phœbus, at eximiam orandi Cyllenius artem.
Mulciberum PONTANE *refers. Tibi maximus auctor*
Est Deus, vt Latiam instituas formare Thaliam.
Vnanimi huic veteres mittunt' sua munera sensu:
Tullius eloquium, breuitatem Crispus, acumen
Atque sales Plautus, nudi sine crimine normam
Sermonis Cæsar, propriumque Terentius vsum.
Ast vates numeros, & grandia Liuius ora.
Clarorumque alias dat cetera turba virorum
Romanæ Veneres atque ornamenta loquelæ.
Si Pandora igitur dicta est Vulcania Virgo,
Cur soboles tua non sibi nomine plaudat eodem?

Ioannes Sallerus.

IDEM IN EADEM.

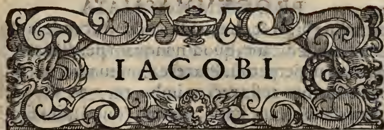
*O*Ppositas reddit pellucens vnda figuras,
Et nitido speculo forma videntis inest:
Sic PONTANE *tuum ingenium spectantibus offert,*
Immenso passim quicquid in orbe viget.
Id postquam intuita est effectrix Dædala rerum,
Hic ego lætam meam cerno, ait, effigiem.

IN-

INDEX
PROGYMNASMATVM
PRIMI VOLVMINIS.

34. Stu-

73. Bi-



PONTANI
DE SOCIETATE IESV
PROGYMNASMA, SIVE DIALOGVS PRIMVS.

Deductio pueri ad Magistrum, & primum examen.

Pater, Magister, Puer.

ATER. Salute plurima doctorem te literarum impertio. *M.* Habeo gratiam, uir optime. Quid est negotij, quamobrem me uelis? *P.* Si non grauaberis paruam dare operam mihi, paucis exequar qua causa ad te accesserim. *M.* Aduerto animum. *P.* Ego pro germani patris officio paruulum hunc, quem cernis, filium meum, honestissimis doctrinarum studijs, & uirtuti à primordio ætatis deditum esse nimis quàm cupio. *M.* Laudabile desiderium: quam

primùm enim, & quàm diutisſimè diſcendum ſapientes prædicant, quod nunquam perdiſcitur, & proficit in perpetuũ. Præterea multùm refert, quibus odoribus teſta recens imbuatur. *P*. Eſt verò ita ut dicis. Hunc igitur puerum (quod mihi familiæque meæ feliciter eueniat) tibi in manum do, tibi committo, tuæq; mando fidei. Tua inſtitutione ac diſciplina probitatem & intelligentiam rerum (quanta quidem in iſtam ætatis teneritudinem cadit) adipiſcatur. *M*. Certè quidem haud repugnanter in album diſcipulorum ipſum retulero, ſi vt eſt in more poſitum, ingeniolum eius atq; progreſſum quem in literis hactenus effecit, periclitatus antè fuero. *P*. Teneas licet ſolenne tuum, & exquiras quodcunque tibi exquiſito opus videbitur. *M*. Age, mi fili, ede nomen tuum. *P*. Mihi nomen eſt Iacobo. *M*. Quotum agitas annum? *P*. Hic, opinor, nonus incipit. *M*. Elementa conformare noſtin'? *P*. Maximè, quanquam haud venuſtiſsimè. *M*. Quid? num doctè calles rudimenta Grammaticæ? etenim in hoc meo Gymnaſio illa non traduntur: inſtructũ ab iis uenire ad me audiendum oportet. *P*. Spero, me ſcientia conſecutum illas præceptiones, quantum potuerim. *M*. Cuius autem Grammatici erant illa tua rudimenta? *P*. Emmanuelis Aluari Luſitani, *M*. Emmanuelis? Viſne explorem quàm ſtudiosè didiceris? *P*. Explora ſi placet. *M*. Cedò, inflexiones nominum quot ſunt? *P*. Quinque. *M*. Hæc uox, Senſus, quota declinatione cõprehenditur? *P*. Quarta. *M*. Quo caſu effertur? *P*. Nominandi, generandi, uocandi ſingulari; & rurſum nominandi, accuſandi, vo-

di, vocandi multitudinis numero. *M.* Bonus cuius generis? *P.* Masculini. *M.* Certumne istud habes? *P.* Certissimum. *M.* Eius fœmininum? *P.* Bona. *M.* Neutrum? *P.* Bonum. *M.* Da comparatiuum & superlatiuum? *P.* Melior, optimus. *M.* Cur non dicis, bonior, bonissimus, perinde vt doctior, doctissimus? *P.* Dicerem verò, nisi esset anomalum, siue inæquale, vt illa quoque; Malus, peior, pessimus: Paruus, minor, minimus. *M.* Probè respondet ado lescentulus. Dehinc Pronominis definitionem recita. *P.* Quod loco nominis positum, certam finitamque personam adsignificat. *M.* An emendatè sic loquemur: Saluum te aduenire gaudemus? *P.* Prorsus emendatè. *M.* Vnde'nam hoc intelligis? *P.* Ex regula *IV.* *M.* Audiamus. *P.* Verbum personale infiniti modi, postulat ante se accusandi casum. *M.* Pernosco, & admiror apud animum egregiam singularemque diligentiam tuam. Hanc si in posterum similiter ad discendum attuleris (quod te facturum esse mihi quidem dubitare in mentem non venit) promitto ac recipio huic parenti tuo, te hominem eruditissimum, venientibus annis, euasurum. *P.* Confidat Magister. Ego item quominus illi cessare, & socordia atque desidia bonum otium conterere sit integrum, curabo sedulò. *P.* Non ero ignauus. *M.* Macte indole, sic facies, mi Iacobe, & cras postquam luxerit, cum libellis tuis, armisq. scholasticis ad sextam in ludum hunc meum itare, Diuis benè iuuantibus occipies. Tu interim filium reducas domum, quem propter ingenij bonitatem, &, quam facilè perspicio, naturæ præstantiam multò

commendatiſsimum nobis, chariſsimumq. fore crẽ das uelim. *P.* Liberalis iſta, & humanitatis plena pollicitatio, uir doctiſsime, omnibus neceſsitudini bus me tibi obſtringit. Benè vale. *M.* Et tu.

PROGYMNASMA II.

Conſimile Argumentum.

Mater, Puer, Ludimagiſter.

MATER. Narciſſule, agedũ oneta palliolo hu meros tuos, & actutum ſequere me. *P.* Quo conceſſura es mater? *M.* In locum periucundum, perq́ue amęnum, & ſalutarem. *P.* In hortum? *M.* Etiam, in hortum ibimus. *P.* Tollam ergo mecum corbulam meam ad poma & floſculos colligendos. *M.* Non opus eſt iſtis corbulis ad hæc poma, atque ad iſtos flores, eius de quo loquor hortuli aſportan dos: moue te ocyùs. *P.* Non intelligo mater quorſum me ductura ſis. *M.* In ſcholam ad Magiſtrum te ducam, ò fili, ibi latinitatis tyrocinium pones, poſteaquam intra domeſticos parietes à pędagogo vſque ad hoc temporis legere, & formas literarum quoquo modo pingere doctus es. *P.* Hei, nolo in ſcholam itare. *M.* Caue ſis malam rem: debes velle quæ pater & ego volumus. *P.* Virgas pertimeſco, quibus me Præceptor aſsiduiſsimè tacturus eſt. *M.* Ne timueris, mitiſsimus atque leniſsimus homo eſt, pueros dociles ac morigeros amat vnicè. *P.* Miſſum me fac iſto anno, inſequenti quod conſtitutum habes tranſige. *M.* Opprime os, & ſequere. *P.* Sequor. *M.* Hem, illæ ſunt ædes, illic eſt Gymnaſium,

quo

quò maturo pergere. at ipse Ludimagister eccum prodit foras. Cùm proximè accesserimus, primum nudato capite inflecte aliquantum genua; deinde dexteram manum tuam osculatus eidem porrige. Astabis autem solo fixos tenens oculos, & quàm modestissimè, placidissimeque ad interrogata respondebis. *P*. Vt iubes mater, ita me geram. *L*. Salue bona fœmina cum istoc paruulo tuo. *M*. Salue multùm vir literatissime. *L*. Tuane isthæc soboles? *M*. Mea, Deo sint laudes, cui in acceptis refero. *L*. Quid venis? in meamne potestatem permissura filium tuum? *M*. Ea propter huc me affero, mi Domine; & te per fortunas tuas, per illos quos ipse genuisti liberos, rogo atque oro, institue istum puerum literarum atque morum præceptis, pro eo ac consueuisti diligenter. Pretium tibi largè cumulateque persoluam, & ille qui omnibus omnia muneratur Christus, maioribus te præmiis in cœlo dignabitur. *L*. Ita spero quidem. Hoc porrò est germanæ ac piæ matris officium, quo tu perfungeris modò: optare scilicet & curare suos erudiri liberos: ne si manserint literarũ imperiti atque rudes, haud minùs differãt à doctis, quàm à viuis mortui. Qui vocare? mi paruule. *P*. Narcissus. *L*. Conueniunt rebus nomina sæpe suis. Floridulum procreasti puerum, & præsagum ipsi nomen indidisti, visura es aliquando hunc virtute, & sapientia florentissimũ. *M*. Deus Opt. Max. faciat, vt huic aptæ mẽbrorum compositioni, & coloris suauitati, præclara animi species olim pulchritudoque respondeat. *L*. Iamne legere nosti? Narcisse. *P*. Noui. *L*. Et ducere li-

teras? *P.* Ita. *L.* Lege quod typis impressum cernis in hac pagina. *P. Cùm & contra voluntatem meã, & præter opinionem accidisset, vt mihi cum imperio in prouinciam proficisci necesse esset, in multis & varijs molestijs legationibusq. meis hæc vna consolatio occurrebat, quòd neque tibi amicior.* *L* Sufficit, perfectè legis. Ei benterne frequentabis scholas? *M.* Parmetuit virgas Domine, vt mos fert huius ætatis; alioqui non inuitus discit. *L.* O Narcissule, habe bonum animum. Nisi fueris incredibiliter turbulentus & segnis, quod minimè futurum credo, nihil graue patieris; sed primum apud me amicitiæ locum tenebis, disputatorum duces familiam, sedebis loco primario, & quàm sæpissimè brauio potiere. Nec me defectura est pomorum, ficuum, amygdalorum, & facchari copia, vnde crebra sedulitati tuæ dem munuscula. Tu, matrona, cures licet ne domi nimium ludat, mulierumque ancillarum blandimentis abstrahatur à studijs. Prouideas ne absit à schola, nisi forsitan morbo teneatur. Progressus plurimum impedit absentia. *M.* Scilicet ita res est. Satis contentè illum habeo, neq; sinam vt absit à gymnasio. *L.* Emes libellos illi ad hanc scholam necessarios, & quàm citissimè poteris, in ludum mittes. *M.* Fiet. *L.* Vale. *M.* Dominus te nostræ iuuentutis moderatorem lectissimum, longissimo tempore viuum ac sospitem præstet.

PRO-

PROGYMNASMA III.

Euntes in Ludum.

Antonius. Marcellus.

ANTONIVS. Securúsne & timore expeditus in phrontisteriũ uadis Marcelle? *M.* Quid tibi ista percunctatione uis? explica dum, nõ enim satis intelligo. *A.* Fabor ergo apertius. Contexuisti epistolam, quam à nobis hodie requiret Præceptor? *M.* Contexui, & descriptam porto mecum. *A.* Diligentior me es. Quanquam haud ita pigritia me, ut chartæ penuria, qua premebar, remorata est, fecitque ut meam non totam descripserim: seriùs quippè adeptus sum papyrum. *A.* Quid acturus si poposcerit? *A.* Dum uestras emendat, interea quod reliquum est, nullo negotio describam: hoc concessurum mihi spes est, siquidem aliis alias concesfit. *M.* Ostende sodes tuam scriptionem. *A.* Hem. *M.* Quàm fœdè tu pingis literas? gallinam scripsisse arbitror: quàm item uacillant uersus? *A.* Dummodò legi queat scriptura, parui duco rideãt an fleant elementa: uersus ad amussim nequeo dirigere, quantumuis coner. Atqui non tam ualdè utraque laude mihi antestas. *M.* Iudicium cæci. *A.* Aliter doceat me Præceptor, si ipsi displiceo cum istis illepidis inuenustisq; characteribus. *M.* Abhorrent istæ partes ab eius munere. *A.* At unde discam tandem? *M.* Aliquem peritum adolescentem pacta pecunia conducant parentes tui, quem hanc ad rem magistrum capias. *A.* Attamen doctrina quoque clari homines plerumque inscitè, & indecorè

efformant literas. *M.* Dici aliter non poteſt; uerùm non idcircò ſunt docti: & multi illorum decenter eas depingunt. *A.* Parentes mei, quod uitium ſenectus affert, attentiores ſunt ad rem quàm ſat eſt: defraudant genium ſuum: uereor ut illis perſuadeam. *M.* Adhibe procuratorem Magiſtrum, cuius unum uerbum huc plus ualebit, quàm centũ tua. *A.* Rogabo ut hanc mihi opellam ſurripiat. *M.* Ceterùm, quæ heri explicata ſunt in Cicerone, ſi te fortè nominauerit, poterìſne repetere? *A.* Niſi me ipſe adiuuet, parũ benè: oblitus enim ſum quo tundam, & quem domi interrogem habeo præter parietes neminem. *M.* Adiuuabit. Ego inſuper, quoad eius facere potuero, tibi opem feram. *A.* Mi optime Marcelle. *M.* Sponden' te mutuum eſſe facturum mecum, ſi in eodem luto hæſitauero? ſi neceſſitudo poſtulauerit? *A.* Spõdeo firmiter. *M.* Salua res eſt.

PROGYMNASMA IIII.

Tardè ludum petentes.

Emmanuel, Euſtachius.

EMMANVEL. Saluus ſis Euſtachi. *EV.* O ſalue Emmanuel. Quò ire intẽdis? *EM.* In ſcholã. Quò te pedes? *EV.* Eodem. *EM.* Vbi libri? ubi atramentarium? *EV.* Sub pallio & axilla geſtito. *EM.* Audiſtin' primam? *EV.* Pridem. *EM.* Ain' tu pridem? Væ nobis. *EV.* Quid conſternaris? aut quid metuis? *EM.* Quid metuam? quod ſolent ſerò uenientes. *EV.* Ego ſanè probabilem excuſationem

tionem adducam. *EM.* Obſecro, quam? *EV.* Mater me cum mãdatis ad ſororium miſit, eò tardiùs uenio. *EM.* Quid ſi hanc rationem tanquam commentitiam repudiet? *EV.* Fiducia eſt id minimè facturum. Nam me ab huiuſcemodi mendaciunculis temperare non rarò expertus didicit. *EM.* Me miſerum, maliq; fati: quid machiner? quid confingam, cùm (ut hoc eſtiuum, & pomeridianum tempus etiã magno natu homines inuitare ſolet) ſomno captus obdormiuerim ſuper libro? in extremo ſitæ ſunt fortunę meæ. *EV.* Si rem ipſam ingenuè confiteare, forſitã delicti gratiam faciet. Quid forſitan? certè faciet: exonera te metu. *EM.* Obtemperabo benè monenti: abſtuliſti metum. At enim ecce aliud mihi timorem obijcit. *EV.* Aliud? dic quæſo. *EM.* Formido malè, ne hic elapſus, alibi in caſſes incidam. *EV.* Vbi? *EM.* Quę memoriter pronuncianda præſcripſit, haud teneo abſolutè. *EV.* Suſpicari licet non te inter primos interrogatũ iri: tum ego qui ſecundus tibi ſedeo, ſuggeram diſſimulanter & fideliter. *EM.* Summum tibi beneficium debuero, id ſi perfectum dederis: nam nunc ſpes opesq; meę omnes in te ſunt ſitæ. *EV.* Ambulemus contentiùs.

PROGYMNASMA V.

Redeuntes à gymnaſio.

Andreas, Ludouicus, Tiburtius.

ANDREAS. Portenti ſimillimũ: hodie nullus plorauit in ſchola. *L.* Poſt meridiẽ fortaſſis

eueniet, ut tu princeps fleas. *T.* Quid si uterque ueſtrum? *A.* Nos fleamus? quare fleamus? quid offendimus? *L.* Crimen aliquod fabricatus es, niſi aberrat ſuſpicio, cuius actionem nobis intenderes: ibi ſi cauſſa ceciderimus, tu in noſtra incommoda & afflicta fortuna triumphabis gaudio. Si mihi auſcultes, teipſum cõſulas quid moliare: ineſt & formicæ ſua bilis. *L.* Minimè gentium ego quidem: ueſtra uos ſingularis eximiaq; uirtus ad tribunal reos citabit. Dixi. *A.* Iſte Harpocrates indignisſimè patitur Ludouice, nos conferre capita, & quandoque colloqui in auditorio. Tanto magis confabulabimur, ut tibi oculi doleant. Ecquid intellexiſti? *T.* Vro hominem. Incedit laneis pedibus noſter doctor, & quò tardiùs, hoc grauiùs uindicare ſolet innoxios. Ecquid intellexiſtis? Quando autem excellenter uapulantes pre acerbitate plagarum miſerrimè ululabitis, duplicesq; ad ſydera palmas tendetis, tum ſcilicet cognoſcemus, quibus malè ſit, mihine an uobis. *L.* Tun optas uirgis nos percuti? *T.* Opto uos cum ſilentio diſcere: ſin id contemnitis, opto condignis decorari præmiis; ut metatis nimirum, quemadmodum ſementum facitis. *A.* Et quod lucellum ad te redibit, pesſime, ſi nos diuerberabimur? *T.* Lucellum? imò enimuerò quàm plurimum lucri. *L.* Quodnam eſt iſtud lucrum, quod iſte ſomniat? nequeo perſpicere. *T.* Vt gaudeam de conſeruata iuſtitia, quæ cuique quod ſuum eſt tribuit. *A.* Hoccine illud immenſum infinitumque compendium? credebam te expectare tot talenta, quot Alexander Rex miſiſſe dono fer

tur

tur Phocioni Athenienſi. *L.* Eſt ne aliud quod nobis exprobres maleficium? *T.* Eſt ſanè. *A.* Quin dicis? *T.* Dicam liberrimè. Tantum non quotidie, cùm è memoria recitandus eſt Cicero, libros ueloci oculo inſpicitis, & ſuggeritis inuicem; in quibus uacillat memoria, ea aſtutia, ut Magiſter uix aduertat. *L.* Quid tua (malum) intereſt quomodo nos geramus? nunquam tu huiuſmodi præſidiariis indiguiſti? *T.* Studioſus nunquam, deſidioſus ſæpiſſimè. *A.* Quis poteſt niſi capite ferreo, & viſceribus ęneis vſque adeò ſe macerare ſtudiis vt tu? *L.* Diligit ſe Tiburtius; & magnificè circumſpicit, albæ gallinæ filius. Vtcunque merebitur, non conſulet in ipſum paulò duriùs Præceptor. *T.* Quanto rectiùs, ſi conaremini vos quoq; penitùs intrare in eius amicitiam? at bonis artibus, modeſtia nimirum atq; induſtria, quas ille amat, cùm diſcipulos amat. *A.* Morem habes deferendi condiſcipulorum nomina, & es clandeſtinus noſter Iudas; proptereà nempe blanditur tibi: phuy. *T.* Tu vt me tam maledicè appelles? non hoc tibi ſic abibit; non: haud feres tacitum: Magiſtro renunciabitur. *L.* Ne faxis Tiburti. Meminiſti, ob conuitium non diſsimile in Lambertum pronuper iactum, quàm atrocem pœnam ſuſtinuerit? *T.* Cur ergo (nefas) ictus piſcator non ſapuit? *L.* Quid vis? lingua mentem anteuertit. Roga veniam Andrea: alioqui cribrum carnificinum futurus. *A.* Eia ignoſce Tiburti: præ vibicibus etiamnum vix poſſum ſedere. *T.* Itaq; iam tergum dolabitur fuſtibus, quoniam alibi nouis plagis, vt te affirmantem audio, non eſt locus. *A.* Obteſtor te chariſsime Tiburti, ſi

vnquam

vnquam posthac. *T.* Tam subitò ex Iuda factus sum huic conuitiatori charissimus? quis risum teneat? *L.* Quid quassas caput? sine te placari. *T.* Egone vt contumeliam tam insignem in me accipiam? *A.* Per Christum te rogo ne rescifcat Præceptor. *L.* En quàm suppliciter: ne sic te obfirmaueris. Adeone ingenio te esse inexorabili, vt precibus istis molliri non queas? an vis vt tibi flens muliebriter ad pedes accidat? *T.* In Christi gratitiam tacebo nunc quidem. In eiusdem gratiam, si denuò tale quid, siue aduersus me, siue aduersus alium quemcunque euomētem te audiuero, Præceptori palàm faciam, ne inultum auferas. Satin' hoc planè, satin' disertè sum locutus? *L.* Cauto opus erit, Andrea.

PROGYMNASMA VI.

Excusatio absentiæ.

Magister, Animaduersor, Antonius, Ioannes, Marcus.

MAGISTER. Euge Animaduersor, adesdū. *A.* Adsum, impera. *M.* Quinam hesterno die scholam non obierunt? *A.* Qui? Antonius Niger, Ioannes Faber, Marcus Syluius. *M.* Perpaucos memoras. *A.* Reliqui ad vnum omnes coràm præsentes affuerunt. *M.* Extra eos videlicet, qui munusculis te elinguauerunt. *A.* Hoc quidem aliàs cùm tentarent nonnulli, semper Austrum perculerunt. *M.* Probatus es adolescens, & Magistro tuo fidelis. Heus, prodite vos in medium, repentè, statim, sine mora. An nondum etiam? confestim, inquam, aduolate. Quid habes Antoni dicere, ad excusandam absen-

abſentiam? *A*. Ingens quidam,& intolerabilis dolor occupauerat ſinciput meum. Quocirca mihi in mandatis dabat mater, extra ædes pedemne vſquam ponerem. *M*. Fabulæ. Tibi vt credam? *A*. Si verbis meis exigua apud te eſt fides, certum hominem ad matrem & familiares indagatum allega. *M*. Logi. *A*. Haud ſecus reperies. *M*. Somnium. Quaſi verò tu, vt es callidus & verſipellis, hoc tuis non impoſuiſſes, tibi nimirum condolere caput. Studebas verberationem effugere, quæ propter ſegnitiem te manebat. *A*. Neutiquam, Præceptor: non impoſui profectò; reuera nihil finxi. *M*. Poterône hodie verum ex iſto puero exſculpere? Caue mihi mendacii quidquam. *A*. Vera loquor. Si aliter fuerit ac dixi, cauſſæ nihil erit, quin tibi dem pęnas. *M*. *I*. ſeſſum. Tu bone Faber, quo negotio implicatus tenebare? *I*. Pater quopiam profectus animi gratia, me perduxit illuc ſecum, vt vnà eſſem. *M*. Quò profectus? *I*. In villam noſtram, quæ aliquot millia paſſuum ab vrbe diſtat. *M*. Cur pridie à me copiam non petebas? *I*. Noctu hac de re deliberauit pater: tum multo mane in viam nos dedimus, vt ad te adire nequiuerim, nec voluerim, quòd uerebar ut cubitu ſurrexiſſes. *M*. Dictum inopinatum atque mirabile: te alioqui ſomniculoſiſsimum, id temporis, ſub galli cantu ſcilicet, experrectum. *I*. Videre me ſomnum haud ſinebat gratisſimæ promisſionis exſpectatio. *M*. Quin tu exoraueras patrem, ut hoc permitteret? *I*. Factum eſt ut patre ſecũdo uillam amœnisſimam petįuerim, ibique animum ſtudiorum perpetuitate fatigatum tri

duo

duo isto instaurauerim. Proinde amabò mi Præceptor, parce ultrà quęrere, quandoquidem te clam non est, quanto me opere schola delectet, nusquam ut sim libentiùs. *M.* Metus plagarum de improuiso oratorem te reddidit. Nunc condonabitur erratum. Posthac nisi quoquo modo de absentia certiorem me feceris, uerberibus te cædam, ut si in pistrino moleres. Percepisti? I. Planissimè. *M.* Restat ut te quoque purges solute adolescens, & omnium inertium inertissime. Quid egisti? aut ubi fuisti? aut quare in ludum non uenisti? Quid est Sylui? quid taces? *M A R.* Existimabam esse ferias literarias. *M.* Ridiculum. Hoccine os tuum? ista'ne frons tua? Ecquid, ò insulse, nudius tertius aut quartus primùm auditiones obire cœpisti? quomodo? an tu nesciebas uacationi diem Mercurii consecratũ? Hic ego te manifestum mendacii teneo. MAR. Ast mihi occurrebat heri Mercurius. *M.* Ast ego faxo tibi hodie Tisiphone accincta flagellis occurrat. Lepidum capitulum. Te'ne errare in isto negotio tam antiquo, tam noto, tam uulgato? Quamobrem autem horis ante meridianis saltem nõ comparuisti in hoc loco? Prætexis culpam hoc figmento: non fit mihi uerisimile quod ais. Illi illi sodales & congerrones tui aliquò te ambulatum, aut lusum auocarunt. Para; mox tibi uirgis corium conscribam. *M A R.* Miser, ah miser, cui tam malè uertit dolus. Sed te obtestor, unam hãc dimitte noxam; si quãdo rursus admisero, tũ occidito. *M.* Nihil agis.

PRO-

PROGYMNASMA. VII.

Calami pręparatio.

Vedastus, Althasarus.

VEDASTVS. Cùm haud inuenustè pingas elementa, doleo tibi nec chartam esse bonam, nec calamos bonos. *B.* Ab his singulis fateor me inopem. Charta nec candida multùm, nec firma & plana, sed aspera, scabra, & pilis paruissimis plena; quos cùm è calami crena detraho, mora scriptioni affertur, quod si nō detraho, scis ipse quales efformentur literæ. Sed quod intolerabiliùs mihi accidit, etiam perfluit: uerùm hæc culpa sit atramenti potiùs, quod cùm esset heri spissum ualde, aqua nimia effecit dilutisſimum & subalbidum. Calamos ad usum accommodare cultello prorsus nescio, & te etiam atque etiam uehementerque rogo, ut hanc rem me doceas, si ipse scias. *V.* Miseret me tui, qui penè solus ignores, quod condiscipuli tui didicerunt. *B.* Libera tu me ista ignorantia. *V.* Ausculta igitur. Anserinæ pennæ sunt ad scribendum imprimis aptæ, iisque plures utimur, ac sæpius quàm pauonum aut cycnorum; quarum illæ nimis sunt duræ, hæ nimis amplæ; quanquam diutiùs bonæ permanent atq; anserinæ. *B.* Teneo. *V.* Ex his ipsis anserinis meliores iudicantur, quæ sunt pellucidæ, mediocriter duræ, caule longiore, ampliore, firmiore. Quæ autem habent caulem breuem, angustum, & sunt admodum duræ, ut quæ inhærent extremæ alæ, non probantur. B. Iam nouerim deligere pennas. *V.* Vbi delegeris, ita parabis

Rescindes caudam, plumulas utrinq; detrahes: scalpelli tergo cauum pennæ leuigabis, extremum caui, seu caput rescindes ex utraque parte, antrorsum & retrorsum, hoc modo, ut fiat bifurcata (aspice). Tantum porrò resecabis, quantum latus est unguis auricularis digiti. *B*. Meminero. *V*. Post hęc in dorso crenam facies; id est, calamum cuspide cultelli, siue extremo cultello iustè per medium scindes, sic, ut fissio seu incisura diametro dorsi pariter penè æqualiterque respondeat. Tum ubi adhuc aliquantillum deorsum à fronte exsecueris, à dextris & sinistris acuere calamum, & mucronem facere perges, seu æquabis duos illos pedunculos, siue crusculа. Nunc me uide, quomodo indita crena utrumque horum absoluam. B. Obseruo. *V*. Rastellum hoc, quem mucronem anteà uocaui, temperatæ gracilitatis esse debet, de quo quanto plus abscideris, tanto habebis calamum obtusiorem, & maioribus literis ducendis aptiorem: dextera tamē pars, in quam calamus dum scribimus incūbit, sit aliquāto altior sinistra, quod discrimē adeò sit minutū, uix ut perspiciatur. Age experiamur hunc nostrū. Accipe, uide an placeat. Quare sic eum capis? *B*. Sic assueui. *V*. Tene pollice, & medio digito, molliterq; superpone indicem, sic: ita minùs uacillabit manus, & firmiùs eā chartæ imprimes. Sit autē brachiū usq; ad cubitū liberū dū scribis, & pōdere suo tabulæ seu pluteo innitatur, tota autem manus auriculari. Intuere me scribentem. *B*. Imitabor te ad unguem, & quibuscunq; officiis potero, tuam erga me humanitatem obruam, aut exæquabo.

PRO-

PROGYMNASMA VIII.

Elementorum conformatio.

Ioſias, Exuperius.

IOSIAS. O ſcitisſimum archetypon, ò formoſa nimis elemẽta, ò illecebras. Diuina, quod aiunt, uirgula adeptus es hanc elegantiam. Sed unde? *E.* Meus germanus patris iuſſu manu ſua mihi confecit. *I.* Vbi porrò ipſe didicit tam bellè exprimere literas? *E.* Semper huius artificii cupidus fuit, & in quendam magiſtrum anno proximo ſuperiore incidit, qui Latinas, Græcas, Germanicas pingebat excellentisſimè. *I.* Exemplar & prototypon mihi quoq; datum eſt muneri amico: uerùm præ tuo ſordes. En. *E.* Quare contemnis? ſi ad iſtum modum ac formam effinxeris elementa, uti in hac papyro effiċta conſpiciuntur, iudicabo te oleum non perdidiſſe. *I.* Atqui uellem imitari optima. *E.* Atqui hic non quæritur optimum. *I.* Laudatur tamen. *E.* Non nego. *I.* Oſtende ſis mihi tuam manum. *E.* Ecce. *I.* Quaſdam exprimis propemodum perfectè, quaſdam non aſſequeris, quod pace dixerim tua. *E.* Paulatim & conſuetudine imitandi aſſequar. *I.* Pro quàm decentia f. quàm decora p. q. & omnes denique caudatas literas facit frater tuus? *E.* Quid maiuſculas? nònne amas? *I.* Mirificè. *E.* Aſpice *A*, uide *D*, & *M*. tanquam ſi ex typis æneis in chartam eſſent impreſſæ. *I.* Ipſa uerò quæ alphabeto ſubiecta eſt ſcriptura, Chriſte ſancte, quàm ad lineam rectam ſine linea directis uerſibus? quam æqualibus ſurſum ac deorſum literis? Vnum a te uolo. *E.* Vel

decem. *I.* Nónne tibi præcepta dat pingendi, & lapſus corrigit? *E.* Certè: & nonnunquam ſua manu meam, tenentem calamum comprehendit, atq; alienis digitis pingit, ut ego ductibus & tractibus literarum hac ratione aſſueſcam. *I.* Inires à me nō uulgarem gratiam, ſi exemplum à fratre mihi curares. *E.* Difficulter inducam. Nihilominùs quoniam te tanto ſtudio pulchrè pingendarum literarum ardere animaduerto, curabo, ut uoti compos fias. *I.* Quotum intra diem polliceris daturum in manus? *E.* Intra quartum. *I.* Perlubenter gratiſſimum hoc donum tamdiu expectabo, cogitaboque interim, quo te honorario remunerer. *E.* Sic habeto, me gratuitò hoc operis non eſſe facturum.

PROGYMNASMA IX.

Eiusdem materiæ.

Damaſus, Albarius.

DAMASVS. Tam artificiosè tamq; graphicè characteres Romanos effingere, tanta proportione, & tam bellè mutuò reſpondentes, uerſibus prætereà paribus interuallis à ſummo paginæ ad imum uſque diremptis, & nulla omninò in parte uacillantibus, dic ſodes quid tandem utilitatis affert? *A.* Modus ipſe quærendi tuus, clamare iſtuc in quæſtione ponere non debuiſſe. *D.* Quid ita nō? *A.* Quoniam oſtendit non diſplicere tibi hanc manus meæ elegantiam. Atque ut agam apertiùs: delectarìsne, ſi quando quippiam à me exaratum aſpicis? *D.* Ac multùm profectò, non ſecus, quàm ſi niti-

nitidam,& collustratam picturam intuerer. *A.* Hęc igitur una est utilitas, ut mearum literarum ueluti pictura tuis aliorumq; oculis blandiatur, lectoresq. meos uoluptate quadam nec illiberali perfundat. *D.* Benè tu quidem hactenus, sed plura desiderio. *A.* Ego ipse quoque (id quod omnibus mei ordinis usu uenire existimo) propterea libentiùs, faciliùs, maioreq. cum iucunditate scribo. Adde quòd lectu expeditior est uenusta, quàm rustica, indocta, imperitaque manus; nec aliud in caussa est, quare tantopere typis descriptos libros amplectamur, feliciterque nobiscum actum credamus, si calamo ad illorum typorum elegantiam quàm proximè accesserimus. *D.* Negari non potest, manum tuam exquisitam, urbanam, probè distinctam & luculentã esse. Nunc da quibus uiis ac rationibus ad huius scientiæ facultatẽ perueneris. *A.* Quorsum id nosse expetis? *D.* Etiam tu hoc rogas? Vt facere queam similia. *A.* Si animum huc aduertas, narro tibi. *D.* Asto auidissimis auribus. *A.* Principió me adiuuit exemplar, in quo erat alphabetum maioribus minoribusque literis efformatum. Nec ibi solùm cõpletæ & integræ, uerùm etiam imperfectæ, partesq. & frustilla earum uisebantur: ostendebatur item, quo pacto illa fragmenta coagmentanda essent, ut absolutum literę corpus efficeretur. Verbi causa; ducebatur ab alto uirgula ad hunc modum l. appingebatur minutus semicirculus dextrorsum, seu inuersum c, sic, ɔ, ut doceret b exprimere, si illi porrectæ deorsum ad angulos rectos lineolæ hanc notam copulassem. In d, idem præstabatur, præposito

c. ſic tamen, ut poſtquam c illud cum uirgula coiuiſſet, puncti inſtar de infimo eius extrà emineret. In maiuſculis eadem planè ratio cuſtodiebatur. Sed ut rem clariùs cognoſcas, ipſum tibi prototypon demonſtrabo ſi fuerit occaſio. *D.* Optatisſimum acciderit. *A.* Poſthæc binæ, ternæ, quaternæ cōnectebantur, ut ab. do mi. ptu. flo. gran. trum. Subiiciebātur adhuc uocum ſeries, quæ aliquam animantem, arborem, herbam, morbum, inſtrumentum indicarent, eæque haud ita uulgatæ ac tritæ. Tandem breuiores ſententiolæ, ut illæ (nam edidici, ſicuti uocabula de quibus dicebam) *Vacare culpa magnum eſt ſolatium. Medio tutiſſimus ibis. Feſtina lentè. Neſcis quid ueſper ſerus uehat. Homo bulla.* *D.* Videtur Magiſter hoc exemplar meditatus confeciſſe. *A.* Credo. *D.* Quid erat nouisſimo loco? *A.* Longior ſcriptura, ſeptem uerſuum ſcilicet, quæ ad uirtutem excolendam me hortabatur. Ex Platone, Tullio, aut Seneca, ut reor, deprompſerat. *D.* Quid? tantùmne ſæpius inſpectanda hac formula perdidiciſti hoc tuum artificium? *A.* Non *D.* Quid egiſti hoc amplius? *A.* Sua manu præceptor meam complexus moderabatur ac dirigebat. Iubebat item tenuisſimæ ac ſubtiliſſimæ papyro membranam ſubſternere, in qua ineſſent feſtiuisſimè picta elementa, cum egregiè concinnata ſcriptura, & calamū ſuper literas per chartam ſatis tralucentes ducere, ut ſic ductibus earundem æmulandis aſſueſcerem, & habitu quodam cō firmarer. Quinimò ſtylo plumbeo interdum literas cùm exaraſſet, eas me atramento tegere, & de liuidis nigras reddere uolebat. Ceterùm ne facerem

inæ-

inæquales, eas inquam, quæ uel ſurſum lineas non proiiciunt, uel infrà non demittunt, ut uocales, & conſonantes c.m.n.r,&c. applicata regula trahebat lineas duas anguſto ſpatio diſtantes, intra has mandabat mihi ut ſcriberem aliquid. Idem in grandioribus ſeruaui, quarum inter ſe omnium æqua eſt magnitudo. His ego exercitationibus uſus, quantum cernis proceſſum effeci. *D.* Si nanciſci poſſem magiſtrum æquè ſcientem ac peritum, diſcerem hanc artem ſanè. *A.* Si ſollicitus quæras, puto te inuenturum. *D.* Difficillimè: paucorum eſt enim feſtiua manus: contrà malè pingentium numerus infinitior quàm frondium in ſyluis, piſcium in undis.

PROGYMNASMA X.



Orthographia.

Septimius, Anſelmus.

SEPTIMIVS. Si tibi faciendum uidetur, Anſelme, repetamus quæ ante meridiem à Magiſtro de orthographia accepimus. *A.* Ordire ſis, ego cœpta perſequar. *S.* Tu maior, & plura tenens memoria. Si quid effluxerit iam tibi, fortasſis id mihi occurret, tum repentè ſubiiciam. *A.* Affirmabat igitur, illam ſe ſtatuere orthographiam probatisſimam, & præcipuè complectendam, quæ conſtaret perbenè formatis literarum figuris, quæ haberet uerſus ualde ad amusſim extenſos, minimeque uelut à recto tramite uſquam deflectentes. *S.* In hiſce duobus ipſemet magno nobis exemplo eſt: quis.n. eo pingit uenuſtiùs? quis tam recta linea? Verùm

hæc potiùs ornamenta ſunt quædam orthographię; quæ ne doctis quidem ſingulis contingunt, nec illi magnoperè inflammato eorundem ſtudio rapiuntur. *A.* Sic eſt ut ais. Attamen cùm ornamenta hæc amemus & admiremur in aliis, quid eſt, quòd ipſi non conſectamur? *S.* Quod erat tertium? *A.* Quod? ſcire quæ cùm Latinæ ac Romanæ tum Græcæ, hoc eſt, è fontibus Græcorum in latinitatem deriuatæ transfuſæq; uoces (quarum innumerabilis eſt multitudo) diphthongo; quæ uocali, & quanam ſcriberentur; quibus conſonantibus; ubi addendum aſpirationis indicium. Quid ſequebatur? *S.* De tonis ſeu accentibus neſcio quid. *A.* Iam recordor. Noſſe etiam quo tono, acuto, graui, inflexo ubi utendum. Adhæc de interpunctionibus, quæ uidelicet nota hypodiaſtoles diſiungenda, quæ contra per ὑφ' ἓν coniungenda, quando demùm ſyllaba porrecta ſuper ſe puſilla linea inſignienda, quando ſemilunula inferiore ad breuitatem indicandam, quando comma, quando puncta, quando bina puncta, ſeu colon, quando interrogationis ſignum, quando parentheſeos nota adhibenda. *S.* Dicebat in orthographia locum eſſe non deriuationibus duntaxat, notationibus, ſiue etymologiis, originibus, ſed conſuetudini etiam; uidendumque quid ſolerent eruditi: qui ſi diſcreparent, & alii hoc, alii alio modo uerbum idē ſcriptitarent, plurium ualere oportere iudicium. *A.* In reprehenſionem denique uocabat eos, qui cum peruicacia manuſcriptis codicibus, ſaxis ac numiſmatis uetuſtis adhærerent; quoniam illi ſculptores, ſcalptores, monetarii ſæpiùs illiteratisſimi

fuiſ-

fuiſſent. Locutos quidem latinè, uti nos omnes patria lingua Teutonicè loquimur, non tamen idcircò ſciſſe Grammaticam; & ita falsò putari myſterium atque auctoritatem grauisſimam, quæ eſſet alicuius idiotæ opificis mera inſcitia. *S.* His addebat, inſpiciendos crebrò decoris typis in Typographio deſcriptos libros, indeque ſcripturam imitandam. *A.* Vltimum proponebat hoc preceptum. Nõ ſolùm formas urbanas ac feſtiuas literarum ſtudioſè contemplari, ſed aſtare etiam ſcriptoribus librariis, & ductus atq; tractus quàm diligentisſimè obſeruatos intimis ſenſibus mãdare. Hoc quale eſſet, ſimilitudine ante oculos ponebat. Vt enim uiua uox magis nos afficit quàm lecta in libris & muta; ſic ipſa manus ſcriptoris multò uehementiùs imprimit in animo ideam elementi ſeu potiùs rationem ipſius conformandi, quàm ipſum ſolũ iam in charta abſolutum, & relictum elementum. *S.* Hæc ferè audiuimus hodie: cras & deinceps reliqua expectemus. *A.* Non omittendum illud prætereà conſilium quod dabat: Vt orthographicos libellos Aldi Manutii, Pauli F. aliorumque uolueremus. *S.* Diu eſt cùm hoc factito.

PROGYMNASMA XI.

Dimisſio improuiſa.

Gorgonius, Theobaldus, Euſebius.

GORGONIVS. De ſchola ne? *T.* De ſchola. *G.* Proripuiſtis uos inde, an poteſtatem abeundi obtinuiſtis? *T.* Neutrum. *G.* Quid igitur exeundi

tempus antecapitis? nec dum enim secundam audiuimus,& exiri solet ad quartam demum. *E.* Quin taces? non displicebit tibi simul rem intellexeris: Bonum factum te in nos incidisse. *G.* Expedite breui. *E.* Præceptor nos dimisit lusum. *G.* Gerræ: Dies Mercurii præstitutus est, ad quem exerceantur ludi, non dies Martis *T.* Siscitare ex aliis si lubet, & si inueneris secùs, mentitos dicito. *G.* Ain tandem ita esse ut dicis? *T.* Quidni aiam? *G.* Quapropter dimisit hodie? quid natum est noui? quid uiro in mẽtem uenit? *E.* Duplex caussa. *G.* Cedò. *E.* Vna, quia misit sanguinem è brachio dextro, quod uidebamus illum gestare in mitella bombycina & nigra. *T.* Altera, quia hodie dabit natalitia. *G.* Mulsa loqui mini: iam assentior. Est enim utraque caussa perquàm uerisimilis; & in memoriam regredior aliàs quoque nos ideò iussos redire domum, quia cum amicis diem suum natalem acturus erat. *T.* Nobis nec opinantibus hæc fortuna obtigit: siquidem ita ingressi eramus gymnasium, tanquam ueteri more exituri. *G.* probè. Nemo igitur hanc gratiam extorsit? *T.* Nemo, quod sciam; sponte sua benefecit nobis. *G.* Omnium quantum est qui uiuunt hominum, optimus est homo. Verùm in isto concessu seu liberalitate, sui magis quàm nostri rationem duxit: nã hæc lux, qua ipse primùm lucem hanc aspexit, & uitales auras hausit, omninò hilaris ei & sine ulla perturbatione molestiaq; sumenda est. *E.* Nos lusum uadimus rectà. *G.* Siccine est sententia? *E.* Sic. *G.* Celeriter reuertar, & adiungã me uobis tertiũ. *T.* Vola curriculò: hunc diem suauẽ & amœnũ agitabimus.

PRO-

PROGYMNASMA XII.

Serus in ludum aduentus.

Magister, Discipulus.

MAGISTER. Quousque hoc festiuissimum lepidissimumq. frustum discipuli ad me audiendum, multo iam die, vltimum omnium ventitabit?

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit,

inquit apud Martialem glis. Eho, respice ad me somni mancipium. Videte vt illi turgent oculi, vt soporis adhuc pleni sunt. Impexum est caput, illota facies, non apparet in collo intima tunica, pendet indecorè in sinistrum latus pallium. Quid est quod stata hora nunquam expergiscaris? auscultate, vt opplebit aures meas uaniloquentia. *D.* Credas mihi affirmanti, tam matutinus hic adessem, quàm istorum ullus, si quispiam domesticorum è somno me uellet excitare. *M.* Quid tu ais? non te tandem ad quintam capit dormiendi satietas? ut è lecto allubescat surgere, explicata relegere, ediscēda ediscere, quo paratior scholam petas. *D.* Enimuerò non possum profectò ultro expergisci. *M.* Nullus èrgo domi tuæ seruus, nulla est ancilla, quæ te stertentem excitet? *D.* Sunt famuli, sunt ancillæ: at enim ne ipsi quidem primo diluculo suos lectulos deserunt, somnoque; ut nos pueri, æquè pascuntur. *M.* Vah, ista ratio ponderosa est. Parentes autem qui tandem hoc patiuntur? *D.* Nescio: conniuent. *M.* Ausin sponsionem facere, ni tu ab illis

exci-

excitere? Sed illa ipſiſſima cauſſa eſt: è ſtrato, ubi concaluerit, inuitiſſimè te moues, nunc potiſſimum ſumma hyeme, ne conglacies. *D.* Ama me, illa ueriſſima cauſſa eſt quam expoſui, nec alia. *M.* Tu igitur (infandum) ex tanta diſcipulorum frequentia repertus es unicus, qui neque per te euigiles, neque per alium. Quàm timeo ne mihi uerba des. *D.* Non te circumuenio. *M.* Dedam alicui negotium, qui domi quærat num ita ſit, ut tutè narraſti modò. Si mẽtitum deprehendero; neque fidem in poſterum dictis tuis tribuam, & pro fallacia iſta meritam tibi mercedem dabo. *D.* Fortaſſis non fatebuntur illi culpam ſuam. *M.* Imò fortaſſis fatebuntur culpam tuam, & dicent te ab ancilla clarè uocatum nihil conſueſſe reſpondere; ſimiliter ac ſi etiam tum arctè, & grauiter dormires. Quod ſi iteratò clamet & minetur, te aliquantulum erigere caput, & ſtridulo gutture quippiam murmurare, uelut porta in cardine, rurſumque ſuper puluinum illud demittere, ac placidè, ut anteà, ſopori indulgere: & hanc eſſe uigilantiam tuam. *D.* Quod libido eorum feret comminiſcantur: ipſi tamen gallos canentes nihil morantur; non ſurgunt. *M.* Tu uerò ne poſt crebram quidem ancillarum uociferationem potes ſomnum excutere, ò pigerrime homuncio. Sed nunc intempeſtiuè de ſomnolentia tua differimus. Cognoſcam de domeſticis tuis. Si fueris uerax, rem tuã feceris meliuſculã: ſin erit, ut uanitatis in te culpã admiſeris, tuipſe clamore tuo oẽs Endymionas uigilãtiſſimos præſtabis. Aſſequeris puto, quorſum hæc ſpectet hæc cõminatio. *D.* Admodũ, Pręceptor,

PRO-

PROGYMNASMA XIII.

Silentium, & attentio.

Sigismundus, Cœlestinus.

SIGISMVNDVS. Dupliciter peccatur in gymnasio quotidie, ab alijs hoc, ab alijs illo modo. *C.* Quæ sunt ista peccata? *S.* Confabulari, & Præceptori non attendere. *C.* Qui prius designant, utroque tenentur. *S.* Ita prorsus existimo. Verùm qui aliud agunt, alibi oculis curiosè diuagantur, pingũt animalia, equites, stultos, libellos ineptos legunt, chartas & scamna conscindunt, illi in posteriore genere culpam castigabilem committunt. *C.* Verè dictum sentio, & noui quorum ista est consuetudo. *S.* Tu ipse unus de illis es. *C.* Egone? *S.* Ita, næ. *C.* Falsò hoc in me uitiũ confers. *S.* Mentiri non est meũ. *C.* Attentissimè audio. *S.* Non semper. *C.* Si quando eorum quæ tu commemorasti, aliquid ago, per transennam, & leui brachio id fit. *S.* Vt eleuat hic peccatum suum? *C.* Haud eleuo: ut loquor, ita res est. *S.* Quin est quando sermunculos seras cum proximis. *C.* Demiror tantum tibi esse otii à rebus tuis ut aliena cures. *S.* Tam sine pudore id facitis, ut nõ possim non notare; uideret uel cœcus, audiret etiã surdus. *C.* Vicissim te captabo. *S.* Capta, non capies tamen. Sed extra iocum: desiste, si te amas, ab huiusmodi uirtutibus, & noli cùm te ipsum priuare tantarum utilitatum fructu, tùm alios impedire. *C.* Quos alios impedio, cùm tenuissimo sono loquar? *S.* Qui propiùs tibi assident ad utrunque latus, & à tergo. *C.* Apage cũ superstitiosa ista religione tua.

S. Ami-

S. Amicè monenti uolens obſecunda; alioqui coactus, non mihi, ſed Magiſtro flagris te operienti obſecundabis. *C.* Adeo infanda hæc tibi peccata uidẽtur? *S.* Magna procul dubiò ſuo in genere. Nam quid indignius, ac turpius in ſchola perpetrari poſſit, haud diſpicio. *C.* Niſi aut ego mutus fiam, aut tu obſurdeſcas, difficilè pax inter nos erit. *S.* Tu conſidera quorſum eas. Auceps quando concinnauit aream, offundit cibum; aues aſſueſcunt, ſæpe edunt: ſemel ſi ſunt captæ, rem ſoluunt aucupi. *C.* Intelligo parabolam: opere maximo dabitur opera, ne fraudi ſit hoc aucupium.

PROGYMNASMA XIIII.

Suggeſtio.

Magiſter, Stephanus Diſcipulus.

MAGISTER Sæpenumerò cum minis ſeuerisſimis interdixi uobis pueri, ne ſuggereretis recitantibus: uos nihilominus, qui mos eſt ueſter, idem peccatum peccare non deſinitis, & patientia mea nimium abutimini. Iam poſtremùm moneo, prædico, & antè denuntio, tibi præſertim capillate, tibi bone Stephane, quem obſeruaui præter cæteros in iſta noxa contrahenda diligentisſimum. *S.* Non ſoleo tam frequenter. *M.* Non ſoles? nemo quiſquam frequentiùs. Vide tibi caueas: nam acriter ulciſcar te, ſi uel ſemel ampliùs ſuggerentem conſpexero. *S.* Spero mitiora. *M.* Spera quæ uis, quod acciderit patienter feras. *S.* Oportet me gratum eſſe aduerſus benè meritos. *M.* Etiam

Etiam tu taces? Illa merita tua merebuntur, quod dixi, præmium. Itaque niſi finem datis mutuò be ne merendi, & imperium meum minuendi, faciam ego ut huius diei, locíque, meíque in omnem ui- tam memineritis. Et ego quidem uerberando, uos uapulando defatigabimini. *S*. Crudele pro- miſſum. *M*. Nihil hoc genere puerorum pernicio- ſius in ſchola: quia dum hinc inde, dextra leuaq;, antrorſum retrorſum ſuggerunt, quæ recitantes obliti ſunt, illos reddunt ignauiſſimos, & ipſi, exſpe ...ione ſimilis beneficij, ſocordia ſocordiores ...t. Quiſque ſui memor, ut pœnam ne ſentiat, pu- niénda ne admittat.

PROGYMNASMA XV.

Abſentes.

Benedictus, Auguſtinus.

BENEDICTVS. Multorum dierum inter- uallo non te uidimus in gymnaſio, Auguſtine, nec tamen fuit, quod miratus ſum uehementer, cū Præceptor te requireret, aut mitteret, qui, ubi eſſes, & quid ageres inueſtigaret. Cur abfuiſti? *A*. Malè me habebam: idq; ut ne lateret Magiſtrum, curaui, quo bona cum eius uenia, & tutò abeſſe liceret. *B*. Meritisſimò non apparuiſti; ſiquidem eſt, ut prædi cas. Conualuiſtine? *A*. Nondum planè me confir- maui. *B*. Quamdiu ægrotaſti? *A*. Quamdiu me in ſchola non conſpexiſti. *B*. Haud equidem recordor quantum temporis abierit. *A*. Dies compluſculi, undeuiginti omninò. *B*. Quid erat morbi? *A*. Fe- bricula.

bricula. *B*. Quo medicamento ei subuenisti? *A*. Inedia propè sola, qua maximos quosque morbos & grauissimos depelli solere, aiebat Magister, auctores in medicina claros & nobiles asserere. Vacuus mihi uenter crepitare: ego flocci pendere. *B*. Facili negotio consequere, quæ interim præcepta nobis & explicata sunt. *A*. Sic mihi persuasi: & in eam rem, si non recusas, utar tuis suppetiis. *B*. Repetam tibi omnia, & rectissimis tuis atque optimis studiis non grauatè obsequar. Quando te rediturum censes? *A*. Secundum natalia Domini. At tu quid garis? cur non es in ludo? *B*. Eram in itinere c' libris: ecce tibi, pompa procedit ferentium instrumenta pugillatus. Ego illos sequi in aulam curiæ: ibi ludicrum illud certamen certantes spectaui uoluntate mirifica. Nam ubi ~~uoluptate~~ mea ætas maturuerit, eandem artem addiscere cogito: quandoquidem studiis liberalibus non est aliena. Noui per plures literatos, eosdemque pugiles non spernendos. *A*. Crastina luce qua satisfactione te purgabis? *B*. Intendenda erit aliqua fallacia, quæ me uirgarum periculo eximat: nox dabit consilium. Si mendacium dixero, soiens meo more fecero. *A*. Timeo ne aliorsum cadat res, & tu propter hanc curiositatem spectandorum pugilum sine uibicibus à Magistro non dimittare. *B*. Euasi non semel, confictis caussis absentiæ. *A*. Bestiæ quædam cùm canibus bis, ter, quater elapsæ fuerint, tandem capiuntur & pereunt. *B*. Oh, non adimet mihi uitam ista uerberatio. Gymnasium flagrorum me appelles licet, quibus mea cutis induruit, ut si ad fumum pependisset. *A*. Tua

res

res agitur. In quem exempla fient, quique clamauerit, illi, puto, aliquid dolebit.

PROGYMNASMA. XVI.

Accuſationes.

Hieronymus, Felix, Magiſter, Alexius, Pantaleon, Bernardus, Euariſtus, Cyprianus, Dauid, Ionas, Geruaſius.

HIERONYMVS. Papæ, quid tu audaciſſime locum alienum occupas? *F.* Alienum? *H.* ita loquor, alienum. *F.* Tuumne? *H.* Meum inquam. *F.* Non eſt hic locus tuus. *H.* Cuius eſt? doce me. *F.* Meus. *H.* Age ſi quid agis. *F.* Quid ego agam? *H.* Reſtitue meum mihi locum, quem inuolaſti. *F.* Si tuus ſit, reſtituam. Aufer hinc iurgium ſi ſapis. *H.* Præceptor, iſte mihi iniuriam infert. *M.* Quid illic clamoris exoritur? *H.* Felix, dum ego aliquanto poſt tempus uenio in ſcholam, impudenter uſurpauit locum meum. *F.* Falsò me accuſat: teneo locum meum. *M.* Quid tu ad hæc? *H.* Quia honoratior eſt locus, idcirco me abſente, auſus eſt in alienam poſſeſſionem irruere. *F.* Non irrui. *H.* Irruiſti: reſtitue debitum. *F.* Nihil debeo. *M.* Dirimam litem. Meridianis horis parati inſtructique ad concertationem eritis. Tum ſi tu Felicem, Hieronyme, diſputando uiceris, infimo ipſum loco, propè portam collocabimus, ut ſit ianitor, & humilietur qui ſe nouo exemplo exaltauerit. Sin ipſe te ſuperarit, retinebit hunc locum, quoniam te dignior omnium punctis cenſebitur qui hic ſedeat, & iuſtè eum repetere non

po-

poteris mea quidem sententia. *F.* Optima conditio. *H.* Non detrecto hanc pugnam. Commutabo tibi nomen hodie si uiuam, ut pro Felice Infelix uocere. *F.* Minas tuas floccipendo. *M.* Quos ego post tergum meum confabulantes audio? H[illegible] quinam modò inter se confabulati sunt? *A.* Pantaleon & Bernardus. *M.* Linguati pueri, quarè non silentio ediscitis, quæ mox recitetis? *P.* Non sumus confabulati. *M.* Estis, & diu satis. *B.* Reuera non garriuimus. *M.* Quid fuit igitur? *P.* Interrogabam no la Bernardum, quæ minùs intelligebam. *M.* Quare? *B.* In Catechismo. *A.* Hoc se facere simulabant illi quidem, uerè autem de suis quibusdam nugis sermonem miscebant. *P.* Te tam audacter asseuerare? *M.* Hem astutiam: faturne rem Alexius? *B.* Certè hic minimè. *A.* Conuincam uos argumento palàm: etenim sententias quasdam retineo de sermũculo uestro. *M.* Premit aduersarius. Fateamini quod res est, & condonabo culpam. Si pergitis inficiari; uirgas cernitis: iis non tam ob ruptum silentium, quàm ob mendacium, tangam uos usque ad necẽ. *B.* Fatemur: de prandio hesterno, in quo simul accubuimus, colloquebamur. *M.* Cauete, alioqui pessimè cœnantes dimittam. *E.* Est quod exponã, Præceptor. *M.* Expone. *E.* Heri Geruasius & Cyprianus se conuitiis alternatim consectabantur, uicissimq; pugnis se onerabant egregiè. *M.* Vidistin'? Vidi cũ fortè fortuna in eos ambulantes incidissẽ. *M.* Quo tempore? *E.* Haud multò pòst, quàm solutæ sunt scholæ. *M.* Quo in loco? *E.* In publico, ante domum Cypriani. Mirabantur prætereuntes, & consistebãt.

Quin

Quin his auribus audiui qui dicerent; O pueros malè moratos. Vtinam aliquis indicium faciat Magiſtro, ut is ambobus pro dignitate ſtipendium ſoluat, *M.* Tantùmne eſt? *E.* Tantum. *M.* Facinus improbum. Surgite & prodite in mdeium bellicoſi homuli. Hànccine diſciplinam aut à parentibus ueſtris, aut à me percepiſtis? hæccine uos flagitia deſignare? contumelias intorquere, & obſerere pugnis ſodales ſuos? *G.* Coegit me Cyprianus. *C.* Tu me coegiſti. *M.* Vtrumque nequitia ſua coegit, de hoc nulla eſt quæſtio. Me tamen cogitis uobis pro iſto conflictu mercedem liberalem, præſenti & probata pecunia tribuere. Expedito mihi uirgam Euariſte de uirgis melioribus, actutum. *E.* Curabitur. *M.* Quæ porrò controuerſia conflauit hoc duellum? *G.* Irridebat me ſuſpenſo naſo Cyprianus, quòd per caligas induſium dependebat, & riſu penè emoriens, multis qui fortè circumſtabant audientibus; En, inquit, iſte tam auidè cibum uorauit, ut ipſas quoque mappas deglutiuerit. *M.* Magna uerò, & ſine dubitatione intolerabilis iniuria. Cur ad ſartorem ſubligaculum reficiendum non deportaſti? *G.* Non aduerti eſſe lacerum. *M.* Non aduerti. Sat argumenti, te morum ciuilitatem non attigiſſe uel extremis digitis. Ad ruſticanos cum iſto Geruaſio, qui cùm urbanus ſit, urbanũ nihil habet. Iam, quas tibi contumelias impoſuit? *C.* Nebulonem & proditorem me appellabat. *M.* Quibus tu Geruaſium epithetis contrà cohoneſtaſti? *G.* Bubulcum & aſinum me nominabat. *M.* Hoc fuit tubis ceciniſſe, deinde extemplo ſecutum eſt prælium, uentum

ad manus, contudiſtis alterutrum: nònne? *G.* Factum. *C.* Ac niſi me in pedes dediſſem, cerebrum mihi diminuiſſet; ſic iracundia & furore exarſerat. *M.* Ego ut munificus Imperator, iſtis duobus tam ſtrenuis bellatoribus propter generoſisſimam uelitationem dabo congiarium. Et quia Geruaſius ob cauſſam leuiorem tantoperè non debuit exardeſcere, dabo illi maius. Te quoque docebo Cypriane, huiuſmodi ſcurrilibus iocis, & intempeſtiua dicacitate abſtinere de cetero. Ite & ad præmia capienda ſolutis ligulis uos comparate. *P.* Præceptor, Alexius pingit. *M.* Alexi quid facis? *A.* Nihil. *M.* Nihil? at iam faciam tibi aliquid. Exhibe chartam. *A.* Nihil eſt. *M.* Oſtende ſine mora. *A.* Quæſo. *M.* Videam. O Alexi, ecquando in ludum pictoris iuiſti? quam graphicè adumbras canes & ceruos? Suppone ſiniſtram ferulæ: ſuppone, ecquid audis? *A.* Ah, ah. *M.* Diſcerpe chartam. Si rurſus deprehendero pingentem, ſcis quid tibi depicturus ſim? *A.* Scio. *D.* Præceptor, licètne pauca? *M.* Quid dicturus? *D.* Ionas non habet librum. *M.* Vbi eſt liber tuus? *I.* Amiſi. *M.* Siccine rem tuam cuſtodis? Domìne, an in ſchola, an in uia amiſiſti? *I.* Neſcio. *M.* Quæſiuiſti? *I.* Tanquam ſi aciculam quærerem. *M.* Niſi tu inueneris ante noctem, cras in te exemplũ edetur, ut ne quis deinceps perdat libros ſuos.

PRO-

PROGYMNASMA XVII.

Petitio luſus.

Philippus, Magiſter, Puerorum Turba.

PHILIPPVS. Memoriter memini, Pręceptor, dixiſſe te aliquando nobis, neceſſariam eſſe in rebus uicisſitudinem, nec durare poſſe, quod alterna requie careat. *M*. Quid tum poſtea? quam ob cauſſam tu id mihi nunc ſubiicis? *P*. Haud ſanè inconſultò, ac temerè tuam uſurpaui ſententiam. M. Ergo cur uſurpas? dic. *P*. Quoniam res quædam eſt, quam me à benignitate tua impetratam auferre uolo. *M*. Memora puer. *P*. Si moleſtè non es laturus. *M*. Niſi tu iniuſtum quid à me petas, indignè non feram, quidquid petiueris. Nam ut iuſta ab iniuſtis petere inſipientia eſt; ſic iniuſta à iuſtis impetrari non decet. *P*. Segrega abs te ſuſpicionem hanc. Iuſtè ab iuſtis iuſtus ſum orator datus, & aduenio omnibus lubentibus, ut quod in rem noſtram communem ſit, hoc à tua lenitate obtineam. *M*. Eloquere, quid eſt quod obtinere geſtis? *P*. Paulùm eſt. *M*. Quin tu uno uerbo dic, quid eſt? *P*. Iam dies effluxere complures, ex quo libris ſemper affixi fuimus. *M*. Trabalibus clauis opinor. Subolet quorſum euaſurus ſis. Benè habent tibi principia. Pertexe telam, ſed aptè, ut ne compellam te retexere. *P*. Et exercitationibus auditionum, ſcriptionũ, recitationum, concertationum penè exhauſti ſumus. *M*. Itáne uerò? exhauſti? O me importunum, ò crudelem. *P*. Nec unquam nobis uel ad momentum reſpirare, uireſq; feſſas reparare datũ eſt. *M*. Vt res ſuas exag-

gerat? quodq; contritum eſt uetuſtate prouerbiũ: Ex muſca elephantem. *P.* Quare uehementer etiã atq; etiam te rogamus, Præceptor noſter; pomeridianis horis ad ludum remisſionemque animi deſcendere tuo conceſſu licitum ſit. *M.* AEquisſimum poſtulas. Verùm ego his conditionibus hanc poteſtatem largior: Vt abſq; tumultu ludatis, nèue quis alteri turbas ciere inſiſtat. Vt ante quintam ad libellos redeatis. Vt deinceps manibus pedibusque, cum haſta, cum ſcuto, quod aiunt, ad ueſtra ſtudia incumbatis. *P.* Iuſtæ conditiones: accipimus; ut pro tota ſchola reſpondeam. *M.* Capeſſe curſum, condiſcipulos affice tam bono nuntio. *M.* Gratias magnas, ingentes tibi agimus, humanisſime atque optime Præceptor. Heus heus pueri. *Pu.* Nunquid nam apportas noui? non fruſtrà frontem exporrexiſti. *P.* Oneratum lætitia pectus apporto. Ego ueſter hodie orator & exorator fui apud Magiſtrum. *Pu.* In quo? *P.* In ludendi uenia. *Pu.* Voluptatem magnam nuntias. Habemus ergo rem factam? *P.* Factam. *Pu.* Benè factum, & uolup'eſt. Deus te benè amet. Ludemus igitur? *P.* Niſi mauultis inhærere libris. *Pu.* Valeant libri. Ludamus ſocii, euge ludamus. *P.* Silete, non permittit gratis ludere. *Pu.* Qua mercede? *P.* Vt abſque inconditis clamoribus, abſque ſtrepitu, crepitu, fremitu, ſic enim interpretor quod dicebat de tumultu & iurgio uitandis. *Pu.* Fiet. *P.* Vt ante quintam ad libros nos recipiamus. *Pu.* Fiet. *P.* Vt deinceps neruis omnibus diſcamus. *Pu.* Hic melius eſt reſpondere, fiat, quàm fiet; optare, quàm promittere.

PROGYMNASMA XIIX.

Idem argumentum.

Philippus, Magister.

PHILIPPVS. In memoria mihi eſt, commendaſſe te aliquoties nobis requietem & otium à continuatis ſtudiorum occupationibus, cùm, haud ſcio ex quo poeta, uerſiculum illum recitares; *Interpone tuis interdum gaudia curis*. *M*. Optimum eſt: uel lem perinde fixa eſſent animo tuo alia permulta, quæ non ſemel de me audiuiſtis. *P*. Dedita opera ad te uenio. *M*. Quapropter uenis? *P*. Vt quidquam abs te auferam. *M*. Vt aliquid auferas? hem: ergo furatum huc ueniſti quantum intelligo. Scin' quomodo ſe tibi res habet? tu te auferaris faxò, cũ te in manifeſto facinore deprehensũ, loris adeò benignè cooperuero, ut ueſtigium facere non posſis. *P*. Ridicularia nihil moror: alio & interiore ſignificatu hoc uerbum cœpi; quod minus, opinor, aduertiſti. *M*. Impetrabundus, ut ſic dicam, ingreſſus es. *P*. Facultatem ludendi ut abs te impetrarem, ideò huc aditum tuli. *M*. Morẽ antiquũ atq; ingeniũ hic adoleſcens obtinet: magis de ludo & ſomno, quam Alexander Macedo de orbe terrarum ſubigendo cogitat: Cùm dies ſtatus uenerit, tum ludes ad lasſitudinem, contradicente nemine. *P*. Mi Præceptor, ſine nos luſitare ſecundum meridiem. *M*. Non ſino. *P*. Quare tam præcisè recuſas? *M*. Quòd uos ſimiliter ſatis præcisè indiligentes & ignaui eſtis. *P*. Immò certè diligentes. *M*. Quàm iniquè comparatum eſt, vt nemo vnquam libenter

ſemetipſum fateatur malum: omnes ſeſe amant. *P.* De reliquo ſenties nos quàm ſtudioſiſsimos. *M.* Quod promittunt pueri, in vento, & rapida ſcribere oportet aqua. *P.* Obſecramus (nam ego totius ſcholæ perſonam recepi) ne te hodie inexorabilem præbeas. *M.* Res ergo de compacto geritur, quod ſentiebam equidē à principio. Apage, actum agis. Tempus diſcēdi, tempus ludendi. *P.* Hodie ſudum ad deambulandum per amœna camporum, & vmbroſa vallium nos inuitat, qua commoditate hoc toto menſe caruimus, quippè cùm in ſingulos penè dies pluuiam tolerauerimus. Opprimēda videtur quæ præter ſpem obuenit occaſio, *M.* Non moriemini. Philippe, hac quidē de cauſſa, ſi luſionem differatis in perendinum. *P.* Sed ſi rurſum cadant pluuiæ, & cogamur domi manere, tanquā ſi dati ſimus in carcerem? *M.* Tum vos indigniſsimè vexatos prædicabunt etiā ipſi lapides. Licet domi quoque ſub tecto, & ſecuriùs ludere. *P.* Licet ſanè quidem; at foris ſub dio longè iucundiùs, vbi certamus curſibus, in ſtadio, vt olympionicæ, & venationes inſtituimus, aliaque delectamenta, quæ præſens ſæpe vidiſti. *M.* O importunum flagitatorem. Sit poteſtas ambulandi foras, & ludendi. Dicite Hypodidaſcalo verbis meis, vti vos proſequatur, proſpiciatque ſedulò, ne quid poſtea querimoniarum ad me deferatur. *P.* DEVS det tibi, Præceptor integerrime, quidquid voles.

PROGYMNASMA XIX.

Ludus ex pacto concessus.

Magister, Pueri. V I I.

MAGISTER. Nimis crebrò ludendi copiã flagitatis, perindeque facitis, vt si quæratis cibum ante famem, potum ante sitim, requiem ante laborem: vultis enim remittere cogitationes, priusquam eas rursum intenderitis. Itaque vereor ne facilitas mea vestros corrumpat animos. *Pv.I.* Tantummodò duas horas largire nobis in gratiam D.Cassiani, quem ferunt Ludimagistrum extitisse,& à discipulis pueris, librarijs scalpellis, stylisque æneis immisericorditer vita & spiritu priuatum. *M.*Permittam equidem ludere,sed qua conditione? *Pu.II.* Qua tibi visum fuerit. *M.*Hac nempè, ut è uobis septem ludant ij,qui uel apophthegma,vel simile, uel sentẽtiosum ex poeta uersiculũ, uel Ciceronis gnomicum aliquid, uel tria prouerbia,uel Aesopicam fabellam ex memoria protulerint. *Pu.I.* Ego si placet fabellam narrabo. *M.* Audio. *Pu.I.* Hœdus fortè à grege derelictus, cum se lupus insequeretur, conuersus eum sic est affatus: O lupe, quandoquidem tibi escam me futurum scio, quo iucundius moriar, quæso primum cane tibia, ut saltem. Lupus canere cœpit, & saltare hœdus. Tum canes id audientes, lupum acerrimè institerunt persequi. Is sese ad hœdum uertens: Meritò, inquit,hoc patior; oportebat enim me, cocus cum sim, tibicinem non agere. Docet fabula, eos, qui negligunt ad quæ natura sunt idonei, & quæ alio-

rum sunt exercent, in incommoda sæpius incurrere. *M.* Dicat secundus. *Pu. II.* Virgilius:
Optima quæque dies miseris mortalibus æui
Prima fugit, subeunt morbi tristisq. senectus,
Et labor, & duræ rapit in clementia mortis.
Pu. III. Cicero: Graue est homini pudēti petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritū putat, ne id quod petat, exigere magis quam rogare, & in mercedis potius quam in beneficii loco numerare uideatur *M.* Elegans, & uerissima sententia, *Pu. IV.* Ignis non extinguitur igni. *M.* Explica. *Pu. IV.* Malum malo non emendatur, iram non sedat iracundia, sed lenitas: aduersos casus reddit leuiores patiētia; iniuria superatur beneficio. *M.* Belle. Iam secundum profer, nam tria imperaui. *Pu. IV.* Annosa uulpes haud capitur laqueis. In eos ualet parœmia, qui ob lōginquam ætatem, multarumque rerum usum callidiores sunt, quàm ut arte dolisque decipi queant. *M.* Optimè. *Pu. IV.* Canis sæuit in lapidem. In eos qui mali sui caussam non ueris auctoribus adscribunt. *M.* Loquatur quintus. *Pu. V.* Nihil occurrit mihi. *M.* Nihilne? hem. *Pu. V.* Nihil prorsus. *M.* Ne luseris. Sextus. *Pu. VI.* Vt grauiore pœna mulctandi censentur, qui uenenum non in unum aliquem craterem, sed in fontem iniiciunt, unde omnes bibunt, sic sceleratiùs peccant qui Principem, quàm qui priuatorum ingenia peruertunt. *M.* Præclarè dictum. *Pu. VII.* Diogenes formosas mulieres quæ pudicitiam in propatulo habent, similes dicebat mulso lethalibus succis temperato; quòd afferrent quidem initiò uolupta-

tem,

tem, sed quam perpetuus dolor consequeretur. *M.* Sensibus hæc imis, res est non parua, reponite. Fugite fornicationem, & templa Dei ne facite membra meretricis. Ergo omnes, dempto illo uno, qui planè fuit ἀσύμβολος, ad ludendum properate: ueruntamen, vt postulastis, non ultra horas unam & alteram. *Pu. I.* Prægaudio ubi sim nescio.

PROGYMNASMA XX.

Nox transacta.

Gabriel, Laurentius, Nazarius.

GABRIEL. Saluere iubeo sodales meos, te Laurenti, & te Nazari. *L.* Nos te uicissim. Vt uales? ualuistin? nam te per dies hosce quatuor nunquam oculis vsurpauimus. *G.* Paulo deteriùs, quàm heri, & nudius tertius, quartus, quintus. *N.* Quamobrem? *G.* Propterea quod ista nocte haud placatè dormiui. *L.* Malè narras. Aliquo fragore nimirum iterum iterumq; expergefactus. *G.* Fragor quidem nullus me perturbauit: sed. *N.* Sed quid? *G.* Somnia me malè mulctarunt. *N.* Quæ somnia? *G.* Terriculamentorum plenissima. *L.*

Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,
Et pauidas mentes falsa timere iubent.

G. Non eò dico, quia nunc metuam: sanè quidem nouo metu fractus omninò ac debilitatus cohorrui, steteruntque comæ, & uox faucibus hæsit. Videbar enim (oblitus sum perpetrati piaculi) ad subsellia iudicũ seuerissimorũ raptari à lictoribus, inde cõdemnatus ad mortẽ duci. Iã carnifex rõphæã di-

diſtringebat, ut caput meum à ceruicibus amputaret. Amabo, quid uos animi in illo omniũ grauiſsimo præſentiſsimoque periculo haberetis? *L.* Ingenuè dicam quod ſentio. Ego qui uel muſcas præter uolantes horreo, ante mortem ipſam morerer. *N.* Abeant ſomnia in malum cruciatum; nos uota Deo faciamus, ut mala per ſomnium duntaxat, & bona quæque uig lātibus nobis eueniāt. *G.* Quid uerò? uos hac nocte quieuiſtis ex ſententia? *N.* Ab octaua ueſpertina ad ſeptimam matutinam iucundiſsimè; & toto proflabam pectore ſomnum. *L.* O factũ pulchrè. Macte noua uirtute puer, ſic itur ad aſtra. Ego ad intempeſtam noctem legi, donec me lucerna deſeruit. *N.* Tu alter Demoſthenes eris. Prò diſcendi ardorem inſolitum. *L.* Tibi inſolitum & gregalibus tuis, qui libidinem in ſomno habetis. *N.* Parciùs iſta uiris tamē obiicienda memento. Laurenti, nos, ut noris, quieti noctē, labori diem impendimus, ad naturæ præſcriptum ſcilicet, cui repugnare, eſt more gigantum cum Diis bellum gerere, ait apud Ciceronem Cato. *L.* Apage cum iſtac propugnatione ignauiæ tuæ. Nam hoc, crede mihi, nunquam obtinebis, ut te ſomniculoſum, & laboris fugitantem ne iudicem. *N.* Quod lubet. Ideòne aut ero qui non ſum, aut non ero qui ſum? *G.* Qui deinde, mi Laurenti, ſomnum inire potes, cùm ita peruigiles? *L.* Cœna terreſtris eſt mihi, quo circa inter me & ſomnum bellè conuenit. *G.* Malim equidem tuas uigilias, quàm huius ronchos. *N.* Ecce autem ſecundum aduerſarium. Noli tu quoque Gabriel me ludos facere, cùm hoc Laurentius affatim

fatim

ſtatim præſtiterit, & in iſto officio te anteuerterit. Quod niſi deſiſtitis, Magiſter mox aderit, quo diſceptatore bellum utrique indicam. Ibi cógnoſcetur, quantum ueſtris peruigilationibus conſecuti ſitis. *G.* Caueto ne iſtos tibi ſpiritus comprimamus. *N.* Veſtras, ego linguas ita occludã, ut de ſomno meo ne muſſare quidem audeatis. *L.* Eris mihi magnus Apollo. *G.* Res ipſa iam clamabit. Audióne aduenientem quempiã? Præceptor eſt, uerè eſt, ipſus eſt.

PROGYMNASMA XXI.

Virgæ.

Valentinus, Simon.

VALENTINVS. Tûne ignoras Simon, Magiſtrum heſterno die pomeridianis explicationibus finitis, pueros aliquot uirgatum miſiſſe in ſuburbanũ nemus? *S.* Pro dolór, qualem hiſtoriam, quàm terribilem auditu? Quis retulit? *V.* Ipſemet unus fui de illo ternario. *S.* Multáſne confeciſtis? *V.* Multas, craſſas, lõgas. *S.* Væ, uæ, *V.* Haud libẽter, credas uelim, in eam rẽ locaui operam. Sed quid agas? accerſit, accurrendum; præcipit faciendũ; uetat, intermittendum eſt. Niſi extẽplò pareas, primòdum acris increpatio, increpationẽ acriores plagę comitantur. Ego uerò præoptarim quamuis multas ex arboribus defringere & colligare uirgas, quàm uirgarum cauſſa uirgis lacerari. *S.* Non improbo quod mandãti parueris, cùm ipſemet non aliter facturus fuerim. Recentibus & flexibilibus uirgis, atque ut tute confirmas, tam craſsis peius metuo, quàm arefactis,

factis,gracilibus,uſuque ipſo detritir. Huiuſcemodi tres quatuòrue elapſa hebdomade, cùm primus ſcholam introgreſſus, nullum præter me conſpicarer,confregi,confractas in hortum de feneſtra abieci. *V*. Nulla te religione tactum, tam periculoſum audere facinus?*S*.Haud te prǽterit,non fieri ſine periculo magnum tam memorabile facinus.Nó multum interceſsit temporis, cùm Magiſter ira inflammatus,auctoré & cóſcios noxæ inueſtigauit.Negantibus reliquis, ego quoque negare liquidò,& fingere alia omnia.*V*.Cúr non es confeſſus ueritatem? *S*. Rogitas?quia mercedem nimis grandem huic confeſsioni deſtinatã, ſummum ſcilicet in cruciatum me uenturum eſſe intelligebè.*V*.Ne chorda oberrés eadem:nam in tales(nec ipſorum immerito)ſæuire mos eſt prǽceptoribus,uidẽtur quippè oſores, & inimici iuſtitiæ.*S*.Volebam gratificari meo corpori,vobisq; ſingulis.*V*. At nullus exſtitiſſet, qui ſi ob commiſſa verberibus accipiendus fuiſſes, ipſe ſuũ corpus pro te ſuppoſuiſſet.*S*.Rectè.Omnes ſibi melius eſſe malunt,quàm alteri. *V*.Cæterùm nõ eſt quod timeas;prius exareſcent omnes uirgæ, quàm tu cædare:eo tolerabiliores erunt.*S*. Ecquis præſtare poteſt,ſe uel unum diem fore tutum?frequenter una interrogatiuncula, cui reſpondere nequeas, in extremum te periculum adducat *V*.Quam uellem reperiretur aliqua uia euadendi iſtas percuſsiones, ſeu carnificinam potiùs. *S*. Alia nulla eſt, niſi ut diſcamus quàm diligentiſsimè, quò ab iſtis plagoſis, & eiulantibus ſcholis ad felices illas, tranquillas, & quaſi beatorum inſulas transferamur.

V.Hoc

V. Hoc intra triennium non erit. *S*. Eheu. *V*. Deterrimo loco ſumus. S. Attamen eo quo fuerunt quondam, qui nunc ſunt Iurecons. Philoſophi, Oratores, quo fuit ipſe Præceptor; ſiquidem in pueris fuerunt omnes. Adhæc non eſt nobis dedecori multari virgis á doctoribus in gymnaſio. Populo inſpectante per vias oppidorum cędi atrociter á carnificibus,ob edita ſcelera,hoc eſt in turpiſsimum ſempiternumque dedecus incurrere. Quòd ſi uocifereris elatiſsimè, minùs ſentiuntur ictus. *V*. Tantò ferit ille ualidiùs, quantò tu clamas horribiliùs. *S*. Ob clamoris magnitudinem ceſſare interdum cogitur. *V*. O uafritiem. Caue ne os tibi obturet, aut lignum tranſuerſum inſerat. *S*. Hæc eſſet tyrannorum clementia. Preces & obteſtationes item non mediocri emolumenro ſunt illo tempore. *V*. Aſſentior, & nunc redeo in memoriam, te non ita multos ante dies ideò percuſſum leuiter, pauciſque ictibus, quòd te ſtatim moriturum clamares, & per ſacra omnia, perq; extremi Iudicij diem,ut temperaret obſecrares. *S*. Vnde vnde auxilium,Valentine,in tam horrendo diſcrimine accerſendum eſt. Egòmet mihi, ſibi quiſque eſt charus.

PROGYMNASMA XXII.

Colloquium in ſchola.

Georgius, Thomas.

GEORGIVS. Oho Thoma iam ulciſcar me. Frequēter abs te accuſatus,paria reponā.

T. Ali-

T.Aliquoties accuſaui te,non eo inficias:ſępius,nego. *G*.Quare autē vel aliquoties? *T*.Quòd commemorueras, & mihi quoq; non plus eſt parſum ab alijs. *G*. Nunquam te læſi. *T*. Immò reum me feciſti.*G*. Reuera nnnquam. *T*. Quid eſt porrò quod me cogitas accuſare? quid culpæ contraxi? *G*. Scamnum cultello ſcriptorio conſcindis,quod prohibuit Præceptor,& tuum nomen incidis,quod grauiùs prohibuit,eaq; de re virgis alios accepit. *T*. Oro te,tace: cera cōplebo ſulcos illos,aut radam lignum, ne appareant literæ. *G*. Vah conſiliū callidum.Quid dabis in loco mercedis? *T*. Summiſsè ne audiat Magiſter. Pulcherrimum de globulis meis. *G*. An tuliſti tecum? *T*.Non omnes. *G*. Quot habes? *T*. Septem. *G*. Monſtra, ſi placet. *T*. En. *G*. Sunt elegantes. Facisne mihi copiam eligendi quem pręcipuè probauero? *T*.Facio.*G*.Hunc eligo.*T*.Iſtum eligeres;meo enim iudicio relinquit alterū præſtantia. *G*.Non tā aptus eſt ad manum meam propter magnitudinē. *T*. Ergo iſtum,paulò minorem. *G*.Sine tentem.Nimium paruus eſt. *T*. Retinebis igitur,quem primū omnium ſumpſeras. *G*. Ita faciam. Quàm venuſtè nigro alboque diſtinctus, venulas quaſdam oſtentat? Emiſtine, an lucro acquiſiſti? *T*. Lucro. *G*. A quo?*T*.A Leonardo uoſtri vicini filio,qui cum perſæpe ludo. *G*. Si tam ſcitè factis abundat globulis, prouocabo illum ego ſimiliter ad certamen. *T*.Vix aliquando vincitur:peritiſsimus enim huius ſcientiæ puer eſt. *G*. Et me luſorum non vltimum eſſe cognoſcet.At at,comprimamus orationem:Præceptor de cathedra deſcendit,ne confabulantes inueniat,

niat, & ad pœnam vocet. Profectò haud multum abest à nobis infortunium.

PROGYMNASMA XXIII.
Arma ſcholaſtica.

Michael, Ambroſius.

MICHAEL. Scholam petentibus nobis in dies ſingulos, ac penè incolentibus, cum inſtrumenta, vt alijs cuiuſuis generis artificibus ſua neceſſaria ſint, illorumque appellationes quædam mihi exciderint, obſecro, quod ſine moleſtia tua fiat, redige illas in memoriam meam, & velut ſub vnum aſpectum ſubijce vniuerſa. *A.* Forſitan non ſubibunt animo omnia; quanquam adeo multa nō ſunt. Verum ſi quid neſciero, ait Plautinus Soſia, id neſcium tradam tibi. *M.* Non vertam uitio, aut nō recordari, aut neſcire te, quod ipſemet uel neſciā, uel non meminerim in præſentia. *A.* Interroges licet, quò cōmodiùs accipias quæ cupis. *M.* Sic agā, & ad duo capita, quo diſtinctiùs res agatur, argumē tum totum reuocabo. *A.* Ad quæ? *M.* Scholaſtici aut legunt aut ſcribūt: quocirca duorum generum inſtrumentis indigent; unis quę ad lectionem ipſis inſeruiant; alteris quæ ad ſcriptionem. Videorne opportunè diſtribuiſſe? *A.* Et ualde quidem. *M.* Enumera iam quæ referūtur ad primum genus. *A.* Liber, libellus; quò ſpectāt, pagina, pagella, margo ſeu ora libri, inuolucrum ſeu operculum, quo ueſtiuntur libri, ut ab iniuria uetuſtatis & pulluerum conſeruentur. Huc filum, acum, ceram, quorū apud

nos

nos non infrequens eſt vſus, vt noſti,referre potes. Eodẽ pertinet pluteus. *M*. Quid eſt pluteus? *A*. Pluteorum alius dicitur armariũ, ſiue repoſitorium librorum, qui etiam in forulis reponuntur. Alius eſt tabula ſeu ſcrinium, quod ſibi ſcribẽtes ſubijciunt; barbari pulpitum nominant. *M*. Habeo iſta, procede ad cetera. *A*. Reſtant nomina ſecũdi ordinis. *M*. Quænam illa? *A*. Charta ſiue papyrus. Iam chartarum alia uocatur auguſta, tenuis nempè & candida, ad epiſtolas accommodata; appellata ſic eſt ab Auguſto. Alia bibula, quæ tranſmittit literas: alia Claudiana, regia, imperialis, amplo folio & craſſa: alia emporetica ſiue emporeutica mercibus inuoluẽdis idonea, unde cuculli fiunt: alia charta uirgo, ex qua nullũ eſt deſcriptum exemplar: alia pura, in qua nihil eſt literarũ: alia pergamena, quoniã apud Pergamum Aſiæ urbẽ inuenta ſit; ẽt membrana dicitur. Hæc de chartarũ generibus. Atramentũ ſcriptoriũ ſiue librarium. *M*. Cur addidiſti ſcriptoriũ ſiue librarium? *A*. Quòd aliud eſt attramentũ fuligineum, quo utuntur typographi, aliud ſutorium: quanquam conſuetudo, quæ eſt uerborum domina, nihil ſolet adiicere. Atramẽtarium: calamus abſolutè, ſeu calamus ſcriptorius. Cultellum graphiarium ſeu ſcalpellum, ſcalprum librarium uocat in Vitellio Suetonius, ut docti annotarunt. Theca calamaria ſeu graphiaria: theca ſiue pixis pulueraria, ſiue arenaria. *M*. An non putas alijs quibuſdam armis nos indigere? *A*. Immò: ſed præcipua recenſui. Sunt ergo inſuper forfices, clepſydra, regula, circinus æneus, & nonnunquam, præſertim in

æſtate,

æſtate, cum Sirius ardor findit agros, & uerſiculi componuntur, moderatus uini hauſtus. *M*. Optatiſſimum uerò inſtrumentum: nominaſſes hoc primò loco. *A*. Nam quia carmina lætum ſunt opus, ut cecinit Ouidius, uinum exhilarat animum. Et ſæpe audiſti illud Eccleſiaſtici: *Vinum lætificat cor hominis*. *M*. Probabilius dixiſſes, pecunia quoque opus eſſe ſcholaſticis, idq; non interdum, ſed continenter; qua ſuppeditante, multò hilarior fit mens, quã uini potu, & pecunia uinum emi poteſt, uino pecunia non emitur. Nunc ob hoc in me collatum beneficium gratias tibi ago: erit, Deo fauente, aliquando etiam referendi facultas.

PROGYMNASMA XXIV.

Inuitatio Magiſtri.

Diſcipulus, Magiſter.

DISCIPVLVS. Pater mihi ꝓ Imperio dixit, amãtiſsimè doctor, ut ſimul ac docendi finis eſſet factus, & dimiſſus auditorum cœtus, nec latum pedem abs te diſcederem, niſi mecum ires domum noſtram ad prandium. *M*. Prętet opinionem iſta uocatio, penitusque inſperata accidit. Egone ad prandium? Renuntia ſalutem à me patri tuo: tum iſti eius humanitati uerbis meis gratias age, & narra; Præceptorem tuum de ueteribus amicis in hunc ipſum diem exſpectare quendam inuitatum ad prãdium; timereque, ne ille poſtea in ſe illuſum arbitretur, ſi innitatorem ſuum non inuenerit. *D*. Legitimam excuſationem tuam haud contemnet

pater,vt reor. Veruntamen vt vnà esse uelis hodie in cœna,te impensè,mi Præceptor,rogamus.*M.* Alienum est moribus meis cœnare foris, nisi quàm rarissimè, & si quis precibus me fortè expugnauerit. *D.* Qua de caussa? *M.* Rogas? Quoniam cùm non plus ferè quàm acetarium cũ minutis pisciculis, aut cum frustulo agninæ cœnitare soleam, permetuo ne conuiuis hilarioribus ob istam, ut apparet, Xenocrateam uictus moderationem aliquid molestiarum aspergam. *D.* Vt ita sit, & te sine arte mensa delectet,tamen(quod ex ore tuo audiui centies)sermo festiuus, qui in cõuiuiis adhibetur, etiã quidã cibus est, quo uelut cõdimento epularis illa amicorum accubatio commendatur.Proinde si comẽdere de patinis omnibus minus libuerit; at patrem & qui unà discubuerint tuorum leporum suauitatibus, illisque rerum gestarum,quibus multum dedisti studium, vtilissimis iuxtà atque desideratissimis commemorationibus recreare etiam atq; etiam poteris.*M.* Gaudètne parens tuus rerum antiquarum notitia? *D.* Vt qui maximè. Quidquid ipsi uacui,ac liberi temporis conceditur, perire nõ sinit,histori js legẽdis consumit.*M.* Plurèsne affuturi sunt in cœna? *D.* Præter patruum, auumque maternum,qui crebriùs adsunt,nemo mortalium aderit.*M.*Qui vtrumuis norit,ambos nouerit: uiri sunt honesti & graues.Referes ergo patri, me hominem esse non multi cibi, sumptuosisque cœnis non amicissimum: atque ad eum, quando ita uult, colloquendi potius, quàm edendi caussa sub uesperam esse uenturum. *D.* Quacunque gratia ad do-

-micilium nostrum accesseris, tuo aduentu omnibus nobis magnam es lætitiam oblaturus.

PROGYMNASMA XXV.

Ludimagister defensus.

Kilianus, Ioachimus.

KILIANVS. Etiamnum, Ioachime, corium doleo, ita me blandis modis permulsit Magister. *I.* Mihi uerò uola toties impacta ferula adhuc feruet. *K.* Quãtum datur perspicere, morosus est homo iste, & infestus tardioris ingenij pueris. *I.* Non, sed tardioris diligentiæ pueris. Et certum scio, sanctéque adiurare possim, suapte natura ad mansuetudinem esse propensissimum, ac personam tétricam vultuosamque induere, nosse vicissimq; deponere cùm vsus uenerit. *K.* Sæpissimè cholera incensum, ac frementem notaui. *I.* Quia nimirum sæpissimè exstiterunt, qui ipsi bilem cierent: parcè ac molliter ceteroqui irascitur. *K.* Qualis qualis sit, vtinam meus Præceptor nõ sit. *I.* Garris. Cur istuc précaris tibi? *K.* Quia pręstat uerbis, quam verberibus puniri. *I.* Præstat: atqui vtrumque usurpandum est, cum alterutro nihil efficitur. *K.* Quo tandẽ modo, Ioachime? *I.* Est apud quẽ uerbis; est apud quẽ plagis uti: est quẽ acriùs obiurgatum nihilominus uirgis pulsare necesse sit. *K.* In illis primis profiteor nomen meũ. *I.* Existimo totam rem doctoris iudicio reseruandam esse: qua scilicet ratione nos erudiat, & merentibus pœnam irroget. In sua caussa nemo incorruptus arbiter. *K.* Vereor ne aliquà ad

familiam hoc permanet, me percussum in gymnasio,& ita insuper irridear, ut malum malo geminetur. *I.* Quod tu times, propulsabo facilè. Nullus mortalium hoc indicatū ibit, nisi fortè insaniat. *K.* Valdè abhorret à me uolūtas hominis; acerbè odit me inquā Præceptor: nunquam tamen sciens cōmerui, ut illum meritò caperet odium mei. *I.* Quo argumento id affirmas? *K.* Toties ingerit uerbera. *I.* O Chrysippeum acumen: perinde quasi non etiam parentes filios dicto minùs audientes pulsent frequentissimè, quos nihilominùs amant, charosq; habent. Nunquam pater pugnos tergo incussit? *K.* Etiam in capillos inuolauit frequens, meumque caput impleuit fustibus. Postulas ergo, ut cùm pœnas de me sumit, ego hoc signum amoris interpreter? *I.* Certè. *K.* Si Suadæ medulla sis, non persuadebis. *I.* At saltem signum sollicitudinis. Nam si neque amaret, neque nostri cura tangeretur, haud aliquando interrogaret nos, haud unquam errantes corrigeret. *K.* Tu quantus quantus nihil nisi sapientia es. Age iam credo non sine caussa ipsum uirgas tam crebro in meam pellem expedire. De cetero studebo, ne tanto in me amori occasionem sæuiēdi offeram. *I.* Si plusculum sedulitatis in discendo susceperis, tute tibi consules. *K.* Vel ad mortem discam, dum istis execrabilibus uirgis corpus meum eripiam. *I.* Fac sis uerba ad rem conferas, ne audias; Promissis diues, &c.

PRO-

PROGYMNASMA XXVI.

Dies remisſionis.

Polycarpus, Ignatius.

POLYCARPVS. O dies Mercurialis, quam optatus & charus illuxiſti, ut alias in hebdomadas ſingulas. Celebritatis, uenuſtatisq; plenus es. *I.* Pernoui cogitationes tuas. Quia luſurus es, idcircò tam amicè ſalutas præſentẽ diem. *P.* Vellẽ alternis reuerterere; nam continens biduum nauſeabundus tractõ literas. *I.* Votum aſinorum; qui, ſi loquerentur, optare ſe dicerent cum Polycarpo meo, ut alternis tantùm dorſa onerati incederent. *P.* Non ego hoc ſolus, Ignati; complures mecum deſiderant. *I.* Nempè ſic eſt profectò ut dicam tibi: multi tecum magis amant catellos ſuos, quàm ſtudia bonarum artium, creduntque ſibi dormientibus omnia confecturum Deum. *P.* Dum latinè loqui ſciam modò, Ariſtotelem & Euclidem tibi & aliis relinquam. *I.* At tu ne latinè quidem aliquando diſces, ſi audiendi, legendi, loquendi, ſcribendi quandam perſeuerantiam non adhibeas. *P.* Quorſùs hæc tetrica, & iucunditatis omnis expertia, ut Catones aliqui fabulamur? Hodie inſigniter ludendum eſſe ajò, inſtaurandasque uires; quas labor tam longus defatigauit. *I.* Nec Ignatius ludum quietemque neceſſariam recuſauerit: quin paratus ſum hac ipſa hora tibi colludere; nulla tibi hoc quidem in negotio à me difficultas erit. Remisſiones crebras & extraordinarias odi; ſiquidem honeſtis moribus ac ſtudiis liberalibus detrimentoſæ ſunt. *P.* Tu fac, & ſẽti,

quod collibuerit; mihi indulgentia uacationem nihil potest contingere gratius. Magistri uiderint quid,quibus, quando indulgeant: nostrarum partium esse statuo., quod conceditur non inuitos accipere,quotiescunque conceditur. *I*. Olim cognosces te nimium lusisse. *P*. Et tu perspicies olim, te nimium studuisse; quando inquam oculis caligabunt, ventriculus cibum malè concoquet, corpus totum pallor & macies obsidebunt. Nimia omnia nimiũ exhibent negotiũ hominibus. *I*. O falsidicũ vatem. Haud ita me intemperanter ingurgito literis,ut istas prædictiones formidare oporteat. Audiui etiam eruditos plurimos ad decrepitam ætatem æuum extendisse, cùm assiduè in libris literisq; essent uolutati. *P*. Desine philosophari: hæc lux hilariter consumenda est. *I*. Qua tandem ratione cõsumenda? *P*. Visne in prata uirentia cõcedamus,ibique pila experiamur palmaria? *I*. Volo sanè: utile & iucundum est hoc ludendi genus. Ascende è uestigio in conclaue,& defer amborum pallia cum pila. *P*. Vbi est pila? *I*. In pluteo,aut certè in capsa ductili sub mensa. *P*. Eò ut afferam. *I*. Actutum redi, hic te expectauero. *P*. Illic sum,atque hic sum.

PROGYMNASMA XXVII.

Emendatio scriptionis.

Discipulus, Magister.

DISCIPVLVS. Perbreuẽ epistolam, Præceptor,ad parentem conscripsi;eam si tibi est otium, corrigere quæso ne abnueris. *M*. Quod est

est argumentum? Qua de re scribis? *D.* Explico rationem ualetudinis meæ: hinc argentum partim ad nomina dissoluenda, partim ad libros cōemendos peto. *M.* Lege initium. *D. Andreas Prætorius Nicolao Prætorio amantissimo parenti S. P. D. M.* Rectissimè: iam progredere. *D. Quanquam haud ita pridem literas ad te dedi, mi Pater. M.* Vox (quanquā) indicandi ne modo, æque vt Coniunctiuo iungitur? Nonne dicendum erat: quanquam dederim? *D.* Probè Indicatiuo iugatur. *M.* Profer idonei scriptoris testimonium, si recordare. *D.* Etiā plurium. *M.* Tullius ad Curionem: Quanquam me nomine negligentiæ suspectum tibi esse doleo. Et pro lege Manilia: Quanquam mihi semper frequens conspectus uester multò iucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est uisus. Virg. 2. Aeneid. Quanquam animus meminisse horret. Terent. Eunucho: Quanquam illam cupio abducere. *M.* Si cenitere semper, ut quod loqueris aut scribis, benè Latinum esse confidere possis. Quid sequitur? *D. Quibus te certiorem reddidi.* M. Emenda, certiorem feci. *D.* Atqui ego sępiùs memini me legere, certiorem reddere, & doctos ita loquentes nō semel audiui. *M.* Si pro Latinis ea ducamus, quæ ubicunque legimus, & à quibusuis audimus, nihil habebit inquinatum Romana lingua, nihil parum proprium, nihil barbarum; omnia nitida, propria, & quasi ex hortulis Gratiarū delibata erunt. Videndū diligenter, quæ uerba quibus copulent Cicero, Sallustius, Liuius, Cæsar, Virgilius, Terentius, Plautus, & reliqui au-

ctores, qui latinitatis lautum copiosumq; patrimonium nobis reliquerunt: horum sermoni assuefacti qui erunt etiam nolentes non poterunt nisi latinè & ornatè loqui. Quare ipsorum pulcherrima simulachra ceu pictoribus ante oculos nostros in omne tempus uersabuntur. Hoc primum. Deinde obseruandum studiosè, quid homines nostri, non tãtùm eruditi (non enim est satis) sed etiam casti illius, incorrupti, & natiui sermonis periti, aut amplectantur aut aspernẽtur. Quare Paulus Manutius in explanatione epistolæ 4. ad Curionem, lib. 2. negat latinè dici, certiorẽ reddere: cuius uiri tanta est apud me quidem auctoritas, ut ea sola ad credendũ impellar. Lege cætera. D. *Quibus te certiorem feci de omnibus, quæ te scire velle non dubitabam: tamen cùm mihi prçceperis.* M. Varia illud (præceperis.) D. Iusseris, in mandatis dederis, imperaueris, iniunxeris, imposueris. M. Perge. D. *Cum mihi prçceperis, vt quàm frequentissimas ad te literas darem.* M. Duo peccata. Primum, quamuis præceperis, iusseris, & reliqua duo cum particula, ut, & Optatiuo, & Subiunctiuo non uitiosè coagmententur, tamen uoces, iniungere, imponere, nisi cum accusandi casu non significant quod tu sentis: dicendum quippè, iniungere aut imponere alicui munus, onus, necessitatẽ, prouinciã & similia. Itaque loquitur barbarè vulgus, cùm ait: Philippus iniunxit mihi, ut se expectarẽ. Pater imposuit filio, ne noctu eat ambulatum. Alterũ, cùm supra dixisses, ad te literas darem, mutanda erat locutio, ut diceres; quàm frequentissimas, seu creberrimas ad te epistolas mitterem. Oportet enim te

non

non solùm purè, non sordidè, uerumetiam copiosè loqui; scriptaque tua uerborum uarietate, ac modis seu formis loquendi distinguere. Similitudo namque tædium legentibus generat, & sensus aurium est fastidiosissimus. *D. Et cum haberem certum tabellarium, omninò scribendum putaui. Quod ad valetudinem meam attinet, quam tibi & suauißimæ matri magnæ sollicitudini esse non me clam est, valeo rectè, & Christo Saluatori.* *M.* Consiste. Offendit plerosq; omnes Ciceronianos ista uox, Saluator: pro ea utuntur Seruator. Verùm accuratissimus ille Manutius comẽ. in lib. 2. Act. 2. in Verrem seu Verrinam quartam, docet non idem declarari hoc nomine, quod illo altero Christiani declarant, & Saluatoris uoce Græcum σωτὴρ exprimi. Eum leges cùm tempus uenerit. *D. Christo Saluatori grates ago, qui me viuum ac sospitem hucusque clementißimè conseruauit.* *M.* Commodè, suauiter, religiosè. *D. De victu vestituq. meo nihil est quod cogites, Pater, non egeo. Pecunia non suppeditat, qua libros studijs meis, in quæ mense Octobri me ingressurum spero, oratoria videlicet, vtiles ac necessarios parare queam. Adde, quòd ob eam caussam æs alienum conflaui. Id etsi pauxillum est, nihilominus eo quamprimùm exire cupio: atque id te quoque uelle mihi persuasissimum est. Quapropter duodecim aureos in præsens te rogo Pater mi charissime. Quos si miseris (mittes autem) filium me habebis ex sententia.* *M.* Mirificè lætus sum ista industria, quam te in discendo adhibuisse claret. Fac ne abs te ipso desciscas. *D. Vale.* *M.* Aliter. *D.* Valebis, cura ut ualeas, ualetudinem tuam cura diligenter, da operam ut

ualeas.

ualeas. *M.* Quo pacto adſcripſiſti locum & tempus? *D.* *Auguſtæ Idib. Februarijs Anno M. D. LXXXVII.* *M.* Ecquid legendo obſeruaſti, quemadmodum à noſtratibus ſcriptoribus hoc idem uariè efferatur? *D.* Maximè. Anno poſt Chriſtum natum, Chriſti nati, anno à Deipara uirgine, a puerpera uirgine, à partu uirginis, à ſalute humana, hominũ generi data, reſtituta, recuperata, ſalutis p Chriſtũ reſtitutæ. *M.* Dignus es q lauderis laudib. & ad cuius exẽplũ ceteri omnes ſeſe componere ſtudio ſibi habeant.

PROGYMNASMA XXIIX.

Diuerſarum ſcriptionum emendatio.

Magiſter, Dalmatius, Gerardus, Rodolphus diſcipuli.

MAGISTER. Quæ præterito die Lunæ ſuper uarietate exercitationis in utraque oratione, ſoluta nimirum ac libera, & pedibus deuincta ſiue ligata à me diſputata fuerunt, ea ſi minùs uniuerſa, at complura meminiſſe unumquemque ueſtrum exiſtimo. Pedetentim ad ſingula genera aggrediemur, & modò in hoc, modò in illo exercitationem conſuetudinemque capiemus, ut facultatem nobis quàm expeditiſsimam ad ſcribendum comparare poſsimus. Et quoniam triduum effluxit cùm dictaui quibuſdam, quem breuiter & planè explicarent, ſeu complecterentur apologum, alijs uerſiculos aliquot de Ouidio; alijs Germanicam epiſtolam, quam in linguam Latinam transferrent, uolo nunc tandem experiri, & reipſa cognoſcere, qui ueſtri conatus fuerint, quique datum

ſibi penſum faciliùs confecerint. De primo igitur ordine ad me accedat Dalmatius. Recita ſcriptionem tuam. *D. Olim cùm animalia loquerentur, ouis dixit domino ſuo: Miror quod nihil vnquam prębet nobis.* *M.* Miror quòd, puto quòd, & ſimilia non eſſe barbaros ac ſordidos loquendi modos, ut plerique ex inſcientia linguæ Latinæ putant, prolatis è Cicerone, Varrone, Liuio, Suetonio, Plauto, Catone teſtimoniis docuit Paulus Manutius, explanans epiſtolam 28. libro 7. Latiniùs fortaſſe dicitur cum infinito modo, aut participio: Miror nihil unquam nobis abs te præberi, puto hoc ita eſſe, credo te facturum. Tu, heus, qui extremus ſedes ſcamno tertio, & cum uicino confabularis, attende, ac ſi quid tale peccaſti, corrige, antequam ad me adeas corrigendus. *D. Nihil vnquam nobis abs te præberi, compellique miſeras è terra victum petere, herbas ſcilicet & gramina.* *M.* Politum hoc, uictum è terra petere, olet roſas. Terent. E flamma cibum petere te poſſe arbitror. *D. Cùm tamen nos lanam tibi, caſeos & ouiculas ſuppeditemus.* *M.* Scribe, agnos, pro ouiculis. Quæ eſt differentia, Petre, ecquid audis? tibi dico, Perte, quod eſt diſcrimen inter iſta duo? *P.* Ouicula, parua ouis, uno agnello agnus, recentior partus ouis, uno agnelletto Vir. Depulſos à lacte do mi quæ clauderet agnos. *M.* Aptè reſpondiſti. Procede ultra Dalmati. *D. Canibus autem, vnde horum fructuum nihil percipis, de menſa tua panem porrigis. Tum canis, qui aſtabat, & hæc auribus acceperat.* *M.* Venuſtum eſt hoc. Nota etiam illud Ciceronis, qui ex Odyſſea quoſdam uerſiculos conuertens, quod

in Græco eſt ὑπακουστέρην ὄπ' ἀκούσῃς, ad uerbum, ut noſtram uocem audias, ſic extulit: Auribus ut noſtros poſsis agnoſcere cantus. *D. Sic locutus fertur. Non iniuria id fit, nam ego & domum, & dominnm, & vos etiam ipſas, veſtrumque gregem cuſtodio, ne vel in ſylua à graßatoribus furemini. M.* Ne pecces, mi Dalmati. Furor, furaris, deponens eſt, & agendi, non patiendi notione effertur: uerum obrepſit hoc tibi imprudenti. Fac ut ſit, uel à graſſatoribus inſidiis excipiamini: quomodo Virg. Eclog. 3.

Non ego te vidi Damonis peſsime caprum
Excipere inſidijs, multum latrante Lyciſca?

D. Ne in ſylua à graßatoribus inſidijs excipiamini, vel à raptoribus lupis auertamini. Quòd ſi veſtri curam non gererem, præ metu mortis ad paſcua exire nō auderetis. His dictis oues poſtmodum æquo animo paſſæ ſunt canes apud herum potiores partes obtinere. M. Non uidetur contemnendus labor tuus, & auguror te magnorum Oratorum in numerum aliquando uenturum. Lege adhuc quod addere iuſsi ἐπιμύθιον, de uſu ſcilicet fabellæ huius. *D. Sic populum ſeu multitudinem, atque ignobile uulgus. M.* Copia. *D. Iraſci non oportet, ſi magiſtratus, & principes, à quibus regitur & cuſtoditur, in honoribus rerumque affluentia, impoſitis per domos & oppida, uectigalibus uitam agere cernat, cùm Rectores ſubiectis omnium commoditatum ſint auctores. M.* Acquieſco in hac diligentia. Ades Gerarde cum paraphraſi tua. *G.* Principium elegiæ. 2. lib. 1. Ouid. Naſonis de Triſtibus, παραφραστικῶς ſolutis uerbis expreſſum. Dii maris & cœli, &c. *O Dij, quique cœlo, quique mari imperatis, uos ſimul omnes (quando aliud*

quod agam, tanto in periculo salutis meæ constitutus, præter uota nihil relictum est mihi) uos ego obtestor per numen maiestatemque uestram, ne sinite quam conscendi nauim terribili procella iam conquassatam ac fatiscentem dissolui, ac me, uectoresque omnes miserandum in modum hauriri fluctibus. M. Euge, dimidium facti, Gerarde. Quàm grauiter? quàm numerosè? quàm latinè? *G. Nolite, nolite Augusti Cæsaris in me concitatum furorem ista grauissimæ tempestatis indulgentia uno consensu approbare; cùm etiam uos ipsi sæpe non omnes eosdem oppugnaueritis, sed alius aduersus alium alios tutatus sit.* M. Quòd hoc genus schematis Antoni? *A.* Traductio. *G. Vulcanus, & Pallas Troianis erant inimici atque infesti, Apollo contra & Venus amicissimi. Aeneam persequebatur Iuno, pro quo Venus propugnabat. Quoties Vlyssem Neptunus conatus est perdere? atque hunc sæpius patrui insidijs liberatum Minerua conseruauit. Quanquam autem nos cum Aenea & Vlysse conferendi non sumus, tamen cur aduersus Cæsarem ueluti quendam in terris Deum ab aliquo saltem minorum gentium Deo non defendamur? O me perditum, nihil precibus efficio. En ut mihi iteratis aspergininibus caput totum permaduit? Eheu, discerpunt uerba mea uenti, & quas fundo preces, ad Deorum aures allabi non permittunt. Ita cùm nauim iactitent pro sua libidine, & precationem meam dissipent, dupliciter me affligunt.* M. Non uideo quid hic emendandum sit. *G. Ah ah, nunc fluctibus instar molium ingentibus ad sydera extollimur: quis non exhorrescat? nunc discedente mari propè ad ipsos inferos descendimus: quis mente consistat? Quocunque oculos*

los conuerto, cælum vndiq; & vndiq; pontus. *M.* Quomodo habet Ouidius? *G.* Nihil eſt niſi pontus, & æther. *M.* Fortaſsis ad illud Virgilianum, quod tu de 3. Aeneidos mutuatus es, reſpexit Naſo. Appoſitè ſanè hoc hemiſtichium inſeruiſti. *G. Et hic quidem vaſtis fluctibus, ille tonitribus & fragore horrendo præſentem nobis mortem intentat. Medio autem venti fremitu horriſono terrificant animos: ipſum æquor cui parendum ſit neſcit.* *M.* Propemodum ſine cortice nare, & tuo ſucco uiuere iam poteris Gerarde. Attuliſti hac tua ornatiſsima paraphraſi tibi magnum fructum, mihi lætitiam, iſtis exemplum. Rodolphe. *R.* Quid eſt, Præceptor? *M.* Quid eſt? aduola cum epiſtola, quam latinè de Germanico reddidiſti. *R.* Adſum. *M.* Lege priùs Germanicam.

Io ti haurei prima che hora, & più uolontieri à bocca dato raguaglio dello ſtato delle coſe mie; ma non hauendo ciò per uergogna potuto fare, l'hò riſerbato in ſcrittura; poſcia che le lettere nō arroſsiſcono. Io fin da fanciullo mi innamorai dello ſtudio delle lettere, & s'io non m'inganno, gli ho atteſo con non poco frutto più di ſett'anni. Hora mio padre (perche non è molto commodo de' beni di fortuna, & appreſſo di me ha molti altri figliuoli) conſiderando le graui ſpeſe, & troppo maggiori di quello, che portino le ſue facoltà, e'l molto tempo, che anchora mi reſta (forſe più di quello che egli poſſa aſpettare) ad acquiſtare queſta dottrina perfettamēte; ha determinato di leuarmi dalli ſtudij, & pormi à qualche altro eſercitio più vile, di che ne ſento un cordoglio eſtremo,

mo, che molto mi tormenta; come quello, che fin' hora non ho gustato diletto maggiore delli studij.

Il che cosi stando, & sapendo io quanto sii inchinato à fauorire tutti quelli, che di lettere si dilettano, ho uoluto a te ricorrere, quāto posso pregādoti, che per l'amicitia, & poter grande, che so che hai con esso mio padre, lo uogli da tal opinione rimouere. spero che à si honesta dimanda non darai ripulsa: ma come à un cortese, & nobil Mecenate si conuiene gratiosamente l'abbraccierai & fauorirai, del qual fauore ne terrò io grata memoria, & attenderò che mi si presti l'occasione di ricompensarlo.

M. Consideremus tuā interpretationem. *R. Quo pacto se res meæ habeant, libenter tibi iam pridem præsens exposuissem, sed quia præ pudore illud nequeo, propo sui mihi idipsum scriptis efficere, quoniam literæ non erubescunt. M.* O ignorante, cur ita inhæres uerborum ordini? sententiam sententia, non uerbum uerbo oportet reddere, id munus est fidi interpretis, & uoces appendere lectori, non annumerare, ut inquit Cicero. Perge. *R. A puero erga studia literarum valdè semper affectus fui, illisque supra septimum annum incubui, ni fallor, cum vtilitate non spernenda. Quia verò pater meus, qui parum diues est, & præter me multos habet filios, animaduertit non exiguos sumptus, omninoque maiores, quam ipse tolerare possit, & plurimum temporis requiri ad doctrinam acquirendam, decreuit auocatum me à literis ad opificium aliquod discendum mittere, quæ res cordi meo dolet quàm maximè, & magnoperè me excru-*

ciat,

ciat, quem hactenus in rebus nihil æquè ac studia delectârunt. *M.* Hui, tam citò expolitus? *R. Quæ cùm ita sint, & sciam te eorum, qui studia diligunt, non vulgarem esse fautorem, ad te confugio, teque in primis rogatum uolo, ut patrem à sententia detorqueas pro auctoritate qua apud illum vales magna, & amicitia. Spero planè, te hanc petitionem meam non reiecturum, sed pro eo ac tam humanum, & tam magnum Mæcenatē decet, admissurum. Hoc quibus porro officijs compensabo. Vale.* *M.* Posterior pars priorem bonitate superauit. Nostis me solere nonnunquam de iisdem argumētis, quæ uobis præscribo, epistolam contexere, eamque ad uos cumulatius instruendos, ne tantum scilicet uerba singula aut phrases emendentur, sed totum filum orationis qualenam esse debeat uideatis, & ideas animo concipiatis; in tabula ista omnibus legendam, & cum suis conferendam describere, quod nūc quoque faciam. Non oberit tamē ante eam legi. Ascende suggestum Gerarde, & recita distinctisimè, articulatisimè, clarisimè: en chartam meam.

Exemplum Præceptoris.

Quo minus coram tibi statū rerum mearum exponerem, pudor mihi quidam impedimento fuit, quod nunc absens faciā per literas audacius, quandoquidem epistola non solet erubescere. Iam inde ab adolescentulo ingenti Musarum amore perculsus, cum iisdem toto septennio rationem habui, profecique non mediocriter. Cæterum pater meus, qui copiis familiaribus exiguis est, ac præter me complures suscepit liberos, cùm sentiat

mihi ad eruditionem consequendam & sumptu opus esse maiore, quàm tenuitas eius patiatur, & tempore longinquiore, quàm ut exspectare possit, deliberauit auulsum me à complexu literarum, sordido atque illiberali artificio alligare. Quæ res, quia in uita nullas delicias studiorum suauitatibus anteposui, summum mihi acerbissimumque dolorem inussit. Quapropter cùm te studia colentium nobilem esse patronum haud ignorem, tuum imploro auxilium, te oratum uolo, ut pro coniunctissima necessitudine, quæ tibi cum patre meo est, & pro auctoritate, qua apud ipsum potes plurimum, caussam hanc meam recipias, hominem à suscepto consilio deducas. Spe firma sum, te huic petitioni meæ locum relicturum; te inquam, Mœcenatem humanissimum atque illustrissimum. Me uicissim gratum, beneficijque memorem cognosces. Vale.

PROGYMNASMA XXIX.

Leges.

Diomedes, Philoponus, Magistri.

DIOMEDES. Iubeo Philoponum necessarium & collegam meum saluere. *P.* Et ego te charissime Diomedes. *D.* Quò te agebas? *P.* Ad te rectà. *D.* Vide, & ego me capessebam ad te. Pro monstro est, quod uterque ad alterum abire statuerat. *P.* De nostra quam gerimus Rep. uolebã, & uolo commentari tecum, siquidem modò à scholis est otium: nisi est, ut aliter tua sit sententia. *D.* A tuo

nihil quidquam discrepat consilium meum, idem mihi complacitum est, in commune consulamus. *P.* Ventum gaudeo; speroque, & opto nobis hanc cōmentationem faustam, felicem ac fortunatā fore. *D.* Erit σὺν θεῷ. Tui discipuli ut ualent? *P.* Bellè omnes diuino beneficio. Suntne tui frequētes? suntne assidui in ludo? *D.* De frequentia tibi hoc responsum habeas; esse frequentissimos. De assiduitate hoc affirmo: uicissim absunt multi, ob caussas tàm commentitias & falsas, quàm ueras ac sinceras. Nā quid facias huic hominum generi? Abhorrent à schola pueri, & rationi uanitatē aspergunt: nec tamen, ubi resciui, inpunitas à me peccantibus conceditur. *P.* Mei utrumq; facinus peræquè consciscunt. *D.* Vt porrò discunt? *P.* Quidā satis studiosè, quod mihi uoluptati ac solatio est; quidā somniculosius: pauciores uerò Ephoros quàm Theopompos numero, & cogor equis asellos iungere. *D.* Facetè dictum. Intelligo te in gymnasio tuo Isocratem & Platonem factum pauciores uerò Theopompos quàm Ephoros. Non eos cohortaris? nō minas intentas? nō uerberibus insurgis? *P* Horū nihil egregiè præter cetera, & tamē omnia hęc mediocriter. *D.* Rectā instas uiā: modus tenendus est in omnibus. Maior pars meorū est literarū cupidissima, meoq; imperio audiens: Deo sint gratiæ. *P.* Nondū me quidē tāta est amplexa fœlicitas; sed cōfido me quoq; beatū aliquando futurū, quamuis Ausonius neget Grammaticos fœlices unquam aut esse, aut fuisse. *D.* Sit fas iocari Poetis, quibus, ut pictoribus, quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. *P.* Et

nunc id operam do, ut esse queam fœlix quam primùm. Cogitaui autem leges ipsis nonnullas ferre ad eruditionem comparandam pertinentes, quas partim in schola dum uersantur, partim domi obseruent, non hoc anno tantùm, uerum quamdiu in disciplinis ætatē habere uoluerint. Ea in re quæso te etiam atque etiam consilio atq; opera me adiuues. *D.* A me omnia in te studia & officia exspectes uelim: neque enim quisquam apud Diomedē Philopono plus ualere potest uel auctoritate uel uoluntate. Ac me ut hoc tantò præstem libentiùs, summus amor in istas mansuetiores Musas, & in fidem nostram traditæ iuuentutis rationes, & istius nostræ ciuitatis gloria exstimulant. *P.* Tenes iam quid uelim. Cùm euolueris autem plurium de docendi ratione commentarios, non dubito quin præclara quædam istius generis in aduersaria tua congesseris. *D.* Sępe ac multùm legi quos dixti libros, & Germanis nostris haud vulgarem laudem impertiendam duco, qui ad amplificandā, ornanda & propaganda disciplinarum studia, istiusmodi uolumina conscripserunt. Inueni quas desideras leges, bonas, mirificeque frugiferas. *P.* Res igitur mihi iam in vado, & animo esse otioso licet. *D.* Licet uerò, mi Philopone. *P.* Si me tantùm amas, quantùm profectò amas, aut vbi eas legam indica; aut exscriptas abs te mihi describendas da; aut si memoriæ mandauisti recita. *D.* Hoc malo; recitabo, & nihilominùs postea per amanuensem meum scriptas tibi transmittam. *P.* Tu ut placet, ego ad audiendum sum paratissimus.

D. Sapientiam à numine assiduissimè efflagitanto: interim ita laboriosè discunto, vt si à sedibus æthereis nihil exspectent.

Doctorem non secus quàm parentem colunto.

In ludum quo ad fieri poterit seriùs ne ingrediuntor: ante tempus si possint adsunto.

In gymnasio modestè considento, idq́; tantùm agunto & cogitanto, cuius caussa locum petessunt.

Ne dormiunto, ne fabulantor, ne nugantor, ne contendunto, ne vlla ratione doctorem perturbanto.

Quotidianam Magistri auscultationem priuato studio anteponunto: ac nisi summa necessitate, ne semel absunto.

Verbis ac sermone cùm Magistrum, tùm scriptores optimos qui explanantur effingere studento.

Si quid haud probè perceperint, aut si de quo dubitauerint, Magistrum adeunto, interroganto, consulunto, pudorem rusticum exuunto.

Quæ retinere memoria cùm audiunt, nequiuerint, chartis mandanto.

Quæ commodè calamo annotare non potuerint, cùm primùm domos repetiuerint, suis locis scribunto.

A schola digressi, non statim omnem rerum auditarum curam & cogitationem abijciunto: tempus aliquod ijs tacitè reuoluendis, aut cum alijs conferendis consumunto.

Nisi cùm liber inspiciendus, aut scribendum est, aures atque oculos in præceptorem dirigunto.

P. Mihi gaudeo, qui te ad istas adeò iustas leges mecum communicandas elicere potuerim. Nunc illas audire aueo, quæ magis domi vsum habere videantur.

D. Quod

D. *Quod hodierna luce disci potest, in crastinum ne differunto.*

Neue eruditos se existimanto antequam sint, neue plus quàm sint.

P. Aureum præceptum, & in templo Delphico scribendum. Venit in mentem illius; Senecæ an Plinij? (neque enim satis recordor auctoris) Multi ad sapientiam peruenire potuissent, nisi se peruenisse credidissent. Sed nolo cursum istũ impedire.

D. *Tempore nihil pretiosius; proinde ne qua pars illius sine fructu effluat prouidento.*

Diem in certas horas partiuntor, & quid quaque hora faciendum sit, certum ac definitum habento.

Antelucana opificum industria vinci se non patiuntor.

P. Demosthenis hoc est, cuius vigiliæ cui non sunt auditæ?

D. *Et illius dicti identidem recordantor: Aurora Musis amica.*

Longioribus implicatioribusq; studijs honestam ac liberalem recreationem intermiscento.

A mensa ad libros post interuallum redeunto, nocturno studio temperanto, valetudinem ne offendunto.

Præter labores à Magistro imperatos alios sibi imperanto.

Multa & multùm scribunto, chartis & atramento neu parcunto.

Quos libros Ecclesia Catholica impietatis leuitatisq; damnauerit, aut Magister improbarit, eorum lectionem ceu pestilentiam fugiunto: ista enim occidit corpus, at illi animos.

Harum Philopone legum memoria ſuppetebat. Si quas prӕterea requires, ante ueſperã faxo optata conſequare ex iis ſchedis, quas per ſeruum à manu ad te miſſurũ promiſi. *P.* Quibus uerbis tibi gratias agam non reperio. Fecit hic dies & congreſsio iſta me non paulò doctiorem. *D.* Nunquid aliud à me uis in prӕſentia? *P.* Nihil ſane, aliàs inter nos agemus, de quibus agendum cenſebimus. Vale, & infirmitatem iſtam ualetudinis intentiore ſtudio uexare noli. *D.* Egomet ſum proximus mihi, nõ me diſcendo ad mortem dabo, ne fruſtrà ſis.

PROGYMNASMA XXX.

Aſcenſus.

Vincentius, Timotheus.

VINCENTIVS. Iamne erumpere hoc licèt mihi gaudiũ? nunc pulchrè, nunc bene eſt Vincentio, circumfluo lӕtitiis profectò. Quis me uno uiuit hodie felicior? quis fortunatior? *T.* Quid eſt quòd ſic geſtis? quӕ nam hӕc noua inſolitaque uoluptas? *V.* O Timothee, optima opportunitate aduenisti. Hic me amœnitate amœna amœnus onerauit dies, maximas opimitates opiperasque obtulit mihi; laudem, lucrum, ludum, iocũ, feſtiuitatem, ferias. *T.* Qui tandem Vincenti? aut qualis eſt iſta fortuna, qua te fortunatiſsimum hodie euaſiſſe gloriaris? mihi enim conſecutus quippiã uidere, quod & diu expetiueris, & ſemper admiratus ſis. *V.* Rem acu. Publicum à Magiſtro, & iis qui ſtatis definitiſque temporibus ſcholaſticorum progreſſus tẽtant

(Examinatores vocamus) ſedulitatis & doctrinæ auferre teſtimoniũ, quęro, numerare num debeam in bonis? *T*. Ac ſummis quidem atque ampliſsimis. Quantum coniicio, gradum ſtudiorum altiorem aſcendiſti. *V*. Aſcendi verò, quod mihi, parentibus, familiæque noſtrę felix fauſtumque eueniat. *T*. Gratulor tibi honorem iſtum ex animo, & tua cauſſa ego quoque incedo lætitiis. Quotus eras? *V*. Non auſim dicere, ne tu arrogantius quàm veriùs id à me dici interpretere. *T*. Audacter enuntia, nam mihi ſuſpicionem mendacii, aut ambitionis mouere non potes. *V*. Tertius fui. *T*. Quot tecum aſcenderunt? *V*. Vnde quadraginta. *T*. Non leue argumentum eruditionis, inter tottam propè ad primam palmã acceſſiſſe. Quis ueſter ſignifer & coryphæus erat? *V*. Longinulus ille noſter. *T*. Secundus? *V*. Fruſtrà nominem, quandoquidem non noſti. *T*. Pręſtãs ingenium ſortitus eſt ille adoleſcẽtulus. *V*. Præſtantiſsimum. Stupore complebat præfectos examini, ita promptè & recte reſpondebat ad quæſita ſingula, afficiebaturque ab iiſdẽ diuinis laudibus. Quoties me illius loco eſſe optabam? Quod ſi quid veritatis haberet, quam ſuperioribus diebus Magiſter narrabat inuexiſſe Pythagoram μετεμψύχωσιν, illius pueri animã cũ ingenio ſuo & probitate in meum corpus uellem immigrare. Ceterùm anno uertente primas nulli ceſſero. Et quoniam amat uictoria curam, non eſt mihi conſilium pati per ſocordiam uires, tempus, & ingenium defluere; legendo, ſcriptitando, ediſcẽdo etiam aliquid noctis aſſumam. Aliquãdo uidelicet multum ingenioſos à ſtudioſis

ſuperatos & vidimus & accepimus. Quid multa? enitar ſumma ope me prǫſtare ceteris omnibus. *T*. At illud ſectatoribus literarum apprime cauẽdum duco: ne quid nimis. *V*. Si periculum impendere ſenſero, moderabor cupiditati. *T*. Arbitror parẽtes tuos exſpectare huius felicitatis tuæ felicem nuntium. *V*. Hinc domum rectà propero, à me primum faxo audiant, quod geſtum eſt; mihi ipſi perſoluant εὐαγγέλια. *T*. Ex gratulationibus vix eminebis. *D*. Domeſticos omnes mea gloria lætitiam ingentem agitaturos diuinat animus. Vale. *T*. Vale: ſed quid ais? *V*. Quid vis? *T*. Nempe otium à literis eſt hodie. *V*. Fugit te ratio. Madidùsne an ſiccus es, qui iſtuc me interroges? *T*. Tamen nihil obeſt.

PROGYMNASMA XXXI.

Præmia.

Paulus, Gregorius, Fauſtinus.

PAVLVS. Iubemus te ſaluare Gregori noſter. *G*. Saluete ſuauiſsimi ſodales mei, quid agitur? *F*. Mirabamur paulò antè ego & Paulus vbi nam deliteſceres: etenim circumferentes oculos in omnem partem, cernere te non poteramus eo in loco, quo loco, niſi me fallit opinio, nũquã fuiſſes quàm hodie libẽtius. *P*. Aliqua de improuiſo commotiuncula te ędibus exire, vt ſuſpicor, prohibuit. *G*. Nulla Paule. *F*. Quid ergo, ama bo te, creauit hanc abſentiam? *G*. Dum per tabulata in ſummis ædibus curro incautius, claui cuſpidem è vetuſto aſſere prominentem calcaui, id vulnus me ut claudum ſutorem

torem residere domi solum adegit, & iucundissimi spectaculi fructu priuanit. Sed unde uos ad me? *P.* Celeri passu ex ipso theatro huc nos contulimus. *G.* Frons læta, & oculi ludibundi indicio sunt rem cecidisse ut uoluistis, *P.* Et ideò ad te properauimus, ut uoluptatis te nostræ participem faceremus. *F.* Haud aliquando æquè beati fuimus ut hodie. *G.* Audire expeto, præmia nempè, & secundam populi admurmurationem consecuti estis. *P.* Qui bene conijciet, hunc uatem perhibeto optimum. Ita sanè, obtinuimus præmia. *G.* Vterque? *P.* Vterque, atque ut nihil omnino dubites, rem ipsam tibi auctorem proferemus. Ecce libellum. *F.* Ecce meum. *G.* O uenustos, ò uerè aureolos libellos; nam auro radiãt ac fulgent undique. *F.* Considera paulisper emblemata & parerga frontium, quàm oculis blãdiũtur? *G.* Iste est tuus Paule? *P.* Meus est. *G.* Vt benè, ut festiuè impressus est multicipitem Lernæ belluam contundens Hercules? *P.* Verte. *G.* O imaginem pulchram. Aeneas patrem suum Anchisen humeris impositum ex incẽdio Troiano efferens, quem passibus etiam non æquis paruus Iulus sequitur. *F.* Et meus, aspice, quàm elegãtibus signis insignitus est? *G.* Sic est. Aperi, ut uideam quis auctor, & qua de re scriptus. *Pub. Virgilius Maro.* *P.* Ego Festum cum Scaligeri castigationibus, uidesis? *G* Anno proximo superiore huiusmodi ego quoque consequutus sum; quem librum, ut gryphes in Riphæis montibus aurum, custodio. Summopere parentes recreabitis cum istis munusculis tam politis & micantibus. *F.* Spero equidem. *P.* Fecitne medicinam

pedi

pedi tuo chirurgus?G. Accuratissimè. Nam principio expressit concretum sanguinem, post lauit uulnus, & subtili linteolo extersit, tum emplastrum applicuit, & pedem ut uidetis circumligauit. F. Optimè. G. Intra dies paucos, Deo annuente, in scholam me rediturum, & uobiscũ in campo ad Danubium cursura certaturum autumo. F. Ante noctem Pręceptori nuntiabo de istoc malo tuo, nec me animi fallit, magno ei dolori futurum, amat enim te merito tuo, quod sæpe cognoui. P. Condiscipuli ad unũ dolebunt, cum intellexerint. G. Permodicum & penè nihil est. Quorsum tragœdias in nugis. F. Nũc uale Gregori, nos discedimus. G. Et uos bene ualete. F. Crastino te reuisemus. G. Quod uestra uoluntas tulerit.

PROGYMNASMA XXXII.

Repulsam passi.

Martinus, Iosephus, Lucas, Gymnasiarcha.

MARTINVS. En unquam hoc durissimo & intolerando seruitio exibo? in orbe terrarum nihil est me uno ærumnosius, nihil perditius. Pro Deum atque hominũ fidem, iam sextum annũ in pistrino Grãmatico miserabiliter molo. Timęũ Platonis, quo non esse quidquam tenebricosius fama tenet, citius credo faciliusque caperem. Heus heus, cohibete gradum, quo ambulatis uos? I. Ad gymnasii præfectum tendimus. M. Quas ob res? I. Depulsi sumus de spe, ego Humanitatis, iste Rhetoricæ, uterque præteritus est à nomenclatore. M.

Non

Non igitur ego solus miser cum grege commilitonum meorum, me quoque (indignum facinus) excluserunt schola Syntaxeos. Ibo simul, & enitar exorare uirum, ut misereatur mei, consiliaque meliora capessat. Equidem si centum annis sedero in ludo Grammatico, non plus addiscam quàm hoc sexennio, omnes bonæ felicitates aduersantur & inuident mihi. *I.* Me uerò Mobile cum fixo (quod illud Dii perdant) fecerunt immobilem, & tandquam in cruce suffixerunt. Cur tu, bone Luca, non ascendisti? *L.* Dic quibus in terris: nam cur uos non ascendistis? *M.* Perperam respondimus in examine, malè scripsimus. *L.* Eodem me crimine alligaui, ut isti Triumuiri asseuerant, qui doctrinam nostram periclitati sunt. Tam dignus ascensu fuissem, quam alius quiuis. *I.* Neque nos tam sumus rudes & inepti, ut non, si minus ex iustitia, certè quidem ex liberalitate & gratia potuerint nos illi Critici in scholas superiores ascìscere, id quòd ante hac factum. *L.* Non secus atque si quæstionem inter sicarios aut sacrilegos exercerent, & crurifragium nobis perpetiendum esset, asperos se præbebant & rigidos. Aeacum, Minoa, Rhadamantum de capitibus nostris iudicio decernere putares. Sed ipse Præfectus contra tendit. *G.* Saluete adolescentes, quorsum hic adestis? *L.* Reuerende Domiue, prohibitus sum aditu scholæ Rhetoricæ. *G.* Quid narrat Iosephus? *I.* Ab Humanitate reiectus sum. *G.* Et Martinus? *M.* à Syntaxi. *G.* Benè habet, sic merebamini. *L.* A domine, tuam fidem obsecro. Liceat ascendere. *G.* Non perpendis, quid

quid contēdas.*M*.Sextus labitur annus, cum ſedeo in ſchola Grammaticæ:pertęduit.*G*.Niſi tu doctior Grammaticæ fias, adhærebis ad ſcamnum tuum uſque ad annum ſexageſimum. Tu ſimiliter Ioſephe, nec ſequente autumno Humanitate donaberis,ſi ad ſedulitatem non addideris, uel plurimum. *I*.Atqui perpetuò diſco, continenter in libris uerſor,uſque ad ſupremam laſsitudinem,donec defeſſus ſim medullis omnibus. *G*.Scriptio, & reſponſa hoc quàm uerum dicas demonſtrarunt. Mitto barbariſmos;referta & ſcatens erat ſolæciſmis epiſtola tua: quod genus figuræ apud Lucam quoq; elucebat;apud te, Luca,qui in Græcis alphabetum ne ſcis,& neq; ſoluta,neq; pedibus deuincta oratione cum vllo eorum qui aſcenderunt comparandus es. Præcepta inſuper non tenebas, adeò, vt uix ſemel aptè reſponderis.*I* Timor uerba præpediebat,quo pene exanimabar.*G*.Scitum,& ignauis iſtis uſitatũ: ignorantię culpã timori aſsignare.Victores illi profectò non timebant;quia quæ tu ignoras, ipſi ſciebant,& ad pugnã ſuis tecti inſtructiq; armis procedebant.*M*.Rogo tuã clementiã, abſoluat me tandē aliquando ab iſta ſchola: ſatis diu iam hoc ſaxum uolno;polliceor incredibilem diligentiã in Syntaxi.*G*.O te incōſultum,ò inſipientem. Hoc laboras, ut domum ædificare tibi fas ſit, nullumq; fundamētum ponere.Sic faciunt omnes, qui ad grauiora reconditioraq; ſtudia adiũgunt animum, cùm leuiora uix primoribus labris attigerint: quodq; in priore comprehendere debuiſſent, id ſe in ſuperiore ludo promittunt uelle diſcere, nec ſtant promiſsis.

Adhuc uidi nullum, qui Grammaticæ indoctus, eā in Humanitatis, Rhetoricæ, Philoſophiæ, Theologiæ aliarumque diſciplinarum officinis didicerit. Quare, Luca, ne imponas tibi: non conſequeris qđ cupis. *L.* Heu, At enim niſi audis, parentibus dare me in conſpectū non ſuſtineo: efferueſcent ira, & ſtomachum in me erumpent. *G.* Vt ita ſit, tute hoc intriuiſti, tibi exedendum eſt. Commentare, quo pacto illis propitijs, & beneuolis vtare. Mea nihil intereſt; nec ob tuum incommodum abrogandæ uidentur commodæ leges gymnaſii, & aperienda feneſtra ad ſocordiam. *L.* Ego, Domine, non audiui omnia à Magiſtro, in quib. intetrogabar, *G.* Quid te impediuit? *L.* Occupationes uariæ non ſiuerunt me tam frequentē eſſe in ludo. *G.* An tu ſubducere me iſtis dictis poſtulas? Credibile eſt temetipsū tua uoluntate coactum, tibi interdum mandaſſe negotia non neceſſaria. Vtcunque ſit, danda fuit opera, vt etiam illa cognoſceres. *L.* A a mi domine Præfecte, ſum pauper, viuo alienis ſumptibus, & ni aſcendero, amiſſo Mœcenate, literis & ſcholæ cogar multam ſalutem dicere. *G.* Contra torrentem niteris. Dedecorabis Mœcenatem, ſi, quod petis, impetrabis. Non enim ille te alendum ſuſcepit, ut nunc in hac paulò pôſt in illa ſchola lignum ſuper lignum ſeſsitares; uerùm ut eruditior ſemper teipſo effectus, eius poſtmodum vtilitatibus cum tempus ueniſſet, cōmodares. Quòd ſi iſtas ratiunculas probauerimus: hæc aut illa nō audiui cū explicarētur: Męcenas nō me poſthac de ſuo alet, parētes è conſpectu ſuo fugabunt, ex hoc ero diligens, iam multos

annos hanc ſcholam frequentaui: ſi inquam has ſimileſque ineptias pro aptè concluſis epichirematis receperimus,iiſque permoti,ſcholam eruditiorem aliquibus patefecerimus;nullum vtique in inferioribus relinquemus. Quiſnam ſtatus erit noſtrę prouinciæ? quæ facies? in me poſtea culpa omnis transferatur,in me redundet iſta calamitas. *M.* Patiare te flecti. *L.* Noli,propter Deum, reſpuere rationes. *G.* Imò ſi fiant, quæ vos futura aſſeritis, ad exemplum proderunt multis, feliciterque ſapient, qui malis alienis ſapient: & dum ſimilia formidabunt,acriùs ſe ſtudijs inuoluent. Cur porrò Præceptorum ueſtrorum penè aſsiduæ cohortationes, obiurgationes, iſtorumq; malorum in quæ incidiſtis nunc, prædictiones nihil apud animos ueſtros unquam ualuerũt?Ecce iam pretium fertis ob ſtultitiam. Aequè autem utile cenſeo ſcholis noſtris, uos & ſimilẽm ueſtri turbam mulctari hac ignominia, quàm alios ueſtrum diſsimiles, hoc eſt,induſtrios & doctos adoleſcentes cumulari gloria:utraque nimirum re,ut aliqua Reſpub. continentur. Quocirca definite,iam cõclamatum eſt:fruſtra operam cõteritis. Auferte uos domum,abſcedite hinc, moleſti ultra ne ſitis, nihil noui de uobis nouo aliquo edicto ſancietur. *L.M.I.* Dignare miſericordia miſeros. *G.* Cur uos ante ueſtri ipſorum non miſerebat?quem modò amicũ inuenietis,cùm uobiſmetipſi hoſtes extiteritis?Serò ſapiũt Phryges. *L.* Si poſt menſem idoneus fuero, nunquid nõ permittes me aſcendere? *G.* Si. *L.* Conabor manibus & pedibus, noctesq; & dies obnixè. *M.* Ego etiam laborem ac

studium adhibebo. *G.* Nimium miris modis mira prodigia, si tu actũ reddas uno mense, qđ sexennio non reddidisti. Magis istuc lingua percipio dici, quàm factis credo fore. Nihilominùs, ut ne atrocitatẽ meã accusare posſitis, indulgeo ſpatiũ. *I.* Quoniam ea conditio istis offertur, uolo eam quoq; accipere. *G.* Tui est arbitrii. Sed hoc ante uobis denũcio, non plus gratiæ inuenturos, quàm nunc inuenistis. Præcipiã insuper Magistris, ut deinceps austeriùs uobiscum agant, & uerberibus ad discendum cõpellant magis quàm hactenus: si fortè hæc ratio ceu à brutis ãnimantib. nonnihil posſit extorquere. Abite unde huc pedẽ attulistis, & rebus uestris prospicite. Quin adhuc pauca attẽdite. Cicadę æstatis tpe cantilenis asſiduò sese oblectabant, cùm formicæ, ut sunt prudentes, ac non incautæ futuri bestiolæ, ingentẽ farris aceruũ populãtes, magnis operib. in cauernas cibaria conueherent, quib. per hyemem uictitarent. Fortè accidit, ut tritici grana terræ humorib. putrescentia cubilibus exportarent, & Solis ad radios desiccarent. Pręteriens cicada orat, uti alimoniã sibi dignentur esurienti impertiri. Tũ formicæ: Quid tu, inquiunt, per ęstatẽ agebas? cur tibi qđ ederes non colligebas? Ego uerò, subiecit cicada, non erã otiosa: canebã musicè. Hìc arridentes formicæ respõderunt: Si æstate cecinisti, hyeme salta. Atque ita uacuã, ut uenerat, inanemq; discedere cõpulerunt. Nunc æstas est dũ adolescitis: quando senescetis, hyems erit. Ibi tũ iucũdè & suauiter fruemini, si quid modò uobis scientiæ pepereritis. Qđ quia hucusq; omisistis, otio aũt, ambulationib. lu-

dis

dis potius operâ impendistis, cùm condiscipuli uestri studiosè elaborarint in literis, an nō idē illi qđ formicæ cicadis, poterunt uobis exprobrare? O Luca, ô Iosephe, ô Martine, qui hac proxima æstate cecinistis, nunc choros ducitote. Hæc in pectora uestra demittite, & ad frugem uos recipite. Verbum non addam: quin uos hinc amolimini. *M.* Occisissimus sum oīum qui uiuunt hodie usquam gentiū. *I.* Nullus sum. *L.* Aerumnas Herculis supero ærumnis meis; nec quid me nunc faciam scio.

PROGYMNASMA XXXIII.

Vacationes.

Petrus, Hilarius.

PETRVS. Cùm duodecim mensibus uoluatur annus Hilari, & is in quatuor tēpora digeratur, in uer, æstatem, autumnum, hyemem; unumquodq; aūt trimestri spatio terminetur: non sum animi dubius, quin tu, sicut in gradibus ætatis humanæ adolescentiā pueritiæ, constanti seu uirili ætati, & senectæ perfers; ita in differentiis tēporum æstatem cæteris anteponas; ac proinde æstiuis mensibus ampliùs delectere, quando cœlum nitescit rami baccarum ubertate incuruescunt, segetes largiuntur fruges pellucidulis aquis manāt fontes, herbis prata conuestiuntur, florent omnia. *H.* Esto sanè: quorsum tu istuc memoras? *P.* Quorsum? nosse uelim, ex Iunio, Iulio, Augusto; siue, ut ueteres nominabāt Quintili, & Sextili, ex his tribus inquam mensibus, ecquis tibi exspectatissimus uenire consueuerit.

H. An

H. An etiam id dubitationem habere poteſt? Idem, Petre, qui tibi. *P.* Quem ergo mihi amabilem acceptúmque procedere autumas? *H.* Quid credis? Iulium. *P.* Quibus de cauſſis? *H.* Quia Alcedonia ſunt in ſcholis plus triginta, nedum quatuordecim diebus. Vacationum agitantur ſolennes feriæ: licet deambulare & ſeſe dare luſibus. In patriam quoq; abeundi poteſtas conceditur ad viſendos parentes, fratres, ſorores, propinquos & affines: ubi tam blandæ ſalutationes, tam beneuolæ ac feſtiuæ congreſſiones, tam multæ uocationes ad honeſta & delicata conuiuia. Quid uerbis opus eſt? iucunditates ſexcentæ. *P.* De iſta re nunquam tibi aduerſari certũ eſt. Laudo, laudo maiorum noſtrorũ prudentiã, qui adoleſcentum ualetudini iſta relaxatione cõſulendũ putauerunt, quã cõtinentibus atq; diuturnis literarũ contentionibus offendi exploratũ eſt, cœlo æſtuante potiſſimùm, quaſi affligimur exorta canicula. Et mihi multò ueriſſimũ uidetur illud epigrammatographi: Pueri ſi æſtate bene ualent, ſatis diſcunt. *H.* Et iam iſtuc uagandi & uacãdi tempus propinquat. *P.* Scio, faſtos ſeu Kalendarium identidem adii. *H.* Qui traduces? *P.* Non omnino uſum librorum dimittam, nec me à noſtris muſis proinde, ut ſi bellum ipſis indixiſſem, diſiungã. *H.* Optimè uerò, Petre, & fieri ſic decet. Quid porrò leges? *P.* Ea inprimis quæ liberalẽ & frugiferam delectationem pariãt: ut ſunt Græcorum Romanorúmque hiſtoriæ, & excellentium carmina poetarũ. Exercitationem ſtyli haud intermittã, dictata recenſebo, audita mecum pertractabo.

Denique ita has hebdomadas uacationum transigere constitui, ut etiam otij mei rationem afferre possim. *H.* Ego natale solum, quod me sui immemorem esse non sinit, post quartum denique annũ quàm discessi, uidere destinaui. *P.* Et rectè. *H.* Addunt non mediocre calcar quas ab hinc triduum accepi literas; eæ sunt paterna manu. Ante diem tertium Nonas Quintiles iter in patriam ingredi iubent. *P.* Quando huc te reuersurum augurare? *H.* Si erit, ut illi me citò dimittant, citò: mater inprimis, quæ extra me stirpem uirilem, aut muliebrem patri meo nullam generauit. Et nosti quanta sit matrum in unicos præsertim φιλοσοργία *P.* Multas persæpe opportunitates corruperunt istæ matres, quæ sic afflictim amant liberos. *H.* Tamen per patrem impetrabo, ut ne ultimus omnium huc reuertar. *P.* Planè ita faciendum consulo.

PROGYMNASMA XXXIV.

Studium in syluis ac nemoribus.

Minutius, Polydorus, Magistri.

MINVTIVS. Non ita pridem, cùm essem fortè ex tristitia perturbatior, quærebam ubi illam miseriam ex animo uelut expuerem. Dedi me itaque ad legendas epistolas Plinii, quas abs te, ut breues, argutulas, disertas, suaues, eruditas & facetas magnopere probari sæpius animaduerteram. Incidi autem in sextam libri primi, qua ille memorat Cornelio Tacito, qui cum ei familiaritas mutua intercedebat, se in sylua dum uenaretur,

tur, & ad retia sederet, iacereťque in proximo uenabulum, quo scilicet feras in plagas se indu- centes transuerberaret, meditatum esse, cogitationesque suas stylo pugillaribus indidisse. *Non est quod contemnas*, inquit, *hoc studendi genus: mirum est, vt animus hac agitatione motuq. corporis excitetur. Iam vndiq. syluæ & solitudo, ipsumq. illud silentium quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde cùm venabere, licebit auctore me, vt panarium & lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quàm Mineruam inerrare.* His ita perlectis, egomet continuo mecum; conueniam Polydorum, ex eo sciscitabor, quid de hoc Pliniano iudicio ipse iudicet; arbitreturne perinde Mineruam ut Dianam uagari per montes & nemora. *P.* Non ergo hoc de nihilo est, quod me conuentum esse expetisti. *M.* Non est Polydore, sed ausculta dum. Musis quidem certè, & μουσαγέτῃ Phœbo montes, nemora, syluas in quibus habitent, & choros agitent, non arces & urbes dedicatas nouimus. Capiuntur item eiusmodi locis poetæ, & in ea secedere carmina composituri consueuerunt. De Orpheo quoties legimus, ipsum canentem bestias & quercus insecutas? Quòd si hoc antiquissimum è doctis genus, poetarum inquam, illic in suo negotio percommodè uersari potest, cur alii non possunt? quid eos prohibet? Si solitudo ac silentium studiis conducunt, ibi neutrum desideratur. Si liber cœli aspectus, si lenes uiridissimarum arborum susurri, si dulces auicularum concentus, si placido cū mur-

mure de rupibus desilientes lymphæ cogitationē minimè confundūt ac remorantur,quin potiùs spiritū exsuscitant,animū hilaritate complēt, atq; ad propositam actionem attemperant; cur nō stamus à Plinio, & aliquando cū stylo & palimpsesto, aut cū libro in nemus ambulatū imus,ibiq; summa iucūditate diem conterimus? Virgiliū poetarum excellentissimū in Campaniam frequenter, regionis amœnitate illectū secessisse, ibiq; bonam partem suorum carminum condidisse proditū est memoriæ. *P*. Quia sententiæ meæ particeps vt esses, idcirco istuc ζητήμα in medium attulisti, respondebo tibi,si spoponderis priùs, non emanaturum quod audieris; sum enim homunculus unus è multis, nondū oracula cano *M*. Quod mihi credideris,ait Plautus,sumes ubi posiueris:alium putes licet rimarum plenum esse, non me. *P*. Locos solos, ac silentium quàm altissimum legentibus,scribentibus,commētantibus vehementer commodare fatendum est; nec inter arbitros,clamores, strepitus quantūcunque mediocres animū pro eo ac vellet deberetq; suum posse agere negotium. Hinc uidemus literarum candidatos amare secessus,& locos interiores ac penitus silentes captare, ne per idola & imagines rerum sensibus perceptarum mens sese diuidere,ac pluribus impertiri cogitationē, & ueluti pugnam quandam tolerare cogatur. Demosthenes ille,cuius eloquentia obstupuit uniuersa Græcia, studēdi caussa latebrosè ab hominum conspectu,loco subterraneo se occultabat,ex quo nulla uox audiretur, nihil uideretur: quare? ne oculi & aures aliò

men-

mentem auocarent. Si Philoſophorum, ſi Oratorũ, aliorumque literis præcellentium uitam legas, nõ multos in turba magis quàm in ſolitudine, ſolis libris præſentibus, reſpondentibusq; ſuas res egiſſe inuenies. *M.* Prorſus tecum ſentio. *P.* At uerò quod quis ad hoc idem aliquid ualere nemora & ſyluas contendat, propter ratiunculas quas tu afferebas, hoc aliquid nihil eſt. Iucundi ſunt eiuſmodi ſeceſſus, uerùm ad ea quæ nos quærimus minimè accõmodati. Siquidẽ illa eadem quæ ſenſibus blandiuntur, & animũ delectãt, eum ipſum ab opere deſtinato quaſi retrorsũ raptant: qui, quò pluribus eſt intẽtus, (ut vulgatus inquit uerſiculus) eò minor eſt, eò minus ualet ad ſingula: ualet ubi totus intenditur. Ac miror equidẽ Pliniũ hunc à Magiſtro ſuo Quintiliano diſſentire uoluiſſe, quẽ lib. 10. hanc opinionem euelliſſe è mentibus hominum nõ ignorabat: niſi forſan, (quod uideo fieri potuiſſe) hic illo poſteriùs inſtitutiones ſuas in lucẽ emiſit. Syluę porrò, nemora, montes, ut etiam flumina, fontes, citharæ, cantus, non ideò Muſis tribuuntur, quod poetas uel neceſſariũ, uel utile ſit in illis locis, aut circum illa loca uerſari; ſed potiùs ut ſtudii ipſorum quod tractant ſuauitates, & uſitata materia iſto modo, iſtiſque fictionibus indicentur. Bene igitur Flacus:

Me doctarum edere præmia front frontium
Dijs miſcent ſuperis: me gelidum nemus,
Nympharumq. leues cum Satyris chori
Secernunt populo, ſi neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.

 M. Tibi

M.Tibi profectò, & clarisſimo doctori Quintilia-
no ſuffragabor, amœnitateque illa locorum, ut hortis, non niſi ad meram & liquidam animi oblectationem cùm utar ipſe, tùm utendum, ſi fuerit occaſio, ſuadebo.

PROGYMNASMA XXXV.

Mutuatio calami.

Conradinus, Pigmenius.

CONRADINVS. Da mihi ſodes utendum calamum. *P*. Nullos habeo calamos hodie, quos tibi dem mutuos. *C*. Thecam plenam apud te uidi. *P*. Per ſomnium fortasſis. Sed dicam uno uerbo rem totam: nullos habeo, quos tu conceſſos retineas. *C*. Quæ tã mala mens in hanc te ſuſpicionẽ impellit? tam peruersè de me exiſtimas? eho, nõdum noſti mores meos? verùm, ne ſis in mora, da commodatò calamum. *P*. Vbi tui? *C*. Meliùſculos reliqui domi, deteriores portaui mecum per imprudentiam. *P*. At tu meum quoq; diſperderes, nimium premendo, aut in ipſo intinctu, ad fundũ atramentarii allidendo uidelicet. *C*. Leuiter ducam per chartã, ſenſim intingã, ſalua cuſpide. *P*. Multane deſcripturus? *C*. Tantummodò uerſus aliquot à Præceptore poſt horam explanandos: ut nimirum gloſſulas interſerere queam, nam retinere eas non poſſum commodè. Si quid mutuaberis à me, ſeu calamos, ſeu papyrũ, ſeu librũ, ſeu quid aliud, dabitur mutuum haud grauatè. *P*. Ecce tibi probatum calamum quem dono, tuus eſto. *C*. Multùm te mi

Pig-

Pigmeni de iſtac liberalitate amo. Experiar. Profectò idoneus eſt, ſi quis alius, ad decorè formandas literas.

PROGYMNASMA XXXVI.

Fruſtratio petiti atramenti.

Simplicius, Zepherinus.

SIMPLICIVS. Magnum apud me beneficiũ poneret, qui pauxillum atramenti in uaſculum hoc meum, cuius linteolum penè exaruit, infundere de ſuo dignaretur. Si goſſipium aut tomentum impoſuiſſem; & calamos intingendo corrupiſſem; & iam pridem atramẽto caruiſſem. Tu Zepherine, quoniam circumfers atramentarium inſtar lampadis, aut mortarii uaſtum & amplum, ne deneges mihi ad incitas redacto quam ſummiſsè peto ſtipem, ſeu eleemoſynam. *Z.* Vix quarta pars horæ præteriit, cùm alius idem quoque me popoſcit: & dedi. Nunc ſi tibi ſimiliter dedero, ueniet tertius, deinde quartus, deinde quintus, & ita me exarmabitis omninò. *S.* Non uenient, interpono fidem meam. *Z.* Qui ſcis? *S.* Vidi cùm intingerent calamos, referre eos ex atramentariolis madidiſsimos. *Z.* Quin aquam infundis? *S.* Exeundum eſſet è ſchola propter ſex ſeptẽ aquæ guttulas. *Z.* Inſpue. *S.* Linguam nimis ſiccã gero. Da ſi quid das, & ſi uis dare bis, da citò ſemel *Z.* I, aliã quercũ excute, aliunde exora mutuũ: atramentũ hoc mihi coxi, nõ tibi. *S.* Saltẽ da mutuum, ſi non uis gratuitò, rem tantillam. *Z.* Pergin' aures tundere? abi hinc. *S.* Aliquando

tu etiam egebis aliquo, tum accedito ad Simplicium; par pari referet. Spectate pueri huius Zepherini inhumanitatem & auaritiam. Ego te pro istis factis mactabo infortunio.

PROGYMNASMA XXXVII.

Ludendi potestas recusata.

Flauius, Aurelius, Iulianus.

FLAVIVS. Magister iussit nos dare operam lusiunculæ: ueni Aureli, ueni Iuliane, uenite sultis ambo. *A.* Quid hic narrat? *F.* Quod certissimũ est, quodq; iam ipse ludentium clamor nunciabit tibi. *I.* Siue ita est ut dicis, siue comminisceris aliquid; nõ ludo. *F.* Quare? *I.* Pręstat me prælecta repetere, quã lusu bonũ tẽpus perdere. *A.* Ego inchoaui epistolã: si intermisero, multò posteà difficiliùs animo iã distracto, & aptis ad rẽ propositã cogitationibus tũ dissipatis, cœpta pertexã. *F.* Ohe, quàm parcos tẽporis habeo condiscipulos? non alii quoque exhibituri sunt Magistro epistolas? nõ debent alii quoq; prælecta repetere? nõ facere quæ uos facitis omnia? *A.* Apage lusor, ne molestiã nobis exhibeas, fœtet tuus sermo nobis. *I.* Quisq; sibi serit, sibi metit. *F.* At Magister iussit ludere. *I.* Falsum est: uolentibus permisit, nolentes nunquã cogit; & scio illũ studẽtes quã lusitantes habere chariores. Ac tu si recta facias, ludum studiis posthabeas. *F.* Si ægrotabitis? *A.* Te Aesculapium inuocabimus. *F.* Interdicerem uobis libris. *I.* Quamdiu? *F.* Ad sex menses. *A.* Tum tibi porcus sacrificandus esset.

F. Qui

F. Qui dum? *A*. Quia insanires. *F*. Valete, ego ludo. *I*. Siccine ludum diligis? *F*. Ha, quid ni? At uos immodestè literas.

PROGYMNASMA XXXIIX.

Comparatio nominum, uerborumq; coniugatio.

Elias, Arnoldus.

ELIAS. Demus finem huic collocutioni temporiùs, extemplò coràm aderit Præceptor, exacturus quæ heri reddenda imposuit. *A*. Quid ergo facto opus est? *E*. Meditemur adiectiuum per accidentia, perque tres gradus & tria genera. *A*. Hoc agamus. Quod erat illud? *E*. Benignus. *A*. Declinemus in casus. *E*. Quoti ordinis? *A*. Virile & neutrum sunt secundi, muliebre est primi. *E*. Cuius speciei? *A*. Primitiuæ. *E*. Figuræ? *A*. Simplicis. *E*. Quotuplex est figura? *A*. Triplex; simplex, composita, decomposita. *E*. Dic nominādi casum. *A*. Benignus, benigna, benignum. *E*. Comparatiuum. *A*. Benignior, benignius. *E*. Cur non sunt hic tres uoces ut in positiuo? *A*. Benignior est generis communis. *E*. Da superlatiuū. *A*. Benignissimus, benignissima, benignissimum. *E*. Vt habet ih genitiuo? *A*. Benignibenignæ, benigni, benignioris, benignissimi, benignissimæ, benignissimi. *E*. Cur est unica vox in comparatiuo? *A*. Quia neutra in us habent oris. Datiuo, benigno, benignæ, &c. *E*. Iam tu interroga me de uerbo quod coniugandum erat. *A*. Commendo, erat. *E*. Illuc ipsum. *A*. Si quis didicit Amo, non poterit errare in Commendo.

E. Ni-

E.Nihilominùs interroga. A. Indicatiuo præsenti? E.Commendo,commendas,commendat. Plurali numero,commendamus, commendatis,commendant. A.Pro certo credo te nunquam lapsurum,Verùm hæc facilia sunt: si anomala inflectere, & coniugare iusserit,tum sudabimus. E. Id forsitan hodie futurum est. Profectò cùm coniugarem nudius tertius Odi,multùm id uerbi oderã: quia cùm sit defectiuum, faciebat ut deficerem. A. Recordaris opinor quemadmodum me uexabant infelicia heteroclita,& comparationes anomalæ. E. St,auditur horologium:tussit, screat ante ianuam Præceptor; parcamus voci.

PROGYMNASMA XXXIX.

Explicationum repetendarum ratio.

Vrbanus Theophilus.

VRBANVS Repetistine hesternam explicationem epistolæ Ciceronis? T. Nondum. V. Quid egisti? T. Occupatus fui in aliis. V. In quibus? T. In præceptis Grammaticæ ediscendis. V. Vtrunque faciendum fuit. T. Si socio non caruissem, hoc quoque forsitan præstitissem. V. Vis tecum repetã? T. Nihil malo. V. Principiò reuocabo tibi in mentem ipsum argumentum epistolæ uerbis Germanicis: tu si diffidis memoriæ,poteris in chartaceum libellum referre. T. Nullo negotio retinebo, si iterũ audiero:nec enim est ita longum. V. Postea Ciceronem exponam, verbum uerbo, sequens constructionis ordinem,mox sententiam sententia,ut Prç-

ceptor ſolet. *T*. Et ut nos vult ſeſe imitantes facere in repetendo. *V*. Poſtremò themata indicabo cum accidentibus, & ſyntaxes quaſdam faciliores. *T*. Obſtringes me non vulgari beneficio. Secedamus in locũ ſolitariũ, ne quis hic noſtra dicta arbitretur.

PROGYMNASMA XL.

Dicta alterna.

Cornelius, Rufus.

CORNELIVS. Quid tam improuiſo ante meridiē è ſchola euocabare? *R*. Vt negotium quoddam patri meo confectum darem. *C*. Cur eo curato non ès reuerſus? *R*. Perparum de hora ſupererat. *C*. Habes perfectam epiſtolam? *R*. Nō. *C*. Haud igitur mecum in porto nauigas. *R*. Chirographum paternum aſtero, hoc me pœna eximet. Tu uerò qua de cauſſa heſterno die toto abfuiſti? *C*. Deteriùs valebam. *R*. Pedibùſne? *C*. Ita, pedibus. *R*. Sic opinabar. *C*. Sic tu opinabaris, ſcilicet: noui iocationes tuas. Verùm audi. Tua mater eſt impensè litigioſa mulier. *R*. Quo teſte id probas? *C*. Interueni aliquoties dum uelitaretur cum uicina ueſtra, in eamque omne quod illi ægrè eſſet euomeret; quæ ſuo uiciſsim gladiolo, quam acriter oppugnabatur, tam ſe ſtrenuè, intra dentes tamen, defendebat. *R*. Et tua nouit exhaurire calices: nec heſterno mero fœtet, quia in lucem ſemper bibit. *C*. Tune ſemel uidiſti? *R*. Semel? quoties ipſam uidi, toties hoc uidi: eſt etenim facie ebrioſa, rubentibus uerruculis ornata, longè ante alias ſpecie, ac pulchritudine

inſignis

insignis matrona. *C.* In toto oppido non est mulier matre mea frugalior, magisque sicca & frugi *R.* Ain'tu? vnde ergo tam potoria facies? *C.* Medicos i percunctatum, quos illa consulit, & á contumeliis linguam coerce, alioqui futurum est, vt te maledicentiæ huius pœnitudo subeat. *R.* Quod habui summum pretium persolui tibi. *C.* Ab alio exspectes alteri quod feceris.

PROGYMNASMA XLI.

Interrogationes variæ.

Lazarus, Celsus.

LAZARVS. Quandocunque ad flagrum citaris, Celse, (id quod propter tuam omnibus testatam segnitiem, qua ingenium finis tepescere, non raró fit) quid est quod tam difficiliter te moues, tamque inuitus cũ tantis uociferationibus pœnã suffers? *C.* Velim tibi uel semel cõtingeret, quod mihi sæpius ais usuuenire, statim scires caussam. *L.* Reuera (quod hic dicendum sit) detrimentosus tibimetipsi es: nam si absque tergiuersatione te subiiceres, clamoribusque abstineres, clementiorẽ sentires utique Magistrum. *C.* Id equidem cogito mecũ, & apud animũ propono: sed cùm iam res est in acie nouaculæ, excidit repentè propositum. Sic est ingenium meum: suus cuique mos. Quanti tu hunc librum emisti? *L.* Dimidio floreni *C.* Duc me ad tabernã huius bibliopolæ, ut mihi quoque emam auctorem istum. *L.* Maximè, dimissa schola. *C.* Vbi venduntur, quæso, pulueres scripturarij? *L.* Nescio: ego aut

aut arena utor, aut arefactis, & in puluerem redactis ouorum putaminibus. C. Non placet: ossei sunt meliores ac puriores; nonnulli scobem apud fabros ærarios lima abrasam colligunt, eamque ad siccandas in charta literas usurpãt. L. Quò istis heri ambulatum? C. In hortos nostros. L. Quid cerasa uestra suntne matura? C. Matura. Proximè futuro die remissionis eodem me euntem comitaberis, ut ipso gustatu experiare. L. Ago gratias, maiores acturus, si promissa patraueris.

PROGYMNASMA XLII.

Amissus & promissus liber.

Vdalricus, Otho.

VDALRICVS. Quid vult hic fletus? O. Amisi librum. V. Quem? O. Emmanuelis Grammaticam. V. In scholane? O. In schola. V. Quo tempore? O. Hoc ipso die, ante prandium. Cùm enim dato signo discedendum esset domum, egoque libellos meos colligerem, hunc non inueni. V. Quæsiuistine apud uicinos? O. Ac diligentissimè. Respondent omnes, se esse extra noxiam, nec habere, nec scire quis habeat. V. Non tu illico ad Præceptorem? O. Imò, sed iussit ut se appellarem denuo post meridiem. V. Appella. O. Despero me recuperaturũ. V. Aliàs alij suos amiserũt. O Sic est. V. Nonne recuperarunt? O. Quidã, non omnes. Et hi, quòd rem suam male custodissent, aut in ludo à doctore, aut domi à parentibus uapularunt liberaliter. Quod si hodiè librũ meum non recepero, certiores faciam ipsos

oportet,

oportet,vt pro hoc malo mihi dent malum.*V*.Iuuabo te in quæritando Emmanuele tuo. Si non inueneris,eſt mihi tritum exemplat eiuſdem,id dabo tibi proprium.*O*.Si non ſimulatè promittis, porrige dexteram.*V*.En.*O*.Affudiſti aquam,rediit animus, & cura omnis ex corde exceſsit.*V*.Lętus ſum,quòd te tranquillaui. Væ illi, qui ſe huius furti aſtrinxit: nam & libram minimè retinebit, & vberius quàm tu plorabit. *O*. Furem hunc mihi dari in conſpectum geſtio:coram in os laudarem ipſum,& capillo conſcinderem.

PROGYMNASMA XLIII.

Auxilium, & conſilium.

Edmundus, Gallus.

EDMVNDVS. Tantum ſudoris, & laboris indiſpicor in hac epiſtola componenda, quantum hactenus in alia nulla. *G*. Qui fit? *E*.Iliade longior eſt,hoc primum.Secundo loco plurimæ inſunt voces,quas in Tuſco colatino Calepino cogor quęrere,vt *Buffon,la mazza del tētor il macis*.Præterea ſcatet modis loquendi, & prouerbiis difficillimis,niſi uelim Tuſcaniſmos inſerere, ut *far beccaria de gli huomini*. *Et non biſogna metter li pedocchi nella pelliʒʒa*. Item *non ſon mica tuo buffone*, ac ſimilibus. Quis me non exſibilet, ſi dixero; non oportet pediculos ponere in pelliceo. non ſum tuus ſtultus? Primum illud ne Tuſcaniſmo quidem exprimi poteſt.*G*. Coniicio ſignificari eo genere loquendi,detrahere de fama aliorū,ſumpta uidelicet metaphora,ſeu

ra, seu ducta allegoria à laniis, qui carnes quas fecerunt iugulatis excoriatisque animalibus, in frusta secant bipennibus, & in officinis *nella beccaria sul balcone* uenales proponũt. Sic obtrectatores, & alienæ famæ carnifices occidunt quodammodo homines, eosque ut carnes audientibus uendunt, apud quos nempe eos in summum contemptum adducunt, & planè despicabiles reddunt. Hoc ergo si ita est, ut equidem esse puto, ecquid animaduertis quanta energia, quanta significatio sit in hac formula loquendi Italia? *E.* Animaduerto, tuamque interpretationẽ amplector. Verùm quid das consilii? *G.* Quando in locos impeditos incidis, Magistrũ ora, vt te expediat, sic enim iussit ut faceremus, egoque id non omitto. Nuper cum nescirem quid esset latinè *i macheroni, & in acqua*, item quibus uerbis dicerem: *fa come sta il cor del matto buffone*, utrũque ex eo cognoui. *E.* Imitabor te posita uerecundia, quæ me hucusque absterruit.

PROGYMNASMA XLIV.

Chartæ in membranam consutæ.

Christophorus, Hugo.

CHRISTOPHORVS. Mi Hugo, est quod abs te petam. *H.* Pete audacter. *C.* Insue mihi in membranam hasce chartas puras. *H.* Ipsemet insueres. *C.* Expers sum huius artificii, atque ut id credas, inspice hunc librum, quam sit inconcinnè distorteque consutus. *H.* Nec me bibliopegus erudiuit. *C.* Attamen quasi eruditus, eleganter id facis. *H.*

Si cui

Si cui optime placet, ei optimè facio. Complicasti ne iam chartas tuas? *C.* Maximè, istæ sunt. *H.* Da filum, acum, membranam. *C.* Cape omnia. *H.* Filum oportet ceratum esse, ut opus euadat diuturnius. *C.* Heus pueri, quis secum affert ceram? *H.* In meo sacculo quæram. Aliquid certè reperio, ceram albam, commodissima est huic rei: nuper mihi hoc frustillum donauit æditiuus ad tales usus. Tu porrò attentus aspice me suentē, & artē disce, quo posthac aliena opera ne indigeas. *C.* Aspicio intentis oculis. *H.* Ecce quemadmodum chartam chartæ arctius coniungo, ut spatium inter illas nullū intercedat. *C.* Video. *H.* Itē quēadmodū supra & infrà sunt æquales inter se, nulla prominet. *C.* Aptè, artificiosè. *H.* Nec foris in tergo fila superiora inferioribus lōgiora vi suntur, nec primum a secūdo maiore interuallo distat, quàm secūdum à tertio, tertium à quarto. *C.* Peritè. *H.* Nodi parui, & intus omnes. *C.* Sanè. *H.* Nunc tu cultellum accipe sis, partesque chartarum superiores cautè scindendo aperi. *C.* Pro ista opera referetur gratia tibi, mi Hugo. *H.* Satis gratiarum retuleris, si me amaueris, studioseque didiceris. *C.* Vtrūque præstaturum tibi recipio.

PROGYMNASMA XLV.

Nomenclatura.

Magister, Clemens, Liberius, Donatus pueruli.

MAGISTER. Vix dum exactis syderibus dies se mundo reddidit, cùm uos puerorum flosculi ante alios omnes huc intrò pedem infertis.

Qui

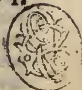
Qui nam cum prima luce potuistis expergisci? *C.* Mandatu matris famula nostra indices me expergefacit, quamquam hodie maturiùs præter morē. *L.* Ast ego nunquam non sponte mea. & inuocatus, ac ferè semper bene manè consueui surgere. *D.* Ego etiam, Præceptor. *M.* Res difficilis ad credendum: pueri quippe, quibus sopore nihil est amicius nihil dulcius, pro more non habēt vltro ac per se de strato surgerè. *D.* Certè surgo, expergefactus à nemine. *M.* Ecquid ientastis? *C.* Ita. *L.* Dum offa coquitur, visum est nimis longum, quapropter relicto ientaculo huc approperaui quàm maturrimè. *M.* Pulchrū in hac ętatula facinus. Quid si ego darem nunc tibi ientaculum? *L.* Cùm nihil sit tibi, quid dares? *M.* Quo nihil edis libentius. *D.* Mihi etiam, Præceptor. *C.* Et mihi, obsecro. *M.* Nimium satur fieres altero ientaculo. *C.* Eia, quæso. *M.* Liberi, si promptè & nunquam intersistēdo recitaueris, quæ hier nomina tibi ediscenda præscripserā, ecce, istas septem ficus, cum hisce amygdalis pręmium tolles. *D.* Ego quidem nomina mea teneo, vt qui perfectissimè. *C.* Ego, ego mea referam memoriter. *M.* Liberius esto primus: eum si memoria fellerit, tum vos duo de istoc honorario in certamen venietis. Sed cuius ordinis sunt tuæ voces? *L.* Rerum cœlestium. *M.* Tuę Clemens? *C.* Dignitatum & munerum Ecclesiasticorum. *M.* Tuæ autem Donatæ? *D.* Dignitatum functionumque ciuilium. *M.* Incipe. *L.* Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. Sacrosancta Trinitas siue trias, Numē, Diuinitas, Creator, Saluator, Seruator, Dei mater, Deipara virgo, Dei genitrix,

Cœlites, Cœlicolæ, Diui, Sancti, Beati, Angeli, Archangeli, Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Martyres, Confessores, Virgines, Viduæ, Innocentes, cœlum, sol, luna, stella, astrum. *M*. Num intelligis quæ singulis subiecta sit notio? *L*. Optimè, imò *M*. Qui sunt cœlites? *L*. *Li santi di Dio*. *M* Archangeli? *L*. Li Archangeli. *M*. Dei mater? *L*. La Madre di Dio. *M*. En accipe munusculum, & comede. Tu Clemens, edic tua. *C*. Quid erit præmij? *M*. Si omnia, & ea serie qua se consequuntur reddas, erit quod dem tibi: nō omnes ficus absumet Liberius. Si perperam, neque tunc indonatus abibis. *C*. Pōtifex Maximus, Patriarcha, Cardinalis, Archiepiscopus, Episcopus, Præsul. *M*. Quid? hæres? Antistes, Abbas. *C*. Antistes, Abbas, Cænobiarcha, Monachus, Concionator, Ecclesiastes. *M*. Quæ est uis Ecclesiastæ? *C*. Eadem quæ concionatoris. *M*. Quid ergo est Concionator? *C*. Vn predicatore. *M*. Perge. *C*. Parochus, parochus. *M*. Parochus, parochus: tene in eodem bis labi? Sacerdos. *C*. Sacerdos, Diaconus, æditu us, sacra Virgo. *M*. Cetera ubi sunt? *C*. Non iussisti plura. *M*. Haud recitasti ut cupiebam. Tu meliùs Donate. *D*. Imperator, Imperatrix, Rex, Regina, Monarcha, Princeps, Dux, Comes, Baro, Dynasta, Heros, Heroina, siue Herois, Præfectus, à cubiculis, à pedibus, à poculis, apparitor. *M*. Qui sunt isti? *D*. I camerieri. Gli Staffieri, gli Scalchi, gli Sbirri. *M*. Cape has quatuor ficus, & confestim in uentrē absconde. *D*. Vt præcipis. *M*. Sedete suo quisque loco, & quæ adhuc præscripsero, celeriter ac nauiter nomina ediscite. *L*. Etiam Vt sapuerunt tibi ficus Clemens?

mens? *C.* Præceptor, Liberius me irridet. *L.* Commoui. *C.* Non impunè feres.

PROGYMNASMA XLVI.

Iterum nomenclatura.



Adalbertus, Iodocus.

ADALBERTVS. Visne Iodoce, quemadmodum tu me consuesti alicuius rerum generis interrogare nomina, sic ego uicissim aliquando te interrogem? *I.* Volo. *A.* Quænam ergo rectissimè complexus es animo? *I.* Musica. *A.* Recense primo loco instrumentorum musicorum appellationes. Sed maius industriæ tuæ documentum dabis, si ego Italice & permixtè ea nominauero, tu inde latinè nomines. *I.* Vtroque uersum haud imparatum offendes. *A.* *Tamburo.* *I.* Tympanum. *A.* *Harpa.* *I.* Cithara. *A.* *Cetera.* *I.* Chelys. *A.* *Alto basso.* *I.* Sambuca. *A.* Imò sambuca, si ritè audita recordor, significat, *uno sambuco.* *I.* Nequaquam: sambuci est illa notio, non sambucæ. *A.* *Arco, & plettro.* *I* Plectrum. *A.* *Corneto organo liuto.* *I.* Cornu, organa, testudo. *A.* *Lira.* *I* Lyra. *A.* *Flauto.* *I.* Fistula. *A.* *Trombone piffero piua tromba.* *I.* Buccina, tibia tuba. *A.* Enumera nunc, seruato quem ego secutus sum ordine, artificum seu musicorum nomina. *I.* Faciam in quibus potero, quorum meminero. *A.* Quod dederis, eo contentus ero. *I.* Tympanista, citharœdus, chelyus, seu χελιωδὸς: dixit enim Magister, subijcienda Græca, cum Latina

desunt, quando innumera sint Græca, quæ Latina iam, velut usucapione putentur. *A.* Verum prædicas. *I.* Cornicen, organista vulgò, latiniùs, qui organis canit; sicut dicimus aliquem canere fidibus. Lyricen, fistulator, buccinator, aulœdus, seu tibicen, tubicen. *A.* Restantne alia quædam vocabula ad musicem spectantia, nec ita abstrusa, ut diapente, & huic similia? *I.* Restant. *A.* Dic. *I.* Ligula tibiæ, *la lenguella della piua*. Fides, unde fidicen, *vno Suonatore*. Verticuli, *Girelli delle corde accordare o discordare*. Cantor, *vn Cantore*. Psaltria *vna cantatrice*. Choraules, *suonatori di balli*, propriè, *co'l piffero*. Harmonia, *harmonia del cantare*. Pausa, *la pausa nel cantare*. Cetera tute, si uoles, à magistris disciplinæ huius petas. *A.* Polles memoria Iodoce. Obsonemus famem parum inambulando, & de rebus haud serijs sermones cædamus usque ad cœnam: tantum quippe spatij cessationis Magister indulsit.

PROGYMNASMA XLVII.

Exercitationes.

Abramius, Tranquillus.

ABRAMIVS. Quidnam esse in caussa putem, mi Tranquille, quòd ab exercitationibus haud secus, quàm boni uiri ab impuris facinoribus refugis; & quasi mulctarentur capite, qui se ad eas dedissent? cùm à doctore tantùm non quotidie exercitationem dilaudari audias, quæ possit omnia, & sine qua cùm nihil quidquam egregium

præ-

præſtari queat ullo in artificio, tùm claritudinem in literis nemo ſit aliquando adeptus. *T*. Qui tandem? *A*. Perrarò diſputas, neque ſolùm non ultrò, ſed nec prouocatus, & iuſſus etiam cauſſaris. Frequenter cares epiſtola: ſæpius italice loqueris: dum recitas memoriter Ciceronem aut Ouidium, hæſitas in ſingulis penè uerſibus. Hæc ferè ſunt genera, in quibus nos exerceri peropus eſt. *T*. Non dicam dolo, difficultas me abſterret. *A*. Nō plus tamen alienare te difficultas debet, quàm inuitare atque allectare multiplex quæ inde eſfloreſcit,& redundat utilitas. Et quid præclarum atque ſingulare ſine ſudore partum eſt? *T*. Propono apud animum perſæpe, ad quæ tu me cohortaris, uolo ardorem quendam amoris aſſumere; ſed neſcio quomodo, cùm ad rem quaſi dato iam ſigno aggrediendum eſt, uoluntas illa omnis elabitur atque euaneſcit. *A*. Principia perrumpenda ſunt,capiendaque conſuetudo quædam,quæ ſenſum laboris imminuit. *T*. At nimis diuerſæ & innumerabiles ſunt exercitationes. Si unū aliquod genus proponeretur;exempli cauſſa, ſi dumtaxat ſcribēdum, aut loquendum,aut diſputandum,aut ediſcendum eſſet,non lamentarer.Nunc ita unumquodque horum frequētandum eſt,ut nullum ceterorum omittatur: hoc angit,hoc dolet, hoc cruciat. *A*. Poſſunt hęc fieri,cùm diuerſa,nec eadem hora,quin nec eodem ſemper die faciēda ſunt, & ſibi mutuò nō aduerſantur,nec ſunt multa, nec tam, ut tu iocabare, innumera. Proinde illum qui te ſubegit ueternum excute. *T*. Ad finem inclinat annus,polliceor ſedu-

 litatem

litatem in sequentē. *A*. Maneas promissis, quæso, ut cùm literas ad utriusq; nostrū cognatos dedero (dabo aūt nō raras) te de meliore nota commendare queā qđ illis summo gaudio futurū tā nō ambigo, quàm eos tuorū processuū cupidissimos esse penitus perspectū planeq; cognitū habeo. *T*. Imitabor ī morbū delapsos; medicinā, sectionē, ustionē volens nolēs adhiberi mihi sustinebo, ut rectè ualeam. *A*. Si hoc egeris, erit cùm maiorū in modū lætaberis.

PROGYMNASMA XLIIX.

Temeraria suspicio.

BurKardus, Alipius.

BVBKARDVS. Me infortunatissimum. Nullus dies abit, quin amittā aliquid; nunc atramentariolū, nunc papyrū, nunc libellū aliquē, nunc calamum, ut in p̄sens. Schola ista est plena furū, nec pœnarū ullus iā hìc est metus. *A*. Ne tu nos tā incōsultò in crimen uocaueris. *B*. Aliquem uestrū mihi surripuisse calamū oportet. *A*. Qui scis te attulisse? *B*. Quì sciā nonne hoc literarum paulò antè exaraui? *A*. Vtere alio interim, dū priorē recuperes. *B*. Nec unū præterea mecū attuli. *A*. Suadeo ut in posterū feras semper tres, aut quatuor. *B*. Scilicet ut sit, quos tu semper possis auertere. *A*. Libentiùs ne tu cùm malo quiescis, an sine malo, si copia est? *B*. Quis potuit clepsisse, nisi qui mihi sedet proximus? *A*. Quid ergo? Ioānes tibi à dextris non assidet, sicuti ego à sinistris? cur nō potiùs illum quàm me arcessis furti huius? *B*. Ioannē noui, mallet spoliari suis, quàm mi

nimum

nimum quippiam sublegere de meis: dissimilis tui est *A*. Certè dignus es virgis. *B* Tace de uirgis: quare me his dignū deputas? *A*. Quia de me falsum audacissimè, sine teste, sine argumento, pronūcias. *B*. Hei, utinā haberē calamum meum: quem eo molestiùs amitto, quòd tertium iam mensem usus sum; adeò bonus & firmus est. *A*. Quid si reddidero tibi calamum tuum? *B* Qui reddit, abstulit: atq; hoc est, quod mihi dudum uidebatur. *A* Non est hoc semper consequens, inepte. Tu tibi abstulisti. *B*. Quomodo? quis post hominum genus natum sibi quidquam abstulit? *A*. Quia super auricula, ut mos obtinet, reposuisti, pòstea es oblitus; quodq; non amiseras, quæsiuisti, & alios furatos putauisti. En tibi tuum optatissimum calamum: deinceps quoties amiseris, auriculam dexterem interroga priùs, an uiderit calamum, quàm de innocentibus mentiare. *B*. Gratias ago tibi: ignosce, obsecro, quòd tecum egi suspiciosiùs, atque immodestiùs.

PROGYMNASMA XLIX.

Astutia puerilis.

Magister, Puer.

MAGISTER. Quò tandem res euadet? quamobrem non desinis tu nouissimè huc te conferre? *P*. Nō audiui campanę pulsum. *M*. Ego tibi nolam ad aurem alligandam, eamque pulsandam curabo sub horam septimam ante meridiem, & sub primam post meridiem, si quidem ita absurduisti. Quid autem est, ꝙ istum quadrimū fratercu-

lum tuum nunquam adducis tecum, nisi cum reddere præscripta nescis, aut tardiùs uenis? *P*.Mater illum sæpius non dimittit. *M*. Mater non dimittit? quare tunc dimittit, cùm, ut dixi,ultimus & imparatus ades?*P*.Nescio.*M*.O puerũ uersutum, at ego haud nescio.Eho dic mihi,mandatne tibi mater,ut trahas tecum pusionem istum? *P*. Aliquando. *M*. Mandauitne ho die?*P*.Non.*M*. Cur ergo hodie ducis?*P*. Ipsemet duci uoluit. *M*.Postquam tu scilicet uoluisti. Responde ampliùs: Numquid ego te unquam percussi, quando fratre isto paruulo comitatus uenisti, & serò intrasti? *P*. Nunquam. *M*. Quare? *P*. Fortassis propter uociferationes, & eiulatus quibus penè dirumpitur, cùm me flentem soluentémque ligulas ad plagas accipiendas intuetur.*M*. Itane?Hæc,hæc,non alia ratio est cur ducas tecum; nempe ut pro tuo capite clamet ipse insolentissimè,ex sympathia uidelicet,& ego eius,si minus tui, miseratione commotus, cruciatum tibi remittam. Nône etiam idipsum ut faceret tu docuisti?*P*.Non docui.*M*.Habes pium fraterculũ,qui te toties perditum conclamatumque seruauit. O calliditatem. Iam edico tibi, si in posterum non adfueris in gymnasio citius, pœnas dependes, seu adduxeris fratrem,seu non adduxeris:quòd si ille clamitare non cessauerit,eum unà tecum uirgis cædam:*P*.Ad horæ ipsum articulum adero.

PROGYMNASMA L.

Somnus in gymnasio.

Fabiolus, Erastus.

FABIOLVS. Rabiosulũ te autumo. *E.* Quam ob caussam? *F.* Quòd me modò trahis, modò pugnum in latus meum incutis. *E.* In laneum latusculum tuum. Cur dormitas? non decet hoc in schola. *F.* Mihi sic usus est, tu ut tibi opus est facto, ita facito. Tua quid refert? *E.* Mea quidem aliquantùm, tua uerò permultùm. Nam si te dormire siuero, doctor me quoque ut infidelem custodem supplicio prosecuturus est. *F.* Permitte ut dormiam. Quomodo nunc est, aliter fièri non potest. *E.* Istam à Magistro ueniam pete. *F.* Irrides? quasi tu dicas; pete ab atroci cane ut te mordeat, sua sponte mordebit. *E.* Ego profectò non ferã, non patiar, non sinã ut dormias: usque & usque molestus ero; etiã acicula, en, te cõpungam, ut clames, teque ipsum ut sorex tuo iudicio prodas. *F.* Heu, mitte me: uicissim indulgebo, si te somniculus corripuerit. *E.* Hanc abs te gratiam nolo. *F.* Tamen. *E.* Iam reddenda erit e memoria hesterna prælectio: excute somnũ, frica paulum oculos, & relege quæ edidicisti. Nisi faxis, à tergo, supra caput, ante oculos uindicta est. *F.* Quid relege? nihil edidici. *E.* Tum tu ipsa es miseria. *F.* Non exiget à me quidquam hac luce: nõ enim oẽs, id ꝙ scis, quotidie recitare possumus, præ multitudine. *E.* Ponamus exigere: quid dices? *F.* Doce tu me quid dicendum. *E.* Pulchrè dictum. Egòne doceã te aliquod proferre mendaciunculum? nihil attraxit

funis

funis tuus. *F.* Actum est, verberabor, recitare non potero. Quid ergo proderit mihi si vigilem? uno dolore duo peccata expiabo: dormiam rursus. *E.* Dormi dormi, nihil moror. Si Magister me obiurgauerit, narrabo quid fecerim, quid dixerim tibi, quid tu contrà responderis. *F.* Tantùm ne me experge facias. Si etiam hodie uapulauero, non moriar. *E.* Quæ tibi uerberatio faustè, ac feliciter eueniat mi Fabiole.

PROGYMNASMA LI.

Spes & metus ob certamen scholasticum.

Paschasinus, Stephaniscus.

PASCHASINVS. O quale, quàm uenustum, modisque omnibus elegans brauium in crastinum disputatoribus nobis à Magistro est propositum? Appelles ipse nihil pinxisset lepidius. Et idcirco ostendit, antè, credo, ut nobis ad disputandum faceret animos, & tam electorum præmiorum ardẽtiore nos cupiditate inflammaret. *S.* Cogor ipse fateri, nihil vidisse me pulchrius istis imaginibus. *P.* At nos uictoria potituros, istaque κειμήλια adepturos uix est ut sperare ausim. *S.* Nõ? hem? quid est quod tibi desperationẽ istam obijciat? *P.* Iustinus & Anselmus disputatores sunt feruidissimi, rerumque grãmaticarum ut qui maximè gnari, & in certaminibus uincere soliti: ego autem pro more habeo uinci. Si auctor es, abeo, & Præceptori cõditionem renuntio, aut ut prodat dies aliquot disputationibus istis ab eo postulo. *S.* Tamne demisso at-

que

que humili te esse animo? audacia hic pro uirtute uti licet:exue metum. Sunt mihi aliquot reconditæ quæstiones, quas cùm antagonistis obiectauero, tanquam hamo pisces, uisco uolucres capientur. P. Si superati ceciderimus, uæ uirgis quæ morientur in corpore non tuo sed meo: uehementer enim doctor noster irasci solet succumbentibus, nec ignominia illorum contentus est, addit etiam acerbitatem supplicij. Tibi parcet, qnoniã plerumque uincis, & uinceris ideo, quia solus duobus esse par nequiueris, cum ego te nihil adiuuerim. S. Ne sic te abieceris: non desunt tibi ad hanc pugnam uires, modò animns non desit. P. Quid tu statuisti proponere? S. De heteroclitis. Quid tu? P. De præteritis & supinis. S. Multa sunt ibi difficilia, bene elegisti. P. At hoc perquam incommodum, quod nunquã fas est librum inspicere. S. Si illis fas esset, nobis iniuria fieret: iam neutris fit. P. Si uictoriæ compotes redierimus, dona, quæso, mihi tuam partem. S. Insane, quid petis? talentum mallem donare. Non abundo istis opibus; tu ditissimus es. P. Errat qui hoc de me credit, mentitur qui dicit. S. Egone tibi mẽdax? P. Verbo lapsus sum; fallitur, uolebam dicere. S. Intendamns ingenia, & ad certamẽ nos accingamus, quod illi colluctatores nostri sine dubio iã faciunt. P. Hac nocte somno parum apud me loci erit. S. Apud me permultum uigiliis.

PRO-

PROGYMNASMA LII.

Litigium.

Pædagogus, blæſulus, curtiolus alumni.

PAEDAGOGVS. Germanus tuus, Blæſule celeriter diſcit, citoque arripit omnia, tu autem lẽtè admodum, & ambulas gradu teſtudineo. B. Quid ergo tam crebrò obmuteſcit, cùm te interrogante reſpondendum eſt? P. Audin' Curtiole? C. Stimulat fratrem meum inuidia, ferre neutiquam põt cùm abs te laudor. B. Egòne tibi gloriolas tuas inuideo? ſcilicet laudatiſsimus homulus es, præſertim cũ manè ſurgendũ. Ibi apparet generoſum pectus tuum, nã ad lectulum quaſi clauis affixus adhæreſcis. C. Tibi, obtrectator, hoc uitium eſt: nam ego uocatus ſoleo me cubili proripere. P. Amborũ una culpa. Mea hoc facit indulgẽtia, ſed aliquando malis mala eueniet. B. Nihilo ſum te inferior. C. Quid erit impudenter loqui, ſi hoc non eſt? nondum declinationes deuoraſti. B. Pridem concoxi. C. Hebdomade antegreſſa exarabatur tibi corium quòd uocabulũ iuſiurãdum, in caſus malè inflectebas. B. Et tu ex uno errato colligis inflexiones me neſcire? C. Si examinareris, utique peccares in plurimis. P. Ne ſuperbi, Blæſule; dabo enim poteſtatem Curtiolo te excutiendi, & introſpiciẽdi penitiſſimè. B. Habet nihilominus in ſchola cõpluſculos, quibus palmam cedit. C. At tu interea manes indoctior. Quamuis me alii doctiores ſint, ut ſunt: ceterũ uix tres quatuorue ex omni copia. B. Si tã crebris donarer munuſculis vt tu, forſitã alacriùs diſcerem. C. Imò tum

acci-

acciperes, ſi alacriùs diſceres. Non ante, ſed poſt laborem ueniunt præmia, ſi iuſte ueniunt. B. Abi argutule, conſequar te, tametſi nolis. *C.* Si ego te curſuram incipiente conſiſterem, tum me non exęquares modò, ſed etiam anteuerteres. Hoc tu ſi ſperas, deſpera. *P.* Satis uerborũ. Vterque cõtẽdat neruos, ſic parẽtibus, mihi, cognatis futuri quã chariſſimi.

PROGYMNASMA LIII.

Simplicitas, & lentitudo Magiſtri.

Torannius, Egeſippus.

TORANNIVS. Terque quaterque beatus fuit hodie hic ſodalis tuus. *E.* Qua in re? *T.* Quòd euidentiſſimo periculo, imò periculis, diuino adiutus numine eſt liberatus. *E.* Quæ iſta periculà? *T.* Quæ ſibi procreãt, qui nec ſcriptionẽ reddendã habent, nec memoriæ quidquam mandarunt, nec quæ reſpondenda ſunt ſciunt, & ad extremum tardiſſimè ludum intrant. His uirtutibus ornatus inceſſi hoc die. Carebam epiſtola, inquã, nihil edidiceram (quoniã in conuiuio apparatiſſimo domi noſtræ accubantibus ad intempeſtam noctẽ miniſtraui, & ſaltatorium orbẽ uerſaui) nihil relegi, in lucem ſtertere perrexi: iam tu rationem ſubducito, quoties pulſationem promeruerim. Abii, exceſſi, euaſi, erupi. *E.* Albo calculo hic dies notandus eſt tibi. An uerò cras epiſtolam oſtendes? *T.* Equidem. *E.* Qui tam breui compones? *T.* Particulam ab hinc biduum compoſueram, eam emendabit noſter Coſmas, & reliquum addet de ſuo, iam enim promiſit.

misit. Videbor Præceptori vna nocte expolitus, lau dabit me palam. *E.* Nonne sentiet pręstigias? *T.* Oh, non. Satis modicè literatus est: æra quid lupinis distent haud bene nouit; & est homo antiquus, cui persuaderi possit, ouum exstitisse ante gallinam. *E.* Itaque illi fucũ sæpe fieri à discipulis credibile est. *T.* Sic opinior. *E.* Si rescifcat, num maleficia vestra non vindicat? *T.* Etiam, sed molli brachio. Languidulus Præceptor est. *E.* Oleũ flammæ. *T.* Vide quid mali faciant verbera: subigunt nos palpum Magistris obtrudere, & commenta proloqui; nam certò scio, non hæc committeremus, nisi plagas timeremus. *E.* Quin potius illius ingenium simplicius, & uitiosa lenitas hæc mala creant. Si enim uafriciem ueſtram odoraretur atque perspiceret, & in reos acriùs sæuiret, uos istis technis abstineretis. *T.* Vtcunque sit, ego secundissima fortuna me usum gau deo. *E.* Ego autem te uolentem ac scientem Præceptorem cogitasse circumducere, non gaudeo.

PROGYMNASMA LIV.

Hora extensa.

Patrophilus, Zachæus.

PATROPHILVS. Hæc hora tam producta est, ut si dimidiatus sit dies. *Z.* Mihi penè annus videtur. *P.* Retraxit à cursu is, qui horologium moderatur. *Z.* Non abest suspicio. Egisset hoc bonus uir antequam scholas ingrederemur. At ille perpetuo post meridiem errorem horologii sui, uel suam potius incuriam ista hora corrigit, pondera-

que

que ſurſum reuocat, quo in dies ſingulos fermè ad dimidiam horam tempus nobis prorogetur, cùm alioqui totas quinque hic ſeſſitemus. *P.* Vbi nam igitur hanc iniuſtitiam deplorabimus? apud quem de iſta iniuria querimoniam habebimus? *Z.* Cenſeo apud Præceptorem. Verùm cùm ipſemet non ignoret tempus extendi, & tam leni animo id patiatur, uidetur uelle nos ultra definitum ſpatium hic inter ſcamna hęſitare: quod tamen ſine magna eius quoque moleſtia ſieri non poteſt. *P.* Conſilium dabo. *Z.* Da. *P.* Conueniamus præfectum horologio, eumque totius ſcholæ uerbis rogemus, & honorarium polliceamur, ne nos cruciet amplius; quin poſthac non ſolùm nó productiores, ſed anguſtiores etiam horas reddat. quippe cùm hic ſedemus tam diu, & immeritò, tempus quod domi ad ſtudia, ad cęnam luſumque relinquitur, neceſſe eſt fieri contractius. *Z.* Noſtra ætas, pro dolor, ualde expoſita eſt iniuriis, pueri enim contemnimur facilè, quia pueri ſumus.

PROGYMNASMA LV.

Pecunia utiliter collocata.

Vuolfgangus, Sebaldus.

VVOLFGANGVS. In amoribus es parētibus tuis Sebalde, & oculiſſimus filius. *S.* Quo ſigno, quoque indicio iſtuc? *VV.* Iſto recentiſſimo tuo, & tā ſplendido amictu: quanquā & alias nō me latet, quàm te in ſinu & cóplexu ſemper hēant. *S.* Vſque adeòne te in admirationē traducit iſte ornatus

tus meus? *VV*. Sanè quidem: pōt hoc domus uestra; diuitiis affluit. Hem zonulam pulcherrimam ex holoſerico, bullis nitentem argenteis, è qua ut bella belle dependet crumena? ſiquid pecuniarum cuſtodit, optem illã mihi: ſi non, haud cupiã. *S*. Eſt intus pecunia, & tanta, quantam tu uix credas. *VV*. Quãta ergo? *S*. Coronati tres. *VV*. Supra fidem eſt. *S*. At ego faxo ut aliter prędices, nã res loquetur ipſa. En. *VV*. Quis dedit? *S*. D. Nicolaus more patrio in meã patellã cũ cingulo, & puſillo iſtoc marſupio impoſuit. *VV*. Ita in me liberalis haud fuit. Quid acturus? in quo conſumpturus tàm grandem pecuniam. *S*. Empturus quod animo meo collibuerit. *VV*. Quid collibebit? *S*. Quod erit meo iudicio uiſendum. *VV*. Quid autem illud? *S*. Quid tibi arrideret inprimis? *VV*. Plumulas elegantiuſcalas emerem primo loco, qnas pileolo aſſuercm; deinde pugiunculũ; deinde enſiculum, atque ẽt ſpeculum. *S*. Quas tu mihi ineptias? mercabor libellos inauratos, & xeniũ pręterea inſigne, qđ anno hoc undenonageſimo ineunte Prçceptori offerã. Nihil poſſum parare melius, nec qđ prudẽtes magis approbent.

PROGYMNASMA LVI.
Virtus in teneris.

Parens, ludimagiſter.

PARENS. Operæ pretium facturum me credidi, ſi aliquando interrogarẽ te quantum proficeret meus Laurentiolus. *L*. Eſt cur Deo gratias agas, mirãdũ in modum procedit in literis. *P*. Iam

huc

huc accessum,& hoc abs te auditum gaudeo,tibiq; secundum Deum ago gratias singulares propter tuam diligentiam. Ego illi natura, tu amore & labore pater es.*L.*Similes illius utinam essent omnes. Verùm alios plerosq; minis, & ictibus ægrè permoueo ad discendum quomodocunque: iste tantùm laudibus alitur, nihilq; peius timet quàm dedecus. Quòd si quando in concertationibus frangitur (quod per quam raró contingit) plorat tanquam si parentem amisisset. Excellenti in primis est memoria:nam cùm facilè percipit quæ audit & legit, tùm fideliter continet. Quid multis?ducit classem suam,& cùm tẽpus aderit ad scholam superiorem ascendendi, aut prius, aut à primo proximus est ascensurus.*P.*De moribus quid sperem?*L.*Non minora.Pius omninò puerulus est,Catechismum memoria tenet ut nomen suum; Rosarium secum assiduè, & in sinu semper libellum precationum gestat, cùm in templum uenimus, quietissimus est, Deoq; preces adhibet quàm religiosissimè; quin & in ludo nemo ipso tranquillior, nemo ad parendum promptior.Aureum genuisti filium. Precare numen cœleste, uti sospitem annos iuueniles conficere patiatur:magnam utique & claram Reipub. lampadem accenderis. *P.* Vix sum apud me præ gaudio. Insiste mihi puerum erudire, sicut facis, & scito te ob hoc ut fratrem fore mihi in medullis. Malo enim prorsus carere liberis, quàm eos non habere quàm pręstantissimos:quales tua fideli opera me uisurum spero.

PROGYMNASMA LVII.

Præceptor honesta imperat.

Discipulus, Magister.

DISCIPVLVS. Summopere, maióremque in modum oro, uti hanc prouinciam reos peragẽdi absentes, & alioqui tum in schola, tum extra scholam turbulentos; alteri uelis imponere, qui eam explicet meliùs at libentiùs. *M.* Quid te mouet, Paule mi, ut hoc tam flebili uoce à me deposcas? *D.* Plena est dedecoris. *M.* Ne sic erumpas. Egene, aut ullus cui cum uirtute est cõmercium, tibi iusserit quod sit plenũ dedecoris? *D.* Nõ quidẽ re, sed opinione. *M* Quorũ opinione? *D.* Condiscipulorũ meorum. *M.* Tui condiscipuli nondum sapiunt, fugit eos vbi laus, vbi turpitudo sita sit. Quid igitur de hoc munere loquuntur & sentiunt? *D.* Dictitant istos Corycæos numerandos in proditoribus; non aquam aquæ similiorem esse. *M.* Nomina mihi de ista colluuie aliquot. *D.* Non recordor sigillatim. *M.* Vnum saltem. *D.* Toties hoc audiui de multis. *M.* E schola non exibis, nisi vnum mihi nominaueris, è quo exsculpam ceteros. *D.* Magis me odiosum, & inuisum reddam. *M* Sic agam, ut quippiam super hoc abs te ad me perlatum non intelligant. Tantisper fac sedulò quod tibi imperaui. Tu assiduus in gymnasio, tu discendi studiosus, tu probus es adolescens, & animo meo charus egregiè, id eo te ante alios delegi, cui hoc mandarem. *D.* Quando constanter hoc mihi præcipis, obsequar tuæ voluntati, teque rogo, ut honori, & rationi.

tionibus meis consulas. *M.* Sollicitudinem istam abs te remoue.

PROGYMNASMA LIIX.

Literæ Bellerophontis.

Magister, Discipulus.

MAGISTER. Tantùm non alternis diebus nusquam in schola cerneris: cùm deinde caussam volo noscere, nunquam te deficit aliqua huius tam frequentis absentiæ purgatio; aut enim paternum, aut maternum imperium aliquo te negotio implicatum tenuit. Miror si ita res habet. *D.* Nō secus profectò; & ut minus dubites in posterū, ecce schedā patris ipsius manu, eiusq; signo obsignatā, qua mihi cauet. *M* Legamus hanc schedam. O rē nec opinatā. Volebā tacitus quod hic exaratū reperio legere, verùm rectiùs fecero, si clarè toto audiente cætu legero. Infelices, & in caput atque perniciem tuam scriptas attulisti literas. Attendite, ut si qui huius pueri virtutem factaq; imitamini, eiusdem exitum & exitium perhorrescatis.

SIMEON RHODOPHILVS

CASSANDRO Ludimoderatori S. D.

FILIVM *meum non nego aliàs à me, aliàs à coniuge mea negotijs occupari necessarijs, quando famulos, & ancillas non semper sub manum habemus. Ceterùm ille, quo tempore scholæ habentur, nimis sæpe in ædibus visitur, aut, quod narratum est mihi, in platearum angulis*

cum æqualibus certat globulis, ac nucibus. Cum percũctor, quare in ludo non sit, respondet, aut non doceri, aut abs te sibi datam domi manendi potestatem. Ego te in functione tua adeò segnem, ut tam frequenter non doceas, aut pueri tam securum, vt sine iusta eum ratione abeſse sinas, credere nequeo. Itaque tametsi ipse hoc epistolium à me flagitauit, quo se tueretur, tu nihilominus pro officio tuo in eum quàm seuerissimè animaduerte: id erit mihi vehemẽter gratum. Bene vale.

Hem Carole, quid ais? pallor omnia membra tenet, obmutuit, contremuit, deprehendi vulpeculã. Nuda pellem, vt debitam artibus tuis mercedulam capias. En vt me ductauit dolis. Qui mendacio confidit, in caducum parietem inclinat.

PROGYMNASMA LIX.

Minæ.

Præceptor, Puer præfractè indiligens.

PRAECEPTOR. Asinum citiùs saltationem Pyrrhichicam docuissem, quàm stipitem istum literas. Age puer, cape quod capiendum est: plus æquo tentasti patientiam meam. Rogaui, iussi, obiurgaui, verberaui, tu manes idem, id est, ignorans, & à literis, vt videris, abhorres. Si perstas in ista mente, patrem monebo, ut te ad molitorem, carbonarium, aut carnificem adducat, unius horum futurum discipulum. *Pu.* Vt incumbam toto pectore, nihil retineo literarum. *P.* Ipsa inscitia tua reclamat affirmationi tuæ. Qui enim possit fieri, ut tanta longinquitate temporis, si conatus fuisses, nihil profecisses?

cisses?

cisses? *Pu.* Nescio quî fiat, fieri tamen planum est: nec sufficiens otium domi mihi relinquitur. *P.* Nûc primùm ista excusatione vteris? apparet conficta. *Pu.* Vsus essẽ pridẽ, nisi intellexissem nihil ualiturã. *P.* Veritas apud me ualuit & ualebit semper. Côueniam parentes tuos, cognoscã ipsorum mentẽ si ab ipsis tibi nihil erit impediméti, tu aut Grãmaticam disces, aut opificiũ sordidũ *Pu.* Nõ cômorabor diutius in patria. *P.* Quando discedes? *Pu.* Secundũ pascha. *P.* Tum ego non laborabo ampliùs tua caussa; restat.n. unus tantùm mensis ad Pascha: beasti me hoc dicto. Quò discedes? *Pu* In militiam, ut reor, cõmendauit.n.me pater cuidã uexillifero. *P.* Sanè gladius, aut ęnea fistula tuis digitis aptior ẽ, q̃ calamus.

PROGYMNASMA LX.

Recitatio.

Magister, Discipulus.

MRGISTER. Heus Andrea, comprehendistin'memoria, quam hesterno uespere explanaui epistolam? *D.* Verò, comprehendi *M.* Quod felix sit, claude librum, & recita distincte, clara uoce. *D. Tullius Terentiæ suæ, & pater Tulliolæ duabus animis suis: & Cicero matri optimæ ac suauissimæ sorori. S. P. D. Si vos valetis, nos valemus. Vestrum iam consilium est, non solum meum, quid sit vobis faciendum.* *M.* Altiore uoce, ût omnes exaudiant. Date uacuas aures pueri. *D. Si ille Romam modestè venturus est, rectè in præsentia domi esse potestis, &c.* *M.* Andrea, Andrea, ne tu malè hanc bellam epistolam memoria

ſepſiſti atque cuſtodiſti. *D.* Reuera domi tenebam perfectisſimè. *M.* Oh, tibi ego ut credam? Identidem inſpiciebas librum, & uerba furabaris. Antiquum obtinebas. *D.* Bis tantummodò, ſummùm ter. *M.* Et mentiri non vereris? quoties clamaui, claude claude? Quàm ſæpe inſuper ordinem uerborum commutabas, priora poſteriùs, poſteriora priùs pronunciando? & aliquando tua pro Ciceronis, ſcortea ꝓ aureis videlicet ſubſtituebas. Frequẽter præterea uoces iam dictas repetebas, & denuo quaſi deglutiebas: vt interim poſſes aut ipſe librũ aperire aliquantùm, aut vicinorum aliquis ſuggerendo hærentem te in ſalebris expediret; quod & nunc, & alias ſollicitè præſtitit Bernardulus. Hem aſtutias. Noui ego artes puerorũ ad unguẽ omnes. Senex ſum, & ſeni uerba dare difficilè eſt. *D.* Fuit nimium longa epiſtola, nequiui totam ediſcere. *M.* Ecce, iam iam aſſeuerabas, domi te perfectè memoriter eam complexum. Itane tandem? tu ex uno ore calidũ & frigidum? & aliud ſtans, aliud ſedens? Cur nõ ingenuè faſſus es te neſcire? *D.* Pertimui uirgas. *M.* Infelix puer, hoc magis pro commerita noxia te caſtigabo virgarum verberibus, quia ludificaſti me, & ad ſocordię vitium vanitatis culpam addidiſti. *D.* Volebam mihi conſulere. *M.* Non conſulit, ſed nocet ſibi, qui ſic recitat. *D.* Ego aliò uorſum hoc uerbi dixeram; pœnam paratam effugere ſtudui. *M.* Ne tuum exemplum & impunitas corrũpat ceteros, hodie cædaris neceſſe eſt, puerorũ uerberabiliſſime. *D.* Eheu, mi Præceptor, modò tantùm parce. *M.* Idem rogaſti antehac, & peperci: nunc

luendum eſt commiſſum. *D*. Per tuum te caput, per que tuam ſenectutem, perque vitam tuam obſecro. *M*. Si per omnia diuina & humana obteſteris, nihilo plus aſſequare, quàm ſi ab aſino lanam petas, aut concioneris mortuo.

PROGYMNASMA LXI.

Repetitio.

Publius, Gaudentius.

PUBLIUS. Conferamus inter nos audita Gaudenti, antequam Magiſter huc aditum ferat. *G.* Non auſim. *P.* Quæ huic eſt offuſa religio? qua de cauſſa non audes, quod ipſe Præceptor ſi reſciſcat nos agere, tantum abeſt ut ulla caſtigatione afficiat, laudatione etiã proſequetur? *G.* Quia fit cũ periculo. *P.* Quo periculo? *G.* Animaduerſores iſti me hoc alias cum alio facientem in gregem fabulantium per ſummũ nefas aliquoties coniecerunt, ut ægrè poſteà, multa nimirum diligentique purgatione vſus, conſtitutum garrulis ſupplicium euitauerim. *P.* Vix adiungere dictis tuis fidẽ queo. *G.* Putas me ſomnia narrare tibi? ecquando me cuiuſpiã rei tibi falſiloquũ reperiſti? *P.* Nunquã. Sed cur ego non memini iſtuc accidere? *G.* Non ſemper es præſens in ludo; & te abſente poteſt accidere, qđ poſtmodum vel non credas, uel etiã mireris accidiſſe. *P.* Onus fortaſſe declinas, & aliud in mẽte, aliud in lingua promptum habet. *G.* Aliter eſt, tutiora eligo. *P.* Quam tu uereris culpã, ego præſtabo. Conſueſtine ſolus tecum domi repetere explicationes

Magiſtri?G.Vt ſi iureiurando ad id aſſiduo factitan dum me aſtrinxiſſem. P. Non mirabor amplius, te nunquam non paratum inueniri, cùm iuberis Au-ctorem exponere.G.Parum conducibile eſt audiſſe publi, niſi recolas quæ audieris: nec proxima tan-tùm,uerùm longinqua etiam, quæque ante hebdo madem, ante menſem explicata fuerunt,repetẽdo iteranda ſunt, quoniã Themiſtoclis aut Carneadis memoria non antecellimus, facileque auditorum obliuiſcimur.P.Poſſeſne non quidem in dies ſingu los,nam id neutri foret commodum;at feſtis ac va cationum diebus, cùm ſcilicet otium eſt à ſcholis, pauxillum temporis mihi tribuere,meque adiuua-re, & communicare mecum hãc meã prouinciam? G. Vt vnà repetamus, & viciſſim quæ obſcuriora ſunt declaremus?iſtuc uis?P.Nempe iſtuc.G. Equi-dem poſſum,& tua cauſſa uolo.Ventitabis igitur in ædes noſtras.P. Habes muſæum quietum, atque à ſtrepitu remotum?G.Etiam,vbi nemo nos, ne mu-ſca quidem,neue muſculus impediat.Sed ſatis uer borum: iaciunt rete piſcatores;ſileamus.

PROGYMNASMA LXII.
Diſputatio.

Eucharius, Optatus.

EVCHARIVS. Si culpam ueſtrum tantum adeſt fiduciæ, prodeat extemplò in medium, ac certamine mecum congrediatur.O.Quid tu gar ris audacule? E.Ad diſputandum quemcunque de condiſcipulis præſentibus prouoco, nemine exce-

pto,

pto, ne teipſo quidē, etſi uideris eſſe quanti uis pretij. O. Quo fretus tam inſolenter te iactas? E. Diligentia ſola: tenes? O. Nos igitur hactenus dormiuimus, & tu, ſi cœlitibus placet, didiciſti omnia, ceteris nihil reliquiſti. E. Qui ſe credit ꝑfeciſſe ſurgat, ueniat, digladiemur. O. Quaſi tu ſis præcipuus & inuictus diſputator, ita gloriaris, uētoſiſſime atque cōfidentiſſime homuncule. E. Re cupio refelli, non meris negationibus & conuitiis. O. Dolebis intimis ſenſibus, cum tibi uicto ruborem excuſſero. E. Tu citius à me pudore affectus recedes. O. Quo de uis diſputemus? E. Hoc tui eſt arbitratus. O. Paratus es in omnibus? E. In omnibus. O. De nominum uerborumq́ue inflexionibus agamus. E. Vt uoles. O. Capiamus arbitrum, ſeu legamus, qui amborum errores totidem punctis notet. E. Ad id iam ſe Albertus comparat, uti uides. O. Euge Alberte, ne ſomniculosè hoc agas, & nihil des gratiæ. E. Dimitte librū. O. Tu quoque abiice tuū. E. Nullum habeo. O. Suggeſtorem tibi nullum eſſe uolo. E. Multò minus ego tibi. Egredere de loco tuo, & conſide in ſcamno longo, quod affixum eſt parieti. O. Tu idem facito, ſed è regione. E. Licet. O. Ne obruas me clamoribus, & ſpatium iuſtum ad reſpondendum concedas. E. Geram me ut par eſt. O. At ſi te uicero, haud eo cōtentus ero. E. Quid petes? O. Tuum mihi locum cedas oportebit. E. Haud recuſem. Tuum, cum meo inferior ſit, non poſtulo: aliud uictoriæ præmium perſolues. O. Quale? E. Vel roſariolum tuum. O. Etiàmne oculum adiecisti? E. Vel pulchram imagunculam, uel globulos aliquot de ſelectioribus.

O. Iniquà conditio. E. Quapropter? Locus meus honoratissimus locorum est, ista autē quæ abs te exacturus sum, honoris & ornamenti quid afferunt? O. Etsi non optima apparet conditio, nihilominus quia fastum hunc tuum retundere discupio, hui, Martē vtrinq; inuadamus. Pone tuas quæstiūculas.

PROGYMNASMA LXIII.

Concertatio scriptionis.

Gerardus, Octauius, Lambertus.

GERARDVS. Magister die ab hinc tertia materiam nobis communem ad scribendum dictauit, cras ante meridiem ostendenda est scriptio. Lambertus suam prædicatione effert, meam vilipendit, quam tamen nondum vidit: ego me inferiorem illo in animum inducere non possum vt existimem. Restat igitur vt te oremus, Octaui, des iudicium, noster Palæmon sis, & hanc controuersiā exæquo & bono disceptes. O. Non nostrum inter vos tantas componere lites. L. Ludens potes, si libeat: si quidem vtroque nostrum non paulò es literatior. G. Da hoc mutuæ familiaritati, sine impetremus. O. Quid vultis faciam? G. Ausculta dum legimus scripta, & quæ videbuntur commodè dicta, approba, quæ uitiosa, improba. O. Fiat ea lege hoc adeò, si neque laudatus superbia, neque reprehensione perstrictus bile intumescat. L. Spondeo meam vicem. G. Et ego meam. O. Recitet ergo Gerardus principem periodum. G. *Ex tuo tam diuturno silentio, mi Petre, non leuem traho molestiam, cogorq.*

togorq. suspicari, ne forte res aliqua te mihi immutauerit vt iam non sit, qui adhuc fuisti, hoc est, mei cupidißimus. O. Legat suũ initiũ Lambertus. *L. Charißime Lamberte, propter tuũ satis longũ silentiũ nõ parũ perturbor, & caußã habeo. suspicandi, quod forsitan mutaueris uoluntatẽ erga me pristinã, nec me, sicut antea, diligas.* O. Pressiùs Gerardus, & aliquanto nitidiùs. Ad cetera itote. *G. Si erro, tu, quæ proxima inciderit occasio, eã noli prę ter mittere quin ad me scribas, & errorẽ hunc mihi eripias: si id nõ feceris, ne ægrè feras, cùm te in posterum in meis inimicis numer auero. L. Si me falsum habet isthæc mea suspicio, tu, cùm primùm licebit, te mihi per literas aperi, & hanc opinionẽ ex animo meo euelle. Quod si prę stare detrectaueris, ne succenseas, si deinceps inimicorum te loco habuero.* O. Vterque haud ineptè, & paulò me liùs Lambertus. G. Simus itaque pares hactenus: ceterũ æqua manu ex hoc prælio non discedemus. L. Planũ hoc, & ad uictoriam maximi id interest. O. Ad reliqua procedamus. *G Pro mea parte.* Barbarũ. O. Corrige. L. Quod ad me attinet. O. Rectè. *G. Quod ad me attinet, idem sum erga te, quem cognouisti à longo tempore.* L. Barbarum & hoc. G. Qui dicendum erat? L. Iam pridem. G. Qui tam acutum cernis in meis lapsibus, videbo quos tu Ciceronianismos allaturus sis in medium. O. Turpe est doctori, aiunt, Lamberte; proinde te circumspicias, cautè rem geras. L. Haud reprehendissem, nisi me iisdem locis latinè locutũ certò nossem. O. Absolue circuitum, seu comprehensionem illam. *G. Nec me vlla res ab instituta semel, & cõfirmata inter nos amicitia desciscere coget.* O. Lege qđ sequitur in tua Lamberte. *L. Quantũ*

meam

*meã personã attingit.G.*Barbarũ.*L.*Quomodo? an nõ sic loquimur:hoc negotium me attingit? *G.* Hoc & similia dicimus quidẽ,verùm non ideo ſtatim proba eſt loquendi ratio qua tu vteris: olet merũ rus, & eſt Tuſcaniſmus. Cur nõ adhibuiſti illud; qđ ad me attinet?*L.*Credebã hoc quoque Romanè dictũ. *O.*Bene monuit Gerardus.*L.Idem permaneo in te,quẽ expertus es iã pridẽ: nec me ab amore ſemel ſuſcepto quippiam aliquando abſtrahebit.G.*Ho,ho,ho, abſtrahebit. *L.*Abſtrahet,abſtrahet. Phui,non aduerteram, obſtupeſco qui obrepſerit. *O.* Etiam non aduertere vitia erratum eſt quoddam ſcribentium, quos conuenit quàm oculatiſſimos eſſe, & non ſolùm ſcribere,uerùm eriam ſcripturam relegere, bis,ter, quater,emendareque ſtudioſiſſimè. *L.* Non tantum eſt flagitium iſtuc,quantũ ſi ex inſcitia pecces.*O.*Eſto. *G.*Legam clauſulam epiſtolij.*O.*Age.*G.Hęc breuiter, multis arduisq. diſtrictus negotijs exaraui: cùm plus otij nactus fuero,& aliquid abs te literarum accepero,id quod vehementer & cupio & ſpero,longiores mittam.Vale.L. Iſtą conſcripſi in magnis laboribus: quando plus mihi uacuitatis contigerit, & tu aliquid reſponderis ſicut multùm deſidero & ſpero,prolixiores à me accipies. Valetudinem tuam cura diligentißimè. O.* Seruabitis promiſſa? *L.*Vtique.*O.*Tu igitur Gerarde,ne tibi ut uictor placeas: tu Lamberte, ne ut uictus excandeſcas. Quãuis ſemel iterumq; minus latinè quædã inſeruerit Gerardus, accuratiùs tamen epiſtolam contexuit,& loquitur latiniùs quàm Lambertus. Cede tu priores Gerardo, & iactura huius gloriolæ noli ad deſperationem abuti, qđ eſſet puſilli & abiecti

animi,

animi,sed ad laborem ac nauitatẽ: quo tantò plus alias honoris reportes, quando ipsum uictorem tuum superaueris. *L.* Tuis consiliis obsequelam faciam. *G.* Io triumphe.

PROGYMNASMA LXIV.

Examen.

Adauctus, Olympius.

ADAVCTVS. Examen, id quod scis, propediem instituendum, dies noctesque ante oculos mihi obuersatur, penitusq; insedit in animo. *O.* Eadem res uersat & coquit mentem meam. Si huic tam graui periculo ereptus essem. *A.* Quòd iterum iterumq; ac sæpius per annũ nõ idoneas ob caussas declinaui ludum, id nunquam æquè sensi ut nunc sentio, quantum damni fecerim; quocirca non mediocri in dolore sum. *O.* Me pariter æqualiterque absentiæ meæ, quantumuis non tam frequẽtis pudet, pœnitet, piget. *A.* Accedit ad exaggerandã animi ægritudinem, ꝙ diuinare non possum, quæ nam interrogaturi sint illi Quæsitores. *O.* Si scires? *A.* Ad discerem ea quàm studiosissimè. *O.* Estne aliquis ex omnibus, cui hoc detegere soleant? *A.* Nullus. *O.* Moderatè igitur feramus commune malum. *A.* Timor item solet obstare ne promam liberè & intrepidè quæ scio: itaque hæret mihi aqua sæpe. Hinc pro inscitia ducitur, quæ non fuit. *O.* Ego, ne ut errans aliquantum sinistrè respõdeam nihil quidquã uereor: sed ne ut illiteratus planè illiteratissimè respondeam, id uerò non mediocriter pertimesco.

A. Qui

A. Qui te ad istud tremēdum & horribile examen præparas? O. Quidquid audiui totius anni curriculo, sæpius relego, ac repeto expositiones, quantū me adiuuat memoria: in Cicerone, Grammaticis, Christiana Catechesi. Vbi quid non intelligo, de cōdiscipulis doctiorem aliquem interrogo. Adhæc, denuo mando memoriæ præcepta pro uirili. A. Nimium operosus labor est tam multa discere. O. Operosus, at necessarius omninò. A. Certū est tamen nō oīa quæsituros. O. Propterea instructū esse in omnibus conuenit, quia quod ipsis lubet interrogant de omnibus, prudenter. Si enim ordine interrogare uelint uniuersa, idque de singulis, nimis longum sit, & fastidii plenum. Qui porrò quæstioni cuicunq; aptè respondet, is totam uidetur scientiā cōsecutus. A. Nō stultè dictū. O si præteriisset hæc turbulentissima tēpestas. O. Subeunda & perferēda est, si optes ascendere. A. Tametsi hucusque segregaui à me ignauiam in ista præparatione, tamen cogor neruos magis contendere, tùm ne reiiciar, tùm ne de postremis fiam unus: cui rei, præsertim quando est maior ascendentium societas, magna est adiuncta turpitudo & infamia. At enim, nisi examen istuc impendens me adigeret, nunquā studia forēt mihi tanti, ut eorum gratia caput affligerem. O. Non ob examen duntaxat, sed ob futuras quoq; prælectiones melius citiusque capiendas audita repetenda & recolenda sunt: ut sic felicius in superiore schola uersemur. A. In scriptione haud leue momētū est; ibi barbarismos & solœcismos timeo, malas bestias. O. Nō sine caussa: mordent atrociter.

A. Ex

A. Ex tempore, ſine ullo libro in ſchola de argumento improuiſo ſcribendum. *O.* Omnia denique ad exploratã progreſſuum noſtrorũ cognitionem capiendã inſtituuntur: ideo reprehenſioni affinia nequaquam putanda ſunt. Et cùm huiuſcemodi diſcrimina in annos recurrant ſingulos, nec ulla uia euitabilia, ſint reddamur ſtudioſiores: nunquam uidi diligentes excludi. *A.* Iuuemus alter alterum in iſta præparatione. *O.* Operam meam tibi promitto. *A.* Ego meam promitto uiciſſim.

PROGYMNASMA LXV.

Auditiones.

Eleutherius, Modeſtus, Damianus.

ELEVTHERIVS. Cur uos, Modeſte & Damiane, heſterna luce, & nudius tertius non adfuiſtis in gymnaſio? *M.* Nihil diſſimulabo. Ob crũditatem minus bellè ualui: nunc ſum meliuſculus. *D.* Ab amico in hortos ſuburbanos hoc menſe anni amabiliſſimo & lętiſſimo inuitatus, recuſare nec potuiſſem ſi uoluiſſem, nec ſi maximè potuiſſem, uoluiſſem: eſt enim ille de amicis meis ueterrimus & fideliſſimus. Inde autem aliquanto pòſt, quàm putabã, in urbem reuerti. *E.* Vndè nam didiſcetis, quę nos interea Magiſter docuit? *M.* Legi iiſdẽ de rebus quem anno pręterito accepi muneri à patruo meo commentarium. *D.* Ego ex autographo condiſcipuli alicuius ea mihi deſcribam. *E.* Arbitramini igitur uos iſto modo eadem aſſecuturos, & intellecturos perfectè omnia? *M.* Quidni? Quin iam aſſecutus

ſum:

ſum:nihil requiro. *D.* Perpaulùm aut nihil intereſt, ut quidem opinio mea fert, audiuerisne,an poſtea deſcripſeris. Et hoc eſt commune eorum ſolatium, qui uel uoluntate, uel caſu aliquo abfuerunt à ludo; poſſe aliunde deſcribere. Sunt qui nullum idcirco angorem capiunt, quanquam menſes totos docentem non auſcultauerint. *E.* Magno errore uterque labimini. *M.* Si placet, demonſtra nobis iſtum errorē. *E.* Longè præſtat audire quàm legere, etiāſi multò diligentiſſimè legas. *D.* Quid ita uero? Non egemus libris deſertis, elegantibus, eruditis, unde hauriamus ſcientiam, & quæ legimus, intelligimus: neque enim adhuc nucibus ludimus, ut proinde iactura audiendi, paucorū præſertim dierū, tam grauiter & iniquè ferenda non ſit. *E.* Legendi ſemper eſt occaſio, non eſt ſemper audiendi. *M.* Non ſit: quid tum? *E.* Lectio ſolitaria eſt ueluti quidam ſomnus, auditio ueluti uigilia. Viua uox Præceptoris magis nos afficit, pleniùs quaſi paſcit & alit; & altiùs deſcendunt in animum, in eoq; tenaciùs inhærent, quæ pronūciatio, vultus, habitus, geſtus docētis affixerit. Quid, quòd illa moderatio & uariatio uocis cuiuſdā cōmentarij efficacitatem obtinet, & quædā eorū quę dicūtur eſt illuſtratio? Quid, quòd plura ferè dicūtur de una eademq; re in ſchola, quæ non item ſcribuntur; quia neq; poſſunt commodè ſcribi, neque vult ea Magiſter calamo excipi? *M.* Nihilominùs acriora abſolutoraq; ſunt quę legimus in auctoribus. *E.* Vt hoc conceſſerim, quoniam plus operæ conſumunt, qui libros edunt, quàm qui de ſuperiore loco docent, tamen obſcuriora

ſcuriora, & inuolutiora eſſe quæ ſcribuntur, tu mihi uiciſſim concedas oportet. Non enim ſe liber ipſemet explicat, ut Præceptores facere conſueuerunt, qui multis exemplis, ſententijs, argumentis utuntur, & nihil quod uerentur non intellectum iri, prætermittunt quin declarent. Quod autem ſcriptum eſt ſemel, hoc per ſęcula tale, quale fuit ab initio, ſiue clarum, ſiue obſcurum, ſiue facile & expeditum, ſiue difficile impeditumque manet. Interroga millies quid hoc, quid illud ſibi uelit, nunquam reſpondebit liber tuus quem uoluis. Conquerenti Alexandro Regi cum Ariſtotele, quòd libros Phyſicorum edidiſſet, quos Rex compreſſos teneri cupiebat; ut quomodo imperij, ſic ſcientiæ gloria præſtaret multis mortalibus: reſcripſit Philoſophus: ſciret illos libros eſſe editos, & non editos; neque enim poſſe intelligi niſi ab iis, qui ſibi docēti præſentes dediſſent operam. Præterea fieri aliquando poteſt, ut tam probatus & doctus non ſit liber, & ita te parum adiuuet, quin imò multùm tibi noceat. Atque ut probatiſſimus ſit, ego certè eximium Præceptorem malo, quem tanquam ex multis libris unum quendam, uiuumq; librum contempler; qui ſcilicet multa & multos peruolutarit, & tanquam ſedula apis è diuerſorum floſculorum ſucco unius cuiuſdam dulciſſimique ſaporis ſuccum expreſſerit. *D.* Tam ingenioſi acutiq; nos haud eramus, ut iſta animaduerteremus, quæ tu nos modò nec opinantes docuiſti. *M.* Ad tuam ſententiam meũ aggrego iudiciũ. Prouidebo ut poſt hũc diem audiã quotidie, niſi morbi alicuius grauitas prohi-

buerit, aut medicus publico abſtinere edixerit. *D.* Ego in dies feſtos conuiuia, & hortorũ iſtas inuitationes reijciã. *E.* Tantũ tribui à uobis orationi meę, & non diſplicuiſſe conſilium, magnopere, non mea quidem, qui tantum nec agnoſco nec poſtulo, ſed ueſtra cauſſa lætus ſum.

PROGYMNASMA LXVI.

Induſtria diſcendi.

Gordianus, Alexander diſcipuli, Magiſter.

GORDIANVS. Ne defugias hoc officiũ, da mihi tantillũ, mi Alexander. *A.* Mitte orare tandem, en paratũ habes, accedamus. *G.* Age ſanè. *A.* Sollicitauit me dudum, & inſtigauit Gordianus, ut quippiã tibi in percunctãdo ponerẽ uenerãdæ Præceptor. *M.* Quid eſt quòd uicariũ quęrit? ipſe per ſe, ſi quid eſt opus interroget. *G.* Non uidetur referre uter hoc faciat. *M.* Ergo ipſemet faciat. *A.* Impedit hominẽ adoleſcentiorẽ uerecundia. *M.* De rebus à me explicatis, aut diſputatis num eſt aliquid? *A.* Nihil tale. *M.* Quid dicã fore? Enũciate paucis. *A.* Auemus ſcire nos duo, quinã diſcipulorũ tuorũ tibi in præcipuis ſint amoribus. *M.* Et ſi quæſtionẽ affertis neq; neceſſariã, neq; tantopere uobis utilem, attamen reſponſum reddã, & ſentẽtiæ iudicijq; mei rationes cùm expoſuero, efficiã ut peritiores abeatis, quàm aduenitis. *G.* Id nobis in optatis eſt, ſtudemusq; ſermone tuo etiã nũc doctiores fieri. *M.* Principiò apud me qui dẽ certè formoſus an deformis ſit aliquis perparui refert, qui non neſciam, nec in

oĩ pulchro capite inesse cerebrũ; & uinũ Lesbiũ in uiliora abiectioraq; uascula, ut in pateras gẽmatas, & aureas infundi posse, iuxta mecũ æquè intelligitis. *A*. Quid uerò spectare soles in discipulis, propter quod eosdem beneuolentia complectare? *M*. Duo. *G*. Quænã? *M*. Ingeniũ & industriã: hæres duæ cõmendant & charos mihi reddũt auditores meos. *A*. Si quis ambabus excelluerit? *M*. Vnum multorũ instar, & ambrosia alendũ, à meq; amari tanquam oculos meos affirmo. *G*. Si quis neutra? *M*. Eum fœnum esse oportere, & ad sordidũ quæstuosumq; opificium aliqđ detrudendũ. *A*. Si abs te in hac desperatissima colluuie numeramur, restim ememus, qui nos suspendamus. *M*. Meliora ominamini, tenetis apud me locum non infimũ. *A*. Ingeniosos forsitan ꝑferendos arbitrare diligentibus? *M*. Qui possim? *G*. Potiores partes dantur ingenio *M*. A quibus? *G*. Ab uniuersis. *M*. Qui uerò sunt isti uniuersi? eruditione rerumq; usu & ingenio præstãtes, an illiterati & imprudẽtes? *G*. Eruditi ni fallor. *M*. Falleris. Ingenium ignauum, segne, pigrũ, eruditus nemo celebrauit. Diligentiã siue industriam mediocri consociatã ingenio certatim omnes in magna gloria & laude ponũt Hæc sola est quę plausum meretur De hac Poeta quidã uerissimè cecinit: Omnia conando docilis solertia uincit. *A*. Iam ꝓspicimus industrios te præ ingeniosis admirari, illosq; tibi esse in delitiis. *M*. Fateor ita esse, ut dicis. *G*. Quamobrem? *M*. Auscultate, tum scietis. Primùm res mihi uidetur amore dignissima labor multus & assiduus in honesto & præstabili negotio, animusq; insaturabili sapiẽtiæ

cupiditate incensus,cuius ille (labor inquam indefessus) locupletissimus certissimusq; testis est. Nemo quippe in eo elaborare, operáq; collocare uelit,cuius amore ac desiderio nullo flagrat.*A*.Percepimus istã caussam, & alias si quæ sunt requirimus. *M*.Quid agit bonus Præceptor?*G*.Docet.*M*.Studiose an oscitanter?*G*.Studiosè.*M*.Bestias an homines? *G*.Homines utiq;.*M*.Discentes, an animis & cogitatione alibi commorantes, solisq; corporibus præsentes?*G*.Discentes,& tota mente attentissimos.*M*. tu mihi responde Alexander. Quorum censes proprium esse discere;ingeniosorum quà ingeniosi, an potius industriorum, etsi ingeniis minoribus præditorum?nam industriam omnis expertem ingenii applicare ad literas, esset imbrem in cribro portare.*A*.Plurimi ualentes ingenio non discunt,aut dissolutè & languidè discunt: quocirca eorum hanc esse naturam neutiquã sentio,nulli enim ingenioso deesset. *M*. Rem fabulare. Bene docentes igitur quos amare potissimùm & in primis debeant? *A*. Bene discentes sine ulla controuersia. *M*. Omnem rem tenes. Quid nunc superest quod quæratis?*G*. Dici non potest, quàm tua istac tam subtili disputatione delectati simus. Tulimus responsum sapiens,& quod præterea requiramus restat nihil.*A*. Perspicimus probè quid tu iure à nobis postules, enitemurque ut amore tuo, & quidem illo non uulgari ne simus indigni: quoniam quos uehementiùs diligas, manifestò cognouimus. *M*. Si uerba ad rem contuleritis (quanquam hactenus non omisistis,& ego magis instituti tenendi quàm hortan-

di

di caussa hoc profero) si hoc inquam effectum dederitis, nomen vestrum cum æternitate cõiungetis.

PROGYMNASMA LXVII.

Pensum diurnum.

Magister, Discipulus

MAGISTER. Non tu existimas, Antoni, ad progressus in eruditione liberali haud ita longinquo tempore consequendos permagni interesse, certosne tibi labores, libros, exercitationes proponas, quibus studium dedas in dies singulos, an, ut impetus tulerit, & quamdiu tulerit, ita quidque & tam diu agas? *D.* Sanè quidem maximi interest: hæc mea est opinio. *M.* Ecquid præterea intelligis quanti referat, utrum confusè ac perturbatè, an distinctè & ordine discas atq; exerceas, quæ discẽda & exercenda sunt? *D* Ego uerò perspicuè intelligo, & reipsa id experior. *M.* Nũ tu igitur cõsueuisti certa quædã tractare, & unumquodq; prçstituta hora per diei spacium? *D.* Prorsus consueui. *M.* Commemora mihi quanam istuc ratione. *D.* Posteaquã ad primam auroram somno solutus de lectulo surrexi, corpus amictu contexi, faciem ablui, capillum pexui, quartam horæ partem diuinis præcationibus transigo, à cçlesti doctore opem auxiliumque efflagito, me illi cum studiis & actionibus diurnis totum do, dico, addico. *M.* Castissimè: à Deo enim qui est totius sapientiæ primus & antiquissimus parens, auspicari oportet, ab eo agendi sunt

capienda initia. *D*. Tum me ad libros applico. Primòdum omnium, quæ ante meridiem in ſcholis pronuntianda ſunt ex memoria, ediſco. Reliquum tempus in veſpertinis diei præcedentis interpretationibus dictatisque conſumo: vt ſi iuſſeris poſſim auctorem explanare. Aere campano interea in ludum arceſſimur, ibi tuipſe noſti quid agam. *M*. Et quid tu, & quid alii. *D*. A prandio rurſum ediſco & repeto, mecumque retracto ac reuoluo, quæ te explicantem, & alioqui ad nos expoliendos accomodata, & idonea diſſerẽtem audiui. Si quid supereſt temporis, quemadmodum manè quoque ſoleo, Adrianum Cardinalem, aut epiſtolas Ciceronis lectito. *M*. Rectiſſimè. Quando ſcribis? *D*. Secundum ſcholas pomeridianas vſque ad cęnam: id eſt interuallum horæ & ſemis. Nunquam autem ſcriptioni manus admoueo, ni priùs Ciceronem verſauerim, animumque meum illius compoſitiſſimæ ac ſplendidiſſimæ orationis illecebra delinitum, amore & diligentia ſimiliter ſcribendi inflammarim. *M*. Euge, prudentiſſimum cõſilium: quàm vellem te condiſcipuli, & quotquot poſthac ſe mihi in diſciplinam tradent, imitarentur? Hoc ſi fiat, publico fiat bono. A cœna quid incœptas? *D*. Si non deſunt ſodales, honeſtis facetiſque ſermonibus, aliquando ſymphonia, ſeu cantu muſico cum illis diem comburo. Si ſolus, tum aut teſtudinem pulſo, aut fabellas Aeſopi, apophthegmata, hiſtoriam planam, & diſertè ac tersè conſcriptam, quandoqꝫ etiam feſtiua & pudica poemata lego, quibus lectiunculis oblecto otiolum meum, & tum ex ipſa rerum pul-
cherri-

cherrimarum cognitione, tum ex ſermonis elegantia, quaſi aliud agebs vtilitatis fructum minimè pœnitendum excerpo. *M*. Liberalius, iucundius, côducibilins ſuadere tibi nihil potuiſſem: ſupra ætatem ſapis. Diebus feſtis quid rerum agis? *D*. Ad exercendam memoriam de poetis ueteribus, item ex Cicerone, Liuio, Salluſtio, locos inſignes ediſco, quia té id in laude ponere non ſum neſcius. Præter iſta in Græcis nô parum temporis colloco E ſacris auctoribus ad animum emêdandum, etiam ſæpe aliquid lego. *M*. Probo ſummopere Inſtitutum. Quid? diem uacationis totûmne, dum cubitum concedas in ludo exigis? *D*. Deus auerruncet: ne tu ſuſpicere me unum de inertiû iſtorum eſſe ſodalitio, qui ludum & ferias in primis, ſtudia in poſtremis numerât. *M*. Quid ergo facis? *D*. Vbi horas aliquot corpus animumque iucundè recreaui, & ad omnem me hilaritatem effudi, mihimet receptui cano, ad libellos regredior. Nam me quemcunque diem, quo non didicerim, perdidiſſe ſtatuo. *M*. Quàm non inuito ad aures ſermo hic tuus acceſſit? O te ſolertiſſimû, o ſummè induſtrium adoleſcentem. Tu non amandus? tu non geſtandus in ſinu? Mane in hac ratione ſemper, teque ex ea lucrum emolumentumque vberrimum, & immortalis gloriæ ſplendorem acquiſiturum ſpera.

PROGYMNASMA LXIIX.

Obseruator.

Obseruator, Athanasius, Matthæus, Bonifacius.

OBSERVATOR. Vos tres, linguas geritis impensè liberas & expeditas, loquacitas vobis dominatur, meam admonitionem cōtemnitis ac pro nihilo putatis. Ecce in fabulalorū indicem vos refero. Si Pegaso velociores sitis, nunquam hodie effugietis infortunium. *A.* Conniuisti aliàs, conniue nunc etiam, & muta istam mentem, rogo; tacebo deinceps ut piscis. *M.* Si nos in reos conieceris, erit mihi, quod Præceptori de te narrem. *O.* Quid dices? *M.* Cognosces. *O.* Minas iactare cuiujs obuiū est. *M.* Experieris. *O.* Crimen in me nullum admisi, cuius me stimulet conscientia. *M.* Senties. *O.* Nullius inquam facinoris crimen incurri, quo tu me accersas, & non ignoro technas tuas. *M.* Videbis. *B.* Ne scribas nomen meum in tabula, donabo tibi qnippiam. *O.* Egone vt patiar me abs te corrumpi muneribus? *B.* Lepidissimum est. *O.* Non curo. *B.* Simul aspexeris, appetes. *O* Mitte nugari, nihil habes quod dones. *A.* Habet certè. *O.* Quin ostendis? *B.* Ecce imaginem longe uenustissimā: augustissima Dei mater puerum IESVM ulnis sustinens. Videtis ut amabiliter arridet nobis diuinissimus atque bellissimus infans? *O.* Hanccine daturus es? *B.* Daturus, si pollicere silentium. *O.* Polliceor, da *B.* Quæ res feliciter ambobus eueniat, accipe. *M.* O factum bene, iam tu incorruptissimè obseruator nec me, nec Athanasium audebis accusare. *O.* Quomodo nō auderem?

derem? *A*. Quia nos te accusaremus, & tu penderes pœnas non leues, quod Præceptori infidelis ac perfidus extiisses. *O*. Ignosco vobis similiter, ut Bonifacio. *M*. Perplacet. Discede iam hinc obserua alios. *A*. Pro, quantum boni adepti sumus hac luce, qui ab isto quidem Obseruatore quoad uoluerimus tuti simus. *B*. Quinam? *A*. Si de fracta lege silentii postulare quenquam è nobis meditabitur, obijciemus illi, quam abs te accipere non recusauit elegantem picturam ut sileret: mutire non audebit. Nam tribus, tibi qui donasti, mihi & Matthæo testibus oculatis plus vtique quàm illi soli uel iurato credet: periurissimum dicet, si deierauerit. *M*. Via reperta est commodissima ad euadenda uirgarum nerbera, propter istam congressionem nostram uidelicet imminentia. Vah.

PROGYMNASMA LXIX.

Formulæ petendarum facultatum.

Ludimagister, Nicolaus, Crispinus discipuli.

LVDIMAGISTER. Quas ob res, Nicolae, consueuerunt à Magistris potestatem petere pueri? *N*. Ob duas potissimùm. *L*. Scilicet. *N*. Ob exitum è schola, & absentiam à schola ad tempus. *L*. Quapropter solent exire è ludo? *N*. Vel ut corpus leuent, uel ut emant aliquid necessarium. Item ob caussam aliquam omnino fortuitam. *L*. Estne more Cynicorum Stoicorumue simplicibus, propriis, apertissimis utendū uerbis, sine ulla præfatione honoris, cū loquimur de illis naturæ humanæ necessitatibus

tatibus, quâs iam cogitatione prçcipis: an potius te ctis, ac prætextatis; ut quod re inhonestum non est, modò occultè fiat, id uerbo ne turpe obscœnumque sit? N. Ita tu quidem nuper ex Cicerone nos erudiuisti. L. Velim petitiones aliquas iis uerbis iteres, quibus à me accepistis. Agite pueri, ausculta te atque operam date, & quæ dicētur percipite, N. Caput, uenter, dentes mihi condolent, Præceptor quocirca precor, fac mihi copiam eundi domum. Febriculam, tentat unculam sentio: tua cum uenia domū me recipere concupisco. Necesse habeo exire, Præceptor, ad hoc illudùe emendum: si permittis, exibo, & post paulò reuertar. Vocor domum à seruo, ab ancilla: possum abire? L. Quomodo, Crispine, absentiæ facultas roganda est? C. Hoc illudùe negotium mihi curandum, transactum reddendum, transigendum, perficiendum est, lauandum hospitibus seruiendum, ægrotanti sorori, fatri ministrandum. Parentes mei hanc, illam rem ut peragerē mihi præceperūt; huc, illuc me mittunt, quamobrem hodie, cras, biduo, triduo in ludo adesse non potero. Hac de re certiorem te facere uolui, amantissime Præceptor, quo id te conscio ac non repugnante fieret. A scholis abfui heri, nudius tertius, quatuor, quinque dies, &c. ob hanc, ob illam caussam; quā excusationē ne repudies, tè uehementer oro. L. Hisce phrasibus edico à me potestatem petant omnes, & usitatam sibi, lutulentamque barbariem ualere iubeant. Qui contrà uenerit, is & quod petet non impetrabit, & modis accipietur tā miseris, ut posthac oēs barbarismos odio Vatiniano oderit.

PRO-

PROGYMNASMA LXX.

Certamen copiæ.

Paulinus, Mauritius, Eugenius.

PAVLINVS. Vter ueſtrûm paratus eſt mecum conſerere manus, conferre pedem, ſuſcipere bellum, certamen inire, prælio contendere, pugnam capeſſere, in arenam deſcendere, Martem laceſſere, armis experiri, dimicare, pugnare, certare, decertare, præliari, confligere? *M*. Ohe, quorſum tu inconſideratè tot ſynonyma, tot loquendi genera idem ualentia conglobas? diceres ſemel uno uerbo quid uelles. Ecquid tibi uis tandem? *E*. Qđ iſtuc prælium nobis, quam dimicationem offers? glorioſe miles. *P*. Demiror equidẽ non ſentire, non uidere, non animaduertere, non intelligere, non percipere vos quid cupiã, qua de pugna loquar. *E*. Nempe tibi admodum plaudis de uarietate ſermonis atque copia, & tãquam Crœſus aliquis in tua affluentia nos ut Codro pauperiores auerſaris, noſtram paupertatẽ deſpicatui ducis. *M*. Legiſtin' mi Thraſo (mi Pauline uolebam dicere) quid Archidamus Lacedæmoniorum Imperator, cum in Arcadiam irrupiſſet, cognouiſſetque hoſtibus Eleos ferre auxilium, quid inquam ad eos ſcripſerit? *P*. Quid ſcripſit? *M*. Hoc tantùm: quies bona. Ne igitur te commoueas cum tuis copiolis, ut ne incidas in permagnos & ualentes exercitus, à quibus fœdiſſima ſtrage conciſus cùm fueris, tum denique dicas quid moneat illud uetus adagium: Satius eſt recurrere quàm malè currere; palma in medio

eſt

eſt poſita. *P.* Quod tuo capiti ſit. Rem iſtã mecum recta reputaui uia, ſubduxi rationes, delectus egi: abſit uerbo inuidia, eſt unde uobis bellum faciam. Quare ſi uiri eſtis, non mulieres, ſi audetis, ſi uos ulla accendit tantarum gloria rerum, mouete, aciem inſtruite, & à iugulis ueſtris uim meã prohibete. *M.* Vt ſæpe ſumma uirtus in occulto latet? Hic Imperator quantis eſt ceruicibus? innumerabiles & munitiſſimas uidetur urbes expugnaſſe. *E.* In nobis mora non erit ulla, quoniam tibi inſanire libet. Poneſis in quo nos copia tecũ decertare deſideras. *P.* Ponã uerò. M O R I, quot modis aliter efferri põt Mauriti? *M.* Multis, quod neminem fugit, niſi qui literas fugit. *P.* Quot ergo? *M.* Tu numerato, ego proferam. *P.* Numerabo. At caue quidquam inquinatum ac lutulentum, tanquam bonis mercibus adulterinas, & argenteis nummis plumbeos admiſceas. *E.* Quorumnam formas illas loquendi eſſe poſtulas? *P* Ridiculus es. Interrogas qualem cocum, quales epulas ſtomachus meus appetat? examuſſim optimũ, & cõquiſitiſſimas; architectorum nimirum & principum latinitatis, M. Tullii, Cæſaris, Salluſtij, T. Liuii, Planti, Terentii, Virgilii, Horatii, &c. nec enim poetas excluſerim: aliorum denique probatiſſimorum ſcriptorum, etiam noſtri ſęculi, qui imitatione ad ſanitatem & mundiciem antiquorum accedere ſtuduerunt. *M.* Facient ad ſtomachũ tuum, uti ſpero. *P.* Ordire, Eugenius te excipiet, ego poſtremo loco occidam uos: trecentos enim modos ad hanc unam rem explicandam recenſebo. *E.* Baſilicas editiones hic habet. Mira confidentia.

P. Mira

P.Mira diligentia.Iam è tabernaculis militem educito.*M*.Mortem cum uita commutare, non, ut aliqui, phrasin non intelligẽtes, inuerso uerborum ordine dicunt, uitam cum morte commutare: hoc enim est ex mortuo uiuũ fieri; uitã scilicet pro morte recipere.*P*. Quis ita locutus est? *M*. Seruius Sulpitius disciplina Iuris ciuilis eruditissimus, & oratione maximè limatus ac perpolitus, epistola qua Ciceronem de obitu Tulliæ consolatur: *Posteaquam mihi renunciatum est &c.*lib.4.epistolarum ad Familiares.*P*.Reperiturne ibidem alius dicẽdi modus? *M*.Ita: diem suum obire.*P*. Sic est, perge. *E*. Mauritius didicit literas Pauline, & personam adhuc bene gerit. *P*. Nondum me perculit. *M*. E uoce, uita, frequentes nascuntur formulæ. Vitam reddere: interdum adiungitur, naturæ, dandi casus uidelicet. Vitam deserere, uitam dimittere, amittere, relinquere, uita cedere. E uita cedere, discedere, decedere, recedere, excedere, desciscere. Vita concedere, est apud Corneliũ Tacitũ. E uita seu de uita exire, migrare, demigrare. Extremũ uitæ diem cõficere, uita carere Restant modi quidam conflati ex uocabulis, aĩa, lux, spiritus, corpus, & aliis, quos relinquã. Eugenio rep̃sentandos.*P*. Quomodo? tu repræsenta, tu promus esto, si quid habes cõditum præterea.*M*. Satis fore arbitror, si formarũ numero ambo te quasi coniunctis castris, duplicatisq; uiribus superemus. Quòd si tu uni potes resistere, duobus profectò nõ resistes: nã neq; Hercules cõtra duos. *P*. Attulisti circiter quatuor & uiginti: atq; plures exspectabam.*M*. Mox addetur cumulus, ut sint amplius

plius quadraginta. Sudabis & algebis Pauline, si his nostris omnibus pretermissis (quod necessariò tibi faciendum est) plus quinquaginta in medium adducere uolueris: quot nisi adduxeris palmã nequaquã obtinebis. Et ueremur magnopere, ne leonem pollicitus cùm sis, murẽ ostendas. *P*. Ego cõtrà uereor, ne uos falsa teneat opinio. Mecum erit iste labor. *E*. Animam efflare, edere, exhalare, agere, exspirare, amittere. Lucis usuram reddere, amittere, ex hac luce discedere, migrare. Extremum spiritũ seu uitæ spiritum exhalare, spiritum, supremum uitæ spiritũ edere, spiritũ finire. Ab hominibus, seu ab hominũ uita demigrare, inter uiuos esse desinere. In uiuis, inter uiuos numerari, uitam & spiritum ducere, uita & communi spiritu frui, uitam propagare desiit. Interclusa anima creditus est mortalitatẽ expleuisse. Cornel. Tacitus agens de Tiberio, annal. lib. 5. in extremo. Poetarũ illa sunt, uitale lumẽ, lucem relinquere, lumina linquere, occubare umbris, linquere dulces animas; quæ duo sunt Virg. in 3. Aeneid. in quo & illud ad Aeneã Andromache: Viuisne? aut si lux alma recessit? Idem in 11. pereleganter, capi letho, cũ de Camilla loquitur. Ibidẽ de eadem moriente; Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras. Extremum efflare halitum, quo usus est in secunda Tuscul. disputatione Sophoclis aliquot uersus in Latinũ cõuertens M. T. & in primo, letho potiri: Euthynous potitur fatorum munere letho. Vocant etiam mortuos carentes luce, cassos lumine. *M*. Non pœnitet uirium, utrique nostrum magnum dedisti decus. Desine plura, nõ uincet

cet nos hodie. P. Vincam, ita sim felix. Ac primùm simplices uoces, quibus uti consueuerunt auctores Latini, cùm de morte uerba faciunt, producã: quas tamen ueluti calones & lixas, nõ ueros, auctoratosque milites æstimari, nec, quod ad uictoriam attinet, ullo ipsos numero esse postulo. M. Fiat sanè, dum fateare, nos quoque fungi potuisse hac opera. Quin etiam illas elocutiones cõmemores licebit, quibus præter naturam inuecta mors declaratur. P. Ita facere decretum est mihi. Demum ad eas aggrediar, quæ sunt uestræ classis, eæque partim oratoriç, partim poeticç: hoc modo numerus aduersus numerum pugnabit, meus nempe maior cõtra uestrum minorẽ. E. Placet: iam proposita exequere; ar rectis astamus auribus. M. Sed expediet fortassis tuos milites in procinctu testamentũ facere, quoniam satis est credibile, apud inferos hodie cęnaturos. P. Quod facillimũ est facis. M. Quid istuc? P. Homines vt irrideas: uerùm nihil moueor istis salibus. Itaque pro, mori, etiã dicimus interire, occidere, extingui, obire, decedere, excedere, absumi, decidere. Plautus Trinummo: Nemo extat, qui ibi sex menses uixerit: ita cuncti solstitiali morbo decidunt. Ibidem: Quin prius ad plures me penetraui? Et in Casina. Qui nunc abierunt hinc in communẽ locum. Terent. Phormione: E medio abiit. Horatius quoque:

Nos vbi decidimus,
Quo pius Aeneas, quo Tullus diues & Ancus, Puluis & umbra sumus.

Vixisse etiam dicuntur, & fuisse, quos mortuos signi-

significare volumus, κατὰ συνεκδοχήν. Qui seu uolentes, seu nolentes occiduntur, ii dicuntur uitam ponere, profundere. Virg. animas proiicere, in 6. Vita priuari, exui, eiici, spoliari, expelli, extremum spiritum effundere, mortem capere, è uiuorum numero exturbari, à uita eximi, morte affici, multari, mortem oppetere, morte seu mortē occumbere, quod Virg. extulit in secūdo, cum dandi casu: Seu uersare dolos, seu certæ occumbere morti. Cic. 1. Tuscul. è Poeta uetusto: Priamo ui uitam euitari, id est, extorqueri; mitti ad mortē, ubi Socrates de se cicutam bibituro differit, & 9. Philipp. Occidi, interfici, interimi, necari, mactari, obtruncari, iugulari. Iis item dicitur uita eripi, adimi, extorqueri. Liuius lib. 1. dare manibus dixit, pro interficere. *E.* Vellem in rem præsentē uenire, si liber adesset. *P.* Nihil est opus: memini uerba & locum. De duobus Curiatiis tum à se peremptis, ac de tertio iā iamq; perimendo sic ait uictor Horatius: Duos fratrum manibus dedi: tertium caussam belli huiusce, ut Romanus Albano imperet, dabo. Malè sustinenti arma gladium supernè iugulo defigit, iacentem spoliat. Plautus Menæch. Quem ego hominem, si uiuo, uita deuoluam sua. Ibidē: Anima priuabo uirū. Ecquid plura expetitis? *M.* Nō his cōtenti sumus. Ad illa delabere, quæ sunt institutæ cōcertationis propria; & memento quanta sit à nobis coaceruata locutionum multitudo: simul in mētem reuoca, quid promiseris. Et cùm nos in summam exspectationem adduxeris, uide ne falsos turpiter deferas. *P.* Non excidere promissa animo. Accipite: E corporum

porum vinculis euolare, ex his tenebris in lucem illam excedere, à Deo euocari, in cœlum migrare, de uitæ statione decedere. Ad illud diuinũ animorum concilium cœtumque proficisci: ex hac turba & colluuione discedere. Quæ quidẽ non de quibusuis morientibus vsurpanda esse, ipsimet intelligitis, quãdo hæc Romuli nepotũ disertissimus Cicero de Romanis illis, Paulo Aemilio, Catone, aliisq; sapientibus atque optimis uiris, qui cũ uirtute scilicet æuum agitassent, in somnio Scipionis, in Catone, & in Tusculanis vsurpauit: quos præterea dicit corpore laxari, & eorũ animas in custodia corporis detineri; vt proinde talibus decedentibus dicere integrum sit, ipsos è custodia corporis euolare, elabi, emitti. Item vinculis corporum leuari. Si iam uocer ad exitum uitæ, ait de se epistola quadam ad Torquatum, lib. 6. *E.* Eleganter animaduertisti hasce elegantias. *P.* Vitã finire, destituere, vita fungi, defungi, vitæ modum, finem imponere, supremum, ultimũ uitæ diẽ agere, explere, rebus humanis eximi. Inter homines agere desiit, legi apud Tacitum. Et Salust. in Iugurth. Quoniam mihi natura finem uitæ facit. Non pręteribo illa; si quid ei acciderit, seu humanitus acciderit Cic. 1. Philip. & 1. Tuscul. cui simile est, si quid eo factum erit, si quid eo fuerit, pro, si mortuus fuerit: quo abstinebant, ne malè ominari uiderentur. Fato cedere, fato fungi, in fata concedere. *E.* Cuiusnã hoc est? *P.* Opinor, Liuii. Naturæ satisfacere, naturæ cedere, concedere. *M.* Et hoc extremum? *P.* Salustii in Iugurthino. Naturam satietate uiuẽdi expleuisse dicũtur à Cicerone, qui

decrepita senectute de uita exierunt. Mors cōtinuò istam occupat. Terentius. Mortem obire, uitam finire, claudere, uita deficere, seu alicui uitam deficere. Item accusandi casu, Petrum uita defecit. Finē uiuēdi facere, inuenire. Transeo nunc ad formulas Poetarū, quarum tu, Eugeni, bonas quidem illas, at paucas protulisti. *E.* Si libuisset, protulissem plures. *P.* Quin tu dicis idē quod i eclogis ille pastor: Nūc oblita mihi tot carmina. *M.* Pauline, hic Rhodus, hic salta. *P.* Audite. Fata subire, finiri letho, morte sopiri, animas, uitā ponere, deponere, linquere, consumi morte, supremā horā alicui uenisse. Tibul. At mihi Persephone nigrā denuntiat horā. Idē: Quod si fatales iam nunc expleuimus annos. Agere spiritū, tenuem mutari in umbrā, mitti ad campos Elysios, nigram tranare paludem, mors uenit. Propert. Quandocunq; igitur nostros mors claudet ocellos. Subire mortem, mortis iter adire. Est etiam in usu apud eos rapi pro emori. Virg. in Epitaph. suo: Mātua me genuit, Calabri rapuere: nam in Calabria decessit. Idem in 6. Aeneid. de infantibus mortuis:

Quos dulcis vitæ exortes, & ab vbere raptos
Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo.

Propertius: Viuam si uiuet, si cadet illa, cadam. Fata repellunt uitam, fata properant quietē, uenire ad fata, petere aquas Stygias, intrare domos nigrātes animarū silentūm, immites Parcas habuisse, sēsisse. Lucretius uitæ pausam uocauit mortem: Frigida quē semel est uitai pausa secuta. Cuius itē illud elegātissimū est; uitai lāpada tradere: in 2. Vultis ad ducā uersus ipsos? *E.* Volumus, si commeministi. *P.*
Sic

Sic rerum summa nouatur
Semper: & inter se mortales mutua viunt.
Augescunt aliæ gentes, aliæ minuntur,
Inq. breui spatio mutantur sæcla animantum,
Et quasi cursores uitai lampada tradunt.

Quem penes iam est uictoria? quidem opera haud parcus fui. *M*. Nunquam credidissem tam penè infinitis rationibus unā hanc rē explicari posse: multis posse haud ignorabam, & non paucas ipse annumeraui. Videntur Romani scriptores in effingenda hac tam multiplici uarietate mortem honorare voluisse; quam fugimus quidem omnes, non etiam effugimus *E*. Tollamus digitum Mauriti, sepulti sumus. Vicisti Pauline, fuistique ambobus laboriosior in obseruandis tot loquēdi generibus sub vnū uelut significationis iugum deuinctis, & memoria es meliore. *P*. Nullum acroama, nullius uocem libentius audiebat Themistocles, quàm eius, à quo sua virtus optimè prædicaretur. *M*. Hoc Themistocleum habes: illud assume, ut te Miltiadis trophæa è somnis excitent. *P*. Teneo.

PROGYMNASMA LXXI.

Cantus Musicus.

Sabinus, Crescentius.

SABINVS. Auditione accepi, te in ludum itare musicum Crescenti. *C*. Mene? audisti uera. *S*. Quoties per hebdomadem? *C*. In dies singulos. *S*. Qua hora? *C*. Duodecima. *S*. Vltrone pater uoluit, an tu ab eo precibus id extorsisti? *C*. Exoraui patrē:

nec muto factum. S. Cur quæso? C. Quæ hunc intẽpe riæ tenent? Haben'tu aures, an auricnlas tantùm? S. Enimuerò habeo aures, nisi eas hoc temporis articulo perdiderim. C. Quomodo ergo interrogas, cur discam canere? S. Non absurdè id quæro. C. At ego dico, absurdissimè. Quid enim musica dulcius? quid illa sonorum temperatione auribus gratius, aut iucundius? S. Scire fidibus (quod ingrauescẽte iam ætate Socratem Philosophum didicisse fama uulgauit) & canere cithara, testudine, barbito, multo esse suauius quouis pignore contendam: quà de uocibus, libentiùs audierim Sirenas, aut luscinio-lam, aut cygnum in morte canentem.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipse sui.

C. Ista reprehensio inscitiam tuam coarguit; nam si musicam scires, nunquam facultatem nobilissimã in uituperationem adduceres. S. Nõ diffitebor me artem hominum feriatorum, languentium, & nihil agentium ignorare. Aures permulcet illa quidem, in animo uoluptatis nihil relinquit, ut literæ. C. Necesse non est, si literæ sunt bonum, musicã esse malum: nec si illæ plus prosunt, ideo hanc nihil prodesse. S. Acumen dialecticorũ. Patet tamen in musica nimiùm deditos, esse idiotas ferè, tria uerba latinè loqui nescire. C. Haud me dedã immoderatè, nõ dico ampliùs. S. Nolim ego tempus disperdere in repetendis, & usque ad uomitum penè audientium recantandis per dies integros hisce 6. syllabis, ut, re, mi, fa, sol, la. præterea in ligaturis, fugis, cantibus naturalibus, consonantiis perfectis, imperfectis,

resolutionibus, diminutionibus, diapente, diatessaron, & similibus tricis. *C.* Mihi relinque istas tricas, & perpende in quos hoc maledicti conferas. *S.* In neminem. *C.* In multos grauissimos, & in excelso ætatem agentes uiros, qui animos pondere curarū lassos, cantiunculis remittunt ac releuant. Sanctarū literarum summa est auctoritas, qua commendatur musica. *S.* Noui tamē clarissimos grauissimosq; uiros, qui, ne ponantur in suspicione leuitatis, canere cùm sciant, cantu consultò abstinent. *C.* Facesse hinc Mome: tempus est in ludū eundi. Vale. *S.* Ito, ito, & bonas horas malè perde. Canta ab usque manè ad vesperam, canta in somnis quoque. *C.* Et tu quoad lubet in cœlum iaculare.

PROGYMNASMA LXXII.

Græcæ literæ.

Dorotheus, Matthias.

DOROTHEVS. Quid libri manu geris? *M.* Nicolai Clenardi Institutiones linguæ Græcæ: quæ lamentariæ mihi sunt, neque eas ferè intueor, quin propemodum illachrymer; certè quidē suspiro. *D.* Hui egregium uirum, & immortali uirtute præditum. Nū spicula uibrant quibus te conuulnerent? *M.* Telis nō aspectabilibus sauciant pectus meum: quin cerebrum mihi excutiunt. *D.* Qui istuc fieri potest? *M.* Fieri sentio, & excrucior. *D.* Quæso, quid tu hominis es? abhorres nimio opere à lingua Græca: hoc illud est, hæc illa sunt suspiria. *M.* Non Pythium magis uerum est respon-

ſum,quàm quod dixiſti.Etiam,abhorreo. *D*.Et qui bus tandem ſuperatus rationibus?ne occultaueris. *M*.Ob inexplicabiles, immenſas infinitasque difficultates, quæ me potiſſimùm impediunt,& deterrent ab hoc ſtudio. Myriades contractionum in nominibus & verbis,in totidem partes diſtrahunt animum meum. Tot ſunt declinationes,tot coniugationes,tot anomola,quot Athenis noctuæ.Quis uel abundantiſſimus otio iſta penitus memoria comprehenderit? *D*. Præclarè Terentius,opinor: Nulla eſt tam facilis res, quin difficilis fiet, quam inuitus facias.Contrà Mantuanus Homerus:Labor improbus omnia uincit. Et alius: Amanti nihil difficile. Tuũ ingenium,quod apparet,non capitur,nõ oblectatur hac principe,& regina linguarum:ea re inuitus,& quod proximum eſt,minore cum diligentia, nulla cum nauitate ad haſce præceptiones diſcendas incumbis. Hæc una res difficultatẽ exaggerat, vbi eſt aliqua difficultas; ubi autem nulla eſt,ibi eã progignit: ſicuti ex altera parte, amor & deſideriũ rei alicuius adipiſcendæ efficiunt,ut quamuis oneroſus magnusq; labor,aut perparũ,aut minimè ſentiatur.*M*. Tu ſi hic ſiis,aliter ſentias.Scienti ac perito non uidetur laborioſa ſcientia.Iam tu hęc liguriuiſti & concoxiſti,in quibus ego tã ſudo,q̃ ſi molares effoderem. *D*. Fatebor candidè,per ſomnum & iocum hæc diſci non poſſe: verumtamen minui,uel potiùs minùs ſentiri aio laborem,ſi generoſa diſcẽdi cupiditas affuerit,quæ frigidam ſuffundat.*M*.Tã fatuum & delirum nõ inuenies,qui nolit gręcè noſſe. *D*. Cùm de uoluntate loquor,non illam omnino

deſi-

desidem, & operum solutam intelligi postulo, qua
cupiunt quidam ditescere, cùm uacui negotiis do-
mi sedeant; qua honoribus augeri, cùm honore ni
hil dignũ moliantur; qua eruditione præstare, cùm
se erudiendos nulli magistro dedant. Perquàm in-
sipienter uult, qui sic uult. Atq; ut hoc tibi largiar,
magnam inesse in pręceptionibus difficultatem, ta
men istuc ipsum cum multis præcellentibus rebus
ijs cõmune est, de quibus usurpare illud solemus:
difficilia quæ pulchra. *M.* Haud dicam dolo; labore
& studio me tantùm non eneco, nec tantillo magis
inhærescunt in mente mea illi canones. *D.* Non pau
ci affirmant se hoc facere, nec faciunt. *M.* Quomo-
do? *D.* Quia cùm studium à M. Tullio breui ac cir-
cumscripta definitione explicetur his verbis: Est
uehemens & assidua ad aliquam rem applicata ma
gna cum uoluntate occupatio: ipsi aut non uehe-
menter, aut non assiduè, aut si utrumque, non adeò
magna cum uoluntate occupationem ad Græcas
literas applicant. Tu tacitus temet interroga, te ex
cute, tecum considera, ecquid ita te geras. Si geris,
nisi bardus & truncus, stipes, caudex sis, præterq; fi
guram hominis nihil habeas, utique addisces Græ
cam grammaticen. *M.* A tempore subsecare nihil
possum, quod dem Græcis quotidie. *D.* An tu non
potes minimùm semihoram tribuere? *M.* Latina
hoc quidquid est temporis sibi quoque vendicant.
D. Attende paulisper animum. *M.* Do tibi operam,
loquere. *D.* Si nostrorum studiorum præsides ac mo
deratores vidissent nõ sufficere nobis ordinariũ tẽ-
pus ad Græca cũ Latinis cõiungenda, nunquã in ca

talogis librorum explicandorum, qui in annos singulos typis describuntur, & luci committuntur, vllum auctorem libellúmue Græcum nominassent: nec Magistri, homines considerati & prudentes, hoc pensum à nobis exigerent. *M*. Sophisma & captio ista tua nil me conturbat: tu si quid es facturus, firmiora argumenta conquiras necesse est. Ambo curare non possum. *D*. Tu uerò potes, & poteris si uoles. Aliorum exempla, quos audisti & udisti utrunque studium persequi, tibi persuadeant. *M*. Abundant ingeniis. *D*. Do hoc de aliquibus: uoluntate quidem pollent ac diligentia, nec adeò sunt imbelles ut tu. *M*. Postquam equis remisque contendero, non consequar tamen consummatá grammaticæ notitiam. Sic ego operam, parentes sumptum perdiderint. *D*. Desperatio quoque est mater ignauiæ, ac plurimos pessundedit. Extermina hanc pestem literariã ex animo tuo, speraque te adeptu rum omnia. Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis. Ferrum assiduitate usus atteritur; & quid ferro durius? aquæ guttæ cauãt marmor; & quid aqua mollius, marmore solidius? qui ergo assiduò impensa cura, perpetuatumque studium doctiorẽ te non reddat, minùs licet ualentem ingenio, quo antestas compluribus? *M*. Quæ, per Deum, est tanta & tam fatalis huius transmarinæ linguæ necessitas? *D*. Multiplex & præcipua. Ea, (ne longum faciam) ut sine eius cognitione manca & mutila sit omnis doctrina; & qui eius expertes sunt, ij nec latinè quidem scripta penitus percipiant. *M*. Paradoxa mihi narras. Doctissimos uiros habeo nominare, & te nouisse

uisse multos arbitror, qui alphabetum non teneāt, & Græcam legere uocē, cū occurrit aliqua, nesciāt funditus. Sunt qui in cōmentariis à se editis ita loquantur: Græcū est, non legitur. Item: Grǣcū hoc totū omitte. Isti profectò existimationis suæ non ideo iacturā faciunt, quia τιμὴ & ἄνθρωπος quid uelint, aut qua ratione per casus inflectantur, nesciant; & suarū artium alumnos citra damnū istiusmodi otiosorū delectamēta negligere posse pro certo credunt. *D.* Bona uerba. Commemini hac ipsa de re audire à Præceptore meo: ceterū ego tantus adhuc nō sum, ut fusiùs hoc de argumento mihi agendum putem. Cùm legimus quæ ab eruditis, de huius linguæ laudibus prodita sunt ad posteritatē, tum rationibus firmissimis, & bene multis demonstrari cernimus, quàm sit ad omnem disciplinā utilis & necessaria Græcarū literarū cognitio; id nos credere oportet tantisper, dum reipsa experiamur: quemadmodum morbis impediti credūt medicis, ad sanitatē bonitatēque ualetudinis profuturā sibi potionē, & alia quæ ab iisdem dātur pharmaca atque antidota. *M.* Sed Clenardus iste perturbatus atque confusus est, & meo quidē animo docendi uiam ac methodum nullū uidetur custodiuisse. *D.* Hoc ipsum consensu iudicauerunt quidā docti homines: quocirca, quod in rem communem esset adolescētum, in ordinem certum ac facilem eius præcepta redegerunt. Eum librum in Galliis editum commercare: de tuis condiscipulis sunt qui parauerunt. *M.* Ante uesperam adibo ad tabernam librariam, empturus quod mihi auctor es. Abs te autem maximopere pro no-

ſtra ſumma coniunctione, tuaq; humanitate peto & quæſo, ne deneges mihi operam, ſi quando te interrogauero: ſtatui enim feruidiòs diſcere. *D.* De me ſic tibi promitto atque confirmo; nihil cùm malim, quàm te Græcè uel optimè noſſe, non detrectaturum tua cauſſa puſillum hunc laborem. Tu modò fac animo erecto cõſtantiq; ſis, & caue vnquam in conſilium deſperationem adhibeas. *M.* Ero, ne diffidas: & hoc tuo facto ad eam quam erga te habui voluntatem magnus cumulus accedet.

PROGYMNASMA LXXIII.

Bibliotheca.

Antonius, Cyrillus.

ANTONIVS. Vbi tu aut moratus, aut vagatus es tamdiu? *C.* Apud patruum erat quod tranſactum redderem negotium. *A.* Quid narras? quodnam negotium? *C.* Tua nihil refert, quare deſine percunctari. *A.* Difficillimum creditu; propter negotium, vt dictitas, dimidiatum penè diem illic te hæſiſſe. *C.* Imò propter aliud etiam. *A.* Parcã exquirere, quid fuerit illud aliud: ſi vltro aperueris, non inuitè auſcultauerim. *C.* Bibliothecam maxima impenſa, libris multis, variis, optimis refertiſſimã, locupletiſſimamque confecit. *A.* Quid hoc autem ad te? *C.* Quid ad me? ò Antoni *A.* Etiam, quid ad te attinet, ſi ille bibliothecam comparauit? an tu idcirco eam es adepturus? *C.* Ad: piſcar ſi uixero. *A.* Iã volo mihi pandas hoc myſterium. *C.* Audacter proloquar. Cùm defunctus eſſem mandato, quod à pa-

tre acceperam,& rem abſoluiſſem ex ſententia;adeſdum Cyrille mi,infit meus patruus, paucis te volo;manuq; apprehenſum in conclaue perducit,bene amplum,lucidum, abundè inſtructum & ornatum.*A*.Lubido eſt porrò audire : iucũdum aliquid magnumque conſequetur. *C*. Magis id dices ſi audieris. *A*. Ergo narra. *C*. Viſebantur ibi in ordines diſpoſiti libri per conclauis latera, unumquodque habebat octuplicem ſeriem ; maioribus aſcendendo minores ſemper magnitudine ac mole ſuccedebant,cùm ipſa quidem receptacula ſeu loculamenta eſſent libris proportione interuallorum reſpondẽtia. *A*.Quàm multos diuinas fuiſſe?*C*.Minimùm tria millia.*A*.Non aſpernandus numerus. *C*. Plurimi inſuper in aceruo ſoluti & rudes ex officina iacebant . Ceteri diligenter admodum compacti: alii tegumentis ſeu inuolacris erant ex albo corio, alii nigro, alii rubro: quidam membrana candida, & arida modò pumice polita tegebantur . Nonnullis,præſertim grandioribus,per quatuor vtriuſque frontis angulos ex orichalco bullæ vmbilicatæ cernebantur affixæ. Claudebantur hi vncis æneis (clauſuras vulgò vocant) illi loris ſericis,alii coriaceis.*A*.Quod genus ſcriptores? *C*.Omne genus. Nam etſi patruus Iuris ciuilis ſcientiam profitetur, attamen non in politiores dumtaxat literas præterea,uerumetiam in Philoſophiam, Medicinam , & aliquantum in Theologiam ſtudium tradidit.Græcæ linguæ iam inde à prima adoleſcentia ſè perſtudioſum extitiſſe affirmare ſolitus eſt : qnam interdum ſeriò quidem & ex animo , ſed ſuaui cum le-

pore

pore promittit se mihi sponsam cum lautissima dote relicturum,

Omnes quæ mecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchra faciat me prole parentem:

hos enim simul de poetarum Latinorum Platone uersiculos recitat. Non fugit prudentissimum uirum, me eandem hãc efflictim deperire. Ergo quia omnem doctrinam liberalem combibit, & opibus præditus est, hinc tanquam cornucopiæ librorum possidet. Nec illi confusè locati, uerùm dispertiti in ordines certos nisuntur: hìc ad hãc, illic ad aliam disciplinam pertinentes. Ad unumquemque uerò ordinem porrectioribus elementis præscripta pendent lemmata: THEOLOGI. PHILOSOPHI. IVRECONSVLTI. ORATORES & HISTORICI PHILOLOGI. POETAE. GRAMMATICI. Adhæc quisque nomen suum in tergo gerit: terga enim ostendunt intrantibus & aspicientibus, ut nullo negotio quod quæris inuenias. Omnia deinde tam nitida & munda, ut in primis obstupefactus, in Paradisum (ut nostri loquuntur) te iures introgressum. *A*. Per quem hæc curat? nam ipse, credo, hanc molestiam non subierit. *C*. Puerum mercede conduxit, promptum & impigrum, qui in singulos dies certa ac præstituta hora puluerem de libris deuerrit; cumq; opus est, conclaue scopis purgat, & turbata ac disiecta quæ sunt rursum componit. *A*. Quid ibi est extra libros? *C*. Mensa cooperta tapete uiridi laneo, pluteus, clepsydra, cæteraque supellex in literas sese abdentium. Adde monumenta nonnulla antiquitatis, ut statuas paruas marmoreas, perquàm artificiosas, ut ueterum

rum Imperatorũ nummos argenteos, ut illustrium pictorum tabellas,ut mathematica instrumenta & musica. *A*. Quid postquam tibi demonstrauit hæc omnia?*C*.Iuuat meminisse.Complexus me:Tua hęc erunt vniuersa,Cyrille charissime,si colueris studia literarum,vt instituisti, nauiter; & quam exspectationem tui concitasti,eam sustinueris. Nulla mihi vxor est,vt vides,nullus hæres:te harum,quantęcunque sint,copiarum mearum hæredem ex asse testamento scribam nominatim. Noli quærere; ita sum hac tam singulari ac diuina promissione affectus,ut ebrius lætitia nescirem ubi cõsisterem.*A*.Tam ualde hoc facto delectatum esse te non miror; nihil enim potuit fieri amantius,nihil dulcius.*C*.Gratias contrà agebam immortales,pollicebar montes aureos.*A*.Heu, cur ego quoque talem patruum sortitus non sum? ut nimiùm longè meis tuæ fortunæ præcedunt? *C*. Non cuiuis homini contingit adire Corinthum.

PROGYMNASMA LXXIV.

Descriptio Gymnasij.

Fabianus, Syluester.

FABIANVS. Schola ista nostra,in quam ad ingenii culturam percipiendam in dies cœpimus commeare, pulcherrimè commodissimeque exædificata mihi uidetur: idem tibi uideri, nunquam in incerto habui. *S*. Bene:& antepono illam multis aliis, quas uidi, in quibus discendi gratia uersatus sum hactenus. *F*. Primùm (ut inde potissimùm laudationem exordiar) excitata est eo ciuitatis lo-

co,

co, qui omni ſtrepitu, clamore,turbis caret. Non hic eſculenta,poculenta,non ſcruta venduntur:nullæ in hac vicinia cauponæ, nulli ſalſamentarii, ſalgamarii,myropolæ nulli.Non fabri aſſiduè incudẽ tundentes,non doliarii,non aurifices, non demum eiuſmodi opifices,qui totum diẽ pulſibus perſtrepunt, nulli circuli;non colludentes & concinentes pueri ac puellæ. Hic ſumma quies,hic alta ſilentia: prorſus, ſicut illa prætoria,ſeu magiſtratuum palatia apud Perſas, de quibus Xenophon in vita Cyri. Nec enim carmina ſolùm, ut inquit uates Sulmonenſis,ſed vniuersè & generatim ſtudia omnia bonarum artium ſeceſſum quẽdam & otium, hoc eſt, tumultus,negotiationumque uacuitatẽ requirunt, uel potiùs flagitant *S*.Haud quidquam hac ueritate uerius.*F*. Tum ſalubri quoque ſub cœlo condita eſt;quod in eadem urbe non omnibus ſemper ædificiis cõtingit:quædã enim craſſiore,& corporibus humanis peſtilente circumfunduntur aere.Academiam illam Athenis amœno & nemoroſo,at minimè ad tuendam ſanitatem accomodato ſolo tradi tũ eſt cõſtructam fuiſſe.*S*.Vt memoria mea eſt,hoc ipſum quod affirmas alicubi ſcriptũ legi. Et æquũ eſt, cùm alioqui integra ualetudo ſtudiorum diuturnitate ac uehementia corrumpatur,non ibi conſtitui gymnaſia, ubi procliuius eſt, eã omnino perdi, quàm recreari & conſeruari. *F*. Nullæ domus ita contiguæ,ut officiant luminibus. Iã uerò quàm excelſi parietes? quàm ſublime & ad pluuiarum defluxus præceps aptatumque tectum? Ipſa forma domus nõ proiecta in longum, non extenſa nimis

in latum, non trilatera, sed τετράγωνος, siue quadrata:ita tamen, ut sit aliquanto longior quàm latior. Porta ingens, & aspectu augusta ac uenerabilis, à scalptore & pictore emblematis insigniter decorata. S. Illi ordines fenestrarum, infrà quidē maiorum propter lucis copiam ampliorem admittēdam, suprà minorum, omnium autem inter se ad perpēdiculum æqualium, ecquid ornamentum addunt? F. Eximium. Vbi ingressus fueris, ad læuam auditoria duo, ad dexteram totidē: ambulatiúculæ ante scholas, & inter scholas. Inde gradibus septendecim ex albo & polito lapide, quatuor cubitos lōgis, unum penè latis ascenditur. Rursum ibi quatuor gymnasia, cū suis ambulatiunculis. Non se mutuo possunt impedire discipuli, nec magistri alter alterum clamoribus obtundere. Suggestus ut bellè laborati? supra uelut tecta impēdent, ne dissipetur uox docentium; adhærentia autem ipsis, non ut in sacris ædibus, disiuncta à concionatorum cathedris. A terra quatuor gradibus eleuati, quo uideri audirique ab uniuersis doctor facillime queat. Nō in dextro aut sinistro latere, sed exaduersùm portæ collocati, ut intrantes primo aspectu in Magistrum incidant, & ipse sine circumactu capitis auditores suos, & quēcunque ingredientē possit aspicere. Vt ordinatim disposita sedilia? sic ut ex omni parte, à fronte, a tergo, à dextris, à sinistris inter ipsa & parietem spatia fieri queant. Vt dolatis è tabulis speciosa laquearia? ut circum fenestras decētissimè depictæ uites, rosæ, flores denique? quàm mundum, candidum ac subtile tectorium? nihil usquam fractum, nihil ruinosum,

nosum, aranearum nihil. *S*. Aulam omittis? *F*. Nonne hæc scholis incumbens, & in summis ędibus ampla, tabulatisque ornatissima, & picturis egregiis mirabiliter locupletata est? *S*. Assentior. *F*. Nonne ad oratorias exercitationes, ad comicas quoque actiones opportunissima? *S*. Nimirum. *F*. Nōne templo quàm simillima? *S*. Etiam. *F*. Quid igitur salubrius, quid splendidius nostra schola? *S*. Nihil. *F*. Quàm adhæc frequentes discipuli? quàm eruditi Magistri? Breuiter; si Musæ cum Apolline suo Heliconē relinquant, huc inprimis & cupidissimè commigrent. *S*. Me adscribito huic tuæ sententiæ.

PROGYMNASMA LXXV.

Pædagogi.

Eutropius, Leopoldus, Tiberius.

EVTROPIVS. Lachrymas effudisti Leopolde, etiamnum quippe in tumore sunt oculi, & rubent. Hem, quæ caussa ploratus? *L*. Plorasses tu nihilo minùs, pro certo, si pædagogus tuus similem in modum tibi blanditus esset. *T*. Eia, blanditus? fortasse in te misello uirgæ rursum exultauerunt. *L*. Dubium hac de re nullum est; nimis apertum atque indubitatum est pellem mihi consauciatam flagris. *E*. Prædurum pædagogum prædicas. *L*. An uos nunquam à uestris flagellamini? *T*. Perquàm raró, Leopolde. L. Nimis propitios ac lenes habetis; ac proinde uereor ut uos sitis boni pueri. *E*. Quin sæuissimi sūt: quare nos plagas & increpationes illorum suprà quàm cuiquā credibile est metuentes,

tuentes,officium ultro exequimur. *L*.Meum, ut arbitror,sæuitia non anteibunt; qui tyrãnidem in me quandam exercet.*T*.Tyrannidem?*L*.In primis omnia dicta,facta mea curiosissimè obseruat: non potest tamen nosse quæ mente agito (rumpatur licet) nam cogitata sunt cuique libera. *E*. Meus æquè,ut scias,non dormit. *T*. Nec meus profectò. *L*. Quandocunque non uidet assidentem libro, suspicatur, suspicatur autẽ? imò credit me ludere,uixq; ad naturæ requisita concedere patitur. *T*. Auges rem in maius:non equidem puto tam ab omni humanitate derelictum & agrestem esse. *L*. Nescio mentiri. *E*.Quàm sæpe rationem poscit eorum,quæ in schola audieris? *L*.Fermè in dies singulos. *E*. Quid facit tibi,si quærenti imperitè respondeas?*L*.Minatur.*T*. Si iterum?*L*:Ferociùs minatur.*E*.Si tertiùm? *L*. Vobis istuc cogitandum relinquo: dolet enim uel dictu,nedum perpessu,quod iste plagosissimus homo mihi tertiùm peccanti consueuit facere. *T*. At nostri (quod inter nos liceat dicere) tota hebdomade vix semel nos examinant: quia uidelicet ponunt,nos esse diligentes, ut reuera sumus. *L*.Quid igitur istuc est, quod diligentes isti tam crebrò in ludo uapulãt? *E*.Nimiùm argutaris.Sinitne diutius te dormire?*L*.Dormire propemodũ ante galli cantu, multa adhuc nocte è somno me Stentorea uoce excitat.Diebus festis ad quintã, & hyeme ad sextã ægertimè finit requiescere.*E*.Nos,Tiberi,præ Leopoldo beati sumus,quibus conceditur in lucem cũ bare sæpius.*L*.Ecquid intelligitis iã uerũ me dixisse;habere uos pędagogos plus æquo indulgentes?

T.Non non:hanc enim lenitatem & indulgentiã seueritatibus nonnullis affatim compensant.*L*. Quibus? *T*. Proferrem, si ex usu tuo fore iudicarem. *L*. Cur non erit? nam hinc me non solum miserum esse cognoscam. *T*. Cogunt in sacris precationibus multũ absumere temporis; insolenter ac rarò permittunt operã dare lusibus;ob leuissimam culpam interdicũt ientaculo;nonnunquam merẽdam quoque eripiunt; silentium ut Pythagoręis imperant. *L*. Clementior meus est aliquanto, confiteor. *E*. At tu paulò antè quasi quendam carnificem ipsum describebas.*L*.Verũenim uerò qđ uos de uestris, idẽ ego nunc de meo: lenitatem unam tribus seueritatibus compensat. Dies me citiùs relinquat, quàm enumerẽ quas mihi leges,quàm multas, quàm durasciuilitatis & modestię imposuerit;quoties apud parentes coram & ꝑ literas accusarit.Omnipotens & misericors Deus,da mihi alium pædagogũ.*E*. Timendum,ne malo peior succedat. Consilium meũ est,ut quales quales sunt pædagogi nostri,eos toleremus.Et quoniã id quod uolumus, fieri nũc haud potest,uelimus quod potest:donec,ubi ex ephebis excesserimus, in tutelam nostram ueniamus; tunc potestas dabitur uiuendi liberiùs. *L*. Nunquã uidi melius dari consiliũ.*E*.Et isti pædagogi, quod more iam receptum est, fient patres familias, ducent vxores,quæ nos multimodis vlciscentur, & istis maritis suis magnum dabunt malum,postquam illi argento accepto,imperiũ dote uendiderint.*L*. Meus si pro peccatis in me commissis centum ducat uxores,parum est.

PRO-

PROGYMNASMA LXXVI.

Præceptores.

Rufinus, Serenus, Florentius.

RVFINVS. Quotus annus uoluitur, Serene, cũ limina ludi literarii calefacis? S. Iã octauus instat. Vos, quamdiu frequentaſtis gymnaſium? F. Ego annis ſeptem. R. Nec pluribus, nec paucioribus ego. Quis autem qualiſue fuit, quem primum es nactus in patria tua didaſcalũ? S. Nomen erat uiro, illi nomen erat: iam iam uerſabatur mihi in labris primoribus, ab aſpiratione inchoatur. R. Hieronymus? S. Non eſt. R. Hieremias? S. Non eſt. R. Hilarius? S. Non eſt. R. Henricus? S. Hem iſte eſt: ſatis intra labra atque dentes iacuit. Henricus ergo audiebat: cui indigenæ à ꝓmiſſa ad pectus, & rufa barba, ænobarbo poſtea cognomentum indidere. F. Cuias erat? Germanus, Belga, Italus? S. Germanus: &, quod quaſi per nebulam recordor, domo Miſnẽſis; illa enim dialecto loquebatur, molliſſima nimirum ac ſuauiſſima, qualem teſtantur harum rerum periti fuiſſe linguam Ionum quondam inter Græcos. R. Vbi ſita eſt tua patria? S. Attingit fines terræ Miſniæ. Pergam ut exorſus ſum de illo Magiſtro dicere. F. Si moleſtum non eſt. S. Statura eius iuſta lõgior, vultus placidus & mitis. Deduxit domum non multò pòſt, quàm iniuit docendi prouinciam, prædiuitem uiduam: etenim in noſtra regione ludi moderatores ſunt feliciores quàm alibi, quãdo perfacilè bene dotatas uxores inueniunt. Interpretor hoc dari literarum ſcientiis à ciuibus noſtris, & in

partē beatitudinis numerari à fœminis, coniunctā esse cum erudito homine. *F*. Quemadmodum Henricus ille puerum te tractabat? *S*. Næ, primis mensibus amanter, & perhumaniter, postmodum asperiùs & austeriùs, vt mihi tum uidebatur. *R*. Cur ita? *S*. Audies. Sodales mihi erant pueruli coæui tres, ciuium primariorum filii: cum iis me separatim in humili scamno collocabat; eramus siquidem omnes pusilli ac teneri. Quoties autē ingrediebatur scholam, toties ferè nos ipsum propter adeò prolixam barbam nonnihil timentes (vt illa ætas metum in se cōcipit facillimè) placidissimis oculis aspectare, & capita nostra manu demulcere sæpiculè, insuper singulis aut aridas ficus, aut in cucullis coriandri grana, & amygdala saccharo obducta porrigere, hortariq; nos suauiter subridendo, & multa pollicendo ut disceremus alacriter. *R*. O dignum statua Præceptorē, & cui victus publicè in Prytaneo præbeatur. *S*. Dissimulabat præterea, si interdū confabulantes cerneret. Scholis finitis, domū suam, quæ in proximo erat, aliquādo secū abductos, priuatim docebat; & nunc passulis, nunc scriblitis donatos dimittebat. *F*. Aureū Prçceptorem narras. Nunquā ne uerò te cecidit? *S*. Vsq; hodie tangit animū memoria illius nefasti diei. Cùm malè legerem libellum Germanicum, hæsitaremque ad tertium aut quartum quodq; uerbū, ille me obiurgare, ego hærere, pallere, tremere. Cùm autem perperam legendi hæsitandique finem non facerem, afferri uirgam iussit. *F*. Oh, tam sęuiter? *S*. Tū, ut paruulis fieri mos est, super genua sua ipse sedens me cōposuit, perin

de ac

de ac lanius ouiculã iugulaturus. Et quia ipso fortè die subligaculũ nõ induerã, quin tnm pro more nostratium induere nec dum cœperam, sine labore eius detrahendi me nudatum illa parte corporis graphicè profectò tetigit, multumque eiulantem à se repulit. R. Ha ha hæ. Non tu ibi cogitare: papæ, quid hoc prodigii? quæ ista est mutatio? ubi ficus? ubi saccharũ? ubi scriblitæ? ubi tã mellita uerba? S. Hæc ipsa uoluebã Rufine. F. Sed quid ais? Qualis in reliquum tempus in te extitit? etsi suspicione iam præcurro. S. Nõ amplius blandus, sed rigidus; nõ pater, sed tristis quidam patruus. F. Quoties demulsit caput tuum? quoties munuscula? S. Hæc omnia in flagella & uerbera conuersa sunt. F. Multa ex quo fuerunt commoda, eius æquum est ferre incõmoda. S. Rides? Meministine uerò tu illius temporis quo rudimenta literarum posuisti? F. Valde. S. Similine modo actum est tecum? F. Ah, longè dissimili. S. Dic sodes. F. Altero statim die cæsus sum, &, si cutim meam speculere, nihil te uidisse magis lacerum iures. R. Quantum auguror coniectura, eras puer nequam, & parum aut nihil discebas, quãdoquidem, ut tutè commemoras, tam egregiè concisum est tibi corium. F. Tu scilicet in rosa educabare. R. Sũmum ter quaterve triennio toto percussum me recordor: nec id tã propter studia, quàm puerilem insolentiam atque licentiam. S. At hoc tempore, estisne adepti Magistros pro arbitrio? R. Diligẽtissimum scio esse meum, uenire in ludum tempori, exigere rationem à discipulis quotidie, docere accuratè, emendare scriptiones sollicitè, tradere

pietatem & virtutem,punire ſontes pro delicti gra uitate,amare & laudare induſtrios, hortari ſegnes & cogere. *F.* Meus ſanè quidem nec omnia hæc, nec nihil horum. Fœcundos calices amat, & inuenitur non rariſſimè vino madidus:hoc, ſi rectè ratiocinor,parum decet. Quod crebrò facit pueris ludendi copiam non reprehendo; mallem tamen aliquando non luderemus. Scitè dictum;ne quid nimis. *S.* Nos quali Magiſtro vtamur in præſens, ex diſcipulorum doctrina moribusque puto perſpici poſſe.Quod querar,penitus nihil habeo. *R.* Gratulor tibi tanto bono.

PROGYMNASMA LXXVII.

Auctores ſcholaſtici.

Venantius, Florianus, Epiphanius.

VENANTIVS. Triennium elapſum eſt,niſi quid erro,ex quo in iſta Principiorum ſchola ſeſſitas Floriane,prima inquam, grammatices, ideſt,poſtrema & infima omnium. Ecquid ſtudes? *F.* Quamobrem non potius ſeptennium dicis, maior vt eſſet annorum numerus,atq; ut magis falſum diceres, quoniam tibi voluptati eſt veri aliena effutire? *E* Biennium effluxit,hoc ſaltem non refutabis. *F.* Etiam tu delicias facis? proximo Octobri annus unus cum ſemeſtri abſoluetur;diutius non fui in eo gymnaſio: & me breui condiſcipulum tuum, Venanti, uiſurus es,ſic enim augurat animus. *V.* Meus certè non eris:nam ego me Epiphanii futurum diuino. *E.* Non es futurus profectò: ego enim in ſcho-

lam

Iam Humanitatis euolabo. *V.* Si modò qui examinabunt, alas tibi non interuellerint; aut si illas calor solis, ut quondam Icari, nō liquefecerit. *E.* Tam dignus illa ego, quàm mea tu. *V.* Res ipsa documentum dabit. Tu Floriane, in quibus interrogaberis ab iis, qui eo tempore cognitionem puerorum explorabunt? *F.* In iis, puto, quæ doceor. *E.* Et quæ sunt illa? *F.* Rudimenta. *V.* Verrepæi, an Valerii, an Emmanuelis? *F.* Emmanuelis. Deinde epistolæ selectæ, breuissimæ illæ Ciceronis, disticha Catonis, & Institutiones Christianæ fidei. *V.* Hi sunt auctores tui? *F.* Hi sunt. *E.* Quid Venantius hoc anno audiuit? *V.* Quæ quotannis ferè traduntur. Grammaticam Emmanuelis, quam Præceptor commendat mirificè, eiusdem syntaxeos epitomen, selectas Ciceronis. *E.* Pauca sunt hæc. *V.* Multa satis mihi quidem. De tuis velim cognoscere, ut libros comparare possim, quomodo arma ante bellū miles. *E.* Eme Ouidium de Tristibos. *V.* Mallem de hilaribus, nam me opte nutu tristis esse soleo. *E.* At nihil illa Nasoniana tristitia lętius, nihil dulcius, quod experieris. Adde epistolas ad familiares, Catonem siue Lælium, & libellum de octo partibus orationis apud Græcos. *V.* Heu, statui non discere Græca. *E.* Debebis, uolēs nolens, non erit hoc arbitrarium. *V.* Non possum: semper ab ista carnificina longissimè ratio uoluntasq; mea abhorruit. *E.* Et ægri ab amaris ac salutaribus potionibus abhorrēt. *V.* Quid præter hæc explanatur? *E.* Prosodia Emmanuelis. *V.* Optimè: uersus factitare cupio, prosodiam nō ingratis discam. *F.* Si frustra emeris hos libros? *E.* Minimè frustra:

utetur quippe anno nonagesimo, si hoc imminente non vtatur. *V.* Ad nihilum cauilli tui recident Floriane: scio te id nolle ascendam tamen ego, si me Superi adiuuant. *E.* Si doctrina tam incensæ cupiditati responderit, non negauerim futurum de quo tu nec hilum dubitas. *V.* Mitte curas. Num quem alium mihi mercandum censes? *E.* Adrianum Cardinalem, Ferraginem sordidorum uerborum, Scopas latinitatis, Aduerbiorum connubia, Epitheta Ciceronis *V.* Vtiles tibi hos sensisti? *E.* Vt nihil possit suprà. Tu quoque, Floriane, cura ut instructus sis à libris. *F.* Pædagogi hoc munus est, ipse curabit, ego sine cura sum.

PROGYMNASMA LXXIIX.

Formulæ salutandi, & ualedicendi in congressionibus atque literis.

Claudius, Albinus.

CLAVDIVS. Quandoquidem latinitatis peritia multis partibus iam diu factum est postquam me uincere cœpisti, rogo atque oro, si commodum est, da mihi paulum operæ. *A.* Vel multũ, si id rationibus conducat tuis. Nolo tibi ullum commodum in me claudier. *C.* Vt si quidquam aliud: ne dubitaueris. Sed hoc die, quoniam te uacuũ offendi, unũ, quiddam me doceri peropto. *A.* Quid est illud unum? *C.* Tritissimũ cùm sit ita salutare factos obuiam, & in congressu; bonus dies, bonus uesper, bonũ mane, bonũ serum: & respondeatur salutantibus, Deo gratias, Item in digressu sub noctẽ, cùm

his uerbis bene precari soleamus; fausta nox, felix nox; reddaturq; idem responsum: iis autem formis loqui necessitas nulla cogat, Latinisq; auribus ingratissimum sit: quo pacto tùm salutando tùm ualedicendo, siue cùm in alicuius colloquium cōgressumq; ueniendum est, siue alicui scribendum, nos geremus? Non enim me latet, solere te studiū acerrimum ponere in notandis huiusmodi latinismis, cùm inter legendum occurrunt, aut à Magistro inculcantur. *A*. Haud equidem me tanto dignor honore. Nihilominùs, quia tu hoc à me candidè petis, & posse me tibi commodare iudicas, parebo uoluntati tuæ, mi Claudi, neque te quidquam celabo eorum, quæ in præsentia, nihil tale prouidenti memoriam subierint. Hoc tenebis primum, non semper opus esse responsione cùm salutamur: & interdū salutantem non resalutari, uerùm responderi aliquid aliud, quod ille libens ac uolens audiat. Est quando salutationi quæstiūculæ quædā adiiciuntur, de ualetudine præsertim: nonnūquam resalutātes etiam interrogatiunculam annectunt. Hæc omnia exemplis declarabuntur: tu auritum te facito.

Salue. *Respon*. Salue.

Salue Ioannes. *R*. Et tu Paule.

Salue. *R*. Et tu.

Mysis salue. *R*. O salue Pamphile.

Salueto.

Salueto: quid agis?

Mater mea, frater mi, salue. *R*. Salue fili, salue mi frater.

Antoni salue. *R*. Salue Paule.

Salue

Salue oculiſſime homo.
Iubeo Chremetem:ſubaudi,ſaluere.
O Iacobe ſalue.R.Saluus ſis Corneli.
O ſalue bone uir.R.Hem, Simo. O noſter Chreme.
Mi patrue ſalue. R.Salue.
Curculio exoptate ſalue.R.Salue.Saluum te adueni re gaudeo.
O noſter Chremes.R.Salue Geta.
Salue Andrea.R.O nutrix, o mea nutrix.
Salue mi germane.R. O ſoror mea,quid agitur?
Salue exoptate gnate mi.
Saluum te adueniſſe gaudeo.
Venire te ſaluum uolupe eſt . R. Credo : quid agitur?
Here ſalue,ſaluum te aduenifſe gaudeo.R. Oh, bone cuſtos,ſalue.
Plurima ſalute Parmenonem ſuum impertit Gnato:quid agitur?
O mi exoptate Clinia,ſalue.R. Vt uales?
Georgius plurimùm iubet ſaluere Stephanum.
Iubeo te ſaluere.
O pater, pater mi ſalue. R. Salue multùm gnate mi.
Charmidem ſocerum ſuum Lyſiteles ſalutat.R. Dij dent tibi Lyſiteles quæ uelis.
O Thraſo.R.Saluete.
Amphitruo uxorem ſalutat lætus ſuam. Valuiſtin uſque?exſpectatùſne aduenio?
Saluus atque fortunatus Euclio ſemper ſies. R. Dii te bene ament Megadore.
O amice, ſalue, atque æqualis mihi: ut uales Ambroſi?

brosi? R. Et tu.
Salue Gregori. Valen', ualuistin'? R. ualeo, & ualui rectiùs.
Mi homo, & mea mulier, ego uos saluto. R. Et nos te.
C. Habeo salutationum rationes; nunc quibus uerbis ualedicendum sit quęro, quocunque diei aut noctis tempore. A. An potest ulli quidquam optari melius integra ualetudine? qua nihil maioris æstimandum uita humana complectitur. Itaque has ferè formas inuenio.
Bene uale. R. Et tu.
Vale. R. Et tu bene uale, Martine.
Vale. R. Et tu frater.
In hoc quadriduum Antoni uale. R. Mi Georgi, & tu: nunquid uis aliud?
C. In extremis epistolis quonā modò ualedicemus?
A. Vale.
Da operam ut ualeas, hoc mihi gratius facere nihil potes.
Tu me diliges & ualebis.
Cura si me amas ut ualeas.
Vale, & matrem meosque tibi commendatos habe.
Me uelim ut facis diligas, ualetudinique tuę & trāquillitati animi seruias.
Valebis, meque ut à puero fecisti, amabis.
Ama nos & uale.
Cura ut ualeas, & me ut amas, ama.
Bene uale & me dilige.
Fac ualeas, meque ames.

Fac valeas,meque mutuo diligas.

C. Vbi tam multa, tam varia legisti? A. In epistolis M. Tullij: ac miror te interrogare. C. Quid si ad amicos & cõsanguineos scribemus, quibus tum vocibus utendum cẽses? A. Nullus hac in re pręstantior magister eodem Cicerone,ex cuius epistolis quædam exempla tibi recitabo, quorum similia licebit excogites,cùm usus venerit.

Ad uxorem & liberos.

Valete mea desideria,ualete

Vale mea Terentia.

Mea Terentia fidissima atque optima uxor,& mea charissima Tulliola, & spes reliqua nostra Cicero,ualete.

Vos, mea suauissima & optatissima Terẽtia,& Tulliola,si nos amatis,curatę ut ualeatis.

Etiam atque etiam uale.

Tu uelim tuam & Tulliolæ ualetudinem cures.

Valetudinem tuam cura diligenter.

Fac ut tuam & Tulliæ ualetudinem cures.

Maximè autem date operam ut ualeatis,si nos uultis ualere.

Cura ut ualeas, & ita tibi persuadeas, mihi te charius nihil esse,neque unquam fuisse.

Ad Q. Fratrem.

Reliquum est ut te orem, ut ualetudini tuæ, si me & tuos omnes ualere uis, diligentissimè seruias.

Cura mi frater ut ualeas.

Fac mi frater ut ualeas.
Vale mi optime & optatissime frater.
Mi frater uale.
Te oro etiam atque etiam mi frater,ut ualeas.
Cura mi suauissime & charissime frater, ut ualeas.
Vale mi suauissime & optime frater.

Ad T. Pomponium Atticum.

Cura ut ualeas & nos ames,& tibi persuadeas,te à me fraternè amari.
Cura ut ualeas.
Etiam atque etiam uale.

Ad Tironem.

Etiam atque etiam uale.
Cura ut ualeas etiam atque etiam Tiro noster.
Quantum me diligis,tãtum fac ut ualeas;uel quantum te à me scis diligi.
Ama nos & uale.
Cura te etiam atque etiam diligenter.
Cura mi Tiro ut ualeas.

C. Expone hoc loco,si placet, qua ratione in extremo literarum, aliorum nomine salutare nos oporteat.

A. Saluebis à Cicerone,salue à Petro,salutat te Cicero meus. Cicero bellissimus tibi salutem plurimum dicit. Tullia tibi plurimam salutem adscribit.Terentia te saluere iubet. Cicero te salutat. Terẽtia tibi salutem. Terentia impertit tibi multam salutem,Domus te nostra tota salutat.

C.Quo-

C.Quonam modo, quibus uerbis quosdam salutabimus per eum, ad quem damus literas?
A.Tulliolæ & Ciceroni salutem dicito. Multam salutem Piliæ.Dionysio plurimam salutem.Atticæ plurimam salutem uelim dicas. Dionysium iube saluere. Dionysium uelim saluere iubeas. Iubebis meo uomine saluere Paulum.Ex me salutato Præceptorem tuũ.Saluta meis uerbis Ioannem.Salutem Marcello. Salutem dic Petro meo nomine, quem ego in oculis fero. Molinio meo multam salutem. Salutem quibus uidebitur.Saluta tu mihi istic quos uidebitur, Contarellum præcipuè, & Gerardum.Communibus amicis à me multam salutem.
C.Cumulatè omnem desiderii mei expectationem expleuisti. A. Volui id quidem efficere certè, & gaudeo, si, quod uolui, assecutus sum. C.Arctiore uinculo tibi me astrinxisti. Vtinã hoc meritũ in me tuũ referẽda gratia aliquãdo conseq possim.

PROGYMNASMA LXXIX.

Cupiditas proficiendi.

Pelagius Sisinius.

PELAGIVS. Malè est sodali tuo Sisinni. S. Malè? qui istuc mi Pelagi? Deum oro ut benè sit potius. Verùm enuntia cur secus est quàm uolumus? Quid tibi malæ rei euenit? P. Quoniam quod natura & uoluntate facio libentissimè, id facere quantum uelim haud permittor. S. Age, proloquere, quid illud? P. Discere. S. Quis mortalium præclaros

ros conatus tuos, & incitatos ad laudem impetus retardat? P. Familia negotiosa, inquieta, turbulenta. S. Non habet pater tuus aliquod vltimis conclaue in ædibus, quod tibi attribuat? P. Hyeme uix habet: domus enim nostra non est tã multis cõclauibus & hypocaustis: tum ligna stant magno. S. Experimur nos idem incomodum. P. Ergo in eodem hypocausto diuersantur serui ancillæ, infantes; quorum inconditis clamoribus perturbatur animus, & ab eruditis cogitationibus aliò auellitur atque abstrahitur: S. Tuarum fortunarũ me miseret. Non te pater aliquò mittere deliberauit extra solum patrium? P. Anno futuro, quod Deus prosperè euenire iubeat, Dilingam mittet, ibi in spe sum, me quiete optata potiturum. S. Habesne in manu cætera quæ desideras? P. Nullo modo. S. Cur? P. Quòd multo mane uetor surgere: timent enim parentes valetudini meæ. S. Quàm manè cuperes? P. Hora quarta ęstate, quinta hyeme. S. Aetas imbecilla non ferret. Et cur tam matures? P. Quòd duas tresve horas ante scholam possem repetere, ediscere, scribere, legere: matutinum quippe tempus percommodum est hisce rebus; nec mihi non audita est uigilantia Demosthenis, qui dolere se aiebat, si quando opificum antelucana uictus esset industria. S. Sufficit horam impendere. P. Tibi quidem adolescenti ingenioso, & fideli memoria; at nõ ei qui hebetior & obliuiosus sit. S. Quin me anteis utroque. P. Ingenium ac memoriam creare mihi non possum, diligentia uelim cedere nemini. S. Tantopere adamasti studia? P. Vt nihil ardẽtiùs in vita, in quibus

bus omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem omnem fixi & locaui: sapientia quippe cęlestes immortalesque diuitiæ. *S.* Quoties non obiisti ludum toto anno? *P.* Nec unam hebdomadem Sisinni; hebdomadam autem? nec unũ diem: quid diem? nec unicam horam abfuisse me tam certum scio, quàm me tecum modò congredi. *S.* Rarum decus. Quoties cæsus? *P.* Cæsus? nunquam. *S.* Obiurgatus? *P.* Nunquam. *S.* Commendatus? *P.* Quod apud amicum effari liceat, sæpissimè. Hoc ego stimulo non ad stultam arrogantiam, sed ad maiorem industriam excitor: nec considerare soleo, quã longe à carceribus processerim, sed quàm procul adhuc à metis absim. *S.* Laudo: hoc uirtutis opus. *P.* Si pedem alterum in sepulchro haberem, adhuc discerem, ut ille de se prædicabat. *S.* Frustra te rogem, quo pacto tempus transmittas, cùm tam inflammatam doctrinæ cupiditatem in te uideam. *P.* Vt fatear uerum, ludis & orioparum apud me loci est. *S.* Illustrabis familiam tuam. *P.* Faxit Deus, quem ego præsidem & auspicem mearum literarum in dies singulos piè sanctèque ueneror, & cœleste ipsius auxilium certis precationibus flagitare non desisto. *S.* Accessi ad ignem tuum Pelagi, iam caleo plus satis.

PROGYMNASMA XXC.

Munditia librorum.

Amantius, Mansuetus.

AMANTIVS. Si incumbere libris, est cubito supra eos deposito niti, haud memini uidere, qui magis incúbat libris te uno, qui Emmanuelem & alios codices tuos propè iam incumbendo cõtriuisti. *M.* Assiduitas hoc intertrimentum attulit, non cubitus. *A.* Quid? ista assiduitas in meo cur non sic apparet? Præterea, quàm sunt commaculati intus & foris tui? quàm habẽt oras paginarũ infimas & summas introrsus inflexas? quas auriculas asinorũ solemus uocare. Itáne est ut loquor? *M.* Tu aliquod artificiũ calles ut uidetur, mihi adhuc ignotũ qđ ubi didicero, habebo libros mundiores, minusq; tritos. *A.* Nullũ teneo artificiũ, omitte iocationes: munditiam librorũ perinde ut corporis totius amo & complector. *M.* Quid tam te miseret librorũ meorũ? breui nouos emam. *A.* Si sanus es mentis, quare mauis prodigere pecuniam, quàm deponere rusticitatem & negligentiam? *M.* Eho, tu ut mihi rusticitaté in probri loco obiectes? *A.* Nõ n. est urbana elegantia: hoc quamuis iniquo indice probauerim. *M.* Quid tibi mecũ est negotii? cura tuos. *A.* Id ego ago; ueruntamen odi malè sordes istas in aliis quoque. Phui, quàm habes ité digitos atramento fœdatos, & os similiter denigratum; ut nõ iniuria suspicetur aliquis, te atramentum bibere solitum. Cur non caues? cur non aqua purgas? *M.* Indicia & uestigia sunt hæc diligentiæ magnæ

& laboris. *A*.Pigritiæ magnæ & torporis: oportebat alioqui diligentes fieri immundos atque sordidos. *M*. Desine mihi exhibere molestiam, si sapis. *A*. Tracta libros humaniùs, aut dicam tibi diem. Scis Magistrum in huiusmodi peccata æquè, ut in discendi socordiam acrem se præbere uindicem. *M*. Crimine uacare debet qui in alterum paratus est dicere. *A*. Quid istuc? *M*. Non deerit unde tibi par reponam. *A*. Minæ istæ nihil sunt nisi minæ. Vale sordide. *M*. Vale nitidiuscule.

PROGYMNASMA XXCI.

Academiæ.

Pancratius, Torquatus.

PANCRATIVS. Quod precatus sum à Deo, & à parentibus sæpe multumq; contendi, ut à triuiali gymnasio remotum me in aliquam Academiam, & in hanc potissimùm, tanquam ad mercaturam eruditionum uirtutumq; clarissimarũ amandarent, eius me compotem aliquando factũ in sinu gaudeo. Confido inanem me neutiquam reditursũ, dedecorantem Præceptores meos, & mœstitudine luctuq. complentem parentes, qui suæ dignitatis spem in me collocauerunt, statuuntq. ipsorum me vrgenti iam senectuti multa solatia daturum esse. *T*. Quin præstiturus sis, quæ indolem tuam egregiã condecent, & quæ parentes ambo expectant, non mihi datur ulla dubitatio. Argumentum verò gaudendi idoneum & iustum. Etenim etiamsi quis Cicerone eloquentior, Aristotele doctior euaserit;

idque

idq; uel domesticis vsus Præceptoribus, uel in istis scholis, (quibus quoniam in triuiis, hoc est, passim aperiuntur, triuialibus vulgò nomen est) nunquam gloria circumfluet, nisi eum in alicuius Academiæ luce versatum constiterit. Opinantur enim homines; ibi penè solùm (procliuiùs quidē certè) ad solidę, perfectæq; sapientiæ diuitias peruenire, vbi Doctores & multi, & optimarū artium studiis politissimi ex Regum & Principum ærario stipendiis liberalissimis aluntur, & exercitationes disputationum, repetitionum, scriptionum, sermonis itē Latini & Græci, diuersarum tractatio disciplinarū, æmulatio inter adolescentes eādem scientiam excolentes (quod ad progressū uehementer cōducit) maximè uigent. *T.* Sic arbitror: cùm hoc ipsum animaduerterent Principes, & præterea secum attentè reputarent, quantum interesset Reipub. uel potius uniuersi orbis terrarum, quàm plurimos uiuere abundanti doctrina homines, in suis prouinciis atq; regnis Academias, tanquam publicas & cōmunes diuinæ humanæq; sapientiæ officinas idcirco instituere uoluisse. *T.* Idē ego sentio prorsus, & sentiam. Quis autem est, in quo aliquod probitatis lumen eluceat, qui tantopere à maiorum curriculo deflexum esse dolenter non ferat? & nunc in istis sacratiis atque templis religionum, uirtutum, scientiarumq; tam multos cerni otiosos, tam multos inertes, poculis, impuræ libidini, cæterisq; criminibus & uoluptati immersos? *P.* Sæpe interfui querelis grauiū uirorū istam rerū conuersionē deplorantium. Quare initiò affirmabam, efferri me

lætitia, quòd huc essem missus: hæc siquidem Academia præclaram sibi famam longè lateq; cõfecit, & à morũ pietatisq; disciplina celebratur; ad quã proinde, qui filiis suis bene cupiunt, eosque Christianis institutis formari desiderant, eosdem transmittere solent. *T.* Si isti cõmendandi sunt, uti sunt; malè merentur de liberis, qui eos mittunt, ubi Catholicæ ueritati nefarium atque impium bellum indicitur; ubi, ut literas percipiant, pietate quidem nulla excoluntur, & quam attulerunt Catholicam religionem, ægrè tuentur, facillimeq; prauissimarum ac lethalium opinionum commentis ad exitium præcipitantur. *P.* Ipsi uiderint quid Deo rationem reposcenti respondeant: præsertim quãdo Orthodoxę in Germania Academiæ non desunt. Porrò me frequenter cupido incessit, eiusmodi librum uolutandi, in quo de Academiis ageretur: si in talem incideris, mone me, quò eum uel emam, uel ad tempus à te mutuum sumam, & ita diuturnam hanc sitim meã restinguere queam; hoc te uehementer etiam atque etiã rogo. *T.* Inuenisti quod quæris. *P.* Euax, inueni? *T.* Sequere me in bibliothecium meum, ibi monstrabo, & commodabo etiam quod optas. *P.* O fortunatum hunc diem. Haben'tu illum librum? *T.* Libros dic: nam duo sunt. *P.* Cuius auctoris, & quales? *T.* Iacobi Midendorpij Iureconsulti, non indocti hominis, multæque lectionis. *P.* Quid alter differt ab altero? *T.* Primus continet celebriores Academias orbis terrarum, institutiones, incrementa, interitus, progressus, & plurima demum, quæ in Academiis fieri obser-

mariq; consueuerunt. Alter historiam Academiarũ orbis Christiani, & ingenuis liberaliterque educatis adolescentibus dignam sanè eruditionem complectitur. *T.* Beasti. Eamus ad te. *T.* Eamus. Maiore opera ad eosdẽ legẽdos me dedã: sic stat sententia.

PROGYMNASMA XXCII.

Honores Academici.

Martyrius, Smaragdus.

MARTYRIVS. Quòd aspectauerim te circumferentem libellum sententiarum Ciceronis, forma permodica (typographi in decimosexto vocant) & typis Plantinianis, quorum est in hoc genere præcipua commendatio; eam opinionem imbibi, eius lectionem pergratam, pérque iucundam tibi solere contingere. *S.* Et perutilem, *Martyri*, quod creberrimè experiundo probaui. *M.* Recita dũ unũ aliquod axioma, seu pronũciatum. *S.* En. Tuscul. 1. *Honos alit artes, omnesq. incenduntur ad studia gloria, iacentque ea semper, quæ apud quosq; improbãtur.* *M.* Vera effatum quis neget uirum sapientissimum, & Romanæ eloquẽtiæ principem? Atque hãc eandem sententiam millies cantatã audiui in creationibus Baccalaureorum, Magistrorum, Doctorũ, quas Promotiones appellant. *S.* Ibi potissimùm locus fuit, meo iudicio, ista similiaque proferendi. *M.* Cur tandem? *S.* Quòd eos honores imprimis sibi proponunt plerique, qui ad sapientiæ studia ingrediuntur: quorum adeptione uelut gradus parant, uiamque sibi muniunt, qua ad amplissimas

dignitates,tum in Ecclesiastica,tũ in ciuili Repub, prouehantur. *M*. Res isto modo se habet. Nec mirum tamẽ,artes ingenuas sine spe singularium præmiorum non coli á multis,cùm vix vnum alterùmue inuenire detur, qui virtutem, qua constat nihil esse honestius,nihil amabilius,propter seipsam amplectatur. Et surdis canit Poeta nescio quis: Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces. *S*. Est verò honestissima merces honor, & in eo omnes nationes vna mente conspirant atque consentiunt: quocirca qui illam affectant, citiùs in laude ponendi sunt, quàm qui esuriunt pecuniam. Diuinè, vt omnia,M.Tullius in Off. Nihil est tam angusti animi,tamque parui,quàm amare diuitias:nihil honestius magnificentiùsque,quàm pecuniam contemnere,si non habeas:si habeas, ad beneficentiam liberalitatemque cõferre. *M*.Ex eodem nobilissimo scriptore mihi occurrit illud:Insignia uirtutis multi sine uirtute assequuntur. Quod pro certo in istis quoque scholasticis ornamentis ualere debet: ut existimemus nimirum non omnes Magistros esse Magistros;siquidem non omnes qui habent citharam sunt citharœdi. *S*. Hi faciunt, ut inaugurationes istæ uilescant, & per summam inscitiam ac temeritatem suam non mediocria in ciuitates detrimenta important. *M*. Probas mihi ista quæ dicis. Quot sunt autem ordines siue gradus istarum dignitatum? Præter Baccalaureos, Licentiatos(quos Promagistros, seu Mellodidascalos mallet quidam nominare) Magistros & Doctores, mihi quidem nulli uidẽtur, *S*.Quo pacto nulli?Esne tu Studiosus,

an

an Beanus? *M.* Studiosus, vt si quisquam alius. *S.* Estne istuc honoris vocabulum, an minus? *M.* Si negem, tu me iure optimo de mentis potestate exiisse dicas. *S.* Est ergo alius gradus, & quidem primus omniũ, sine quo (in Academiis prçcipuè Germanicis) nulli fas est illos, quos suprà recensebas, ascendere. *M.* Da ueniam, non cogitaram. Superest igitur nt Baccalaureatum mediter, quandoquidem beanismo exutus & absolutus, in numerum Studiosorum iampridem cooptatus sum. *S.* Meditare, licet: sed caue ne tu quoque unus de illis reperiare, qui hoc insigne uirtutis sine uirtute assequuntur. *M.* Cauebitur. Nunc velim, quod sine magno labore tuo fiat, rationem istorum uocabulorum explices si poteris, & rem breuiter ac perspicuè definias. *S.* Annitar sanè, ut postulatis tuis faciam satis. Beani nomen unde procusum, & quare huc translatum sit, nescire me non diffitebor. Vsurpatur autem de iis, qui quasi profani adhuc, & Musarum sacris initiati nondum sunt, de tyronibus nouitiisque scholasticis. *M.* Probè intelligo. Nunc de Baccalaureis age. *S.* Pedibus eo in sententiam docti cuiusdam uiri, qui hanc uocem à militia deductam credit. Gallorum enim ueteri lingua battallũ prælium, & battalarios tyrones milites, quique castra sequi, & militiæ exerceri cœpissent, ac semel manũ cum hoste conseruissent, nominatos: hinc postea Parisijs olim, ubi Academiarum uelut parens est antiquissima, & ubi hæ promotiones uidentur natæ, Battalarios appellari solitos, qui in studiis ingenuarum artium quasi tyrocinium posuissent, & pu-

blicè diſputãdo ſpecimen eruditionis ſuæ præbuiſſent, atque ita tãquam cum hoſte iam conflixiſſent. Quod ergo de bacca & lauro alii philoſophantur, friuolum eſt ac nugatorium. Laurus, id eſt, corona è lauri foliis contexta, debetur poetis tantùm (de doctis loquor: nam quis ignorat etiam Imperatorũ & militum triumphantium eſſe lauream?) præterea nullis; idque ob certas cauſſas, quarum hic non eſt neceſſaria commemoratio. Ceterùm conſuetudo & ignorantia, ut alias innumeras, ſic iſtam uocem deprauauit, ac pro Battalariis, Baccalarios, deinde Baccalaureos in ſermonem Latinum induxit. *M.* Haud diſplicet opinio tua. Quis igitur erit Baccalaureus (retineamus uocem uſitatam, ne res nouas moliri uideamur) quis inquam erit inter literatos? *S.* Qui confecto liberalium ſcientiarum tyrocinio, publicum progreſſus ſui teſtimonium, hocque ipſum nomen in conſeſſu & frequẽtia Academica eſt conſecutus. *M.* De Licentiatis ſequitur ut diſſeras. *S.* A licentia deflexum eſt nomen, quòd illis liceat ſummam dignitatem petere & conſequi, cùm uoluerint. Aptiùs deſignati Magiſtri, ſeu Doctores appellarentur, quæ poteſt eorum haberi definitio, ut agamus pingui Minerua, & paucis. *M.* Magiſtri nomen aueo noſſe vnde extiterit. Quidam volunt à magis, & ter, quòd nempe Magiſter emineat ſupra alios eruditos ter. *S.* Apage cum notatione iſta tam ridicula. Feſtus Magiſtros appellatos docet, quòd cæteris magis poſſunt: vel quod magis quàm cęteri diligentiam, & ſollicitudinem rebus quibus pręſunt debent. Nec ſolùm in ſcientiis liberalibus di-

cun-

cuitur aliqui Magistri, id est, præceptores & doctores, sed etiam in aliis rebus permultis; nempe Magistri pagorum, societatum, vicorum, collegiorum, qui pagis, societatibus, uicis, collegiis præsunt. Itaque illud, ter, nihil uideo aliud habendum, quàm adiectionem syllabicam, ut loquuntur Grammatici: sicut fit in meditullium, quod significat medium; in qua uoce, tullium, nihil est: & pari ratione in aliis quibusdam uocibus. Finiemus autem Magistrum: qui decursis Philosophiæ & artium septem spatiis; ritè ac solemni cęremonia hoc nomine est affectus. De Doctoribus, siue illi Iuris. siue Theologię, siue Medicinæ sint, facile ex his quid sentiendũ sit, colligetur. Sed intra carceres reuocanda est aliquando oratio. Si quid uel nunc desideras, uel alias super his rebus desiderabis à doctioribus & dialecticis petes. *M.* Impleuisti expectationem meam, erisque in posterum mihi & proptet facilitatem tuam charior, & propter doctrinam uenerabilior.

PROGYMNASMA XXCIII.

Depositio.

Narcisus, Gulielmus.

NARCISSVS. O Kalendæ Kalendæ Apriles, nulla unquam dies delebit memoriam uestri ex animo meo. Quàm libens huic diei oculos effoderem, tantùm gemitus, tãtùm acerbitatis mihi obtulit. Certum est, notabitur à me atro calculo. *G.* Cuia uox mihi ad aures aduolat? quem prope me exclamantem audio? Tune eras Narcisse?

se? N. Quid hic vult? G. Salueto, quid agis? N. Ambulo domum. G. Consistamus hic aliquantisper. Quam ob caussam huic diei tam es iratus, eiusque in sempiternum memorem te futurum asseris? N. Quia perpessus sum hac luce horribilia. G. Ain' tandem? passus es horribilia? quid fuit? amabo: quanquam præcipere mihi suspicione rē ipsam uideor. N. Num te clam est, quisnam libellus in propylæo Academiæ fuerit propositus? G. Edictum graue Bedelli significas, quo pro auctoritate Beanis imperabat ille, uti se ad duodecimam pomeridianam, quo loco mos est, sisterent, audituri passurique quæcunque ius æquumq; postulasset. N. Istanc ipsam promulgationem aio mihi dolores, & iniurias multas peperisse. G. Enuntiabo liberè quod sentio: nihil præter cęteros tibi singulare acerbumque contigisse arbitror. N. Prò Deum immortalem, si hoc modo accipiantur omnes, satius est, me iudice, mulionē aut bubulcum, quàm Studiosum creari. Quin cum meis commilitonibus humaniùs agebatur. G. Haud credo. N. At ego credo, ut qui oculis aspexerim & senserim. Me sicut præstantem feram delegerant, quam alijs propè dimissis persequerentur canibus suis uenatores. Erant autem canes illi, ut in Captiuis ait parasitus, molossici, odiosicique & multùm incommodistici. G. O infelicitatem. N. Vt primùm ingredior, quidam me Archibeanum salutare, alii naso supenso ludere, nonnulli medium digitum ostendere, omnes denique me circumuolare & uellicare, ut aues noctuā. Ibitum cor meum in pectus emicare præ terrore,

& animus impleri curis anxiis. Cogebar humi extensus immotusque supinus iacere, instar mortui. G. Quid te factum ibi? N. Instrumentis fabrilibus, serra, securi, dolabra, bipenni pulchrè, & ad amussim (nempe ad funem bene crassum) ceu trabs aliqua ædificio constituendo accommodatus sum. Liberalissimè pulsata crura, brachia, latera: quid multis ris moror? totum corpus. Quamobrem si me graciliorem intueris, quàm heri & nudius tertius, nihil mirum: multum materiæ in sarmentis de me resectis perdidi. G. In eadem officina ab hinc triennium miserrima uidi, & eorum pars magna fui. N. Raserunt boni tonsores barbam meam, lauerunt caput frigida, quam ego ipse è culina, in cuprea & sordida trulla efferre compellebar. E qua proteruissimus unus, cùm mihi ad latus iret, semper faciem meam sua manu aspergebat, & genu me protrudebat. Posthæc pectebar tã subtili pectine, ut rastrum putarem. Recordabar Polyphemi, quem huiuscemodi pectine usum scribit Ouidius. De linteo quo sum extersus, quid ego memorem? quandoquidem ex lixiuio, & pectine coniici potest eius leuor, & mollitudo. G. Quid uis fieri? patiendum fuit: nam qui ibi seresistẽdo defendit, nihilo plus agit, quàm si aquam tundat in mortario. N. Etiam cubitales pueri me subsannabant, carpebãtq; manibus mentum meum sine intermissione: quæ uocantur participia. G. Ecquid te iratum simulabas? Ecquid rogabas, ut miserescerent tui? N. Egone ut simularẽ? non simulabã, uerũ medullitus irascebar, & ex aĩo obsecrabã, ne putarẽt me pro cibo habere sic uerberari.

mitiùs agerent, hominem esse me, non belluam. At illi nequissimi, quo id magis faciebam, eo me insistebant probris uexare cupidiùs; dicta in me salsa, & scurrilia ingerebant, recentioribusque participiis implebant. Quid multa? videbar agnus in gregem luporum deuenisse. G. Quàm uellem affuisse huic comœdiæ. N. Non erat comœdia, erat eculeus, & taurus Phalaridis. Ah, vt dolent omnia, vsqueadeò raptatus, protrusus, & contusus sum. Quin etiam (infandùm) pro tantis iniuriis & ignominiis, tanquàm bene meritis, nescio quantum argenti soluere necesse habui, gratias agere, & sacramentum conceptis verbis dicere, non me vltorem aliquando fore. Quod nisi dixissem, tenere me vix possem, quin aliquibus in me exagitando diligentioribus mutuam pro beneficiis gratiam referrē: nunquam alquid animo meo neq; est neq; fuit ægrius. G. Quidquid perpetratum est, non maleuolentia & odio, sed leuitate & risus commouendi caussa patratum est. Ignosce; & puta alios æqualia vel passos hactenus, uel passuros in posterum N. Rem perdifficilem suades. Audi insuper fallaciam admirabilem. Apponebant atramentarium torno factum, cùm calamis & charta; iubebant pingere literas. Ego vasculum aperire cùm vellem, non poteram: epistomiam quippe non erat inditum, quod amoueretur; sed erat totum opus solidum, &, vt dicebam, tornatile. Hic prosiliens quidam, digitosque meos bacillo contundens; pro Superi, inquit, beanus iste necdum atramentarium aperire didicit. Omnes cachinnum tollere. Vt libenter homini caput

put commitigassem fuste aliquo,aut saltem os pugno percurrissem;valde profectò mihi manus pruriebant. *G*. Modestissimè tractatus hìc fuisti: ha ha ha.Non mercam mihi vel talentum, vt in te hodie non inciderim.Restatne aliud quippiam huius notæ? *N*.Restat,& superiore vel intolerabilius. *G*. Expone sis, do tibi operam. *N*. Furcifer quidam me imprudente iniecit in saccum meum, quem uesti interius assutum, & ad femora dependentem gesto epistolion velut à matre missum, quod coram omnibus extractum recitauit.Deus bone,quàm effuso & immodesto cum risu tam suo quàm aliorũ quotquot aderant? *G*. Quid eo continebatur? *N*. Mater lamentabatur absentiam meam, & muliebriter, id est ineptissimè blandiebatur,commemorans quantis me cum doloribus pepetisset, quàm studiosè mammam dedisset,quàm crebrò osculata esset pulcherrimum infantem, quanta me deniq; cura eduxisset,& quàm ardenter me ab ineunte pueritia velut corculum suum dilexisset, qui ipsi fuissem ocellus aureus, hædillus, agnellus, passerculus, & dulci melle dulcior. Tum adiiciebat, se somnum capere non posse,& vim lachrymarum profundere in dies singulos propter cruciamenta, quibus me inaudisset oportere afflictari in depositione ista. Hæc omnia irrisores illi excogitauerant & scripserant. Toto tempore nihil fuit ipsis iucundius. Vt risu penè corruebant? vt mihi epistolam obtrudebant? vt pugnos impingebant? ut magis magisque participiis me cumulabant? Quid quæris? propemódum totus effectus sum unum quoddam participium.

Certè,

Certè,plus satis illusum est mihi. Mori me malim, quàm vt hæc pariar denuò. Laruæ, insaniæ, & intemperiæ miseros in me stimulabant. Si scissem hæc futura,abiissem vbi sunt Academiæ, in quibus nihil istorum fieri perhibent. *G.* Do sanè, multis in Academiis non fiunt hæc: tamen cur introducta sint,& iam inueterauerint,potest afferri ratio uerisimilis.Non inficias ierim porrò, quædam omitti, alia modestiùs committi posse.*N.*Si aliorum initiationi interfuero,malo meo doctus sum,quo me pacto erga eos vicissim gerã. Vale. *G.* Et tu bene uale Narcisse: atque audin'. *N.* Quid est? *G.* Quæ exprompsisti apud me, sile apud alios. *N.* Memorem mones.

PROGYMNASMA XXCIV.

Actio Latinitatis.

Latinitas, accusatrix, M. T. Cicero, disceptator, siue quæsitor, Myxobarbarus, reus.

LATINITAS. Etsi res noua penitus, atque ante hoc tempus ne fando quidem audita videtur,filiam ad parentis tribunal citatoreo actionem intendere, quia tamen in caussa Romani sermonis tot seculorum memoria apud uniuersas gentes summam decernendi potestatem tibi concedere,tuum iudicium exquirere & amplecti tanquam cœlestia responsa omnes consueuerunt, uisum est faciẽdum,charissime pater,ut ego in hac calamitosa afflictaque fortuna mea te quoque iudicem mihi deligerem,cuius integritate,prudentia,ęquitate

iſtius contumeliis atque iniuriis, quibus me onerare in dies ſingulos non deſiſtit, finem impoſitũ, veritatemque ab eodem nimium diu debilitatam & exagitatam, uindicatum iri magna me ſpes tenet. *M.* Contra aduerſariam gratioſiſſimam, & facundiſſimam litem mihi perorandam ſcio. Atque ut hoc ſcio, ſic illud minimè neſcio, in hac ſumma eſſe quę in me ne mediocria quidem inueniuntur. Veruntamen te M. Tulli ſolitudini atque inopiæ meæ auxilium laturum, uti uirum iuſtum condecet, qualis tu ſemper habitus es, & haberi uoluiſti, tuamque uirtutem & grauitatem ſolatio mihi futuram cõfido. *T.* Quãquam nihil dedit natura dulcius, quàm ſuos cuique liberos, mihique mei tũ propter indulgentiam meam, tum propter excellens ipſorum ingenium ſunt uita mea cariores, nihilominùs fidei & iuſtitiæ, quas ſæpe in aliis iudicibus laudari, nihil anteponam. Habebo in conſilio legem, fidem, religionem, æquitatem: libidinem, inuidiam, metum, cupiditates omnes amouebo: maximi æſtimabo conſcientiam mentis meæ, quam à Diis immortalibus accepi, quæ à me diuelli non poteſt. Quòd ſi tua fuerit commoda & æqua defenſio, litem ſecundum te dabo, te abſoluam, hæc cauſſa cadet, hanc condemnabo; ſin minus, tu cades, neque ſine tuo magno malo. An aliquid deſideràs præterea? *M.* Qui poſſim? *T.* Quid controuerſiæ inter uos extitit? *L.* Myxobarbarus, pater, cõgreſſionibus hominum quo iure quaque iniuria me prohibet, & à collocutionibus excludit ac repellit, tantumque domi in Muſæo, libris circumfuſam, ut aliquam ſellulariam

mulierem manſitare vult, & tum demum diſertam atque elegantem, & accuratam eſſe, cùm ipſe mihi calamum in manum ad epiſtolam, orationem, ſeu quippiam aliud conſcribendum dedit. *T.* Vt nihil obſcuritatis relinquatur volo dilucidiùs & uberiùs rem explanari. *L.* Licet. Hoc dico. Semidoctus iſte negat & pernegat, in conuentu, ſeu in mutuis ſermonibus cogitatè, purè ac benè latinè loquendum eſſe, idque cum gregalibus ſuis uituperabile ducit: barbarè & inquinatè loqnendi licentiam & ipſe ſibi audaciſſimè uēdicauit; & aliis etiam proiectiſſimè largitus eſt. En quantos ſibi ſpiritus, quantam arrogantiam ſumpſit? Quòd ſi hodie terſiùs, limatiùs, curaque adhibita apud te diſſeruerit, calliditati eius aſſignato: nouit enim fraudulentus iſte religioſiſſimas, & maximè teretes ac delicatas aures tuas orationibus ſordidis, fluctuantibus, aſperis ac ſalebroſis vehementer inimicas, & inſenſas. Siquid componat aliquis, non uetat quin ego conſiliaria, magiſtra & emendatrix accerſar, totamque ſcriptionem pro arbitrio moderer, & ut Lydius lapis explorem. *T.* Tetrum facinus de te prędicat puella. Ehodum bone uir, quid ais? expedi te hoc crimine. *M.* Negare nolo me iſtuc facere, quod autumauit. Aſt ego huic inſtituto caput, dux & auctor nō ſum in aliorum ueſtigiis pedem pono. *T.* Qui ſunt illi? *M.* Docti uiri. *T.* Neceſſarium fore exiſtimo, ut momenta rationum tuarum antè in mediū proferantur, quàm ulterius progrediatur Latinitas. Id ſi tu ipſe per te agere uis, age: ſin minus ipſa proferet, teque refutare inſiſtet. *M.* Nemo mę magiş quàm

egomet

egomet intelligo, & sibi quisq; est fidelissimus. Nō abutar aūt patientia tua M. Tulli: dicā breuiter. *T.* Cēseo. *M.* Vnū hoc te rogo, ut me benignè amiceq; audias, & efficias, ut neq; amor, quo filiā tuā utpote sanguinem & genus tuum prosequeris, mihi nocuisse, neque eiusdem eloquentia (cuius ut Gracchi Corneliam matrem, sic ipsa te patrem suum auctorem atque magistrum habet) me dicentem impediuisse uideatur: quorum hoc uereor sanè, illud pertimesco. *T.* Depone timorem, & loquere quàm liberrimè. Boni iudicis est semper uerum in caussis sequi, id me, non aliud facturum hodie certus esto. *M.* Animaduerti ab eruditis quibusdam castigari eos, qui, cùm libenter Latinum sermonē congredientes usurpent, eundem nitidum, politum, floridum ac uenustum vsurpare pro delicijs habēt: quoniam ferè contingit, ut qui accurationem, & diligentiam ad sermonem colloquiumque conferendam putant, minus literatè scribant; siquidem necesse est, dum illarum rerum, quæ ad splendidè loquendum ualent, iucunditate rapiuntur, in altero imperfectiores maneant: quis enim res duas pari sedulitate, similique studio tractauerit? Proinde & illi affirmant, & ego assentior, neminem adhuc se erudité scribentem cognouisse, cui promptum fuerit perbene latinè, ornateque loqui. Haud inficiamur in laude ponendum elegantiùs loqui, & quasi quasdam orationis ostentare diuitias: at dum nos huic rei totos impendimus, præclarissimas artes, quas consectari oportebat negligimus. Quòd si ex bene loquendo oriretur bene scribendi facultas,

permittenda ſermonis diligentia atque ſollicitudo uideretur: hoc autem non fit; de alijs enim rebus loquimur, de aliis ſcribimus. Loquimur de familiaribus, domeſticis, nouis, quotidie naſcētibus: ſcribimus de locis communibus, de Deo, de homine, de uirtute, de uitio, de Repub. de pace, de bello, aliiſque huiuſcemodi; ubi de nugis antea quãtumuis commodè, apparateque locutum eſſe quas tandem opportunitates habebit? Addere poſſum exēpla Manutiorum; Sigoniorum, Budçorum, qui, cùm omnis latinitatis eſſent ſcientiſſimi, rarò tamen, & perpaucis, & coacti Latina lingua locuti fuerunt: malebat enim iſte Gallieè, illi Italicè cogitationes ſuas efferre. Qui de ſcriptionis laude non cogitant, illis omni ope conatuque enitendum cenſemus, ut quàm politiſſimè res omnes eloquantur. Hæc ut breuiſſimè & apertiſſimè potui ad inſtitutũ meum ab iſtius calumnia tuendum, ita diſſerui. *T.* Vnam autem huic dedi filia, alteram tibi ſeruaui. Huic rationem facti ſui reddidit pro uiribus: tuum eſt dicta refellere & coarguere; meum iuſtam pronuntiare ſententiam. *L.* Niſi teipſum ignoras pater; niſi à temetipſo longiſſimè diſceſſiſti, non potes huius ullo modo probare ineptias. *M.* Obuium eſt maledicere; niſi temperas, reponam tibi par. *L.* Obmuteſces: infans enim es, niſi cùm ſcribis. *M.* Fuerimne infans in hac defenſione mea, parens tuus iudicabit, & ut ſim indiſertus, ira faciet diſertiſſimum. *T.* Tollantur iurgia, certetur argumentis: dic cauſſam tuam filia. *L.* Rudem, omniſque animaduerſionis expertem orationem in congreſſibus adhibēdam

ſtatuit

ſtatuit Myxobarbarus: ego uerò exquiſitam atque diligentem. Ille idcirco uult quod uult, ut meliùs & politiùs ſcribatur. Ridete quidquid eſt cachinnorum: rideret ſi uiueret, & abſurditatem opinionis huius audiret etiam ille, quem ſemel tantùm in uita riſiſſe ſcripſit Lucillius. An illud huic erit impedimento? imò adiumento præcipuo. Quemadmodum enim ad prælium capeſſendum paratiores ſumus, & arma tractamus longè ſcientiùs, ſi in umbratilibus pugnis nos priùs exercuerimus: ſic prorſus à conſuetueine & exercitatione præclaræ locutionis ad ſcripturæ concinnitatem, & lautitiam inſtructiores accedimus. Fuerũt item & ſunt etiamnum, qui cùm in utroque excellãt, poſſintque cùm optimè loqni, tùm belliſſimè ſcribere; ex illo ad hoc, & uiciſſim ex hoc ad illud ſe profeciſſe teſtificantur. Iã uerò quid unus & alter de numero literatorum aliquando egerit, id quaſi ab aliquo Deo factum ſit, tantum habere admirationis, tantum ualere ad exemplum minimè debet: potius quid ab uniuerſis Latinæ linguæ candidatis fieri poſſit ac deceat conſiderandum eſt. Quòd ſi meditatus nec indiligens ſermo nihil ad feſtiuè ſcribendum prodeſt, quæro ſitne profuturus inquinatus, omni cura uacuus, inſulſus & incomptus; & an ideo quiſpiam in ſcriptione niteſcat, quia ſit in quotidiana locutione barbarus ac lutulentus? multò opinor minùs. Attende pauliſper, mi pater, inconſideratiſſimam uocem cuiuſdam de iſtorum colluuie: *Nulla prælectio mihi tanti eſt*, inquit, *vt cogitationis illi aliquid velim tribuere, id namque me à ſcopo meo auerteret. Ea ſo-*

lùm profero, quæ primùm occurrunt, quæ exercitatio longa mihi comparauit. Nonne hoc est disciplinarũ professores iubere illotis manibus suggestum conscendere? Pergit: *Et si loquendum esset cum viris summis, etiam in cœtu maximo, ne verbum quidem vnum præmeditarer; tam libens ineptè, quàm aptè sententiam exprimerem.* Satis insipienter hæc: sed extrema parum animo valentem, ac delirum videntur arguere. *Quòd si res maiorem curam postularet, talem rem, talem cœtum veluti pestem fugerem, ac styli amorem continerem in pectore.* Quis se huic erudiendum tradat, nisi qui æquè desipiat? num hic è squilla rosam, & non potius è malo coruo malum ouum exspectabimus? Ceterùm illud nequaquã negabo, prõpta & expedita bene loquẽdi facultatẽ haud multos prǫstare: neq; ullá aut ingenii bonitate, aut memoriæ excellentia, aut studiorũ contentione, aut vsu fieri posse, vt tã docta, uenusta, limataq; fit ex tẽporalis oratio, quàm quieta, negotiis carens, multaq; cũ cõmentatione scriptura. Pleniora, maturiora, uberiora, elaboratiora sunt, quæ chartis mãdamus, quàm q̃ profamur. Cogitatio.n. quodãmodò alit, format, excolit, auget stylũ: quẽ quidem tu, amantissime pater, latinitatis supremus architectus nõ semel commendasti. Quamobrem si cui vtraque facultas contigit, tametsi non æqualiter, gaudeat in sinu: Et ille sibi nihilominùs plaudat, qui cùm loqui literatè ac scitè non possit, scribendi commoditate præstat, communeque multorum malum singulari paucorum bono compensat. Quòd afferebas, accidere, ut qui accuratè loquerentur, parum eruditè scriberent,

caussam

caussam ego cur ita sentias nullam uideo; ut neque eorum quæ deinceps in tua oratione sequuntur. Non enim necesse est, ut si in hoc sis industrius, in altero segnis euadas. Et quisnam, quæso, cùm libenter & cum uoluptate loquatur purè ac uenustè, scribendo uelit amplecti barbariem, scabritiē atque sordes? aut quis ingenium nactus cùm sit ad illud, in hoc ingenio deficietur? Neque sunt istæ duæ res diuersæ, latinè loqui ac scribere, sed una; nisi quòd in scriptionem plus operæ curæque consumitur; quæ etiam est sermone perfectior: quam si bene loqui impedit, quod tu inconsulte fabularis, ergo aut malè loqui adiuuabit, quo nihil stultius; aut certè loqui ad scribendum non cōducet, quod etiam est ridiculum. Præterea artes laudandæ non negliguntur: quin hoc ipso, dum perfectè loquendi scribendique affectatur gloria, quæ sine multis rebus & artibus non comparatur, præclare discuntur, iidemque doctissimi qui latinissimi semper adhuc inuenti sunt. Quod addebas, non iisdem de rebus nos loqui & scribere: ut ita sit, quamquam ita non est omnino; saltem nullum scriptioni impedimentum sermo obiiciet. Deinde interrogabo istos; tu in primis, mi pater, Virgilius, Terentius, Plautus, an iisdē de rebus loquamini, de quibus nos scribimus. Minimè inquiunt. Et tamē à uobis disertissimè atque politissimè nos loqui ac scribere discimus. Manutium & alios non idcirco tacuisse arbitror, ne fierēt in scribendo inopes, aridi, exsangues, sed quia suis in ciuitatibus usum latinè loquendi nullum uidebant; & cùm meram ac puram putam latinitatem

expromere uellent, timebant ne apud ſemilatinos in arrogantiæ ſuſpicionem caderent: aut fortè uſu latinè loquēdi carebant, nec magis inductione animi, quàm neceſſitate faciebant, quod feciſſe prædicantur. Quòd ſi ad ſcriptionem quidquam prodeſt obmuteſcere & elinguem fieri; tu pater, Quintilianus, aliique dicendi doctores hoc in pręceptis non omiſiſſent: nullum autem uerbum aliquando inueni. Hæc ſunt quæ aduerſus hoc impurum & illotum ſodalitium dicenda habui: nunc noli, pater, comperendinare; da huic triſtem, mihi ſalutarem literam.
T. Inuitus facio ut quemquam damnem: at ueritas me cogit pro Latinitate iudicium dare. Erras, Myxobarbare: ſi in hoc errore perſeuerabis, me inimicum es perpetuum habiturus; quin aut lumbifragium auferes, aut exilio multabere. *L.* Dignum factis exitium; iam ſatis eſt mihi, fiat quęſo. *M.* Res mihi egere deliberatione uidetur: poſt triduū renuntiabo quid decreuerim. *T.* Cōcedamus illi triduū. *L.* Concedamus. Quid me aſpectas ſtolide? quid nunc uis tibi?

PROGYMNASMA XXCV.

Litera Pythagoræ, ſeu biuium Herculis.

Sophia, Palatina, Adoleſcens fluctuans.

SOPHIA. Iam dudum te, quiſquis es, & unde unde ueneris, chare iuuenis (certè autem ex hominum uulgo, & alicuius baiuli, aut operarii filius non es) in hoc ſeceſſu, ſub iſta quercu ad biuium ſedentem intuita, uultum mœſtitia ſuffuſum, & ali-

quam animi ęgritudinem,ancipitisue cogitationis distractionem,aut tędium ac satietatem cuiuspiam negotii declarantem obseruaui. Vidi quemadmodum modò vngues roderes,modò caput scaberes, modò brachia dissipares, modò librum abiiceres: quocirca tui conueniendi, consolandi,& instituendi volútas me subiit.Ibo aduorsum,inquam,& eleuabo quidquid est molestiæ. Quod est hoc intestinum malū quod te cruciat? ne clausum tene in pectore. *P.* Et ego, lectissime ornatissimeque adolescens,viā ad te flexi,vt allocutione mea prodessem tibi:quare idem te interrogo.At imprimis nosse te interest quæ simus. *A.* Deas quispiam vos ambas suspicari posset; adeò & augustus est utriusque habitus, & plus quàm humana species ac pulchritudo: uox uerò ipsa diuinum quiddam ac cœleste sonat. O quænam tandem? unde? quò gressus dirigitis? *S.* Tibi generis mei claritatem uno uerbo pandam.Pater mihi est Deus, matre careo,quam nunquam habui. Sapientiam Latini, Græci σοφίαν uocitant. *A.* Papæ,coniecturam ex reipsa capio. Tu illa es, quam patrimam & è capite cœlicolùm regis ortam poetæ canunt. *S.* Nequaquam:nihil mihi cum commentitiis antiquorum numinibus. Mineruam nescio, Iouem non adoro. Ab uno illo soloque rerum effectore ac principe Deo me procreatam, & cum genere humano, quod ipse admodum uehementerque diligit communicatam omni asseueratione affirmo. Ille est omnis sapientiæ fons & origo.*P.* Mihi Palatinæ nomen est:sum pręses ac domina eorum, qui uitam colunt aulicam, potétissimis-

que Imperatoribus ac Monarchis, opulentissimis regibus, nobilissimis dynastis ad nutum inseruiunt. Ecquid te capit species mea? *A*. Quò magis aspicio, hoc magis utraque placetis: sed egomet mihi summopere displiceo, meique me ualde pœnitet. *S*. Quamobrem? *A*. Quia confusus atque incertus mentis statuere non possum, quid posthac incipiendum sit; procederenè debeam in colēdis literarum studiis, an ad aliquod plebeium artificium appellere animum. *P*. Quid istuc uerbi ex ore tuo profluxit? tam eximia facie, tam præstanti corpore adolescentem cogitare opificium? Non discedam hinc, nisi te mecum abduxero, feceroque unum è domesticis potentissimi alicuius Regis, eumque uel à cubiculis, uel à poculis, uel ab epistolis. *S*. Vel à stabulis, uel à tergēdis calceis, uel à canibus. *P*. Oh, quid tu? *S*. Nonne hi quoque sunt aulici? Sed tu mihi istū bolum hodie è faucibus, ut spero, non eripies. Frangam sententiam tuam, frangam impetus. O adolescens optime, tune fastidio teneris literarum? *A*. Maximo. *P*. Nec primum hunc esse scito, nec postremum fore, qui spreto ac deserto ignauissimo clientum tuorum otio in gremium se meum recipiat. *S*. Non me latet in aulis excellentia euanuisse, & quasi in nihilum occidisse ingenia quæ à me rebus amplissimis atq; honorificētissimis ornari potuissent, qbusq; ciuitatū salus, & incolumitas niti debuisset. Quid verò creauit tibi istuc tā delicatū fastidium? *A*. Quòd neque vllam necessitatem, neq; tam admiranda commoda, neque tam incredibiles suauitates inesse in his occupationibus atque laboribus animad-

animaduerto: quin contra molestias innumerabiles, & incommoda nec pauca, nec mediocria. *P.* Facetè, lepidè, lautè, nihil supra. Si quid verũ est, hoc est. *S.* Deprehendo etiam atque etiam, te non ita longè prouectum à primo littore, nec delatum adhuc fœlicibus Euris in ipsum eruditionis uastissimum altissimumque pelagus: nunquam tu has coram me voces emisisses. Sic autem iudico, magis bonam voluntatem ac diligentiam, quàm bonum ingenium hactenus tibi defuisse. *A.* In tua penetralia nondum me penetrasse cõfiteor; quòd si tamen aures patefacere mihi parumper volueris, non planè fatuum cognosces, nec sine iusta caussa in deliberationem adducere, & curas animum meũ haud immeritò diuersè trahere, pergamne hoc uitæ genus agitare, an uel artem aliquam sedentariam addiscam, vel in militiam proficiscar, vel etiam aulicas elegantias amplectar, quò me isthæc aduersaria tua pellicere videtur. *P.* Pelliciam & hortabor profectò, teque aduersus istam differentem enixè adiuuabo. *S.* Aquila non captat muscas, & testudo non sentit culices. Dicite quæ fert animus. *A.* Cùm necessarium id definiatur, sine quo res aliqua finẽ & propositum suum aut nullo modo, aut non satis commodè assequatur, neutrum necessitatis genus in literas cadit. Finis quippe hominis est felicitas, quã si quis in artibus istis quas honestas, ingenuas, liberales appellitant, quærendam putat, uerendum est magnopere, ne pro thesauro carbones effodiat. De ipsa autem felicitate opiniones trecentæ inter doctos; & adhuc sub iudice lis est. *P.*
Istuc

Istuc uerò bene. *S.* Multò faciliùs & commodiùs au xilio doctrinæ ad beatitudinem peruenitur. *P.* Erit ergo quisque hoc sanior, formosior, copiosior, quo doctior: sine istis enim non est consummata felicitas; tametsi eam in uirtute potissimùm Peripatetici tui constitutam esse philosophantur. *S.* Non ego philosophicam potiùs quam Christianam beatitatem intelligi volo, quam is faciliùs cōsequitur, qui Deum ardentiùs amat: amabit ardentiùs, qui clariùs cognoscet; cognitio siquidem amorem parit: nemo autem cognoscere potest Deum, nisi qui res ab eo conditas intelligentia percepit. Inuisibilia enim Dei per ea quę facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Et quamuis non ita sentirem, tua tamen argumentatio nihil efficeret: non enim quoniā aliquid ad aliud consequendum uim & momentum affert, idcirco illud dat, tantoque amplius dat, quanto plus ad acquirendum prodest. Sine uehiculo potest quis pedibus suis in locum remotum peruenire, commodiùs autem atque celeriùs uehiculo: nō ideo totum est situm in vehiculo; commoditas tan tùm illius est, quæ nulla erit, nisi ascēdis, nisi equos adiungis, nisi eos flagello increpas, ut procedant alacriter. *A.* Veruntamē ut à genere summo descendamus, possum dicere quare necessaria fuerit calcearia, quare necessaria futura, architectonica, textoria, & similes: quid opus sit Grammatica, Musica, Geometria, cæterisque non uideo. *P.* Nec ego. *S.* Nec ego uiderem sanè, si uestros haberem oculos; & uos perspicuè uideretis, si meos haberetis. *P.*

Cœci,

Cœci ergo tibi uidemur? *S.* Cœci; ut ille qui Platoni dicebat, uidere ſe cyathum, uidere menſam, at cyathitatem,& menſeitatem non uidere. *P.* Niſi tu fortaſſis dicas, diſciplinas iſtas liberales, ut uocas,animo eſſe neceſſarias, quem ornent atque perficiant. *S.* Dico. *P.* Hinc eſt quòd docti iſti hominem illiteratum nihil niſi forma à beſtiis, & tanquam equum indomitum à domito differre clamant. *S.* Haud falsò. *P.* Omnes ergo qui literas neſciunt, beſtiæ: uos ſoli homines. Eſtote Dij ſi uultis. *S.* Non ſoli homines, ſed excellentiores homines, ſeu magis homines. Eſt autem hominum propria, ueri inquiſitio & mentis agitatio, quæ in rudibus permodica eſt, in doctis multa & aſſidua. Proinde per ſapienter Ariſtippus: ſatius eſſe fieri mẽdicum quàm indoctum: quòd ille tantùm eget pecunia, hic humanitate. Cui deeſt pecunia, eſt ille quidem homo: at homo non eſt (hoc eſt, hominis nomine dignus non eſt) cui deeſt eruditio. Cur igitur qui pecunia caret, à uiatoribus petit; qui eget ſapientia, neminem eius adipiſcendæ cauſa ſollicitat? *P.* Qui eſt animal rationis & conſilii compos, is mihi homo perfectus uidetur. Omnes tales ſunt. *S.* Stulti ne etiam perfecti? Si dixeris; tum iudicio tuo inter ſtultum & ſapientem nihil intererit. Hoccine erit purpuram iuxta purpuram diiudicare? Si negaueris; quæram, cur? an quia rationis compos non eſt? imò eſt: an quia ratione parum utitur? ita, dicis. Perfectio igitur hominis à perfectiore uſu rationis eſt, qua perfectiſſimè vtuntur, qui ſunt literarum doctrinis quàm maximè imbuti. An non perfectiſſimi

homines qui ſapientiſſimi? *T*. Eſto. *S*. Nonne eruditiſſimi ſunt ſapientiſſimi? *T*. Prius ut confitear me cogis iſtis punctis interrogationis tuæ, quàm ut aſſentiar. Accipe reliqua uelut uno cumulo. Aut priuatis aut publicis rebus ſunt neceſſariæ literæ. Si priuatis; paterfamilias uxorem, liberos, ſeruos malè gubernabit, niſi linguam Græcã & Latinam nouerit; nihil uendi, nihil emi, nihil negotii inter uicinos conferri, ſine Rhetorica, Dialectica, Aſtronomia poterit. Quod ad publica attinet, ſæpe illud Platonis audiui: Tum demum beatas fore Reſpub. cùm aut Philoſophi eas regere incipient, aut qui regunt, philoſophabuntur. Quare igitur ipſe, ut Athenarum gubernacula ſuſciperet, ſe adduci non eſt paſſus? quare ſcripſit Philoſophos non acceſſuros ad Rempub. niſi coactos? Populi mores ferre non poſſunt, quietem nimis amant. Non ergo commodo eſt Philoſophia ciuitatibus, ſi Philoſophi ſe à ſtudiorum contemplatione ad negotiorum tractationem auocari nolunt. Quam diu literæ à Romanis repudiatæ fuerunt, uirtus & diſciplina militaris apud eos in honore fuit: quam primum otium ueſtrum inertiſſimum illud clariſſimũ imperii domicilium, illam arcem omnium gentium occupauit, neq; tam boni, neq; tam fortes & generoſi poſtea ciues extiterunt. Quæ doctrina fuit Romuli? quæ Numæ Pompilii? quæ Tarquinii Priſci? quæ Seruii Tullii? quæ multorum Imperatorum, in quibus etiam Iuſtinianus ἀναλφάβητος, qui tam ſapienter, moderatè & clementer imperauerunt? Si neceſſariæ ſunt artes; omnes ne, an aliquę? De Grammatica

matica

matica uanitatis sit affirmare. Mathematicæ otiosam habent delectationem,& obscuritatibus refertæ sunt. Dialecticorum sermones ipsimet Philosophi aranearũ telis similes confitentur: utpote subtiles quidem, sed inutiles. Rhetorica non minimam partem in commodorum urbibus & prouinciis sæpe importauit, estque instrumentum seditionum & tumultuum. Iureconsulti ex æquo & bono iudicant præcipuè, quod facere possemus etiam nos, qui Iureconsultorum nomen atque personam non gerimus. Medici nonnisi coniecturis ferè nituntur. Philosophia est plena incertis opinionibus. Theologia non ad Remp. temperandam, sed ad salutem animarum procurandam est utilis, quam apud Sacerdotes reperies, ab Imperatoribus frustra desideres. Ostendi non esse literas necessarias, putoq; simul ostensum parùm esse utiles: tum enim ualde commodas iudicare licuisset, si uita humana iis carère minimè potuisset. Quibus autem angoribus implicitus, quibus molestiis cinctus, quibus malis obrutus fueris, tu bone adolescens, dum incumberes in literas, rectius ipsemet explicabis. *A.* Quo pacto iucundum esse queat, à quo nihil utilitatis speres? Lætari & exultare gaudio fortasse potest, qui iam in doctrinarum est possessione collocatus: at cui, quæso, audiuisti id ante obitum contigisse? Cùm sapere incipimus, tum à nobis debitum natura exigit, quod moriens conquestus est Theophrastus, & colligere uasa, ac de uita recedere uolentes iubet, nolentes compellit. Atq; ut delectàrent, non est tamen sapientis, sequi potius quòd delectat,

quàm

quàm quod prodeſt.Ego porrò nõ alias literarum delectationes cerno, quàm frequentem capitis dolorem, qui exiſtit, cùm intendere cogitationem uelut arcum continenter urgemur, & in altiſſimo puteo Democriti latentem ueritatem perſcrutando indagare cogimur; crebram tuſſim,epiphoras, multas cruditates,inſomniam,nauſeam,phtiſin,uarioſque morbos. Noctes & dies requirunt libri,ſocietates & colloquia amicorum excludunt, patrimonia exſorbent. Hæccine poſſunt eſſe uoluptati? hæccine expetenda? *P*. Ito iam Sophia,prædica te nectar & ambroſiam præbere alumnis tuis.Quin è ueſtigio mecum uadis? *A*. Quonam? *P*. In regiam. *S*.Per Deum immortalem noli adoleſcens huic auſcultare, quæ te ſuæ temeritatis implet & inſaniæ, noli cãtionibus huius ueneficæ delinitus, animum ad malas partes adducere:nondum audiſti reſponſum meum,quo diſturbabo huius machinas. *P*.Ito mecum:honores,potentiam,diuitias,uoluptates tibi polliceor. *A*.Accẽdis me pollicitationibus tuis: ſed explicatiùs pollicere. *P*. Tùne ignoras inter miniſtros Principũ quanta uarietas, quantùm nominis,auctoritatis,loci muneriſq; diſcrimen?nõne cõplures honorũ gradus? *A*.Non ignoro iſta. *P*.Nonne ab uno ad aliũ, ab inferiore ad ſuperiorem, ab infimo ad ſummum aſcendi ſolet? *A*. Etiam, ſolet. *P*. Pro quanta aulicorum gloria? Incedunt per urbem, homines paſſim nudant caput,aſſurgunt, genua flectunt: ſi ad mutuum ſermonem ueniatur, ſi ſalutentur, ſingularis ad hibetur ceremonia, manibus figuntur oſcula, delecta uerba, pudoriſque ac

reuerentiæ plena vſurpantur. Nonne ipſorũ opem ac gratiam mortales plurimi expoſcunt?nonne ipſos ſibi propitios imprimis facere laborant? nonne ipſorum apud ſe habere imagines, iiſque domum illuſtrare percupiunt? Poſſunt illi & nocere & prodeſſe multis;nec maioris propemodũ refert,vtrum apud aulicos domino ſuo charos, an apud dominum ipſum in offenſa ſis. Licebit præterea tibi ex ærario Principis magnificentiſſimas ędes conſtruere:quin vltro,nec rogatus nunc mille,nunc duo aut tria aureorum millia donabit;nunc torquem,nunc pateram,nunc inauratum enſem, nunc aliud quippiam magni pretij. Longa famulorum caterua comitatus,auro & oſtro conſpicuus prodibis. Si vehi cupies,paratus currus te dignus;ſi equitare, è Turcia aut Hiſpania præſto erit elegantia mira caballus. Frueris inſuper quotidianis, iiſque ſuauiſſimis oculorum,aurium,odoratus,guſtatus,tactioniſque voluptatibus.Videbis ludos apparatiſſimos,ſpectacula ſumptuoſiſſima, hominum utriuſque ſexus & forma inſignium, & ueſtibus non tantùm mundiſſimis,uerumetiam rariſſimis indutorũ cœtus:quos choreas identidem ducentes aſpicere quàm erit iucundum? Ibi perelegantes picturæ paſcent animum, morabunturque oculos belluata, & auro argentoque intexta uela,quibus parietes conueſtiuntur: ſuppellex denique omnis uiſetur ibi tam lauta. tam copioſa, tam artificioſa, ut quidquam optari melius non poſsit. Aedificia ipſa è ſolido marmore, mirabili & exquiſito opere fontes, amœniſſimi horti,præſtantes feræ,lectiſſimi canes;catuli etiam

Melitæi, simiæ, psitaci: infinita memorare possim præterea ibidem oculorum oblectamenta. Quid aures? illę uerò dulcissimis musicorum cantibus assiduò recreabûtur, miscebis colloquia optatissima cum illustribus uiris, & de magnis uiris, qui ad gloriā uirtutis uia grassati sunt: nihil acciderit in Germania, nihil in Italia, nihil in Gallia, nihil in Hispania, nihil in Perside, nihil in Turcia, nihil in toto terrarum orbe, quod tibi non etiam narrabitur. Mensa conditissimis optimisque & diuersissimus dapibus constructa, quantam pariet uoluptatem? quod enim Principi apponetur, tibi quoque appositum iri ne dubites. Quid uina dulcissima, generosissima, á peregrinis terris allata memorem, quæ poculis gemmatis & cristallinis ministrantur? quæ porrò in aulis unguenta, qui flores, qui odores desiderātur? omnia perfecta, quibus & corpora & animi reficiūtur; multoque plura reperies, quàm á me breui sermone possit exponi. Quocirca dubitationem quæ te habet prorsus excute, me hac uia ad quam sedes ingredientem hilari passu sequere: nunquam te suscepti consilii pœnitebit. Plures dixerunt salutem istis ignauissimis literis, quos ego ex ignotis notos, ex egētibus beatos, ex infimis summos reddidi: tu noli sapere nimiùm, & laureolā in mustaceis quærere. *A.* Acres mihi stimulos admouisti: parum omnino abest, quin te sequar. *S.* Faciam ego tu idem aliter prædices. Adolescens, unum rogare te uolo. *A.* Quid uis? roga. *S.* Vt auscultes & discas á me, quos tibi fumos indocta huius garrulitas uendiderit. *P.* Eia fumos. *S.* Etiam, meros fumos, & si quid est fu-

mo

mo inanius. In speciem te multi in aula venerabuntur; vbi præterieris, medium extendent digitum, maledictitabunt tibi, tua vitia in ore habebunt. Quis verò explicabit sollicitudines, quis oratione cõsequetur metus, quibus isti aulici noctes & dies suspenduntur, cùm se negligi alios efferri, aut sibi præferri aspiciunt? cum honorem quiddam lubricum esse, quòd parua offensione interposita amitti, & ignominia etiam multa compẽsari possit, considerãt? Potentiam verò diuturnã obtinere quempiam inuidorum obtrectatorumque insidiæ, multorumque odia non sinunt. Quisque primus esse nititur; & quo quis Principi gratior fuerit, quo apud illum plus poterit, eò à pluribus oppugnabitur, & tandem ruet: grauissimè autem ruunt, qui ex tam alto dignitatis gradu præcipitantur, & inimicis suis fiunt ludibrium, sibi dolorem, amicis dedecus ferunt. Quàm autem indignum & risu prosequẽdum, vt diuitias assequare, libertatem vẽdere? quo enim pluribus beneficiis te cumulauerit Princeps, eo ampliùs obseruare nutus eius, & ad omnia inseruire te ipsi oportebit; ridere si rideat, flere si fleat. Nóui autem ego nonnullos qui cùm maiorum virtute essent diuites satis, in aula fortunarum naufragium fecerunt: multique cùm tot annos exegissent vitam illam, nec ad vllũ honorem, nec ad opes peruenire quantascũque potuerunt. Iam si extremum bonum situm esset in voluptate, rectè eam sibi proponerent, qui aulam cogitant, vt dediti corporis gaudiis, æuum suum exigerent. Cæterùm alibi vera bona & homine digna sunt reposita. Quàm multa

hilominùs iucũda & admirãda nõ videre eos necesse est, qui latera Principum stipare coguntur? Nec tantum hauriunt in aula uoluptatis oculi, quãtum doloris; audiuntur autẽ plura quæ displiceant, quàm quæ placeant. Obscœnas uoluptates omitto, quibus fruendis quo quis est beatior, tanto est infelicior; atque in ea ipsa re quot timores, & incõmoda insint, nemo facilè dixerit. Gustus & odoratus uoluptates sectari pecudum est, quas natura pabuli tantùm studiosas finxit: ac sæpe muscas potius quàm istos uidebis epulas regales attingere. Quoties, donec plerumque noctis processerit, exspectãda cœna? quoties prandendum cœnandumque simul? malè cocta, frigida, insulsa, & aliquando ante lucem ortam compelleris esitare, nisi uelis nimium diu esurire. Cùm in meridie pranderis, post horam iubeberis cœnare; nihil enim propemodum certo ac suo tempore fit in aula: hinc uomitus, calculus, intestinorum dolores, uariaq; morborum cruciamenta. Vinum bibes sæpe corruptum, nec quantumuis sitiens bibere audebis, nisi maiores cœperint, transibitque poculum per multorum manus, priusquam ad te ueniat, & in fundo fæx plurima hærebit: carnes edes frigidas, immundas, legumina semicocta, pisces paratos ante quatriduum. Tædet plura enumerare incommoda, quę non perpẽdũt, qui ad pauca quædam foris magnifica, & in speciẽ consectanda respiciunt. Agricolam, priuatum aliquem ciuem, opificem denique aulico feliciorem arbitror. Nunc, mi iuuenis, meliora capesse cõsilia, & deserta Palatina ad meam te uoluntatẽ nutũq;

 con-

conforma, ad meas te rationes adiunge, ac ſcito, me ea expectare abs te, quæ à ſumma virtute ſummoque ingenio expectanda ſunt. *A.* Tua oratio. Sophia, ad veritatem proprius viſa eſt accedere. Quare tametſi aulam non cogito, tamen niſi mihi ſtudia literarũ inſigniter collaudaueris, & flammam in pectore meo creſcere incipientem confoueris, atque in immenſum adauxeris, etiam te non potero ſequi. *P.* O ſtultum; littori & vndis concionata ſum: præ iracundia nequeo animum ad cogitandum inſtituere. Abi in crucem cum tua mulier-cula. *S.* I hinc quò digna es cum tuis tam lepidis concluſiunculis.

PROGYMNASMA XXCVI.

Pars poſterior, ſeu laudatio Eruditionis.

Sophia, Adoleſcens.

SOPHIA. Gratificabor tibi quod petiſti (quid enim hac petitione tua dici poteſt æquius?) ſi paucis adhuc, quæ tã inſcitè ab inimica mea, tamque odioſè, & putidè effuſa ſunt refutauero. *A.* Tui audiendi mira me cupido inceſſit. *S.* Credas igitur ipſam partim falſa, partim ſibilo digna, partim aliena locutã, literaſque nõ modò laudari, ſed nec vituperari ſine literis poſſe, de qbus illa guſtaſſe videtur aliquid, vt canis è Nilo. Vna ſciẽtia liberalis alteri neceſſaria eſt, vt ſuo munere perfectè fungatur. Habent quoddam inter ſe cõmune vinculum: omnes autẽ humano generi tantũ cõducunt, quantum nullius, etiã eloquẽtiſſimi lingua declarare poteſt.

Imperitus literarum est ille quidem homo, & absolutus homo, quod ad naturæ humanæ partes attinet: veruntamen socialis, ciuilis, mansuetus, similibúsque laudum honestamentis excultus ac decoratus non est. Deinde si id necessarium interpretamur, sine quo esse non possumus omnino id quod volumus, aut debemus (volumus autem omnes boni, humani, tractabiles ac sapientes esse) ad virtutem sanè & doctrinarum studia incumbẽdum est, sine quarum præsidio adminiculoq; in istorum quę à me nominata iam sunt bonorũ possessionem nemo pedem est aliquando positurus. Incommoda quæ recensuit, iocos & cauillationes quibus nugata est, existima ad homines, non ad ipsas artes pertinere. *A.* Non habeo dubium, nihil illam magnopere auditione dignum disseruisse. Te autem, mater, opere maximo rogo, pro tua facultate & copia præstantiam, fructus, suauitatemque studiorum explanes: abs te enim uerissima certissimaque dici putabo, & animam relinquam citiùs, quàm tua castra deseram. *S.* Nauo hanc operam tibi, ò fili, teq; iam desperatione illa exemptum, qua initio conflictabare, auersumque ab illa uitæ ratione, quam loquacula illa insipientissimè suadere insistebat, mirum in modum vehementerque gaudeo. *A.* Demonstrasti perspicuè miserias aulicorum hominũ, & tanquam in tabella spectandas exhibuisti, grauique me huius voluntariæ seruitutis odio incendisti: quamobrem me quidem certè non inescabit hamus ille, nec aureis istis compedibus vnquam astringar. *S.* Vnus ille mundi rex & constitutor scië-

tiarum ſemina, cupiditatemque cognoſcendi mortalibus ingenerauit: quidquid autem ab illo exuberãtiſſimo bonorum fonte promanat, hoc iuſtum honeſtumque confiteri mos pius ac bonus eſt. Iam ſi non fruſtra inſeuit, adhibēda eſt cultura, qua adoleſcant illa ſemina, fructusque pariant innumerabiles. Ecquid ita eſt fili? *A*. Eſt uerò haud aliter ac loqueris, mater. *S*. Quid porrò æquè decens hominē reperiatur, quàm indagando & quotidie aliquid cognoſcendo addiſcendoque conceſſum à natura viuendi ſpatium decurrere? cùm enim in eo nihil ſit ratione præſtabilius atque diuinius, certè nulla erit rationis functione nobilior; illa autem eſt intelligere, quo uno mens alitur. Propria hæc, inquã, rationis eſt actio, ut natatus piſcium, uolatus auiũ: iſtoque modo ad diuinam ſimilitudinem peruenitur: ſiquidem Deus alio modo ab hominibus non intelligitur niſi mens ſoluta quædam ac libera, ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens, omnia mouens, ipſaque prædita motu ſempiterno. Apud omnes nationes atque populos eruditis ac ſapientibus uiris ſummus ſemper tributus eſt honos, ampliſſimaque decreta præmia, philoſophis, oratoribus, poetis, medicis, mathematicis, iureconſultis. *A*. Et quidem non immerentibus. *S*. Suſpice hunc ducem ac moderatorem temporum ſolem, aſſidua uertigine cœlum obeuntem, ſuaque clariſſima luce perfundentem & colluſtrantē omnia. *A*. Suſpicio. *S*. Nonne is omnium quicunq; oculorum ſenſu orbati non ſunt lux eſt, per quam res ſingulas intuentur? *A*. Eſt ſanè. *S*. Sic prorſus om-

nibus quibus cœlesti beneficio concessa est ratio; tanquam oculus, lumen, dux; & ornamentum est vir sapientiæ compos. Atque illi demum dicendi sunt uiuere, & memoriam sui quàm maximè longã efficere, quibus uel in senectute aspirare ad sapientiam licuit; reliquorum uita somno quàm simillima apparet, in quo uanæ imagines inanesque rerum species deludere animos consueuerunt: neo est animal in terris pulchrius homine literis tincto atq; adeò infecto. Eruditorũ uitã exemplar quoddam dixerim illius beatissimi status, in quo aurea ætate homines erant uicturi: fuisset quippe tum uita non aliud quàm iucundissima quædam schola, in qua de rebus diuinis, de natura rerum, de æternitate animorum, de motibus cœlestibus, de quibuscunque vitę officiis, de pulcherrimis demum quęstionibus quàm frequentissimè disputaretur. Duæ item res sunt quibus nihil habet natura humana constantius, nihil melius, nihil clarius, nihil maius; ueritas & iustitia: diuitiarum enim, formæ, reliquarumq; rerum gloria fragilis, caduca, & exigua est; Harum porrò inquisitio explicatioque scholis est commendata. Et quamquam in templis, aulis & foro ueritatem atque iustitiam regnare oportet, earum tamen notitia è scholis petitur. *A.* Admirabilia hæc, ò mater, quæque in pectus meum sensusq; intimos quàm suauissimè influunt. *S.* Quid dicam de fructibus? si in animum idoneum tanquam in pingue, ac sua natura fertile solum disciplinarum istis satus inciderint, non poterunt non fęcundas ac lætas efferre segetes. An nõ memorabilis sapien-

tiæ fructus hic tibi videtur, quòd Reges & Principes viris doctis amicitiæ suæ fores cupidissimè patefecerunt semper, & singulari eos liberalitate beneuolentiaque prosecuti sunt, seque illis instituendos tradere uoluerunt? Pericles qui annis quadraginta Atheniensium Rempub. administrauit, ab Anaxagora Clazomenio fertur institutus. Timotheum Cononis filium Isocrates, Epaminondam Lysis Pythagoreus, Alexandrum magnum, Aristoteles, Agesilaum, Xenophon, Dionem Plato erudierunt. Solonis collocutionibus summopere tenebratur Crœsus, cum Dionysio Plato & Aristippus familiariter uixerunt, cum Alexandro Callisthenes, alij demum cum aliis. Inter sapientes autem non postremas poetæ occupant, è quibus charum fuisse cõstat Aeschylum & Simoniden Hieroni, Euripidẽ Archelao, Scipionibus & Catoni maiori Ennium, Lælio sapienti Lucillium, Memmio Lucretium, Mœcenati & Augusto Imperatori Virgilium & Horatium: omitto alios, quos memorãdi magna mihi esset copia. Ac tametsi opes docti non sitiunt, fit tamen vt eas assequantur. Non vixit pauper ac tenuis Aristoteles, non Demosthenes, non Gorgias, non Isocrates, non Virgilius. *A*. Ducenta quinquaginta millia coronatorum acquisisse per amicos scribitur hic postremus. *S*. Et hic idem aliquando panes in mercedis loco accipiebat ab Augusto. *A*. Legi historiam. *S*. Censen' quidquam utilius quàm rectè viuere? *A*. Nihil. *S*. Atqui Philosophia omnem virtutis, officij, beneque & innocenter uiuendi disciplinam continet, omnium benefactorum beneque di-

ctorum mater. Quid quæris? Eloquentia hominum fraus ad perniciem, integritas ad salutem uocatur. Iuris prudentia quid æquum, quid iniquum sit decernit. Poetæ aut prodesse uolunt aut delectare: aut simul & iucunda & idonea dicere uitæ. Mathematicarum doctrinarum terra marique multis rebus ac temporibus creber est usus. Eruditio iuuenibus donat sobrietatem, senibus affert solatium, pauperibus cōciliat opes, diuitibus eximium decus. Vno uerbo, quidquid cernitur inter mortales humanitatis, moderationis, prudentiæ, uirtutis ac sapientiæ, totum è literarum purissimis, sanctissimisque fontibus profluxit. *A.* Sic me ad assentiendum commouet oratio tua, ut hactenus ęquè nulla. *S.* De uoluptate literarum dicendum restat. *A.* Eam partem percupidè exspecto. *S.* Incredibile memoratu est, quanta ea & quàm multiplex sit: quam augent conuentus illi scholastici, ubi in omnium artium uarietate uersati doctores consuli, interrogari, audiriq; possunt. Natura simili delectatur: at in gymnasiis multos quisque sui similes, hoc est, iisdem artibus initiatos atque consecratos inuenit. A semetipso in rebus aduersis solatiū petere uir doctus potest: obliuiscitur etiam calamitatū suarum, & aberrat à molestiis, eruditis cogitationibus intentus semper animus. M. Tullius filia mortua sese per literas doctissimis suauissimisque allocutionibus est consolatus. Fecit hoc idem in exilio Ouidius, fecit Boetius. Quantæ autem iucunditatis putas, cnm tot excellentissimis ueteris memoriæ hominibus colloqui, & eos quasi hospitio excipere? cum Homero, Pla-

tone,

tone, Cicerone, Plutarcho, Herodoto, Thucydide, Liuio, Salluſtio, Cęſare, Euclide, Virgilio, Terentio? velut in imagine ipſorum ſenſa, ingenia, ſapientiã perſpicere, ſuperioribus & uetuſtiſſimis illis ſeculis uideri interfuiſſe, totum mundum, omnemque antiquitatem animo circumferre? Si etiam agreſti, parua leuisque notitia delectationem dat; quãtopere hominem eruditum infinitæ rerum pulcherrimarum maximarumque cognitiones delectabunt? Mira uoluptas è fidium, tibiarum atque uocum cãtibus hauritur, verũtamen illa continuò euaneſcit: literarum eſt perſeuerantiſſima; quæ interdum mẽtem humanam ita uelut captiuam & oppreſſam detinet, ut nec oculi, nec aures, nec guſtatus ſuum faciant officium. Atque hæ res quas hactenus audiſti, in cauſſa fuerunt, ut tam indefeſſos aſſiduosq; labores in cumulata eruditione ſibi pariũda multi ſuſciperent, totq; regiones tam diſtantib. locis, tam diuerſo ſub cœlo poſitas peragrarent. Plato & Pythagoras in Aegyptum, ille etiam in Italiam contẽdit, Anacharſis Scytha Athenas uenit, Appollonius ad Indos eſt profectus, Carneadi idem philoſophandi qui uiuendi finis fuit. Demoſthenes Thucydidem octies ſua manu deſcripſit; de cuius uigiliis & ſtudiis multa paſſim narrãtur. Sophocles cùm propè centeſimum ætatis annum attigiſſet, ſub ipſam mortem fabulam præclariſſimam Oedipum Colonæũ diuulgauit. Horum aliorumque exempla ſtudiosè imitaberis, & in eo, quod tam neceſſariũ, tam fructuoſum iucundumq; intellexiſti conſectando, nullam neq; corporis, neq; animi defatigationem

con-

contentionem ve recusabis. *A.* Abducas me tecum licebit, ô mater, tuisque diuinissimis præceptis instituere pergas: nihil me iam prętervnam te potest recreare, in te mihi sunt omnia, tibi immensas & habeo & ago gratias, cuius prudentissima splendidissimaque disputatione mens mea collustrata liquidissimam ueritatem intuetur: tibi omnia mea quàm commendatissima esse cupio; ad tuum arbitratum imperiumq; me totum conuerto. *S.* Saluus es, si istam animi firmitudinem obtines. Serua tibi perpetuam patronam & adiutricem me, atq; hanc inuentam inueni.

PROGYMNASMA XXCVII.

Studia politioris Humanitatis.

Verannius, Musæus Magistri.

VERANNIVS. Frequens excussi atq; ponderaui acutissimam illam præclarissimamq. & perpaucis notam. M. Tullii sententiam de doctoribus, qua nihil uerius dici potuisse coufirmo: Vt quisque ingeniosissimus est, inquit, ita laboriosissimè docet; quod enim ipse celeriter didicit, id cũ alii tardius arripiunt, cruciatur. *M.* Nondum perspicio quorsum collimes. *V.* Atqui nihil facilius. *M.* Ast ego Dauus sum, nõ Oedipus. *V.* Ingenium ego mihi quidem summum non arrogo, mediocre, & infra summum detrahi ferrem paulò ægriùs. *M.* Esto. *V.* Sed quanquam ingeniosissimus haud numerer, hoc tamen narro tibi, me docere laboriosiùs; idest, cùm uideo quæ à me dicuntur arripi tar-

diùs

diùs à multis, cruciari uehementius. *M.* Et mihi bilem commouent, quos ita de iisdem rebus cogor docere in dies, uelut si eandem incudem perpetuò continenterque tunderem. Qui, etsi meo iudicio tam sapiens minimè sum, quàm fuit is, qui oraculo Delphico mortalium sapientissimus est renunciatus, at stultitia certè quidem carere me confido. *V.* Simili fortuna utimur; tuorum plerique sunt hebetes, meorum pauci ingeniosi ac dociles. Proinde ex sententia philosophi, nescio cuius, non iniustè magnam mercedē exegerimus: ab ingeniosis quidem, quòd multa discūt; ab obtusis, quòd multum molestiarum exhibent. Veruntamen communis hæc ludimagistrorum calamitas: communia autem toleranter patienda sunt. Ingeniū dare sibi nemo pōt, sedulitatē, & industriam pōt quilibet. Quibus de rebus ante meridiem disputasti in gymnasio? *M.* De illustribus. *V.* Sic reor quidem. De bello Troiano (quæ est materia in ore nostro frequentissima) aut de historia, aut de poesi fortasse. *M.* De nullo istorum. *V.* Quid suspendis me? quin rem dicis? *M.* Quoniā iuuentuti trado literas humaniores, & hac uoce nihil contritius, cùm tamen eius ratio & subiecta uis nec à doctiorib. nōnullis intelligatur, de studiis Humanitatis paratus meditatusq; disserui *V.* Prudenter fecisti, nō multi abierunt dies, cū idem inter meos argumentum tractari. *M.* Munere singulari abs te ornatū me putabo, si disputationis tuæ summam quandam, ipsaq; capita recensueris. *V.* Faciam id ego, si tu priore loco sententiarum tuarum conscium me feceris. *M.* Primò triplicē hu

manitatis ſignificatum ſtatui: poſt id cauſſas attuli tres, ob quas hæc liberaliſſima ſtudia iſto nomine afficerentur. *V*. Quid tertio loco oſtendiſti? quanquam id opinione pręcipio. *M*. Quàm latè paterēt, quas artium facultates ambitu ſuo includerent. Poſtremò de iucunditate, vtilitate, dignitate eorundem uerba feci, & adoleſcentes ad ea toto pectore complectenda excolendaque inflammaui. *V*. Debitum tenuiſti ordinem, uia & ratione proceſſit oratio. Ceterùm animi & memoriæ cauſſa rerum propoſitarum ſummam mutuo ſermone iteremus. Et ſicut nautis de re nautica, de ventis ac tempeſtatibus, agricolis de ſeminibus & frugibus, militibus de bello & armis audire & colloqui cum uoluptate mos eſt, ita nos de communi profeſſione noſtra, deque ſuauiſſimis ſtudiis, in quibus vterque iam pridem uerſamur, uel ſæpius in colloquium uenire delectet. *M*. Bene iudicas. Humanitas igitur in Latina lingua idē eſt, quod natura hominis, quodque ad hominem pertinet, eiuſque proprium eſt; hoc, inquam, totum humanitatis nomine comprehenditur. Sic eos omnem humanitatem exuiſſe dicimus, qui naturæ officia contempſerunt, perinde ac ſi homines ſe eſſe quodammodò obliti ſint. *M*. Tullius agens de parricidio, quod à Sexto Roſcio filio commiſſum accuſatores mentiebantur: Magna eſt enim uis humanitatis, inquit, multùm valet communio ſanguinis, reclamat huiuſmodi ſuſpicionibus ipſa natura. Deinde humanitas eſt, quæ à Græcis φιλανθρωπία dicitur, dexteritas quędam & beneuolentia erga omnes nobiſcum naturæ ſo-

ræ societate fœderatos, prorsus erga omnes homines; morũ facilitas & suauitas, lenitas, placabilitas, mansuetudo. Sic Cicero scripsit difficillimam esse societatem grauitatis cum humanitate. Idem laudat nescio quem, qui summam seueritatem cũ summa humanitate coniunxerit. Sequitur tertia notio, qua capitur pro eruditione & institutione in bonas artes? Græci παιδείαν uocãt. Cicero; Homo non hebes neque inexercitatus, neque communium literarũ & politioris humanitatis expers. Et alibi: Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune uinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur. Testis item à Gellio adducitur M. Varro, qui sic usus est hoc uerbo, libro rerum humanarũ primo. Praxiteles qui propter artificium egregiũ nemini est paulummodò humaniori ignotus: Humaniori, inquit, non ita ut uulgò dicitur, facili, & tractabili, & beneuolo, tametsi rudis literarum sit (hoc enim cum sententia nequaquam cõueniret) sed eruditiori doctiorique, qui Praxitelem quis fuerit, & ex libris, & ex historia cognouerit. *V*. Perspicuè diserteque docuisti, quæ huic uocabulo notiones subijcerentur. Mea porrò opinio est, ab illa prima fluxisse alteram, & ab hac tertiam. Quia enim ad humanitatẽ, id est, ad naturam hominis uehementer pertineant lenitas, mansuetudo, comitas, idcirco ea communiter humanitatis nomen acceperũt. Certè homines immansuetos agrestes, inurbanos, duros, implacabiles, uix in hominibus, sed in belluis magis numerãdos arbitror. Et quoniam, qui istas, de quibus sermo à

mo à nobis susceptus est, literas studiosè colunt, comes, faciles, tractabiles, iucundi & suaues euadunt, propterea ipsimet eruditioni, ab effectu scilicet, hoc nomen impositum mihi uidetur. *M.* Extra controuersiam est, huius elegantissimæ doctrinæ alumnos humanitatis laude excellere. Habet enim eam vim ac potestatē, vt quamuis naturam, quoduis ingenium mitescere, mollescere, ac mansuescere cogat: & ut quisque ab ea est felicissimus, ita est facillimus atque lenissimus. Testimonium petere possumus ab Ouidio ingenioso ac pereruditо poeta duplex. Primum est:

Adde quod ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.

Alterum.

Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
Pectora mollescunt, asperitasque fugit.

Sit ergo hæc prima caussa, cur hęc uox ad ingenuas artes significandas sit accommodata. Secundam ui deo à nonnullis afferri, quòd nemo ferè nisi placabili & mãsueta præditus natura, & ab omni motione feriatis aliena, possit in hanc partem studiorum placidissimam pulcherrimamque incumbere, & eius cupiditate incendi. *V.* Ne isti rationi sua deest probabilitas; humanas, siue humaniores appellari literas, quando eas ferè non nisi humani, id est, lenibus à natura & mansuetis ingeniis ornati homines consectantur. Vel igitur quia faciūt humanos, uel quia non patiuntur nisi humanos, ideo humanitatis nomen sortiuntur. *M.* Adiungam his tertiam ex

A. Gel-

A.Gellio,apud quem ita ſcriptum eſt: Huius enim ſcientiæ cura & diſciplina ex uniuerſis animantibus uni homini data eſt, idcirco Humanitas appellata eſt. *V.* Hoccine Gellius? *M.* Etiam. Sed quod bona cum uenia tanti ſcriptoris liceat mihi dicere, cùm neque iſtarum, neque aliarum artium,ut Mathematicæ,Medicinæ, Iuriſprudẽtiæ,Philoſophiæ, Theologiæ participes ſint aliæ animantes præter hominem, ſi quid hæc ratio ualeret, eadẽ illæ quoque quas recenſui diſciplinas,Humanitatis nomen ferrent. *V.* Rectè argumentationem concludis: non placet hæc vltima cauſſa. Quibus autẽ finibus, quibus terminis Humanitatem circundas ac circumſcribis? *M.* Grammaticis(quo nomine duarum linguarum, Græcæ uidelicet ac Latinæ acerrimum & admodum latè patens ſtudium intelligo) poeticis, oratoriis,hiſtoria ſiue antiquitatis notitia,dialecticis,& morum philoſophia. Non quidem his ſolis, ſed his potiſſimùm. *V.* Multa hæc,imò infinita complectũtur. *M.* Nec ſolùm uniuerſa,ſed ſingula:quod norunt optimè,qui longiùs diſcendo progreſſi sũt. *V.* Peruenimus ad diſputationis tuæ quartũ caput, quo iſtorum laudes celebraſti. Si otium ſupereſt, quæſo,ſtrictim quædam repete: non enim te audiẽdo fatigari poſſum. Quid enim agam nunc aliud? aut in quo utiliùs hunc diem poſſum conſumere? *M.* De laudibus harum literarum puto abs te orationem habitam.Quare tu mihi exponas licet quibus argumentis earum dignitatem,ſuauitatem,utilitatem oſtenderis: multò enim eruditiùs elegantiusque id præſtitiſti quàm ego poſſim. *V.* Falſus

animi es: uituperatoribus enim humanitatis respō di tantūm. *M.* Eam ipsám responsionem fuisse laudationem dico: tum quippe cum studia hæc nostra maximè defenduntur, & à contemptu uindicātur, tùm maximè commendantur. Incipe Veranni, fac promissa, libera fidem. *V.* Quoniā premis & acriùs instas mihi, accipe; alieno uti nihil moror. Criminationem istorum in quatuor diuisam esse partes, & quodammodò quatuor tela in nos iaci animaduerto. Hoc genus studiorum leue, inane ac nugatoriū ducunt; quod qui profitentur, nequaquam graues difficilesq; labores suscipiant. Ex eo deinde haud ita admirabiles utilitates ad Rempub. peruenire cēsent, cùm eius doctores interiore, & singulari eruditione præditi non uideantur. *M.* Probè rē percepi, & quatuor illa, de quibus dixisti, capita accusationis planè uideo. Aciem igitur tuam contrà sic instruxisti, ut munus nostrum & grauissimū, & multis difficultatibus plenum esse, nosque & commodare plurimùm ciuitatibus, & partes nostras sine uariis multisque literis tueri neutiquam posse demonstrares. *V.* Hæc ipsa docui Musæ. *M.* Potuitne ergo magis collaudari Humanitas? *V.* Potuit ab alio me disertiore & doctiore. Tamen cùm hæc studia mihi famam aliquam celebritatemque in hac urbe peperissent, decere existimaui, ut ipsis uicissim pro uirili mea aliquid splendoris conciliarem. *M.* Iure. *V.* Valde ad nos deformandos mouet aduersarios, quòd non ita præmiis & honoribus mactari conspiciunt in hisce studiis, ut in medicina & iure ciuili sese collocantes; quæ quidem hoc tempore

pore sunt artes duæ quæstuosissimæ. Nullis in negotijs deliberationibusque arduis cõsilium nostrum postulatur, non componimus ciuium cõtrouersias, non agimus caussas, nemini salutem damus. Proinde nos arbitrantur tantùm versari in figmẽtis poeticis, quibus auditorum nostrorum animos hilaremus; & in aliquot faciendæ ornandæque orationis præceptiunculis operam consumere: quærere quæ fuerit mater Hecubæ, quid cantent Sirenes, quot remiges Vlysses habuerit; Aeneas è naui egrediẽs, vtro pede Italiam tetigerit priùs: Anacreon vinosior an libidinosior, Homerus an Hesiodus antiquior fuerit. Hanc esse eruditionem nostram; quæ neque si adsit, vllum emolumentum, neque si absit, vllum detrimẽtum communi generet: dialecticen, physicen, philosophiam moralem maximas vtilitates parere aiunt, idque ipsum uerbis docent. *M.* Audire gestio confutationem tuam. *V.* Etiamsi assentiremur hoc uobis, inquam, nihil nos nisi poeticas fabulas, & orationis perpoliendæ præcepta tradere, non liceret tamen concludere, hanc nostram doctrinam quiddam inane, & ad puerorum tantummodò aures animosque demulcendos idoneum esse, nec ullum artibus nostris cum Philosophia commercium intercedere. Non sunt enim otiosorum hominum commenta duntaxat istæ poetarum fabulæ, ut uos calumniamini: quin tanquam integumenta omnem liberalibus ingeniis decoram cognitionem, sapientiamque omnem complectũtur. Nũquàmne illud Maximi Tyrii legistis? Quid aliud est poetica, inquit, quàm philosophia, tẽpore qui-

dem uetusta, compositione metrica, sententiis mythologica, ac fabularum inuolucro tecta? Plato & Aristoteles quàm studiose Homerũ legerũt? quàm sæpe eius testimoniis ad res suas confirmandas usi sunt? ipse Plato poetas modo sapientiæ patres ac duces, modò Deorum interpretes, modò Deorum filios appellat. Cùm igitur poetas interpretamur, sementem quodammodò uirtutis atque doctrinæ facimus. Cùm autem quo pacto aptè, distinctè, ornatè, copiosè, planeque oratoriè loquẽdum sit præcipimus, ea docemus, quæ semper in omni libera ciuitate, beneque instituta, & optimis temperata legibus Repub. plurimùm ualuerunt. Quis ignorat uim eloquentiæ, quantumque ipsi à sapientibus semper tributum sit? legite quæ à Crasso in 1. & ab Antonio in 2. de oratore grauissimè sapientissimeque dicuntur, & à nobis eius facultatis artificium petendum intelligite. Quod si hæc duo tantùm tractaremus, & hoc solùm à nobis postularetur, tamen nec leuibus in rebus industriam nostram exerceri, nec parùm nos prodesse hominum societati iure affirmaremus. Nunc attendite paulisper, quantùm opinione uestra aberretis, & quantopere fallat uos sententia. Nulla est ars ingenuo apta homini, cuius non aliqua cognitione imbutũ esse oporteat eum, qui cum laude hoc munus uelit administrare. Alii eos uolunt & tractant scriptores, quorum uno aliquo genere disputatio continetur. In libris quippe dialecticorum, physicorum, medicorum, iurisconsultorum haud ferè inuenias, cuius intelligentiam non ex illis ipsis, de quibus inscripti conscriptique

ptiq́ue ſunt artibus petere queas. Nobis ij ſunt explicandi libri, qui cùm à uiris omni ſcientia inſtructiſſimis confecti ſint, ipſi quoque innumerabiles locos ex omni diſciplina depromptos habent. Cæteri ſi unam illam artem tenent quam docent, aliorum ſint omnino imperiti, atque rudes, exiſtimantur tamen munus ſuum præſtare poſſe; nec medico uitio datum eſt neſcire leges, aut iuriſperito ignorare medicinam, aut aſtrorum rationem: nos uni ſumus, quibus omnis illa artium magnarum liberaliumq́ue uarietas non pertractanda quidem ac pernoſcenda penitus, ſed deguſtanda certè & delibanda eſt neceſſariò. Itote nunc, nullamq́ue eximiam in Humanitatis doctoribus ſcientiam ineſſe blaterate. Pergite iam in odium contemptumq́ue nos trahere, ut qui nullo commodo ſimus Reipub. qui nullos labores perferamus, quiq́ue nugas tantùm tractemus. Fateor me breuem fuiſſe. Sed ſi plura expetitis, noſtri agminis duces legite, Victorium, Muretum, Sigonium, Romulum Amaſæum, quorum de ſtudiis Humanitatis orationes extant diſertiſſimæ atque doctiſſimæ, illi ora uobis obſtruent, & funem reducere cogent. Hęc Muſęe, capita ſunt defenſionis meæ.

M. Niſi me domum reuocarent negotia, pluribus tecum agerem: naſcetur alia occaſio. Vale. *V.* Mi Muſæe, tu quoque.

PROGYMNASMA XXCIIX.

Marcus Tullius Cicero.

Chrysostomus, Glaphyrus.

CHRYSOSTOMVS. Nunquam tam mane, neque tam serò te conuenio, Glaphyre, quin legẽtem aliquid, affixumque libro offendam ut tibi illud Plinij penitus in animo insedisse uideatur: Omne tempus perire sibi dicebat, quod studiis non impenderet. Cùm autem ex te percunctor, quid auctoris euoluas, rarò alium præter M. Tullium nominare soles, cuius modò epistolas, modò τεχνικά, seu pręcepta oratoria, modò orationes, modò φιλοσοφούμενα manu tenes. Facere nequeo quin te miror. G. Cur mirare? C. Nam cùm impendio non modico bibliothecam tibi construxeris, possideasque scriptores & eruditione præcipuos, & elegantia non contemnendos, eósque propè innumeros, quid est quod uni huic tam fixê pertinaciterque inhæres, ut ab eo diuelli non possis? Crantor philosophus de poetis exosculabatur Homerum & Euripidẽ: hic tibi unus prę omnibus in amore ac deliciis est. G. Me istuc factitare quod obiicis fateor, atque etiam profiteor, & prę me fero: & quo magis facio, eo minùs fecisse pęnitet; quantoq; amplius, & diutiùs hunc suauissimum saluberrimumque cibũ comedo, tãto maior me stimulat esuries, illiúsque uehementiore desiderio exardesco, sumque in dolore ob eam rem grauissimo, quòd diuini huius ac cęlestis ingenii monuméta, à quo tot magnarum optimarumq; artiũ probê percepta fuit,

& præclarissimis literis explicata doctrina,nec om
nia ad nos peruenerunt, & quæ peruenerunt, nec
integra sunt, nec adhuc satis clara & emendata, id
quod eius studiosi tantùm non quotidie experiun-
tur. Et quis tandem est ἐκ τῶν φιλολόγων qui non u-
num saltem alterumve locum emaculet, corrigat,
sanet,illustret,declaret,castiget, restituat, purget,
defendat? his enim uerbis similibusque multis in
ista re utuntur. *C.* Hæc tria, primum potissimè cum
T.Liuio,Varone,poetis,plurimisque non spernen-
dis scriptoribus antiquis,tùm Latinis, tùm Græcis
ipsi commune est: quorum labores & uigilias aut
edax tempus,inuidiosaque uetustas nobis abstulit,
aut barbarorum Italiam & Græciam depopulan-
tium furor & immanitas deperdidit. Deũ immor-
talẽ quas gazas? plus quàm Pactoli opes, plus quã
talenta Pelopis. Ac si tantis copiis fortunisque in-
dignissimè spoliati, nihilominùs tam exaggeratas
adhuc eruditionũ diuitias retinemus, qualis quan-
taque extitisset nostra felicitas, si tot librorum le-
ctissimorum millia seruata fuissent? Veruntamen
tu reliquorum auctorum uicem parum sollicitus,
unius casum iacturamque in primis dolenter pate
ris & lamẽtaris,cuius amore percussus es supra om
nes. *G.* Equidem Ciceronis amore percussus sum
super omnes,ut dicis.Iam si amare nihil penè aliud
est,quàm bene cupere illi quem ames, nonne mihi
optandum medullitus, ut extent de Repub.de con
solatione,de temporibus suis, Hortensius, cæteri-
que libri Latinæ linguæ & eloquentiæ Romanæ pa
rentis,omni doctrina elegantiaque refertissimi? ut

quanquam ubique terrarum iampridem adeptus est amplissimam; tamen longè ampliorem adhuc laudis & gloriæ celebritatem adipiscatur. *C.* Peruellem ego quoque extarent tam præstantis ingenii, tamq; sapientis & clari hominis opuscula reliqua: sed ea aut nostram, aut posteritatis memoriam aliquando uisuram, cùm hactenus tanto interuallo temporis prolata non sint, desperandum opinor. Hic ego immortales gratias habendas illi statuo, qui abhinc septennium Consolationem, aureolum profectò libellum è tenebris uetustatis in lucē eduxit, & desiderationem tot amissorum librorū unius inuentione quoquo modo leniuit. *G* Ha ha ha: simplicitatem spectate huius mei Chrysostomi. *C.* Ride & deride ut lubet, me de sententia non detrudes. *G.* Quid? tu illum commentariolum è Ciceronis officina processisse? quid? tu illius ingenii extra omnem ingenii aleam positi fœtum esse credis? *C.* Quidni credam? ita prædicant. *G.* Ita prędicant? ò insciciam, ò imprudentiam. Quis inuenit? ubi inuentus est? qua occasione? quo modo? quo anno? cur nullæ lacunæ? cur nihil vsquam imperfectum? cur nullam cariem? cur blattas ac tineas nusquam sensit? usq; adeone oleo cedrino illum perunxerāt? omnia plena, integra, nihil mutilum, nihil situ exesum, nulla litera fugiēs, omnia expeditissima, quasi tum primùm scriptus esset, cùm est repertus. *C.* Mouerunt me principiò ista quę opponis, & mirabar sine vlla pręfatione, sine emendatione, sine ulla annotatione tot annorum centuriis sepultum proferri librum. Ast omnem postea scrupulum Caroli Si-
gonii

gonij hominis in antiquitate perſcrutanda diligẽtiſſimi, & eloquentiſſimi orationes duæ mihi exe-merunt, quibus eum & à Cicerone confectum, & partum ſuo parente dignum eſſe demonſtrauit. G. Errorem haud leuem in extrema ſenectute obiectum Sigonio, & Conſolationem iſtam eſſe ſuppoſititiam, ex fruſtulis per totum Ciceronem è germana illa conſolatione diſperſis contextam, imò ex 1. Tuſculana magnam partem deſcriptam, inflatã nimis & grandiloquam, ſuauitatis, & diuinæ illius dulcedinis, qua pollet in conſolando tenera mollique natura præditus M. Tullius, prorſus expertem, & aliis præterea uitiis laborantem complures poſtea eruditi homines minimè dubiis rationibus conuicerunt. C. Quando tu iſti libello non temerè, ſed ad probandum firmis argumentis complexionibusq. confiſus, quod animaduerto, tanquam ementito hæredi, & impoſtori, Ciceronianæ dignitatis nobilitatisq; patrimonium negas, cur ego afferam? aut cur eius patrocinium ſuſcipiam, ſi cum Sigonius, (qui vir?) defendere, ſiue, ut dicam rectiùs, coóptare in familiam Tullianam toto, vt aiunt, corpore neruisq; omnibus connisus non potuit? Tuum porrò iudicium in complectendo, & in oculis atq; in ſinu ſẽper geſtãdo Tullio nequaquã reprehẽderim: velim nihilominùs ad meã utilitatẽ eiuſdẽ iudicii tui amorisq. tã inflãmati cauſſas ex te cognoſcere. G. Non tu mihi imperterritus, animæque prodigus miles videris. C. Quidum? G. Quia cùm vix adhuc ſigna cecinerint, tu relicta parmula meorum armorum aſpectu tremefactus te fugæ mandaſti. C.

Ego non contremiſcam? ego non fugiam? primo congreſſu Imperatorem meum dediſti ad necẽm: & parœmiam noſti veterem; cæſo duce fugantur milites. Nec verò ſi quis mihi hanc fugam exprobrauerit, reſponſurus ſum quod ille è prælio apud Cheronęam fugiens, qui ignominiæ cauſſa ῥιψάσπις eſt cognominatus, reſpondiſſe fertur: ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται. Qui fugerit, rurſum ille præliabitur. Sed ad incœpta redeamus. G. Multitudo, Chryſoſtome, lectitantium Ciceronem, imitariq; conantium, ipſa inſuper experientia, variuſque fructus, quem mihi ex eo tot annis diligenter etiam atque etiam lecto, ac penè contrito collegiſſe videor, ipſum mihi penitus penituſque commendauerunt, hæretque mihi in viſceribus ac medullis. Quæ enim ſchola eſt in tota Europa, imò in Aſia & Africa quoque, in qua quidem Latinus ſermo doceatur, cuius parietes non quotidie uocibus Ciceronianis perſonent? quis magiſtrorum non mille colapbis puniendus cenſeatur, ſi Cicerone careat, cùm Alcibiades tam ægrè ferendum ſibi putarit, magiſtrum illum, in cuius ludum intrauerat, carere Homero, ut manum ab eodem uerberando abſtinere nequiuerit? quis autem ſcholaſticorum non unum ſaltem âtque alterum eius librum tenet in capſa ſua, ſi omnes præ nummorum penuria non poſſit emere? quis eſt qui ſe ſtudioſum literarum dicere audeat Ciceronis ignarus? quis non ſibilis conſcindatur, qui ſe hũc non curare, nolle imitari, non nimis dictionem eius probare præ ſe ferat? quis tot interpretes, tot ſcholiaſtas, tot correctores, tot ex-

plicatores & illustratores, tot etiam admiratores, encomiastas & praecones inuenit? in quo toties recudendo typographi, tot, es uendendo bibliopolae, toties colligando bibliopegi, seu librorum compactores, occupati & sunt, & fuerunt, & erunt? *C.* Manifestiora sunt haec, quàm ut ea neget uel impudentissimus. In quo autem tibi tantum emolumenti pepererit, ac mihi aliisque sui amantibus parere possit, velim pro nostra inueterata coniunctione ostendas. *G.* Non dubito quin multa & saepe de illius uiri laudibus legeris. *C.* Multa equidem & frequenter legi. *G.* Ea ipsa quid in eo quaerere, quo pacto eius opulentia ditescere deberes, vtcunque docendi te vim habuerunt. *C.* Habuissent: uerùm cùm ea legerem, nō id cordi erat, ut in alumnis & clientibus Tullianis numerarer. *G.* Quid ergo? *C.* Tantummodò ut liberali doctrina augerer; bonaeque latinitatis instrumento domum meam exornarem atque instruerem: qui omnium propè in literis uersantium communis est finis. Etsi uerò non pauci sunt qui se ad exemplum Tullii effingere laborant, non ita multi tamen illius effigiem uirtutemque assequuntur. *G.* Hoc ideo fit, quia stylum eius probè cognoscere, & de eo scriptore iudicium ferre non est cuiuslibet: deinde rationem certam ac ueram eò quò intendunt perueniendi non obseruant; in qua praescribenda uidemus quosdam studium posuisse. *C.* Memini me in eiusmodi commentariolos incidere, quos duabus de caussis voluere supersedeo. Primùm quia ferè non persequuntur nisi exilia quaedam & minuta, atq; ad solam elocutionem

spe-

ſpectantia:perinde quaſi eloquentia, cuius perfectus ad unguem, abſolutusque magiſter & dux Cicero proponitur, non etiam aliis partibus contineretur. Deinde, quia præcipiunt, quæ in ipſorum oratione, cùm aliquid ſcribere aggreſſi ſunt, non elucent: eſt enim horridula plerumque, ieiuna, diſſoluta, incompta, plena ruris; Ciceronis autem plena ſucci, plena ſanitatis, plena cultus, æquabiliter fluens, aptis illigata numeris, multisque diſtincta luminibus. Quare tacitè illos iubeo in ſuum ipſorum ſinum inſpuere; & cùm ſe purpuram vendere profiteantur, à ſemetipſis quoque ſumere, non aliunde quæritare exemplū, quod mihi exhibeant. *G.* Mittamus horum inſtitutum in præſens. Quid mihi Cicero meus contulerit, malò ab aliis, & aliquando abs te ipſo (quando nimirum planiùs eum exploratiusque noueris) cognoſci, quàm à me non ſine arrogantiæ ſuſpicione enuntiari. Alterum illud, quid nempe tibi cæterisque ſcripta M. Tullij utilitatis afferre poſſint, ſpero te ex ore meo hodie intellecturum. *C.* Aures admoueo percupidas, meque regalibus epulis abs te acceptum iri diuino. *G.* Veriſsimè T. Liuius de Cicerone: in eius uiri laudes ſequendas ipſo laudatore opus fore. Quod non ſolùm de rebus illius præclariſſimè pro ſalute & incolumitate Reipub. geſtis, tolerataque morte, uerùm etiam de eximia, & omnibus ſæculis prædicanda eloquentia interpretandum ſcias: quæ quidem eodem ipſo teſte, ex plurimarum maximarumque rerum cognitione efflorefcit ac redundat, & eſt copioſè loquens ſapientia, unumque ex mul-

tis artibus,ſcientiis,ſtudiiſque conflatum atq; collectum. Quantam iſtuc admirationem habet;eum qui quinto & uiceſimo ætatis anno intra iudicum ſubſellia uerſari, ad cauſſas priuatas atque publicas adire cœpit, omne reliquum uitæ ſuæ tempus honorum magiſtratuumque perfunctione,urbanis ſeu domeſticis,prouincialibuſque negotiis,longiſſimis creberrimiſque itineribus tranſmiſit, nihilominùs ita multos, ita rebus & uerbis ſingulares edere libros potuiſſe? Quid tibi hæc inter tantas corporis animique contentiones πολυγραφία quid inquam aliud indicare uidetur, niſi uehementiſſimum incitatiſſimumque ſtudium,ſummum & ab omni laude feliciſſimum ingenium,ſcientiarum copiam,exercitationem maximam, memoriam penè diuinam? *C.* Sæpe illi uigilatas noctes exiſtimo, & ſententias aliquot recordor, quibus incenſum in literas amorem ſuum teſtatus eſt;quæ ipſi cùm delectationi in ſecundis, tùm ſolatio in aduerſis, in grauiſſimis nempe illis Reipub tempeſtatibus,priuatiſque incommodis fuerunt. Me,inquit in epiſtolis, à prima ætate omnis ars, & doctrina liberalis, & maximè philoſophia delectauit:pro Archia. Quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure ſuccenſeat, ſi quantum cæteris ad res ſuas obeundas,quantũ ad feſtos dies ludorũ celebrãdos,quantum ad alias uoluptates, & ad ipſam requiem animi & corporis conceditur temporis, quantum alii tribuunt tempeſtiuis conuiuiis, quantum denique aleæ,quãtũ pilæ, tantũ mihi egomet ad hæc ſtudia recolenda ſumpſero? In primo autem de Oratore:

Ac fuit

Ac fuit tempus illud, cùm mihi quoque initium requiescendi, & animum ad utriusque nostrum præclara studia referendi fore, iustum & propè ab omnibus concessum arbitrarer. Sic initio Tusculanarum: Cum defensionum laboribus, senatoriisque muneribus; & quæ sequuntur. Ad Atticum: Ego, hic duo magna συντάγματα absolui: nullo enim alio modo à miseria quasi aberrare possum. Ad Messinium, lib. 5. ad familiares: Itaque utor eodem perfugio, quo tibi utendum censeo; literulis nostris. Et ad Ampium Balbum, lib. 6. Sed est unũ perfugium, doctrina ac literæ, quibus semper usi sumus: quæ secundis rebus delectationem modò habere uidebantur; nunc uerò etiam salutem. Et sexcentis præterea locis per illos epistolarum libros. *G.* Qui ætatem omnem procul à Repub. abundantes ingenio, doctrina & diligentia homines in literis habuerũt, tum multa certè mãdare chartis superuicturis non potuerunt. *C.* Tibi istuc assentior, est enim apertissimum. *G.* Leges tu quidem Latinos scriptores omnes, si me audias, & leges quandiu uoles, hunc unum imitaberis, de quo multò iustiùs quàm de Epicuro canetur.

Qui genus humanum ingenio superauit, & omnes.
Præstinxit stellas, exortus uti æthereus sol.

Siquidem alios uniuersos in omni dicendi genere longinquo post se interuallo reliquit. Hinc copiam & ubertatem, hinc breuitatem, hinc grauitatem, hinc suauitatem, acrimoniam, perspicuitatẽ, subtilitatem, mediocritatem, magnificentiam petas. Ad ingenia illustria limanda, perpolienda, & alenda

nemo

nemo aptior;nec est quisquam,quem ille non ut rebus doctiorem, sic oratioue splendidiorem ab se dimittat. Hic unus meritò gnomon quidam & regula in uerbis deligendis statuatur, quam esse originem eloquentiæ Cæsar scripsit. Abiecta,obsoleta, dura, aspera, impropria,longiùs ducta,obscura in eo nulla. Cōtrà autem dilucida,plena, sonantia, illustria, iucunda, magnifica, propria, usitata, pura, numerosa omnia. Proinde si rectè ratiocinaberis, huic uni mauoles te similem, quàm aliis superiorem esse.Caue autem idem facias illis,qui quoties aliquid arrogantius ab eo dictum inueniunt, quoties ille se auidum gloriæ confitetur, miserum reprehendunt; cùm non mores sed linguam, & doctrinam in ipso quærere potius, & ista collaudare, imitationeque pro uiribus exprimere, illa dissimulare debeamus. *C.* Vellem tecum sensissent, qui oppugnare imitationem Ciceronianam, ut gigantes cœlum,non horruerunt. *G.* Non curat Hippoclides quid illi mastiges fabulentur, Zoilosque & Andabatas nec pili facit. Cicero noster omnium doctorum suffragiis, in omni sermonis uirtute primas tulit: quem quidem è Græcia Romam reuersus, cùm ingentes sibi copias ex facundissimæ, & eruditissimæ gentis illius copiis collegisset, ita excoluit,ornauit, amplificauit, vt iam Græcis ipsis non adeò multùm concedamus; cum quibus ipse de dicendi gloria tam felici Marte dimicauit, ut de iis trophæum constituerit. *C.* Quoniam de copiis è Græcia Romam transportatis mentionem iniecisti, occurrit animo præclarum illud testimonium,quo

Apol-

Apollonius Molo, quem Romæ bis audierat priùs, & cui se Rhodi postea recoquendum dedit, cùm tota Asia peragrata, cũ summis se oratoribus exercuisset, cohonestasse Ciceronem dicitur, cùm eum græcè eloquentissimè orantem audiuisset. Nam cùm ceteri omnes qui tum aderant obstupuissent, Ciceronemque certatim extollerent, Apollonius neque dum audiret hilaris uisus est, & postquam ille perorauit, diu tristis attonitoque similis cùm sedisset, tandem aliquando: Te quidem Cicero laudo, inquit, & admiror; sed me Græcorum fortunę miseret, cùm uideam doctrinam & eloquentiam, quibus bonis iam solis beati eramus, ad Romanos per te translatas esse. *G.* Fuit sanè præclara vox illa Gręci doctoris, eamque postea euentus comprobauit. Quamuis igitur meritò præferendus uideatur omnibus, qui domi forisque Rempub. probè administrarunt, quòd illi partes aliquas iuuerunt, hic simul uniuersam conseruauit, possitq; tanto iustiùs secundus appellari Romulus, quàm Camillus, qui paruum adhuc & angustum restituit, cùm hic tantopere auctum amplificatumque imperium è faucibus fati eripuerit: tamen quod Cæsar de eo scripsisse proditur, ad gloriã illi maius est. *C.* Quid scripsit? *G.* Ciceronem omnium triumphis laureã adeptum maiorem, quanto plus est ingenii Romani terminos tantũ promouisse quàm imperii. Nec illa non certissima sunt, quæ uir literis Græcis & Latinis iuxtà atque doctissimè eruditus, atque in Ciceronianis scriptis multùm diùque exercitatus de eo magnificè protulit. *C.* Quæ nam? *G.* Strictim,
& ex

& ex multis paucissima tibi recitabo. *C.* Animo arrectus sum ad audiendum. *G.* *Ex hoc tanquam vberrimo omnium doctrinarum atque artium fonte, siue grammaticum aliquid, siue rhetoricum, siue dialecticum, siue historicum, siue poeticum, siue geographicum, siue œconomicum, siue morale & politicum, siue physicum, siue geometricum, siue musicum, siue astrologicum, quidquid denique ad vllam artem libero homine dignam pertinens requiras, hinc tibi assiduò haurire licebit. Ab hoc discunt pueri, senes, priuati, magistratus, rustici, vrbani, miseri & calamitosi, beati & fortunati, pauperes & egentes, diuites & abundantes, ignobiles & obscuri, nobiles & clari viri: ab hoc militares & sagati, ab hoc pacis alumni & togati, ab hoc infimi & humiles, ab hoc viri excellentes & principes. Denique nemo est mortalium cuiuscunque sit vel ætatis, vel loci, vel ordinis, vel fortunæ, vel studij, vel nationis, quin à Cicerone & melior & doctior fieri poßit.* *C.* Agnosco laudationem. Iure sibi illum tantis laudibus ornandum sumpsit, à quo fuit ipse tam eximiè excellenterque ornatus. *G.* Num Victorii, Sigonii, Mureti, Manutii, Corradi, quos germanos Tullii discipulos apellare poßis, scribendi elegantia atq; munditia & eruditionis varietate magistrũ suum non valde commendant? *C.* Maximè commendãt. Ad ea posthac exemplaria respiciam, uersaboq; Ciceronem non pauló diligentiùs, & aliquam eius similitudinem in meam imaginem, ut Zeuxis, transferre annitar. *G.* Gaudebis fructu huius diligentiæ tuæ magis, quàm si quis tibi regnum donauisset. Sed cùm initiò Tullianos libros in 4. ordines distinxerimus, auesne audire quo sese pa-

cto in singulis gesserit, qualemve se præstiterit, & quantopere in hac rerum scriptionumque diuersitate excelluerit? *C.* Nihil utique malim; & te rogo, hoc bellum in meam gratiam milites. *G.* Militabitur.

PROGYMNASMA XXCIX.

Epistolæ M. Tulij.

Idem.

CHRYSOSTOMVS. Nemo quisquā antiquorum, quod ego sciam, plures composuit epistolas. *G.* Nec tam bonas & probatas, Chrysostome, necdum meliores. *C.* Tametsi non aliter esse mihi persuadeo, & omnes ita persuasos non sum nescius, nihilominùs caussas huius rei abs te cognoscendi quodam studio efferor. *G.* Demetrio Phalereo, qui à Theophrasto disciplinam accepit, prima laus epistolæ uidetur, vt sit imago nostræ mentis, nosque ipsos penitus, velut in tabella depictos ostēdat, plenaque sit humanitatis & blanditiarum. *C.* Sententiam & iudicium huius Demetrii planissimè intelligo. *G.* Hæc laus cum in illis quæ ad familiares dicuntur, tum verò in iis quæ ad T. Pomponium Atticum, & ad Q. Fratrem missæ sunt, satis superque eminet. *C.* Hoc summatim est laudare. *G.* Mane, iam laudabimus etiam speciatim. Estne illis ad Lentulum quidquam humanius? ad Memmium aliosque officiosius? ad plurimos, quibus in aduersis rebus consilium & solatium impertitur, beneuolentius atque fidelius? ad Terētiam mollius? ad Ti-

ronem

ronem dulcius? quàm multa paſſim ad legendum inuitamenta? quanta vbique teſtificatio amoris? quanta ſtudij? quanta voluntatis? Sanè cõſolari eos, qui aliquod à fortuna vulnus acceperint, quod nõ infrequens facit, mitiſſimum ingenium,& ad commiſerationem mirificè inclinatam naturam perſpicuè declarat. C. Certum eſt, lenem, placidam, ac blandam orationem, qualis eſt illa conſolatoria, niſi è facili,manſueto, minimeque duro ac tetrico ingenio exiſtere non poſſe.

Format enim natura priùs nos intus ad omnem
Fortunarum habitum: iuuat aut impellit ad iram,
Aut ad humum mœrore graui deducit & angit.
Poſt effert animi motus interprete lingua.

Quoties porrò in hoc genus orationis apud Tullium incido,toties in florem nectaris,in medullam mellis,in Attica bellaria me incidiſſe iudico, adeò excellit. G. Quid eſt, obſecro,in quo ille non excellat? Et quis ſine ipſo unquam aut excelluit aut poterit excellere? Cuilibet fas eſt exclamare de hoc uiro, quod de ſuo Epicuro Lucretius, vnica tantum mutata vocula.

Te ſequar,o Latiæ gentis decus,inque tuis nunc
Fixa pedum ponò preſſis veſtigia ſignis.

Sed ne longiùs ab incepto trahamur; quando gratulatur, quàm ſincerus? quando petit, quàm verecundus? quando iocatur, quàm urbanus? quando gratias agit, quàm nullius meriti oblitus? quando commendat quempiam, quàm ſollicitus? quando narrat, quam apertus? quando monet, quàm ſerius? quando (ut comprehendam breui) in quouis tan-

dem genere,(multa autē sunt genera, quæ ad duos fontes & capita, ad morale, & negotiale à quibusdam reuocantur)epistolā contexit,quàm eiusdem exemplar & ideam perfectè consequitur? *C*. Quid ergo præceptionibus opus est; si in Ciceronis epistolis sunt omnia? *G*. Ne orationibus quidem eius ullus desit laus oratoria,num idcirco nō erit docenda Rhetorica? statuam uidemus perfectam, picturam similiter: quis tamen sine magistri ductu, sine præceptis,non dicam bene pingere,bene sculpere ex ipsa modò pictura, & statua quamuis egregiè factis addiscet, sed uel ipsam statuam picturamque satis intelliget? Ars igitur hanc uim habet, ut opus facere ipsi,& ab aliis factum iudicare possimus.Habes quippiam ad hæc? *C*. Magnopere faueo huic assertioni tuæ: iam carpe uiam ulteriùs. *G*. Delectat in eo scita breuitas; quanquam nihilominùs ipsa longitudo lectorem retinet ac pascit, ut se ad finem peruenisse non sentiat. Nec potest omittere argutias homo argutissimus, de quibus ita ipsemet libro. 7. epistolarum ad Volumnium: Pugna,si me amas, nisi acuta ἀμφιβολία, nisi elegās ὑπερβολὴ, nisi παράγραμμα bellum, nisi ridiculum παρὰ προσδοκίαν,nisi cetera, quæ sunt à me in secundo libro de Oratore per Iulij personam disputata de ridiculis,ἔντεχνα & arguta apparebunt, vt sacramento contendas mea non esse. *C*. A Plutarcho & Macrobio dicta quædam referuntur, quæ cùm legerem,ualde sum recreatus. *G*. Quàm nos caperēt illi tres libri,quos Tiro libertus ex eius facetiis cōfecisse dicitur? *C*. Longè ampliùs, quàm nonnullos

sordi-

ſordidiſſimi & ſpurciſſimi lepores Martini cuiuſdam, quibus inter epulas vtebatur, & qui compluri bus libris collecti ab eius diſcipulis cum voluptate leguntur. *G.* Ad epiſtolas noſtras redeundum eſt. Deſideras res obuias, minimè ſpinoſas, è communi hominum vita ſumptas? his refertæ ſunt Tullianæ epiſtolæ. Vis rurſum haud vulgares & tritas, ſed magnas, illuſtres, è ſapientum monumentis decerptas? harum veluti meſſis hic non eſt defutura tibi. Præclarè diſſerit de religione erga Deos, de charitate erga patriam, de fidelitate in amicos, de maximis uirtutibus, de uitiis. Humilem ſeu infimum dicendi characterem epiſtolis ualde proprium, ut plurimùm ſectatus eſt: interdum tamen propter rerum ſubiectarum pondus grauitatemque aſſurgit, ac uerbis fulminat, quod Fabius Quintilianus fieri aliquando oportere admonuit. *C.* Ex tuis uerbis argumentationem concludo: non ſolùm ad exercitationem ſcribendi, ſtylumque expoliendum, ſed ad animum quoque inſignium, uariarumque rerum cognitione locupletandum perutile ac neceſſarium eſſe iſtas lectitare epiſtolas. *G.* Rectè. Philoſophia eſt illa quidem ars uitæ, medicina & cultura animi, quæ uitia radicitus extrahit, & uirtutes inſerit: uerùm hæc ipſa commoda magnam partem ex epiſtolis huius admirandi ſcriptoris noſtro ingenti bono ad nos deriuare poſſumus. *C.* Dandum eſt igitur ſummæ laudi maioribus noſtris, cùm has epiſtolas, aliorum uel prætermiſſis, uel è ſchola excluſis relegatisque, iuuentuti explanandas, ediſcendas, imitandasque propoſuerunt.

runt. *G.* Prouidè illi. Multis tamē de caussis in gymnasiis Grammaticis etiam dandus est locus dialogis: quas ego, si requisieris, aliàs commodiùs explicabo. *C.* Sanè requiram; quando me eruditas prudenterque excogitatas rationes auditurum esse nihil dubito. *G.* Tuum fecero iudicium.

PROGYMNASMA XC.

Rhetorica M. Tullij.

Idem.

CHRYSOSTOMVS. Inter uolumina de ratione dicendi, quorum complura foras dedit M. Tullius, primum semper locum obtinet, primum in oculos lectorum incurrit, quod ad C. Herennium inscribitur. Tune uerùm sincerumque, an adulterinum subd. titiumque partum hunc esse arbitrare? *G.* Arbitror uerò adulterinum esse & Ciceronis grauitate indignum. *C.* Docti sunt illi quatuor libri. *G.* Quis negat? *C.* Non pessimè loquuntur latinè. *G.* Quis contradicit? addo etiam, quartus tam ad rem apposita, tam elegantia figurarum exempla subiicit, ut admirationi potius, quàm reprehensioni locum reliquerit: digni tamen qui in Tulii hæredes ascisćantur, quique ipsius tam gloriosum nomen in fronte præferant, non sunt, quidquid homines nonnulli tenui literatura garriant; quorum aliqui nullas, aliqui parum probabiles huius opinionis suæ rationes producunt. *C.* Cuinam ergo uenditori redhibendos statuemus? *G.* Ei uidelicet, quem iam pridem consensu homines elegan-

tiore doctrina perpoliti, legitimum operis illius parentem statuerunt, Q. Cornificio. *C.* Quandoquidem commentarium hunc à Cicerone abiudicas, nolo ex te sciscitari qualem existimes, tametsi iam audiui: non uituperas certè. De Inuentione quid me sentire postulas? *G.* Idem quod eius libri conditor Cicero. *C.* Quid ille? *G.* Præfatione trium de oratore ad Q. F. Vis enim, inquit, ut mihi sæpe dixisti, quoniam quædam pueris, aut adolescentulis nobis ex commentariolis nostris inchoata atq; rudia exciderunt, uix hac ætate digna, & hoc usu, quem ex caussis, quas diximus, tot, tantisque consecuti sumus, aliquid iisdem de rebus politius à nobis, perfectiusque proferri. *C.* Ergone duo illi de Inuentione ibi significantur? *G.* Illi ipsi. *C.* Sunt ergo imperfecti? *G.* Imperfecti; non ita tamen, quin probata præcepta, eaque multa contineant, atque ad emendandam excolendamque linguam futuri sint frugiferi, valdeque commodi. Reliqui vniuersam facultatem oratoriam copiosè, distinctè, prudenter & absolutè pertractant. Quòd si omnia tùm à Græcis, tùm à Latinis euulgata eloquentiæ præcepta in vnum conferantur, non poterunt cum illo solo, qui de Oratore nomen accepit, nedum cum omnibus simul contendere. *C.* Quid ego abs te audio? *G.* Quod uerum est. *C.* At ipsius Ciceronis testimonio (quo quid potest esse grauius? quid credibilius?) Aristotele nemo doctior, nemo acutior, nemo in rebus uel inueniendis vel iudicandis acrior. Huius Græci doctoris de dicendo libri feruntur, in quos eruditissimè artem ipsam inclusit,

ingeniosissimè cuncta disposuit, politissimè explicauit, à quo ipsemet Tullius uel sumpsit multa, si fatetur; uel, si negat, surripuit: utar enim iisdem uerbis, quibus ipse in Bruto usus est, cùm de Ennio & Næuio poetis uetustissimis loqueretur. Hunc tu saltem excipias, quæso, quod ille solet facere Platoni, cùm de philosophis est sermo. *G.* Non excipiam. *C.* Quid uetat? *G.* Audies. Aristoteles à forensi strepitu remotus, nullis in caussis unquam iactatus, domi in otio literato, tanquam in umbra, non in sole ac puluere uiuens, iis oculis, eaque mentis acie, qua res ceteras à natura tectas & inuolutas, hanc etiam oratoriam rationem perspexit, eamque diligentissimè scribendo est persecutus Arqui uehementer æquum est, nos illis doctoribus semper potiores deferre, qui, quod docent, ipso quoque usu, à quo multa emendantur, multa adduntur, & eo quidem diùturno experti comprobauerunt. Ac si in ceteris artium honestarum disciplinis illis magistris, qui usum non mediocrem scientiæ suæ addiderunt, maiorem consueuimus honorem habere quàm ijs, qui modicum aut nullum; cur hoc in dicendi ratione minùs nobis obseruandum putemus? *C.* Verbum hac de re tecum non commutabo. Quoniam autem ad hosce dialogos delapsi sumus, quid est quod tantopere tibi commendandi uideantur? *G.* Complura sunt, quæ mihi charos, & suspiciendos efficiunt. *C.* Quæ tandem? *G.* Persona ipsa scribentis: composuit enim hos libros grandis natu, iudicio longa dicendi exercitatione perfecto & confirmato. Deinde res quæ tractantur, qua-

rum dignitate nihil grauius, ſubtilitate nihil elegantius, uarietate nihil iucundius, ubertate & copia nihil fructuoſius. Quàm multa ex Platone, ex Philoſuphis, ex Oratoribus hauſta? quos non ille riuos ex illorum fluminibus in ſuum agrum deduxit? delectat cognoſcere quid ualeat uis oratoris, quid oratoria natura, quid ſtudium, quid exercitatio, quid hiſtoria, poeſis, philoſophia, ius ciuile, adiuuet; quibus. ideſt, quàm amplis regionibus ſepta & circumſcripta teneatur Rhetoricæ materia, quæ docendi ratio, quæ mouendi: quomodo fieri poſſit ut ſermo facetus, ac nulla in re rudis appareat, qui ſint affectus in ueſtibulo orationis tentandi, qui perorata cauſſa concitandi, ex quibus locis ad gignendam fidem arguméta ſumenda, quibus quaſi luminibus tota oratio illuſtretur. In iis porrò quibus diſputandi partes dantur, quibusque ſermo affingitur quanta moderatio? quanta prudentia? in probãdo refellendoq; admirabilis ſolertia, in tota diſputatione ſumma grauitas, & cũ eximia uenuſtate coniũctus lepos: genus orationis quàm ornatiſſimũ, & copioſiſſimũ. Ipſemet nõ vulgari laude eoſdem extulit, magniq; fecit. Ad Lentulũ: Scripſi, inquit, Ariſtoteleo more, quemadmodũ quidẽ uolui, tres libros de Oratore, quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles: abhorrent enim à communibus præceptis, & omnem antiquorum Ariſtoteleam & Iſocrateam rationem oratoriam complectũtur. Item ad Atticum: De libris oratoriis factum eſt à me diligenter: diu multumque in manibus fuerũt, deſcribas licet. Et rurſus ad eundem: Sunt etiam

de oratore nostri tres, mihi uehementer probati. C. Præcipua semper uoluptate his dialogis lectitandis affectus sum, tãtoque libentius tibi, tam pleno ore eos collaudanti fidem adiungo, quòd pro ingenii mei tenuitate hæc ipsa quoquo modo me in iis obseruasse recordor. G. De tribus oratoriis ad necessitudinem rei dictum est satis: sequitur ut de Bruto dicamus, siue de illo, quem de claris Oratoribus inscripsit. C. Quare hunc edidit? G. Cùm tribus illis libris oratorem præceptis instituisset, vt eum quasi populo exhiberet, exemplis exprimere voluit: quocirca oratorum penè singulorum tùm Græcorum tùm Latinorum initia, ætates, progressus, uitia, virtutesque expressit, eo consilio, vt has imitari, illa vitare possemus. Qui autem paulò attentiùs hunc librum legerit, omnem penè Romanam historiam cognoscet, in quo quantum ipse de rebus oratoriis judicium habuerit, præclarè ante oculos punit. C. Qua occasione Oratorem perfectum scripsit? G. Rogatu Bruti, qui quænam esset potissima dicendi species, præstantissimumque genus orationis, ex ipso discere cupiebat. C. Illos de oratore ipsemet commendauit; vtrum hoc idem in isto fecerit, non memini. G. Fecit. C. Vbi? G. Epistola ad Leptam his verbis: Oratorem meum à te tantopere probari vehementer gaudeo: Mihi quidem sic persuadeo, me quicquid habuerim judicii de dicendo in illum librum contulisse: qui si est talis, qualem tibi videri scribis, ego quoque aliquid sum; sin aliter, non recuso, quin quantum de illo libro, tantundem de judicii mei fama detrahatur. C. Attamen Bruto non

satis-

ſatisfecit, id quod Cicero ipſemet cum Attico con queſtus eſt. G. Dummodo ſatisfaciat nobis. Bruti iu dicium nihil moramur. Ineſt in hoc ſyntagmate va riarum doctrinarum recõdita eruditio, inſunt gra- ues magniq́ue ponderis ſententiæ, ineſt mira ora- tionis feſtiuitas, quæ legentium mentes alliciat, & ulla ſatietate faſtidioq́ue permulceat. Quòd ſi M. Tullius ipſemet talis orator non fuit, qualis illic ex- primitur; nullus fuit, nullus erit. C. Non adeò puta- rim diſſimilem huic libello illum Demetrii Phale- rei de elocutione. G. Sic eſt: nam de uariis orationis generibus uenuſtè diſputat, quamuis quæ ſit opti- ma dicendi forma non quærat. Dionyſius Halicar- naſſæus in commentario de componendis nomini- bus, non paucas quæſtiones à Cicerone hoc uolu- mine explicatas attingit. Dionyſius Longinus li- brum reliquit περὶ ὕψους, in quo de principatu inter oratores diſſeruit, quibuſq́ue gradibus ad altiſſi- mum illud abſolutæ eloquentiæ faſtigium aſcende- retur oſtendit. Scripſit & Hermogenes de formis dicendi, quas Ideas nominauit. C. Topica ſequun- tur. G. Hæc Velia in Græciam nauigans, cùm libros non haberet ſecum, repetita ſolùm harum rerum memoria confecit. Mira breuitate arctauit, quæ apud Ariſtotelem diffuſa leguntur. Quòd uerò ip- ſa præcepta exemplis è iuris diſciplina illuſtrauit, Trebatio iureconſulto gratificatus eſt: prodeſt ta- men ea ſcire etiam oratoribus. C. Habet profectò li bellus ille multas obſcuritatis latebras, & non pau cis obſtructam difficultatibus doctrinã. G. Reſpon- ſum tibi puta, quod Trebatio ſcripſit: Sin tibi quæ-

dam

dam uidebuntur obſcuriora, inquit, cogitare debebis, nullam artem literis ſine interprete, & ſine aliqua exercrtatione percipi poſſe; quãquam tu ſi attentè leges, ſi ſæpius, per te omnia conſequere. C. Ordo nos ad Partitiones deduxit. G. Affirmat ipſe has è media Academia effloruiſſe: neque ſine ea intelligi aut tractari poſſe. Mole quidem & paginarum numero uides quàm exiguus paruuſque ſit liber, uerũ utilitate haud ſcio an par aut maior unoquoque aliorum Rhetorum, etſi fuerint lõgiores multis Iliadibus. Pauxillum auri mallẽ, quàm aceruos arenarios; & ſmaragdum puſillum anteponerem minantibus in cœlum ſcopulis. Breuiter, apertè, miro ordine quidquid ad artem eloquẽtiæ pertinet exponit. Seruauit præceptum Horatianum.

Quidquid præcipias, eſto breuis, vt citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
Omne ſuperuacuum pleno de pectore manat.

Concludam rem verbis Quintiliani: Præcipuum lumen ſicut eloquentiæ, ita præceptis quoq; eius dedit vnicum apud nos ſpecimen orandi docendiq. artes oratorias M. Tullius: poſt quem tacere modeſtiſſimum foret, niſi & Rhetoricos ſuos ipſe adoleſcenti ſibi elapſos diceret; & in oratoriis hæc minora, quæ plerique deſiderant, omiſiſſet. C. Quin addis vnum verbũ de illo, cui de optimo genere oratorum nomen eſſe voluit? G. Cùm tanquam Aſiaticus notaretur ab iis, qui Atticorum eloquentiam ſiccitate ac ieiunitate ſua definiebant, quo illorum errorem principum oratorum auctoritate conuelleret, Aeſchinis & Demoſthenis nobiliſſimas, & inter

ter se contrarias orationes latinitate donauit;quarum exemplo discerent, Attici esse, orationem ad id quodcunque decet accommodare, & humilia subtiliter, magna grauiter, mediocria temperatè dicere: alioquin si ornatè, grauiter & copiosè dicere nō esset Atticorum, ne Aeschines quidem & Demosthenes Attici fuerunt, quos grauiter ornateq. dixisse notissimum est. Priusquam verò orationum argumenta exponeret, breuiter de optimo genere oratorum, & consummata eloquentiæ forma disseruit, quo perfecti oratoris facies ab iis cerneretur qui Attici, hoc est, excellentes atque optimi oratores vsurpari volebant: quam quidem pluribus in oratore ad Brutū expressit. *C.* Nec plura desidero de hac quidem parte librorum quę τεχνικῶν est, nec si desiderem, uelim te urgere: animus enim meus ad eum locum festinat, qui cæteris & ad differendum magnificentior, & ad cognoscendum iucundior est, nempe de orationibus; & mihi quātus fuerit orator M. Tullius declarari peropto: quanquam primorum principem esse credibile mihi faciant cateruæ ita sentientium atque credentium. *G.* Fiet hoc quantum nostra imbecillitas permiserit: uolo meam ad tuam uoluntatem aggregare. Verùm enimuerò hic maior rerum mihi nascitur ordo, Maius opus moueo; ut canit Latinus uates.

PROGYMNASMA XCI.

Orationes M. Tulij.

Iidem.

GLAPHIRVS. Vnde conuenientiùs exordiar disputationem hanc, quàm ab ipsius confessione Tullii, non uideo. Nulla est, inquit, ullo in genere laus oratoria, cuius in nostris orationibus non sit aliqua, si non perfectio, at conatus tamen atque adumbratio. Iudicauit hoc poeta, qui fuit illius æqualis, cùm disertissimum Romuli nepotum, quot sunt, quot fuerunt, quotq. pòst aliis erunt in annis epigrãmate nobili appellauit. Iudicauit etiã Quintilianus, qui eum cuique Græcorum fortiter posse opponi; & cùm se totũ ad Græcorum imitationem contulisset, effinxisse uim Demosthenis, copiam Platonis, iucunditatem Isocratis affirmat. *C.* Præclarissima laus, similem trium illorum euasisse, quos uniuersa Græcia suspexit, & omnes gẽtes omnibus seculis admiratæ sunt. De Octauio Augusto Plutarchus libro de Fortuna Romanorum: Cùm quartum & quinquagesimum annum ætatis ageret, eum tria à Diis precatum; Scipionis fortitudinem, beneuolentiam Pompei, fortunam Cæsaris. Ego si quid magnum à Deo precari uelim, hæc tria uelim, imò uerò unicum tantùm: nimirum similẽ esse Ciceronis, qui omnes omnium oratorum laudes unus est complexus. *G.* Votum maximum. Sed si lubet, audiamus quid adiungat Fabius, & quemadmodum plenis buccis virum celebret. *C.* Lubet. *G. Nec verò quod in quoque optimum fuit, studio consecutus*

cutus est tantùm, sed plurimas vel potius omnes ex seipso virtutes extulit immortalis ingenij beatissima vbertas. Non enim pluuias (vt ait Pindarus) aquas colligit, sed uno gurgite exundat, dono quodam prouidentiæ genitus, in quo totas vires suas eloquentia experiretur. Nam quis docere diligentiùs, mouere vehementiùs potest? Cui tanta vnquam iucunditas affuit? vt ipsa illa quæ extorquet, impetrare eum credas: & cùm transuersum uisua iudicem ferat, tamen ille non rapi uideatur, sed sequi. Iam in omnibus quæ dicit, tanta auctoritas inest, ut dissentire pudeat; nec aduocati studium, sed testis aut iudicis afferat fidem: cùm interim hæc omnia, quæ uix singula quisque intentissima cura consequi potest, fluunt illaborata; & illa qua nihil pulchrius auditu est, oratio, præ se fert tamen fœlicissimam facilitatem. Quare non immeritò ab hominibus ætatis suę regnare in iudicijs dictus est: apud posteros uerò id consecutus, vt Cicero iam non hominis, sed eloquentię nomen habeatur. Hunc igitur spectemus: hoc propositum nobis sit exemplum. Ille se profecisse sciat, cui Cicero ualde placebit.

C. Quoniam cum Demosthene frequenter componi solet Cicero, velim mihi vna opera comparationes illas si plures sint repræsentes. *G.* Difficile est ex tempore: conabor tamen, ne aut noluisse me, aut nescisse, aut laborem fugisse suspicere. Duos hosce oratores Deus ab initio veluti nummos duos eadem materia, eodem signo percussit, cùm naturam similem ipsis indidit. Vterque honoris & gloriæ cupientissimus, libertatis Reipub. amantissimus, in periculis & armis timidus, fortunæ dominationi multùm subiectus. Vix enim duos reperias oratores, qui, vt hi, ex obscuris & mediocribus potentes

&

& magni euaserint, qui regibus & tyrannis se obiecerint, filias vterque vnam habuerint, & ante obitum suum amiserint, in patriam post exilium pnblica omnium lætitia & gratulatione reuerterint, iterum profugere coacti sint, & in manus hostium inciderint, à quibus communi luce priuati vnà cum vita patriæ libertatem posuerint, eadem propemodum ætate. Nam Demosthenes quidem secundum & sexagesimum; Cicero tertium & sexagesimum uidit. Virtutes in ambobus pleræque similes; consiliũ item, ordo, diuidendi, præparandi, probandi ratio, omnia demum quæ inuentioni subiiciuntur. In elocutione diuersitas est aliqua, Ille densior, hic copiosior; ille concludit astrictiùs, hic latiùs pugnat: ille acumine semper, hic frequenter pondere: illi nihil detrahi potest, huic nihil addi: curę plus in illo, in hoc naturæ. Salibus & cõmiseratione (qui duo affectus plurimùm valent) vincimus: cedendõ verò in hoc quidem, quòd ille & prior fuit, & ex magna parte Ciceronem, quantus est, fecit. *C.* Periucunda mihi fuit hęc collatio; quòd, nisi labor memoria, in parallelis Plutarchi, & nescio quo loco apud Fabiũ uel eadem, uel horum similia diu est cùm legi, quæ tu compendio quodam retulisti, & ex utriusq; sententiis unũ quoddam paruumq; corpus effecisti. *G.* Num aut acutiores, aut doctiores sumus duobus illis, ut aut uidere nos, quod ipsi non uiderint, aut intelligere, quod ipsi non intellexerint putare debeamus? *C.* μὴ γένοιτο. *G.* Cur itaque illorum iudicio uerbisque non utamur, præsertim cùm nos per eos profecisse haud negemus? *C.* Si quis in eodem Ci-
cerone

cerone ſimul omnia eluxiſſe aſſereret, quæ in cæteris ſeorſim emicuerunt, fortaſſe nihil erraret: id quod antè dixi. *G.* Nihil prorſus. Eſt in eo Lyſiæ ſubtilitas, acumen Hyperidis, Aeſchinis ſonus, lenitas Lælii, grauitas Africani. *C.* Quid Periclis habet? *G.* Hunc à cœleſti quadam eloquentia olympium cognominatum aiunt; quem Ariſtophanes fulgurare, tonare, permiſcere Græciam dixit: in eiuſdem labris Suadam ſeſſitaſſe, illumque ſic auditores permulcere ſolitum, ut aculeum in ipſorum animis relinqueret, ſcripſit Eupolis Comicus. Hæc omnia iure de Cicerone affirmaueris. *C.* Audio etiam T. Liuium illuſtre teſtimonium ei dediſſe. *G.* Fragmentum quoddam Liuianum ex amiſſis libris ad noſtram ætatem permanſit. Illic narrans caput eius præciſum, atque in roſtris inter duas manus poſitum, addit: Vbi ille conſul, ubi ſæpe conſularis, ubi eò ipſo anno aduerſus Antonium quanta nulla unquam uox humana, cum admiratione eloquentiæ auditus fuerat, quoties ei acclamatum eſt à populo Quiritium: Benè, rectè M. Tulli, præclarè, non potuit melius? Simul atque pro Sex. Roſcio dixit, quę oratio publica prima fuit, quam iuuenis habuit, annũ ingreſſus ſextum & uiceſimum, adeò ſuſpici eius eloquentia cœpta eſt, ut iam tum nulla maior cauſſa non digna eius patrocinio uideretur. Pericles q̃a Anaxagorã phyſicũ audierat, ideo ab ipſo Tullio in percellẽdis animis tm̃ ualuiſſe exiſtimat. Cur ergo ipſemet, qui ad Diodotum, Philonem, Antiochum, Poſidonium, uiros doctiſſimos, clariſſimosque philoſophos audiendos ſeſe applicaue-

rat,non fuerit parem in dicendo facultatem conſecutus? *Duo ſunt*, ait in Orat. *quæ bene tractata ab oratore, admirabilem eloquentiam faciunt, quorum alterum eſt quod Græci ἠθικὸν vocant, ad naturas, ad mores, & ad omnem vitæ conſuetudinem accommodatum: alterum quod παθητικὸν nominant, quo perturbantur animi, & concitantur.* In ſuperiore illo quantum præſtiterit, qui nondum cognouit, exordia orationum eius percurrat, quibus nihil iucundius, moderatius, mitius, ad ſuauiter mouendum aptius: nihilominus in mediis quoque orationibus mirabiliter ſæpe audientium mentes ſibi conciliat, & ad ſe amandum allectat. In poſteriore, quod totum eſt incitatum, & torrentis inſtar, rapidiſſimè fertur, nec illum quiſquam unquam ſuperauit, nec par ei unquam fuit. Cùm Verrem propter uexatam & expilatam Siciliã accuſaret, non auſus eſt reſpondere Hortenſius patronus diſertiſſimus, cuique ſummam copiam, facultatemque dicendi natura tribuerat. Ab eodem in ſenatu homo audaciſſimus Catilina accuſatus obmutuit. In priuata cauſſa, quam pro Ticinia dixit, cùm cœpiſſet Curio pater reſpondere, ſubitò aſſedit, ac repentè totam cauſſam oblitus, ueneficiis Ticiniæ ſibi memoriam ereptam uociferatus eſt. Quod ad miſerationem attinet, qui affectus ad uictoriam, atque ad iudicem planè expugnãdum ac ſubuertendum, ualet maximè, in eo commouendo omnibus antecelluit: quamobrem cùm plures eandem cauſſam agerent, perorationem ipſi ſemper relinquebant. *C.* Legi illam pro Quintio, & illam pro Milone; uix lacrymas cohibui. Autumo tum in affectibus

bus grauioribus, tum in miseratione concitanda multùm profecisse ex Euripide, cuius singulos uersus singula testimonia putat. G. Non in hoc tantùm affectu concitando, in quo tragicus ille facilè præcipuus est, uerùmetiã in tota ratione oratoria: quandoquidẽ eruditus & ingeniosus magister eloquentiæ Fabius eundem in dicendo & respõdendo cuilibet eorum, qui fuerunt in foro diserti, comparandum pronũtiat. C. Memini item cuiusdam loci, ubi de semetipso his nerbis prędicat: Qua nos (miseratione uidelicet) ita dolẽter uti solemus, ut puerum infantem in manibus perorantes tenuerimus; ut alia in caussa, excitato reo nobili, sublato etiam filio parno, plangore & lamentatione compleremus forum. G. Officium boni oratoris est docere, delectare, & permouere: quò tria genera dicendi pertinent; subtile ad docendum, temperatũ ad delectandum, graue ad impellendum. Si quis in uno horum excelluerit, in magnis; si in omnibus, in maximis oratoribus numerari poterit, & potuit semper. Vt de Græcis taceam, quis ex Latinis præter unum Ciceronem nominari potest, in quo ista perfectio fuerit? Hoc nemo in paruis subtilior, in modicis temperatior, in magnis grauior: non alius iudicem acutiùs docuit, delectauit iucundiùs, incitauit ardentiùs. C. Arbitror præter alias laudes orationũ eius innumeras ne hanc quidem deesse, locos inquam Philosophicos. G. Et hos quidem grauissimè ornatissimeque tractatos, quod ipse in 1. de natura Deorum testatur, vbi eas philosophorum sententiis refertas affirmat. Quàm porrò eleganter, quàm venu-

ſtè, quàm veluti ad perpendiculum orationem con ſtruit? quàm ſtudioſus & obſeruãs eſt numerorum? vt quod Antonius in ſecundo de Oratore, cùm elo quentiam laudaret, inter cætera dixit, hoc potiſſimùm de Tulliana oratione dictum accipi poſſe uideatur. Quis enim cãtus, inquit, moderatæ orationis pronunciatione dulcior inueniri poteſt? quod carmen artificioſa verborum concluſione aptius? Addam quæ ſequũtur, nihilominùs in Ciceronem, ſi in alium quempiam, conuenientiſſima: Quid autem ſubtilius, quàm acutæ, crebræque ſententiæ? quid admirabilius, quàm res ſplendore illuſtratæ verborum? quid plenius, quàm omni rerum genere cumulata oratio? Quæ ſchemata ſententiarum? quæ figuræ uerborum? quæ ſuauitas, quæ vehementia? Hac arma de ſceleratiſſimorum manibus excuſſa perſæpe ceciderunt: hæc Catilinam peſtem patriæ molientem oppreſſit: hæc Vatinium & Piſonem ſempiternis maculis iniuſtos, & ad omnem poſteritatis memoriam ignominia notatos reliquit: hæc P. Clodium amentia, & furore exultantem domuit, & Antonii crudeliſſimis conſiliis incitatos impetus retardauit: hęc populum Romanum uictorem gentium non ſemel uicit. Neque potuiſſet illa lux orbis terrarum Roma extingui, illud pulcherrimum, & poſt homines natos ampliſſimum imperium funditus deleri, niſi priùs illud diuinum os Tullii conticuiſſet, caputque à ceruicibus auulſum fuiſſet, per quod tot ciuium capita ſeruata erant. Quid de copia memorem? quæ cùm in toto Cicerone, tùm in orationibus eſt admirabilis. Quanta ua-

ta uarietas? quis Oceanus? quàm dissimiliter omnia similia?& rursum quàm similiter omnia dissimilia? Reliqui scriptores quantumuis copiosi, cum hoc uno, si comparentur, uerborum inopes existimari profectò possint, non fontes, non riuos, sed flumina fundit, & flumina aurea. Vt absoluam: si quis ex me quærat, quæ sit optima Ciceronis oratio, respondebo quod ipse de Demosthenis; quæ longissima. *C*. Ego idem respondero, quamuis, ut tu, in Cicerone nondũ habitauerim, sæpius tamen ad eum diuerti, & hospitio acceptus sum perhumaniter, dimissusque peramanter. *G*. Posthac igitur me duce tabernaculum tibi in eo colloces. *C*. Faciam quæ suades, & faciam quamprimùm, nisi meis consiliis mors importuna intercurrerit. Vnum nomen restat, hoc etiam rogo ut dissoluas, deque libris Philosophicis aliquid in medium afferas.

PROGYMNASMA XCII.

Philosophica M. Tullij.

Iidem.

GLAPHYRVS. Testatus est ipse in 1. Tuscul. hanc se perfectam philosophiam semper iudicasse, quæ de maximis quæstionibus copiosè posset ornateque dicere: & in 1. de Off. ait; Quis est enim qui nullis officii præceptis tradendis philosophum se audeat dicere? Neutra laus in eius libris desideratur. Nam cùm ad uariorum philosophorum decreta, ad locos tenebricosos atque difficiles, ad res abstrusas & magnas explicandas lucem

orationis,& differendi elegantiam sibi adhibēdam putauerit, tùm præceptor morum atque uirtutis tantus est, quantus potest aut Seneca, aut Plutarchus, aut Aristoteles, aut Plato iudicari. *C.* Cur orator ipse de philosophia scribere uoluit? Cur non, quod Aristoxeno Musico præcepit, cùm in enumerandis de natura animi philosophorum sententiis eius harmoniam reprehendit; ipsemet fecit? Hæc philosophis, inquit, relinquat: canere ipse doceat. Bene enim illo Græcorum prouerbio præcipitur: Quam quisque norit artem, in ea se exerceat. *G.* Voluit suis ciuibus hac quoque in parte prodesse, eosque beneficio nouo cumulare: quoniam turpe ducebat gentem illam, quæ per totum orbem uictricia arma circumtulisset; populum inquam latè regem, uitam ac mores suos sine Græcis magistris excolere, ac regere non posse, & seruire quodammodò illis, quibus iura legesque daret. Philosophia, inquit, iacuit usque ad hanc ætatem, nec ullum habuit lumen literarum Latinarum, quæ illustranda & excitanda nobis est, ut si occupati profuimus aliquid ciuibus nostris, prosimus etiam, si possumus, otiosi. *C.* Stoicam philosophiam non parum uidetur admiratus, propter grauitatem ac seueritatem doctrinæ fortassis. Principio quidem Off. se ex illorum fontibus haurire solitum ipsemet cõfirmat, uerbisque eam quàm honorificentissimis passim prosequitur. *G.* Prorsus, ut dicis. Delectatus est tamen singulariter ratione scribendi Platonica, dialogo uidelicet, & eius philosophi placita quam maximè complexus est, quem Deum suum alicu-

bi uocauit. C. Recordor illa: Quem ego auctorem uehementer sequor. Errare mehercule malo cum Platone, quàm cum ceteris uera sentire. Vt rationem nullam afferret (uide quid homini tribuam) ipsa auctoritate me frangeret. Quem tu admiraris, quem omnibus anteponis, quem maximè diligis: diuinus ille uir, quem quadam admiratione commotus, sæpius fortasse laudo, quàm necesse est. Et locis aliis præterea sexcentis. G. Quin si uera fateri uolumus, eius scripta totam fermè & ueterum Academicorum, & nouorum, & Peripateticorum, & Stoicorum, & Epicureorum aliorumque sententiam continent. C. A quibus magistris hæc didicit? G. A Diodoto, & Posidonio Stoicam, à Phædro, & Zenone Epicuream, à Philone, & Antiocho Academicam, à Cratippo, Stasea, & Pisone Peripateticam. Omnes penè qui tum erant in philosophia clari ac nobiles, audiuit: philosophorum libros innumerabiles legit, ex ijsque multa Latinis uocibus, liberè tamen, & suo more expressit. C. De Deo quid sensit? G. Tot locis tam piè de Deo, tamque sacris Christianorum consentanea locutus est, ut admirabile uideatur tã liquidas eum tantæ maiestatis, ab humanis sensibus adeò remotæ intelligentias habuisse. Eum unum huius mundi effectorem statuit, mentem solutam, & ab omni concretione mortali segregatam, omnia sentientem & mouentem, in omnes beneficum & liberalem, omnibus animãtibus commoda quibus utuntur, lucem qua fruuntur, spiritum quem ducunt dantem, atque impertientem, bonis pręmia persol

uentem, improbos pœnis afficiẽtem sempiternis. Dici non poteſt, quanta in libris iſtis ueterum ac recentium hiſtoriarum cognitio, quanta optimorum exemplorum copia, quàm denique multa lectio, quàm ingens ſanctiſſimorum præceptorum multitudo. Quem iracundia obfirmatum Ciceronis oratio non flecteret? quem durum non leniret? quem adeò mœſtum non conſolaretur? Libros de officiis Plinius nõ modò de manibus nunquam deponendos, ſed ediſcendos etiam cenſet. Alexander Seuerus Imperator eoſdem, & de Repub. libros præcipuè legebat, & ex iis tantum admirabatur Tullium, ut eius imaginem in larario, ſiue ſacello domeſtico cum præſtantiſſimorum uirorum ſtatuis & imaginibus collocaret. De quibus libris, ut itẽ de Tuſculanis, & de Finibus, ueriſſimè quiſpiam Horatianas illas uoces uſurpauerit:

Feruet auaritia, miſeraq; cupidine pectus?
Sunt uerba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poßis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? ſunt certa piacula quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, uinoſus, amator;
Nemo adeò ferus eſt, ut non miteſcere poſsit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.

Quotus quiſque uerſat hæc ſcripta, quin contrahi appetitus, & ſedari turbidas animi ſui commotiones, ſeq; in dies probiorem fieri experiatur? Quæritur D. Auguſtinus, omnes mirari linguam Ciceronis, pectus non item. Se autem fatetur etiamnum Manichæum incidiſſe in eius Hortenſium, in quo

ille laudauit & defendit philoſophiam, quam accuſarat & uituperarat Hortenſius: hic planè affectum Auguſtini mutauit. *Et ad teipſum Domine*, inquit, *mutauit preces meas, & uota ac deſideria mea fecit alia. Viluit mihi repentè omnis uana ſpes, & immortalitatem ſapientiæ concupiſcebam æſtu cordis incredibili, & ſurgere iam cœperam ut ad te redirem. Non ad acuendam linguam referebam illum librum; neque mihi locutionem, ſed quod loquebatur perſuaſerat.* C. At enim de natura in qua euoluenda uerſatur pars philoſophiæ, altera, nihil ab ipſo habemus. G. Secus eſt ac dicis. Habemus multa paſſim, & totos libros de natura Deorum, quæ eſt res occulta admodum explicatuque difficilis: Platonis item librum περὶ φύσεως latinè conuertit. Quòd ſi ipſi diutiùs per Antonii ſcelus, crudelitatemque ætatem propagare licuiſſet plura ſcripturus erat. Nec idcirco tamen exiſtimandum eſt, illum ea neſciuiſſe, quia non ſcripſit. Quid, quæſo, ſcriptum reliquit Socrates? hic tamen princeps philoſophorum, & parens philoſophiæ ab omnibus & dicitur & habetur. Quid alii complures? quorum tamen non eſt inauditum nomen inter philoſophos. C. Temperare mihi non poſſum quin exclamem: O ineptos, & ab omni iudicio derelictos mortales, ò bardos, qui nihil niſi verborum lenocinia, nihil niſi res leues meraſque nugas in Cicerone reperiri improbiſſimè mentiuntur. Solane uerba habet quem Plinius lucem doctrinarum, Lactantius Firmianus modò perfectum & ſummum philoſophum, modò Romanæ philoſophiæ principem appellat? G. Quidam doctus uir,

 cùm

cùm fuisset aliquando satis alienus à Cicerone, tandem senex in gratiam cum eo rediens, inter alia quæ gloriosè de eo scribit: Quid aliis accidat, inquit, nescio; me legentem sic afficere solet M. Tullius, præsertim vbi de bene uiuendo differit, vt non dubitem quin illud pectus, unde ista prodierunt, aliqua diuinitas occuparit. *C.* At illius pectus, unde non pauca ad lacerandam fidem orthodoxam prodierunt, contemptio, & arrogantia occuparunt. *G.* Non potest seiungi à sapientia eloquentia. Proinde si eloquentissimum fatemur Ciceronem, sapientissimum quoque statuamus necesse est; sin aliter sapimus, nihil sapimus, & elleboro indigemus. *C.* Nunquam ex ullius sermone tantum percepi fructum, quantum hodie ex tuo. Quasi de cœlo isthæc huius disputationis occasio decidit. Summo me gaudio delibutum reddidisti.

PROGYMNASMA XCIII.

Tres linguæ principes.

Aelius, Maximinus.

AELIVS. Eheu. *M.* Qua gratia tu sic ingemiscis? *Ae.* Quòd misero mihi unum tãtummodò est cor. *M.* Cachinno digna res. Esne apud te? cuinam uel homini, uel mutæ animanti duo corda unquam fuerunt? *Ae.* Nuper legi olim Calabro cuidam tria corda fuisse, nedum duo. *M.* Portentum narras. *Ae.* Imò ueritatem profectò. *M.* Quis hic mortalis? *Ae.* Ennius, poetarum Romanorum pater, amicus ille P. Scipionis, qui primus Afri

cani cognomentum obtinuit. *M.* Quomodo is tria corda gessit? aut quæ tandem sunt illa corda? aut quis hoc de ipso miraculum uel memorauit, uel chartis illiuit aliquando. *Ae.* Ipsemet ita gloriatus perhibetur. *M.* Quare? *Ae.* Quod latinè, græcè, oscè loqueretur: à mente enim (quam cor etiam nominitamus) omnis fingitur oratio. *M.* Papæ. Cedò quot corda habuisse rex ille credēdus est, quem duabus & uiginti linguis locutum accepimus? *Ae.* Totidem Maximine: cur dubitas? *M.* Fuit igitur quàm cordiosissimus, ut nullus alius: siquidem tot linguas tenere aut tenuisse puto neminē. Sed quid hoc, quod tu tria potius tibi optas, quàm aut decem, aut quindecim, aut uiginti? *Ae.* Quia si hebraicè, græcè, & latinè doctus essem (quanquam hasce linguas degustaui singulas) non inuitus ignorarem reliquas, Germanicam, Italicam, Hispanicam, Gallicam, Anglicam, Boemicam, Indicam, & quotquot tandem barbaræ numerantur. *M.* Quid? tune præter illas tres audebis omnes appellare barbaras? *Ae.* De Græcis exemplum capio, qui præter suam alias ad unā omnes ita uocauerūt. *M.* Etiamne Romanam? *Ae.* Etiam. *M.* Facilè tibi istuc de aliquibus concesserim; nec recusarim quin agrestes, incultæ ac barbaræ nominentur: de Gallica, Hispanica, Italica uereor ut possim concedere; quæ discuntur, & in congressionibus ac deliberationibus exercentur ab honoratissimis nobilissimisque hominibus: confirmantque illarum periti (in quo ipsis ego libens suffragor, pro mediocri cognitione mea) iis eas laudibus abundare, quæ quidem lin-

linguarum sunt propriæ. *Ae.* Haud possunt sanè hæ tres cum illis tribus in contentionem uenire. Primùm, non est istarum tam ueneranda canities, tam longæua uetustas: existere siquidem cęperunt annos ab hiuc mille centum quinquaginta, aut circiter, quibus nimirum temporibus Gothi, Vandali, Alani, Hunni, Gæpidæ, aliique populi truces è Septentrione potissimùm egressi, & in florentissimas, nobilissimasque terrarum prouincias Italiam, Hispaniam, Galliam infusi, eas ab imperio Romano ui & armis distraxerunt: quin si quis eas corruptam & adulteratam latinitatem, nec toto genere à Romana seiunctas ac differentes appellare uoluerit, non errauerit. Nequibant enim illæ indolatæ linguæ, illa immanium belluarum ora distortissima ad uoces tam compositas, ad sonos tam suaues & rotundos sese aptare: itaque omnia penè conciderunt, immutarunt, peruerterunt, fœdauerunt. *M.* De originis excellentia & antiquitate non est fas ipsis tollere supercilium, ut illis tuis; quarum cùm antiquissima sit Hebræa, secundas tenet Græca, Latina tertias. *Ae.* Prorsus ita. Nam genus humanum mox ut est à Deo fabricatum, sermonis facultatem habuit, & quidem non alius quàm Hebræi. Ad hæc quà de scriptione, ueterrima est eadem: siquidem Moyses multis antè tempestatibus sacram contexuit historiā, quàm Græci obsidione cingere Troiam & oppugnare cœperunt; id quod regnante apud Iudæos Dauide contigisse chronographi obseruarunt: post quod bellū annis CLX. floruit Homerus, fermè primus scriptorum Græ-

ciæ. *M.* Hoc propter Hesiodum dicis, quem quidam antiquiorem faciunt. *Ae.* Non: propter Sibyllam & Orpheum in primis dico, quos illo priores uixisse, & nonnulla literis mandasse indubitatum est. *M.* Varia sunt, quæ de horum duorum seculis scribuntur. *Ae.* Et eiusmodi, ut disputationes tam curiosas legisse sit tempus minimo cum fructu contriuisse. Hasce tres linguas in crucem actus Dei Filius Seruator noster dedicauit: nempe ut sanctissimus, sapientissimus, potentissimus; Hebræam sanctissimam, Græcam sapientissimam, Romanam potentissimam. Quid enim Romanis potentius? an non illi rerum domini? quid Græcis sapientius? an non illi & inuentores, & perfectores artium penè omnium? quid Hebræis sanctius; Deoque sub sole isto charius? Audi quid Esaias dicat in persona Dei: *Et tu Israel, serue, meus, Iacob quem elegi, semen Abraham amici mei, in quo apprehendit te ab extremis terræ, & à longinquis eius vocaui te, & dixi tibi: Seruus meus es tu, elegi te, & non abieci te.* & quæ sequuntur in eodem capit. 41. præclara sanè. *M.* Iudicaui semper, & eruditis ita placuisse intelligo, titulum IESVS NAZARENVS, &c. non sine mysterio tribus illis linguis conscriptum, & supra crucem positum esse, atque hoc ipsum ad earundem decus pertinere: quemadmodum & hoc pertinet, omnia illis tradita & explicata esse, quæ cùm ad res sacrosanctas, diuinas, cœlestes, ad salutem animarũ nostrarum sempiternam, tùm ad res humanas, ad ciuilia negotia, atq; ad omnem denique scientiam spectant, easque uagari

gari quàm latiſſimè, & omnes penè orbis angulos ultimosque fines occupaſſe, cùm ceteræ ſuis ſeſe tantùm, iiſq; nō ita amplis regionibus cōtineant; aut ſi exierint,non ſint æquè communes, neque in ſcholis doceantur,neque ad libros tam multos, uel potiùs innumerabiles cōſcribendos adhibeantur. Ae.Huc accedit,quod gentes alioqui uehementer diſſidentes ac diſcrepantes inter ſe, harum beneficio coniunguntur & conſociantur,quæ hominem ingenum præcipuè ornant & cohoneſtant.

PROGYMNASMA XCIV.

Hebræa lingua.

Iidem.

AELIVS. Hebræam dici poteſt Deus ipſe inueniſſe per ſe, cùm reliquæ ab hominibus inuentæ & expolitæ ſint. Eadem ipſe cum genere noſtro, & nos cum illo, & angeli nobiſcum, & nos cum angelis ſæpenumero collocuti ſumus. Eadem vnigena Dei IESVS CHRISTVS, cùm in terris corpoream indutus naturam degeret, conciones habuit, & directum ad cœlos iter monſtrauit. De Plauto notum eſt illud Epij Stolonis, à Quintiliano repetitum; Muſas,ſi latinè loquantur,Plautino ſermone vſuras: quia nimirum verborum Latinorum auctor eſt elegantiſſimus, ſeu princeps in Latina eloquentia,vt Gellius cenſet. Nonne magis optabimus nos ea lingua vti poſſe, qua Deum eſſe vſum cognouimus? Singulæ item literæ admirandam multis in locis vim & energiam habēt,

reconditosque sensus & diuinos significatus efficiunt. *M.* Frequens Iudæos colloquentes audiui: horrida omninò, ac difficilis pronuntiatu mihi præ ceteris visa est hæc lingua. *Ae.* Non tamen horridior, neque asperior quàm vel Turcica, vel Persica, vel Aethiopica: quas nihilominùs percipi, & commodè pronuntiari â nostrarum regionum hominibus, cum in illis oris aliquandiu versati fuerint, ne tu quidem nescis. Nec ego satis dispicio, quamobrem adeò inconcinna, & dura videri debeat oratio, quæ sua sponte, scriptore id non laborante, ad aptos numeros uenit. *M.* Ad quos numeros? quis hoc affirmat? *Ae.* D. Hieronymus hebraicè doctissimus. Is Isaiæ orationem phaleratam, & apud Prophetas creberrima carmina hexametra, iambica, sapphica reperiri; imò quosdam penè totos versibus confectos testatur. *M.* Testis omni exceptione maior Hieronymus. *Ae.* Est insuper pudica admodum & verecunda hæc lingua, & sine honestarum aurium offensione plerumque effert, quæ turpicula, parumque casta sunt: quam illi laudem Græca & Latina meritò inuiderint, in quibus ad res obscœnas explicandas (in Græca præsertim) nimis copiosam uocabulorum syluam, & loquendi nimis multa genera inuenias.

PRO-

PROGYMNASMA XCV.

Græca lingua.

Iidem.

MAXIMINVS. Cum græca tamen neutram harum, nec vllam aliam arbitror copia & uarietate posse comparari. *Ae.* Hoc uerissmum;falsóq; ac malignè Cicero,nimius nonnunquam suorum laudator, aliorum contemptor, exclamat: O verborum inops interdum Græcia,quibus te semper abundare putas. Etiam illud minus verè:Latinam esse locupletiorem quàm Græcam. Satis copiosè, & doctè iam illi responsum est à nõnullis,quorum libri in promptu sunt. *M.* Tune Ciceroni,quem tantopere suspicis,quem ubicunque potes dilaudare consueuisti, dicam impingis? *Ae.* Amicus Plato, sed amicior ueritas. *M.* Appositè. *Ae.* Ea insuper inest in Græca uerborum proprietas,ut cum rebus ipsis nata uideantur;ea uis,ut sub aspectum quasi rem subijciant. *M.* Non possum hoc loco idem obiicere Græcis, quod suprà Hebræis; esse asperos in pronuntiando,& insuaues:nã quantum ego Græca legi, omnia videntur æquabiliter, placideque ac leniter fluere, & mira cum iucunditate ad aures affluere, rectéque Horatium dixisse puto: Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo Musa loqui. *Ae.* Potuisti & hoc animaduertere, eandem Latinæ linguæ matrem,& quandam uelut procreatricem ac nutricem esse. Et quomodo Romana alias linguas ornat,illustrat ac perficit,ita

uicissim ipsa à Græca ornatur, illustratur atq; perficitur: à qua si omnem sapientiam, doctrinam, fructum se paremus, ac ueluti detracta ueste nudam intueamur, eximia certè pulchritudo, & elegantia ipsius nostros in se animos conuertet. Ceterùm cum illis literarum principibus, Homero, Platone, Aristotele, Demosthene, Herodoto, Xenophonte, Isocrate sine interprete confabulari quanti est? Nam latinè quàm horridè, impurè, inquinatè ac sordidè iidem & alii plerique loquantur, non te fugit. *M.* Minimè fugit; & soleo stomachari in tam illotos ac lutulentos interpretes, conditionemque sapientissimorum doctissimorumque hominum uehementer miserari, qui cùm in sua lingua fundant aurea orationis flumina, in nostra balbutiunt, indisertique sunt. Nec illud nobis non molestissimum accidit, quòd unius eiusdemque scriptoris penè in singulos annos nouam conuersionem accipimus: ut in tãta copia quem interpretem prę aliis eligas explicare sententiam non possis. Verùm quid tu illis responderes, qui hanc linguam minùs necessariam esse affirmare non erubescunt? quid etiam adolescentibus nonnullis, quibus laboriosa uidetur atque difficilis? *Ae.* Sic occurrerem istis posterioribus: Itane uerò? Sit difficilis, ut vultis: an uos tantùm facilibus studebitis? Et quæ, obsecro, sunt ista tam facilia? quæ ars? quæ disciplina? equidem segnibus & ignauis nihil non difficile, industriis atque impigris nihil non facile futurum asseuero. τῆς ἐπιμελείας πάντα δοῦλα γίγνεται: Assidua uincit cuncta diligentia. *M.* Latina, inquient, mul-

tis

tis partib. est facilior. *Ae.* Si hoc latinè indocti afferetis, oratio uestra nullam meretur fidem: si docti; quæro, num hoc anno Latinam didiceritis? *M.* Nequaquam, dicent, sed à paruis in hunc usque diem Latinis dediti fuimus. *Ae.* Iam constrictos & impeditos teneo. Potestne, rogo uos, id facile nominari, quod annis 15. aut 20. quotidiano labore uix aliquatenus consequare? quòd si uos ab incunabulis Græcam discere cœpissetis, affirmare non timeo, tam laboriosa Latina uobis nunc appareret, quàm Græca apparet. *M.* Dimittamus pueros cum querela sua puerili, uiros refuta, & eos quidem suo iudicio non indoctos. *Ae.* Vulpes cum amisisset caudã, nitebatur ceteris persuadere, ut tanquam rem superuacuam, & onus minimè necessarium eam resecarent. Nesciunt isti docti Græcas literas, proinde socios quærunt, ne soli sine caudis, turpiterq; deformati, & ignorantes incedãt. Vtilem & necessariam non esse fateor ad quæstũ, ad otium, ad uoluptates, ad opes; sed ad liberales artes percipiẽdas eius cognitionem requiri dico: idq; in Theologia, Philosophia, Mathematicis, Rhetoricis, Dialecticis, Medicina, Iurisprudentia, Grammaticis possem quãuis copiosè ostendere, si cum illis agerem coràm. Sed quòd omnes ad Latinam mittunt, & à Græca reuocant, quis hoc ferat? Quid tandem esse existimant latinè scire? num Calepinum euoluisse? num uocabularios aliquos memoria comprehendisse? num epistolarũ phrases, num copiæ & inopiæ certas formulas, & locutiones latino germanicas didicisse? Illud est latinę nosse: primùm optimũ quemque scriptorem

ptorem diurna & nocturna manu versauisse,legendo contriuisse,penitus & in cute nosse; omnē loquēdi rationem à præstantissimis latinitatis auctoribus vsurpatam,non ab epitomis & compendiis nescio quibus traditam tenere; uerborum, loquēdiq; generum fontes & origines cernere; purè, ornatè, politè ex multa exercitatione tùm loqui, tùm scribere:quæ quidem Græcis incognitis fieri nullo modo possunt. *M.* Mihi & antè persuaseram, & nunc etiam magis persuasi,delirare, qui huic linguæ obtrectāt,eamq; vel ut difficilē,vel ut nō adeò necessariam atq; utilē calumniantur. Quapropter istis accusatorib.salute dicta, de Latina commētemur.

PROGYMNASMA XCVI.

Latina lingua.

Iidem.

AELIVS.In huius laudatione caput est, quod uniuersas penè linguarum omnium laudes in se cohibet. Dulcis est Gallica? dulcior Latina. Virilis est Hispanica?uirilior Latina. Tenera quodāmodò Italica?tenerior Latina. Grauissima putatur Germanica;numerosa Hebræa? hæc quoque in Latina cumulatè reperiūtur. Et quia Græcæ partus ac filia est,quis negabit eam maternis dotatam laudibus?quis hęreditatem pulcherrimam atq; amplissimam ipsi relictam ibit inficias? *M.*Pop.Rom. cæteras gentes non modò imperii magnitudine, verùmetiam linguæ suæ propagatione uicisse certum est. Persæ, Medi, Assyrij, Græci latè quidem

ſuos fines protulerunt, attamen cum imperio linguam proferre non potuerunt ut Romani,qui non corporis,ſed animi ſuauiſſimum quendam conditiſſimumqne cibum cum innumerabilibus nationibus ſibi communem fecerunt. *Ae.* Hęc ad ueram ſapientiam nos inſtituit,hac ſanctiſſimæ religionis myſteria cuſtodiuntur,hac per omnia templa Deo opt. max. & beatis cœlitibus diu noctuque ſacra carmina concinuntur;cumque reliquæ duæ ſcholarum parietibus includantur, hæc etiam ad cœtus, conſultationes, conuiuia,familiareſque congreſſus admittitur. Quò magis dignum eſt miſeratione, adeò ſuperiore ſæculo neglectam contemptamque iacuiſſe. Nemo fermè quid eſſet latinè loqui ſciebat; quilibet uerborum monſtra & prodigia inuehebat:quod ita fieri neceſſe erat,cùm bonos libros ne de nomine quidem quiſquam noſſet. *M.* O ſeclum inſipiens,& inficetum. *Ae.* Inſigne etiam uulnus Latinæ linguæ inflixit quorundam temeritas, qui tam multa ex ea in alias linguas conuerterunt, ut pauciſſimi deinde ad eam diſcendam mentes appellere uoluerint. Quare quod principiò in ſacris Bibliorum uoluminibus euenit,unde huius mali factum eſt initium, ut quiſque putaret ſe arcana illa capere, atque inde noua & horribilia opinionum inter ſe pugnantium commenta naſcerentur: hoc idem in diſciplinis literariis uſuueniet aliquando,cùm textor aliquis,aut lanius,cetarius Ariſtotelem & Platonem pro ſua inſcitia interpretabitur. *M.* In Ariſtotelem tamen, & Platonem peccaretur tolerabiliùs. *Ae.* Sed abſurdè utrobique. Gratia uerò ha-

rò habenda Victoriis, Manutiis, Sigoniis, Lambinis, Muretis, qui tanquam luciferi quidam nostra memoria exorti, quantum in ipsis fuit, sua luce barbariei caliginem ab oculis nostris discusserunt, scribendique perfectione ad antiquorum præstãtiam proximè accesserunt: quorum libri ab omnibus & Humanitatis, & Latinitatis studiosis quàm accuratissimè legendi sunt. *M*. Quà de me, Lydum prouocas in planiciem.

PROGYMNASMA XCVII.

Solutæ pedestrisque scriptionis varietas.

Constans, Apollinaris.

CONSTANS. Dies non ita multi effluxerunt, cùm te in quodam conuentu literato mira, nec pauca sanè de exercitatione. iactãtem, eiusque laudes plena manu in astra tollentem lætus ac lubens audiui: quorum summa quædam est hęc: Ab ea naturæ uitia emendari, longeque plus diligentia, assiduitate, labore, consuetudine cum mediocri ingenio, quàm sine his etiam cũ summo effici: corrumpi enim ingeniorum bonitatem ignauia atque socordia; & cùm negligens etiam facilia non consequatur, studioso ac diligẽti nihil esse dificile. Adducebas quoque Periandri uerbum, ἡ μελέτη πάντα δύναται, quo significatur, nihil esse tam arduum, laboriosum atque magnũ, quod cura, industria, contentione, sedulitate non superetur. Hac Aristotelem tãtum philosophum, Ciceronem & Demosthenem tantos oratorçs, Archimedẽ & Euclidem tan-

tos mathematicos, Virgilium & Horatium tantos poetas, Apellem & Parrhaſium tantos pictores, Phidiam & Polycletum tam excellentes ſtatuarios euaſiſſe. Commendabas autem nobis ſcriptionis vſum & exercitationem præſertim, quandoquidem hoc ſæculo, & iſtis hominibus, neque in ſcholis aliud maius quæritur, neque extra ſcholam maiori gloriæ ducitur, quàm Latina lingua. Hanc nos Puram, elegantem, propriam & copioſam aſſecuturos, ſi quamplurimum ſcribere in animũ induceremus: ſtylum enim optimum eſſe, & præſtantiſſimum huius rei effectorem atque magiſtrum. Et cùm Cicero ipſe, fons latinitatis uberrimus, vnuſque omnium poſt hominum memoriam diſertiſſimus & eloquentiſſimns, libro 9. ad Pætum ſcribens de ſe dicat; Ipſa illa, ſi qua fuit in me facultas orationis, niſi me ad has exercitationes retuliſſem, exaruiſſet: quid de nobis miſeris cogitandum eſt, aiebas, qui tantos orationis theſauros etiam creberrimis exercitationibus uix aliqua ex parte corrademus? Ego tum illa diſputatione tua ita animatus diſceſſi, vt ſtatuerem, ſimul ac in te rurſus incidiſſem, quęrere, quænam quaſi genera putares eſſe ſcriptionis, non ſolutæ tantùm, uerùmetiam ligatæ, in quibus nos adoleſcentiores uerſaremur, qui in utraque orationis facultate præſtare cuperemus. Itaque te ualde pro amicitia noſtra rogo, uti me tanquam diſcipulum inſtituas, quæque ſcribenda ſint, monere ne detrectes. *A.* Quid tibi, quæſo, opera mea in iſtoc negotio opus eſt? lege Aphthonium, lege alios recentiores, qui iſtud argumen-

tũ doctè integrifque uoluminibus persecuti sunt. *C.* Tua volo, quis ero contentus: ne fuge tantillum laborem caussa mea. *A.* Haud expeditum est ex tẽpore satisfacere votis tuis: sed quoniam finem orãdi vrgendiq. non videris esse facturus, exponam tibi quæ requiris vel ex tempore, & breuiter *C.* Nullum est periculum, ne quid tibi excidat, quod mihi non profit audiuisse. *A.* Principiò id do consilium, vt scriptites epistolas, frequenter quidem ex præceptis, quæ à Rocho Perusino accuratissimè tradũtur, aliquando tamen liberas omninò, nullis quasi vinculis præceptionum alligatas. Nec mihi nõ placent, qui sine argumento scribunt, & hanc solam habent epistolæ sententiam; non habeo quod scribam: quales ad se mitti epistolas ab Attico etiam M. Tullius voluit, & est hoc genus inter doctos frequentatum. Solent præterea magistri diligentes argumentum, siue rem totam epistolæ cuiuspiam docti viri sumere, Corradi, verbi gratia, Sadoleti, Manutii, Longolii, eamq. dictare discipulis: postea illorum epistolas cũ his conferentes docent eos quid agere, & quonam modo scribere debuissent, vt essent viris illis non dissimiles; laudant si quid bene, si alicubi persimiles, si opera & labore haud parci fuerunt. *C.* Iucunda exercitationis ratio. Est enim suaue per se epistolas facere, quamuis eas nusquã sis missurus & posterior modus Præceptorem in argumentis inueniendis non mediocriter adiuuat. Dic iam de alio genere. *A.* Ex Aesopo, aut ex poetis lepidam fabellam depromas licet, eamq. nunc breuissimè ac simplicissimè, nunc copiosè, cum au-

 ctoris

ctoris commendatione, cum affabulatione, cum interpositis aliorum nominibus & colloquiis tracta. Item narratiunculas è theatro vitæ humanæ, è Valerio Maximo, & exemplorum libris nouas, antiquas, veras, commentitias (nihil enim interest) non nunquam petes, quas similiter aut paucis uerbis, sineq. ornamentis, aut pluribus & ornatioribus, affectibus quoque admistis expones. *C.* Quàm vellē hic mihi tuum exemplū proponeres aliquod: adolescentes enim milites cùm ducum & imperatorū suorum strenuè facta coràm intuentur, longè perfectiùs bellicam artem, quàm solis præceptis audiendis discūt. Sed video id fieri iam minimè posse. *A.* Cùm poterit, & in hoc, & in aliis quæ recensebo, aut conscribam ipse exempla tibi, aut conscripta iam pridem ostendam. *C.* Docebis me igitur quæ ipse experiundo cognouisti; non vt quidā, qui cæcis volunt præire, cùm ipsi propemodum talpæ sint. *A.* Exercitationem amaui & complexus sum à pusillo puero, cui maximè debeo si quid sū. Non paruam insuper copiam ad scribendū suppeditabunt apophthegmata, quæ vbi breuiter comprehensa fuerint, argumentis excogitatis aut cōfirmari, aut refutari, aut laudari, aut vituperari poterunt. Commendentur item aut reprehendantur auctores eorundem, similia & dissimilia adducantur, quibus illa magis illustrentur. Idem statuendū de prouerbiis & sententiis, siue sacris, siue profanis, quæ etiam παραφραστικῶς dilatabuntur, & tanquam communes loci tractabuntur. *C.* Tam multi extant sententiarum libelli in vtroque genere, auctorum,

in-

inquam,sacrorum,non sacrorum, poetarum quoq; vt si quando est animus aliquem eorum legere,nesciam quem præ alijs legam. *A.* Vtilem præstitit studiosis operam Andreas Eborensis Lusitanus: hunc eme. Præterea Stobæum, sententias Ciceronis, gemmas Platonis, flores poetarum tibi commendo: nec sperno quæ seorsim ex Seneca Neronis magistro,& Plutarcho collectæ sunt. *C.* Memine ro horum. *A.* Non ad stylum modò exercendum, verum etiam ad inuentionem iudiciumq. ad decori quoque discendam rationem(quod tamen est iudicii) proderit dialogos breues & uarios cõficere, materia sæpe ex quauis occasione sumpta,nec non ex poetis,historicis, oratoribus, quos uel legimus ipsi,uel explicari audimus. In hac ipsa exercitatione non modica inest delectatio, quam tùm rerum, tùm personarum uicissitudo conciliat. *C.* Modò ne iubeas me dialecticum, & rhetoricum in iis artificium obseruare, ac nescio quæ alia, quæ nuper ex commentario quodam in dialogis obseruanda esse cognoui. *A.* Ille commentarius de dialogis maioribus, grauioribus, & grandioribus loquitur, quos componere debent, qui ad magistrum itare desierunt. *C.* Amabo,quid sentis de conuersionibus? estne utendum ea exercitatione adolescentibus? *A.* Nõ aliter,quàm ut solẽt in scholis, cùm Pręceptor argumentum uel à se conscriptum, uel ex aliquo Latino Germanicum factum discipulis conuertẽdum proponit. Verùm in emendatione accuratum esse conueniet, ut linguæ utriusque idiotismi, elegantiæq. ostendantur,& moneantur pueri,quid se-

qui,quid uitare,quid meliùs facere debuerint. Qui robuſtiores ſunt in literis, interdum ad conuerſionem aliquot paginarum aggrediantur: laudat hoc genus Cic. 1. de Orat. & habet cùm magnas, tùm non paucas utilitates. Addam hoc appendicis loco. Componenda exempla illuſtrium figurarum, ut diſtributionis, ſubiectionis, frequentationis, ſimilitudinum, comparationum. Aliquid breuiter laudandum, aut reprehendendum, eadem ſententia uariatis uerbis ac figuris efferenda ſepius, eadem græcè ac latinè, metro & ſoluta oratione uarianda. Nunc de ligata diſſeram, ſi attendas. *C.* Attendo.

PROGYMNASMA XCIIX.

Poeticæ ſcriptionis uarietas.

Iidem.

APOLLINARIS. Rem quampiam eodẽ genere carminis bis, ter, quater, diuerſis nimirum uerbis locutionibusq. & figuris explicabis. Cernis in appendice Virgiliana tam iucunda mirabiliq. uarietate, & tot modis auroram, quatuor anni tempora, amnem glacie concretum, & alia expreſſa elegiacis, ut nihil ſuprà poſſit eſſe. Quid ſi etiam eandem materiam tribus, quatuor carminũ formis mandes, ut hexametro, elegiaco, iambico? Virg. in 8. Aeneid. Ouid. 9. Metamorph. Auſonius, labores Herculis hexametro complexi ſunt: Ouidius rurſum in epiſtola Deianirę elegiaco, Seneca in Hercule furente iambicis eos incluſit. *C.* Contuli aliquando iſtos diuerſorum poetarum uerſiculos,

&

& poeticæ orationis diuitias sum contemplatus. Occurrit tum illud de Archia poeta, quem defendit Cicero. Fertur is cum Roscio principe ętatis suę histrionum certare solitus, utrum ille eandem rem sępiùs uariato gestu exprimeret, an hic mutatis uerbis per carmen efferret. A. Magna eloquentię, & incredibilis fœcunditas, oratoribusq. cum poetis communis est. C. Quę adhuc exercitationum metricarum genera laudas? A. Hóc: solutam orationem, siue dictum elegans & graue, siue historiã, siue fabulam ad carmen redigere, poeticaq. libertate uti, & flores, fucos, ubertatem quandam uerborum atque rerum adhibere. C. Arbitror contrà etiam fieri posse, ut soluatur carmen, fiatque libera pedibus oratio. A. Potest maximè. Deinde unum genus carminis apud auctorem aliquem inuentũ, nos mutatis numeris in aliud transferemus, hexametrum in elegiacum, & hoc in phaleuciũ, & istud in sapphicum: ne ignoremus tamen, vniuscuiusque generis suam ac propriam ideam esse. Curabimus præterea, vt nobis versus alieni proponantur, aut ipsimet eos deligemus, quibuscum nostra Musa de certet, vt suprà in epistolis faciendum dicebamus. C. Vellem hac tempestate in scholis vigerent certamina poetica, ut adolescentes se mutuò non tãtùm numero versuum (nam id parui duco, breui tempore sexcentos versus euomere; & tamen id in usu est penè solum) sed acumine, lepore, elegantia, artificio superare contenderent. A. Ego & illuc, & alia complura optauerim: sed pergam ulteriùs. Centonum & parodiarum scriptio in primis iucunda &

frugi-

frugifera est,nosque apiculas imitari cogit, quæ ex diuersis flosculis succum ad mel gignendum colligunt. Quomodo centones & parodiæ fiant, cum multis exemplis quidam Gallus docuit. *C.* Noui librum,& legi *A.* Satis erit nos septem aut octo cōmuniora carminum genera usurpare, & in illis excellere: illa alia non æquè uulgata, nimium otiosis & ostentatoribus relinquantur. *C.* Quanquam mirificè capior poetis & legendis & audiendis, cupioque ardentissimè capiti meo quoque ex Helicone coronam petere, tamen nunquam cogitationem suscepi, quo pacto centum genera uersuū possem condere, aut uersibus etiam extemporaneis loqui, quod quidam se posse gloriati sunt, & quidem de rebus philosophicis,theologicis,mathematicis, idq. quocunq; tandem genere quis postulauisset. Res inaudita: quàm rotundos & uenustos putabimus illos uersus esse potuisse? Nec idē lyricus, elegiacus,comicus, heroicus unà simul esse desidero: sat erit, si fecero nō malos heroicos, ad qđ genus me natura blandissimè inuitat. *A.* Optimū est naturam sequi in hoc studio, quod natura penè sola constat.

PROGYMNASMA XCIX.

Actio scenica.

Conradus, Helisæus.

CONRADVS. Accenditur mihi animus haud mediocriter, Helisæe, ad personam in theatro agendam, siue id in comœdia, siue in tragœdia,

siue

ſiue in dialogo, (nam hoc tertium quoddam dramatis genus noſtri faciunt)non, inquam,parua cupido huius rei mihi creſcit in pectore, cùm obſeruo ſpectatores uultus atque ora in ludionibus defigere,& non modò primarum, ſecundarum, ac tertiarum partium, ſed in ſuo genere optimum quemque actorem intueri continenter, admirariq. maximè,& alios collatis capitibus percunctari, quinam ſit ille aut ille adoleſcens,cuius filius,qđ ei nomen. *H.*At mihi cùm hac, tùm aliis de cauſis ſemper iucundum fuit obligari ſacramento huius militiæ. *C.* Recenſe cauſſas illas,niſi oneroſum eſt, & adde currenti calcar.*H.*Pleriq. de ſtudioſis literarum aliena miſericordia liberalitateq. indigent, qui quidem cùm ſuas partes egerint egregiè, & ita ſe populo probauerint,à diuitibus ac nobilibus uiris ſumptū in ſingulos annos,quo uictū tolerent, facilè hac ratione,etiā nō rogantes cōſequūtur. Exempla complura cōmemorauerim, & ex illis ego ipſe unū ſū, qui quoniā in comœdia quę inſcribitur Salomon coronatus, puerū Salomonē nō malè uidebar egiſſe,illuſtri & opulento uiro annuos aureos quinquaginta in acceptis refero. *C.* Pro tātilla opera tanta merces?*H.*Nō illi operā & laborē, ſed ingeniū, qđ ſeſe in huiuſmodi comicis actionibus mirabiliter oſtendit ac prodit,ſpectare ſolent. Videmus præterea parentes admodum deſiderare, ut filii doceantur bene geſtum agere,moderari manus,uultū,corpus totum, ac uocem etiam inflectere, atque uariare, & in his omnibus poſthabito pudore ſubruſtico liberi eſſe, nihilque metuere. Hoc nuſquam

com-

commodiùs, maioreque cum eorum, & aliorum uoluptate fit, quàm in theatro. *C.* Quàm uera ſunt hæc? nam quod mihi mei, hoc aliis perinde ſuos parentes credo facere. Quærunt ſępe; dabiturne comœdia? quæ partes mandatæ ſunt tibi? putant, credo, etiam ad ſuam ipſorum gloriam pertinere, ſi filii placuerint. *H.* Et ad gymnaſii quoq; decus atq; gloriam uehementer ſcito intereſſe: laudatur enim locus, & magiſter, ubi, & à quo tam præclara indole, tã apti ad res pulcherrimas adoleſcentes inſtituantur. Quin noſmet ipſos, condiſcipulos, populum, magiſtratus, totas ciuitates liberaliſſima & honeſtiſſima uoluptate cumulamus, ſi nos ex poetæ sẽtentia gerimus. *C.* Ac me quoq; doctiorẽ factũ sẽtio, tam multis egregiis ſapienterq; ſcriptis uerſibus ediſcendis: & memoriam non parum exercui; ſiquidem trecentos, quingentos aliquando, ut digitos meos, ut nomen meum recitare potui. *H.* Si drama latinè ornateq; compoſitum fuerit, neceſſe eſt omninò actores, cùm id ediſcunt, omnes omnium perſonas propemodũ memoria tenere (quippe quos toties cùm exercentur audiunt) in latinitate, & orationis uirtutibus nonnihil proficere, atque ad ſcribendum loquendumq. aliquam ſibi ſuppellectilem comparare. Augetur adhæc prudentia, & cognitione τοῦ πρέποντος, cùm animaduertimus ſcilicet. in œconomia adhibitum iudicium, & cùm perſonæ cuiusq; eum ſermonem audimus, qui ad naturam, ingenium, mores illius καθ' ὅλου eſt appoſitus. In quo quidem officium poetæ in primis conſumitur, qui uniuerſa in ſingulis imitari, atque

expri-

exprimere debet. *C.* Cur igitur apud ueteres pro probro dabatur histrionicam facere? *H.* Sic cogitemus qualia priscarum comœdiarum argumenta fuerint, non mirabimur; leuia, litigiosa, nugatoria, impura: quales item uersus: spurcidici, ut inquit Plautus, & immemorabiles. Ibi lenones, meretrices, parasiti, serui callidi, adolescentes asoti. Huiusmodi personas agere honestum hominē iure pudeat, scurram autem, circulatorem, malè feriatū ac triobolarem non pudeat. Dramatum nostrorum longè diuersa est ratio, quæ fermè illustres, graues, notas historias & frequenter è sacris literis petitas continent, quo populo & notiores sint, & placeant magis. Quàm autem tales historias, tot annis præsertim, tamque distantibus locis gestas rectè deligamus; & quàm easdem materias præceptis & exēplis antiquorum seu comicorum seu tragicorum conuenienter tractemus, non est meum disputare, doctioribus relinquo. Cum igitur res sint honestæ & sacræ; personæ etiam ciuilibus honoratiores, aut saltem non uiles atque abiectę, tantum apud nos abest ut sit ignominiæ histrionem profiteri, ut sit commendationi ac laudi potiùs. *C.* Illud superest, ut Roscios atque Aesopos habeamus, qui nos in hoc artificio ipsi artifices celebratissimi instituant. *H.* Bene optas. Nulla ars siue magistro discitur: quanquam noster doctor non est postremus in hac palæstra.

PRO-

PROGYMNASMA C.

Pueri multandi verberibus.

Pater indulgentior, Magister seuerior.

PATER. Quæritur Augustinulus meus, se in ludo sæpissimè abs te uapulare; quem quidem non mihi narrare somnia, è fletu rubentes oculi te stantur. *M.* Si filius tuus iustè vapulat noli quęrere, ratione an sæpe. *P.* Atqui nec iustè uidetur cędi, nec moderatè, sed iniquè & inhumaniter, si tā frequenter. Nam cui toties imponendæ sunt plagæ, ei posteriores semper grauiores imponuntur: quæ autem flagitia tam sæpe filius iste meus, probus utique & diligens puer admittere possit, non intelligo. *M.* Amor cœcus est, is facit, ut puerum meliorem, & in discendo alacriorem existimes, quā ego experior quotidie: ingenium sanè nō deest illi, uoluntas deest. Quod ad uerberum atrocitatem attinet, hoc tantùm respondebo tibi, me adhuc intra limitem sæuiisse; petoque à prudentia tua, ut mihi potiùs fidē habeas, quàm pueris, qui leuissima de caussa mentiuntur facillimè, & cùm uirgas ac verbera impensè oderint, nunquam iusta animaduersione punitos se confiteri solēt. *P.* Quæso, Magister sine me paucis oppugnare hunc morem uestrum cædendi pueros, & si possim, sceptrum istuc tuum, uirgam, inquam, extorquere tibi de manibus. *M.* Patiar equidem te disserere aduersum nos quæ lubet, si tu etiam pati uis, me consuetudinem nostram tam antiquam, usitatam, & necessariam dfeendere, quæque mihi in mentem uenerint contrà

trà respondere. *P.* Optimum & æquissimum est, audire uicissim quem accuses. *M.* Clauam Herculi hodie nunquam extorseris; futurumque est, ut tu magis posthac flagellum ad multandos liberos in manus sumas, quàm mihi, ut id abiiciam persuadere contendas. *P.* Tu fortasse eloquentia tua confidis, qua me supplantes: ego ueritate sola nitor, illam mihi comitem & adiutricem aduersus te duco. *M.* Ausculto, dic uirorum optime. *P.* Pulsare pueros, siue id à Magistro, siue à pædagogo, siue à parente fiat, deforme est; quoniam mancipia & bestiæ, quæ aliter ad officium faciendum adduci non possunt, non ingenui, & filii, teneræque ætatis alumni, & discipuli uerberibus sunt urgendi. Animum liberalem plagæ seruilem infractumque efficiunt, qui dum omnia timet, nihil audet eximium, sequiturque desidia & inertia, quibus corpus quoque elanguescit atque conficitur. Similiter pueris immoderata seueritas, ut nouellis stirpibus nimia siccitas nocet. In equulos, & uitulos calcaribus, stimulis, uerberibus nō utimur: cur in pueros vtimur; quin & adulti boues, si acriùs stimulis subigantur, iuga persæpe detrectant, & frænorum iam patiētes equi, si crebriùs uerberentur, percontumaces pauidique; blanda autem manu attrectati, generosi & audaces redduntur. Inter canes item ii nobiliores, quos blanditiis, & licentia quadam excurrendi potiùs, quā minis & uerberibus uenatores educarunt. Simile quiddam in hominibus accidere credendum est. Cōtrà uerò in asinos, quoniam abiectissimæ naturæ, pigerrimæque animantes sunt,
si ex

si ex iis utilitatem capere studemus, fustes & flagel la solemus expedire. Sic prorsus agrestibus & seruilibus ingeniis faciendum, quorum uitia non ut frondes tenerę stringendę, sed ut spinæ & rubi penitus succidenda sunt. Quid, quòd multa uapulantibus dicta deformia, ac maximæ uerecũdię futura uel dolore, uel metu solent accidere? Hęc porrò nõ ideò dixerim, ꝙ existimẽ solutam ac liberam pueritię ad oĩa uolũtatem esse oportere, neq; ullã ipsi pœnam irrogandam; quam ad delicta nimio plus propensam & lubricam esse non me fugit: sed ut mitis quędã & moderata pœna, cũ iudicio prudentiaque, tanquam lene medicamentũ ad ipsius curã dã uulnera morbosq; sanandos adhibeatur; quo fiet; ut longè melius, longeq; facilius à suis uitiis ad studium amoremq; uirtutis traducatur, neque Magistros odio prosequatur ut carnifices, sed amet ut parẽtes. Possit igitur nõ stultus ludimagister, si quid benefecerint pueri, aliquãdo commendare, si quid errauerint, dissimulare: nonnunquam blandè emẽdare, & cum laudationibus castigationes permiscere; munusculis etiam & crustulis interdum eos ad diligentiam allicere: celebrare eos qui probitate & scientia claruerunt, detestari autem, qui ueluti muta pecora uitam silentio transierunt. Condiscipulos item peccantes coram ipsis reprehendere, & rectè facientes prædicare, mirum inmodum proderit. His ego similibusque modis plus profectum iri apud adolescentulos putarem, quàm atrocibus minis assiduisque uerberibus. Non nescis quid Terentius tuus quodam loco sentiat:

Pudo-

Pudore & liberalitate, inquit, ſatius eſſe credo retinere liberos quàm metu. *M.* Sententiæ tuæ in ſpeciem graui & prudenti communis omniũ gentium conſuetudo reclamat, & ſapientes hunc modum cædendi pueros planè ſuadent, & ſacroſanctę literæ non uno loco uirgarum flagellorumque meminerunt. *Qui diligit filium ſuum, aſſiduat illi flagella, ut lætetur in nouiſſimo ſuo. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera illius dum infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Qui parcit virgæ, odit filium. Stultitia colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinę eradicabit eam. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur.* P. Obruis me teſtimoniis. *M.* Quid ſi nullum omitterem? magis id diceres. Itaq; D. Auguſtinus in libris Confeſſionum, quòd ſocordior eſſet in diſcendo, ſe vapulaſſe, idq. ſibi profuiſſe narrat. Apud Lacedæmonas uitio dabatur patri, ſi filium à Magiſtro percuſſum & conquerentem non iterum percuſſiſſet. Quod ſi hoc ſeculo ualeret, melius forſitan ageretur cum Repub. tam perditam ac rebellem iuuentutem non haberemus, nec tot facinoroſi atque peſtiferi ciues exiſterent. Perſuadere ſibi omninò & parentes, & Præceptores debent, niſi principiis anteuerterint, puerоſq. flexerint, dum flecti poſſunt, fore, ut aliquando ex iis dolorem ingentem capiant, à quibus gaudium uoluptatemq. exſpectabant: & id eſt quod ſanctæ ſcripturæ oracula vaticinantur. Cęterùm iſta uerberatione utendum eſt moderatè, nec quauis, etiam leuiſſima de cauſſa, niſi ſi frequenter committant, quamuis in re le-

ui:uitiosa enim consuetudo contrahitur,& â paruis delictis non punitis ad maiora fit progressio. Submouendi meo quoque iudicio à scholis, qui uerberando uoluptatem sentiunt, omnemq. culpam capitalem faciunt, nec magis parcendum pueris quàm canibus existimant. Cauendum etiam ne irati quenquam plagis multent;ira quippe mediocritatem seruare non potest:& ne caput, cæterasq. principes ac uitales humani corporis partes lædant,unde ualetudini incommodum generetur. Si quis erit tam liberali ingenio, ut literas & uirtutem ultro diligat,uerecundus, maioribus obediēs, labores non recusans, aliquando tamen peccans (quis enim uel sapientissimus nunquam ulla in re offendit?) hic blandè, & dulci quodam modo corrigendus erit,ne ad iracundiam prouocetur,& pusillo animo fiat. Si qui uel reprehensionibus, uel uerberationibus, magis tāquam saxa indurescant, iis pulsandis supersedendum est. Quamobrem non est interdicendum Magistris hoc pœnæ sumendæ genus;sed si per semetipsos non uident, admonendi sunt,ut modum seruent, sciantque & quibus, & quando,& quantum pęnarum infligendum. P. Obstruxisti mihi os,serua institutum tuum. Si in posterum puer meus de te questus fuerit, Lacedæmonius illi fiam, iterum uerberabo, ut conqueri desinat; & cùm me approbare sciat quidquid tu feceris, si effugere uerbera concupiscat, cupidiùs ad studia sua incumbat. *M.* Tali patre nihil laudabilius.

FINIS.

IN PROGYMNASMATVM VOLVMEN PRIMVM, ANNOTATIONES.

Ad Progymnasma Primum.



PROGYMNASMA *siue Dialogus*] Qui tyrones suos ciendis belli simulacris, seu ludicris quibusdam certaminibus ad vera prælia seriosque conflictus ineundos prius exercent ac pręparant; quiq; alijs in rebus & artibus idem faciunt, προγυμνάσαι, & antecedentes illæ exercitationes προγυμνάσματα dicuntur; quas verbum è uerbo pręexercitationes, seu, vt Priscianus, præexercitamenta appellaueris. Sic Apthonius libro suo, quo ingenia dicẽdi studiosorum ad eloquentiam præcolit, Progymnasmata indicem dedit. Ego itaque, cùm iam inde à principio laboris mei progymnasten me esse optauerim; & enisus sim: hoc est, adolescentes quotquot in Humanitatem traderent operam, siue illi in scholis superioribus, siue in inferioribus versarentur, latinæ linguæ mysterijs initiare, & ad eius in omni uita vsum quasi vmbratilibus pugnis pręparationem ipsis adhibere contenderim, non incommodè uideor hæc scripta mea nominare Progymnasmata. Viues etiam Exercitationem linguę latinæ suum libellum inscripsit. Cùm autem in hoc genere scripturæ Dialogorum contritissima sit appellatio, nec ego repudiandam censui. Quare libente me seu hoc, seu illo vocabulo quisque utatur. *DOctorem literarum*] Magistros Grammaticæ honoratius ita uocabimus, uoce nimirum generali, respicientes ipsum nomen artis, quod a literis ductum est. ἀπὸ τῶν γραμμάτων quippe ἡ γραμματική, & pro Grammaticis item dicuntur literatores; ut Sylla quidam apud Catullum. Suet. de illust. Grammaticis. Appellatio Grammaticorum Grę

ea consuetudine inualuit, sed initiò literati vocabantur.] Eodem respexisse videtur M. Tullius 1. de Orat. apud quem est his uerbis: Quis musicis, quis huic studio literarum, quod profitentur ij, qui Grammatici uocantur, &c. Idem alias cùm de Grammaticæ rebus loquitur, literas uocat. In Pisonem: Quid nunc te, asine, literas doceam? non opus est verbis, sed fustibus. Non dixi hanc togam qua sum amictus: nec arma, scutum aut gladium, & quæ sequuntur. Qui in Academijs hanc artem profitentur, latinæ linguę Professores audire uolunt, & ipsi se hoc modo nominant. Id neque falsò, quòd omnes uident, neque iniustè, quando Grammatici nomen uile hoc seculo, & despectum est. *A primordio ætatis, &c.*] Loquendi genera haud diuersa, & ęquè venusta sæpenumero ex probatissimis elegantissimisque scriptoribus in hisce annotationibus ea mente illigabimus, ut hæc dona nostra studio disposta fideli, ut ait Lucretius, tanquam nouis semper munusculis cumulemus, & cupidis elegantiarum adolescentibus quàm gratissimum faciamus. Sunt ergo eadem huic. Ab adolescentulo, ab adolescentulis, ab ineunte, à prima adolescentia, ab ineunte, à prima ætate, ab initio ætatis, à primis temporibus ætatis, à puero, à pueris, à pueritia, à paruis, à paruulo, à puero paruulo, à pusillo puero, à tenero. à teneris, à teneris vnguiculis, quod Gręci ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. *Quibus odoribus testa*] Horat. epist. 2. li. 2. Quo semel est imbuta recens seruabit odorem, Testa diu. Quo carmine quàm nihil verius, tàm nihil peruulgatius. Geminum huic est, quod ex Ciceronis Hortensio producit Nonius. Vt qui cõbibi purpuram uolunt, sufficiunt prius lanam medicamentis quibusdam: sic literis talibusq; doctrinis ante excoli animos, & ad sapientiam concipiendam imbui ac præparari decet. Similia de infectoribus & lana Plato in 4. de Repub. & Aristot. 2. de Moribus: οὐ μικρὸν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθὺς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι ἀλλὰ τὸ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν. Non parum refert, sed permultum, vtrum sic, an sic à pueris asuescamus: imò verò totum in eo positum est. Huc pertinuerit exemplum Lycurgi de duobus canibus dissimili ratione educatis. Plutar. de lib. educ. *Quod mihi familiaq;*] Cic. 1. de Diuinat. Neque solùm Deorum uoces Pythagoræi obseruabant, sed etiam hominum quæ uocant omina, quæ maiores nostri quia ualere credebant,

bant,idcirco omnibus rebus agundis: *Quod bonum, faustum, felix, fortunatumq; sit*, præfabantur. Varro lib.5.de ling. lat. Vbi noctu in templum censura auspicatur,atq; de cęlo nunciatum erit: pręconi sic imperato, vt viros vocet. Quod bonum,fortunatũ,felixq; salutareq; siet populo Romano Quiritium, reiq; publicæ populi Romani Quiritium, mihiq; collegęq; meo,fidei magistratuiq; nostro,&c. Liuius lib 1. Quod bonum, faustum,felixq; sit, inquit,Quirites regem create. Idem. Quod bonum,faustum,felixq; sit pop.Rom.ac mihi vobisque Albani.Talia sunt apud Plaut. Aul. Dij bene uortant. Ibid. Quæ res bene uortat mihiq. tibiq., tuæq. filiæ. Et in Capt. Quæ res bene vortat mihiq. meoq. filio,vobisq. vult te nouus herus operam dare,&c. Et in Trin. Vxor venerare, vt nobis hæc habitatio bona,fausta,felix,fortunataq. eueniat. Et ibidem. Quin fabulare,Dij bene uortant,spondeo? Virg.eclog.9. Hos illi, quod nec bene uertat,mittimus hædos. Liuius lib.1. Quod bene uertat,castra Albanos Romanis iungere iubet. Apud Ciceron.pro Muræna. Idem ego precatus sum,ut ea res faustè,feliciter,prospereq. eueniret. *Solemne suum*] Tenere seruare solemne suum, est tenere institutum suum. Cic. ad Att,lib.7. Tantum igitur nostrum illud sollemne seruemus, ut nè quem istuc euntem sine literis dimittamus. *Quotum agitas annum*] Verbum agitare Sallustio sępius est in ore. Vita hominum sine cupiditate agitabatur. Agitabant magis magisque in dies animus ferox. Beneficijs magis quam metu imperium agitabatur. Gaudium atque lętitiam agitabant. Quæ mente agitaui, & alia multa. *In hoc meo Gymnasio*] Loca in quibus nudi luctarentur, seseq. exercerent, dicta sunt gymnasia, παρὰ τὸ γυμνάζω, nudo. Ipsa exercitatio, palæstra. Hieronymus Mercurialis libro de arte gymnastica. Placuerunt deinde illa loca philosophis,in quibus disputationes suas habere cęperunt, quod indicatur item 2. de Orat. Nunc pro quibuscis diatribis, & quibuscunq. locis ad docendas literas destinatis ea uox capitur. *Venientibus annis*] Horat. ad Pison. Multa ferunt anni uenientes commoda secum, Multa recedentes adimunt. Veniunt anni dum iuuenescimus: recedunt dum senescimus. Seu, anni uenientes sunt ab infantibus vsque ad mediam & uirilem ætatem: recedentes, à virili ætate ad sepulcrum. *Postquam luxerit*] Simul ac cœlum albescere co-

perit,seu,ut Cęsar 1.de bell.Ciuili,albente cęlo,cùm primùm dies orta fuerit,Primùm aurora nouo cum spargit lumine terras, cùm sol ortus sua luce conuestit ac perfundit omnia, ut eleganter Lucretius in 2.cum prima luce,diluculo,primo diluculo.Hoc enim vult,lucere,diem uidelicet,ac lucem esse. Cic. pro Sex.Roscio.Occisus est à cęna rediens Nondum lucebat, cum Ameriæ scitum est. Catullus ad Caluum. Nam si luxerit, ad librariorum curram scrinia. Plaut.Milite.Priusquam lucet, assunt. Apud hunc & Terentium non raro, lucet hoc,lucescit hoc subaudiendum cęlum, aut interuallum quod inter cęlestes orbes terramque interiectum est, quod digito uidentur ostendisse, ut proinde illud, hoc, δεικτικῶς accipiatur. Cicero epistola 4.lib.15. Expedito exercitu ita noctu iter feci, ut ad III.Id Octobr.cùm lucesceret,in Amanum ascenderem. *Diuis bene iuuantibus*] Liuianum. Ennius dixit: Cum magnis dijs uolentibus.Gellius lib.18.cap.10.Cum dijs beneuolentibus.Communia sunt illa,Deo fauente,Deo annuente Iacobus Apostolus cap.4.sic docet Christianos loqui,& benè ominari. ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ, καὶ ζήσομεν, καὶ ποιήσομεν τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο. Si Dominus voluerit,viuemus,& hoc aut illud faciemus.In Xenophonte passim hę formulæ occurrunt: σὺν θεῷ, σὺν τοῖς θεοῖς ἐὰν θεὸς θέλῃ, θεῶν συνθελόντων, θεῶν ἵλεων, ἢν θεὸς μὴ βλάπτῃ, εἰ ὁ θεὸς μὴ ἐναντιοῖτο.

AD PROGYMNASMA. II.

IN *scholam itare*] Quo pacto & hic & alibi,uisitare scholas,& sine casu, uisitare, fędissimum loquendi modum correximus, pueri obseruent *Tacturus est*] Latini imminutionem & extenuationem dicunt,quam Græci μείωσιν & ἐλάττωσιν, per quam se tetigisse aiunt,qui seu dicto,seu facto grauiter quempiam læserunt,aut eum durius etiam uerberarunt.Terent. Eunucho. Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio, id est, dicto aculeato pupugerim. Catull.uelut prati Vltimi flos,prętereunte postquam Tactus aratro est. Propert. Quem tetigit iactus certus ad ossa Deus. Vsurpatur item tangere, pro fallere,fraudare,circumuenire,decipere.Plaut. Epid. Istis adeò tetigi te triginta minis. Et Pseudol. Si neminem alium potero,

tuum

tuum tāgam patrem. Sic usus est verbo, ferire, Terent. Phorm. *Haud minus differant*] Aristotelis est. Aristippus interroganti, quare esset melior euasurus filius. si eum curaret literis instituendūm. Vt nihil aliud, inquit, certè in theatro non sedebit lapis super lapidem. Huiusmodi apophthegmata, & sententiæ antiquorum, quę in promptu sunt, multum ad collaudandas literas ualebunt, & materiam ad dicendum non mediocrem suppeditabunt. *Familiam duces*] Qui in re aliqua primum obtinent locum, primamq. laudem promerentur, ij ducunt familiam. Tralatio ab his, qui, quod potestate, aut honore, aut scientia præstant, cæteros ducunt & comites habent. Vide Muret. lib. 4. cap. 17. & Manut. in Ciceron. epist. 5. lib. 7. *Pomorum, ficuum*] De hoc more rursūm dialogo 45. & 76. Meminit eiusdem Horat. Satyra 1. lib. 1.

vt pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint vt discere prima.

Plato in 7. de Repub. non ui cogi pueros ad disciplina, sed ludentes potius inuitari vult; vt appareat, ad quod quisq. genus studiorum naturā sit idoneus. Veruntamen non debent ijdem semper flare uenti, & scitum est: Nunc pluit, & claro nunc Iuppiter æthere fulget. Vide dialogum huius uoluminis postremum. *Mulierumque ancillarum*] Sallustius Iugurtha. Cūm interim Hiempsal reperitur, occultans se in tugurio mulieris ancillæ. Omnis ancilla mulier, non quęuis mulier ancilla. Terent. And. Mirum uerò, impudenter mulier si facit meretrix. Cæsar. lib. 3. de bello Gall. digitus pollex. Talia uidentur apud classicos scriptores, terra Gallia, terra Italia, terra Græcia, terra Campania, & alia huius generis. Duobus hisce progymnasmatis vtcunq. erga parentes, cūm adducunt ad ludum filios, & erga ipsos pueros officium Magistri expressum est. Et quoniam permagni interest, quo se ille modo gerat aduersus discipulos, siue ut literis, siue ut bonis moribus excolantur, hoc & altero uolumine passim illius munus describere annitemur.

AD PROGYMNASMA III.

IN *Phrontisterium*] à verbo φροντίζω cogito, meditor, commentor, deflectitur φροντιστήριον, locus ad commentandum,

meditandum, cogitandum. Locus nempe, in quo cogitationes & sensa nostra explicamus, atque ad audientes proferimus. Accomodatur ad scholam: ibi siquidem Magistri discipulis sua, & auctorum quos interpretantur cogitata mentemque explanant. διδασκαλεῖον quoque dici potest à docendo; διδάσκω namque est doceo. σχολή est otium & cessatio. Hinc schola, quod à ceteris negotijs omnibus vacui atque liberi in ea vnis tantùm studijs impertiri nos debeamus. Eodem vocabulo disputationes & controuersię inter doctos agitatę, & quęstionum denique non leuium tractationes significantur. Gellius cap. 26. lib. 1. diatribam nominat, græca item voce: ob studium scilicet operamq. liberalem, qua tempus discendo atque audiendo consumimus. Latinè ludus, quoniam generatim locus in quo quis exercetur, sic dicitur. Ludus gladiatorius, ludus musicus, ludus fidicinus, ludus palæstræ. Ac meritò quidem, quando, vt alicubi Cicero ait, discendi voluptas potius est, quàm labor. Addimus interdum, literarius. Hinc ludum aperire Cic. 1. Tuscul. loquens de Dionysio; quod parum latinè quidam; professionem suscipere. *Vacillant versus*] Quid hoc sit, sequentibus statim verbis declaratur. Cic. epist. 15. lib. 16. Accepi tuam epistolam vacillantibus literulis. Nec mirum, tam graui morbo. Vacillare memoria, dixit ad Atticum. *Doctrina quoque lari*] Vulgata ac propemodum vera opinio. Istuc enim negotium illi οὐ τιμῶνται τῆς φροντίδος, quemadmodū Anacreon Polycrati Samiorum tyranno quinque talenta, quibus ab eo donatus fuerat, & ob quæ duabus noctibus somno caruerat, restituens dixisse fertur. Theodosium minorem, Arcadij F. iam ad clauum sedentem memorat Nicephorus cap. 3. lib. 14. describendis libris mirè delectatum, & καλλιγραφώτατον fuisse, multaq. eius manu exarata ad suam ætatem permansisse, potuisseq. ipsum ea scientia vitæ sumptum tolerare. *Quod vitium senectus*] Tenacitas & auaritia senum, effusio iuuenum est. Illi quærunt, & inuentis miseri abstinent, ac timent vti; quoque minus restat via, eò plus corradunt uiæ, quo nihil absurdius. Hi vtilium tardi prouisores, prodigi æris, vt inquit ad Pisones Horatius. *Necessitudo postulauerit*] Necessitas & necessitudo, sicut suauitas & suauitudo, sanctitas & sanctitudo idem sunt, & vtraque vox con-
iun-

iunctionem beneuolentiæ, seu familiariorem amicitiam, consanguinitatem, & id quod necessum est significat. Gell. lib. 13. cap. 3. apud Sallustium quidem posterius frequenter sanè. Vide insuper Manut. in epist. vltimam lib. 2.

AD PROGYMNASMA IV.

QVò te pedes?] Virg. eclog 9. Quò te Mœri pedes? an (quò via ducit) in vrbem? Subaudimus, ducunt, portant, aut simile quid. *Ain' tu pridem*] Ain' tu? &, ain' tandem? dicere consueuimus ea de re interrogantes, quæ ab alio dicta, admiratione nos affecit. Cic. epist. 21. lib. 9. Ain' tandem? insanire tibi videris, quod imitere verborum meorum vt scribis, fulmina? Ad Att. lib. 4. Ain' tu? existimas ab vllo malle mea legi probariq. quàm à te? Et epist. 1. lib. 6. Ain' tu? Scipio hic Metellus proauum suum nescit censorem non fuisse? Terent. And. Ain' tandem? ciuis Glycerium est? Hecyra. Ain' tu tibi hoc incommodum euenisse iter? Plaut. Asinaria. Ain' tu meum uirum hic potare? Consule Manut. in epist. 21. lib. 9. *Pomeridianum tempus*] De meridiatione seu somno meridiatione seu somno meridiano nos quædam disseremus uolumine tertio, cùm de re medica & morbis agemus. Plaut. Mostell. Non bonus somnus est de prandio. *Exonera te metu*] Amoue metum, timorem abijce, depone, omitte.

AD PROGYMNASMA V.

PRinceps fleas] Vocabulum, princeps, apud maiorum gentium latinos auctores frequentissimè non dignitatis, sed ordinis est. Atque inde natum arbitror, ut dignitatem quoque significaret. Etenim qui aliquo in ordine primi sunt, fermè etiam cæteris antecellunt. Cic. de Iuuent. Exordium princeps omnium debet esse. Idem ad Att. lib. 2. Ego princeps in adiutoribus, ego secundus. Et Accusat. lib. 2. Omnium nationum princeps Sicilia se ad amicitiam & fidem populi Romani applicuit. Cæsar lib. 1. de bello Gall. Ea pars princeps pœnas persoluit. Lucretius lib. 1. de Iphianassa, seu Iphigenia Agamemnonis.

Nec

Nec miseræ prodesse in tali tempore quibat,
Quod princeps patrio donarát nomine Regem.

Id est, quod prima patrem fecisset Agamemnonem, cùm ante sorores, & ante fratrem esset progenita. Horat. Ode 16. lib. 1.

Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam vndiq.
Desectam.

Principem limum uocat lutum, seu argillam, è qua poetæ fictum primum hominem à Prometheo Iapeti filio fabulantur. Ouid. lib. 1. Metamorph. Rursum Horat Ode ult. lib. 3. Princeps Æolium carmen ad Italos, Deduxisse modos. Ait se primum inter latinos Lyricum extitisse, ante se nullum. Virgil. 5. Æneidos de nauibus Æneę.

Princeps ante omnes densum Palinurus agebat
Agmen, ad hunc alij cursum contendere iussi.

Plura testimonia pluresq. auctores mitto prudens, ne pauló humaniori uidear soli lumen mutuare. *Fleas*] Lamentari propriè mortuos dicimur, & mulieribus hoc verbum magis conuenit. Terent. And. Quia tum mihi lamentari præter cæteras uisa est. Et Phorm. Miseram, suam matrem lamentari mortuā. Cic. de Orat. matremne ut miseram lamentantemq. uideam? Pacuuius. Conqueri fortunam aduersam, non lamentari decet. Id uiri est officium. Fletus muliebri ingenio additus. Flere est emittere lacrymas & uocem: plorare, lacrymas tantùm. Gemere in pectore. Eiulare est sublata uoce flere, quod ad mulieres pertinent. Lamentari est uoce querula & tristi oratione calamitatem testari suam. Hęc Muret. in Terent. *Dixi*] Lepidè, quasi contra eos egisset in iudicio. Nam oratores caussa perorata addebant, Dixi. Et hoc erat mittere in consilium: Id est, Iudices dimittere ad dicendam sententiam. Budæus in Pandect. Euripid. εἴρηται ὁ λόγος. *Iste Harpocrates*] Deus quidam apud ueteres ita effingebatur, ut primo digito labris admoto silentium indiceret, qualis Romæ Angerona Dea colebatur. Reddere seu efficere quempiam Harpocratem, est illi silentium imponere, cum quasi mutum & elinguem reddere. *Oculi dolent*] Inuidi aliena bona intuentes ægrescunt, & dum carpunt, ipsimet unà carpuntur. Liuescunt oculi, marcescit inta-

intabescitq. corpus. Pulchrè epigramma græcum lib. 1. Inuidentię quidem esse malum maximum, hoc tamen boni habere, quod inuidentium cor oculosq; consumit.

> *Φθόνος ἐστὶ κάκιστον, ἔχει δέ τι καλὸν ἐν αὐτῷ·*
> *τήκει γὰρ φθονερῶν ὄμματα καὶ κραδίην.*

Descriptio Inuidiæ est apud Ouid Metamorph 2. & in Appendice Virgiliana, illo incerti auctoris Phaleucio; Liuor tabificũ malis venenum. *Laneis pedibus, & quo tardius*] Parœmia, Dij laneos habent pedes. Quo docemur, diuinum numen ad capiendas de sceleratis pœnas non festinare. In eos tamen nec opinantes tandem animaduertere, & plerunq. quò serius, eò seuerius. Cęsar lib. 1. de bello Gall. Consuesse Deos immortales, quo grauius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum vlcisci velint, his secundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere. Tibull. lib. 1. Sera tamen tacitis pęna venit pedibus. *Phocioni Atheniensi*] Centum talenta misit Rex Phocioni. Idem Xenocrati quoque magnam vim pecuniæ. Ad C. Fabricium Romanum Samnites multum auri attulerunt. Hi omnes qua animi magnitudine oblata recusauerint, quidq. fecerint ac responderint, vide Plutarchum in Phocione, & in Apothegmatis Regum ac Ducum. Cic. in Catone. Ælianum lib. 1. Laert. in Xenocrate, Gellium lib. 1. cap. 14 *Visceribus æneis*] χαλκέντερος, id est, ænea seu ferrea intestina habens. Sic cognominatus est Didymus Grammaticus, quem librorum 4. millia scripsisse affirmat Seneca epist. LXXXVIII. vbi etiam docet, quàm inanes quæstiunculas sit persecutus. Propter indefessum in studijs, scribendisque libris animum etiam Origenes dictus est Adamantius. *Cribrum carnificinum*] Plaut. Mostell.

> *O carnificinum cribrum, quod credo fore,*
> *Ita te forabunt patibulatum per vias*
> *Stimulis, si huc reueniat senex.*

Indicat loris, flagris, & uirgis eius pellem ita laceratum, perforatum ac pertusum iri à lorarijs tanquam carnificibus, furcam in collo per viciniam gestantem, prædicantemq. delictũ suũ, quod seruis alicuius facinoris compertis fiebat, vt cribri speciem exhibere uideatur. *Ad pedes accidat*] Germana huic; Ad genua seu genibus accidere, procumbere ad genua, ad pedes se

se abijcere, ad pedes procumbere, procidere, ad pedes se prouoluere, Greci προσπίπτειν. Cur autem supplicantes ad genua caderent, eaque tangerent, caussa affertur, quod illa consecrata essent misericordiæ, vt dextra fidei, aures memoriæ, frons pudori, seu Genio, digiti Mineruæ. Seruius in Eclogam 6. Iunius lib. 2. cap. 11.

AD PROGYMNASMA VI.

ADesdum] Ades, imperatiuum est, dum, παρέλκον. Est enim productio & adiectio syllabæ, vt Ehodum ad me. Donat. in And. Non tam verò significat, veni huc, quàm hic esto, hoc age, attende, ades animo. *Qui?*] Festiue per verbum eius qui cum loquimur, ac præsertim extremum respondemus aut interrogamus. Cuius festiuitatis exempla in Plauto & Terentio sexcenta, & in hisce quoque dialogis non pauca. Abducamus tamen aliquot. Terent. And. Factum est hoc Daue? D. factũ. Ibi. Aut si tibi nuptiæ hæ sunt cordi. P. Cordi? Idẽ Phor. Scis ne hoc certò? G. Certò. Plaut. Amphit. Ain' tu geminos? B. geminos. Cic. pro Sex. Roscio. Patri, inquit, nõ placebat. Patri non placebat? *Somnum haud sinebat*] Cura vehemens & affectus ingens insomniam conciliant. Quare sub noctem defæcandus est animus, vt sopor suauis oculos operiat, quo se priuatum propter immodicam ex versuum eius elegantia conceptam delectationem Catul. ad Licinium conqueritur. Et Cic. ad Attic. Ægritudo me somno priuauit. *Tisiphone*] Furias Acherontis & Noctis filias tres inducunt Poetæ, Tisiphonen, Alecto, & Megæram, de quibus Ouid. in 4. Metamor. & in 6. Æneid. Virg. *Corium conscribam*] Plautus dixit, virgis dorsum scribere. Et in Pseud.

Quasi in libro cum scribuntur calamo literæ,
Stilis me totum vsque vlmeis conscribito.

Corium autem persæpe humani corporis pellem iocosè nominat. Catull. quoque ad Thallum, à quo pallium sibi & sudarium surreptum indignatur:

Quæ nunc tuis ab vnguibus reglutina & remitte,
Ne laneum latusculum, manusque mollicellas

Inusta

Innexa turpiter tibi flagella conscribillent.

Hoc verbū, conscribillo, ex Varrone iterum affert Nonius.

AD PROGYMNASMA VII. IX. X. XI.

P*Aruissimis*] Hoc superlatiuo semel, iterum, ac tertiùm vsus est Lucretius lib. 1.

Praeterea nisi erit minimum, paruissima quaeque
Corpora constabunt ex partibus infinitis.

Data est a nobis opera hoc progymnasmate,itemq. in alijs,vt de scholasticis rebus iuuentutem aliquanto latinius loqui doceremus, de quibus plurimi ne barbarè quidem, & inquinatè possunt verba facere, cùm & simplices harum rerum voces, & earum coniunctionem penitus ignorent. Sciendum nihilominùs, in similibus circuitionem, metaphoram, catachresin esse necessarias. De literis scitè formandis libelli exstant, de latinis inquam, aequè vt germanicis. *Quid tandem vtilitatis*] Duae vtilitates καλλιγραφίας infrà afferuntur, & ab illo loco *Principio me adiuuit*] rationes quinque enumerantur, quibus pueri elementa calamo perficere docebuntur. *Festina lentè*] Augustus Imperator & dicere in sermonibus & scribere in epistolis solebat σπεῦδε βραδέως. Per quod monebat, vt ad rem agendam simul adhiberetur & industriae celeritas, & diligentiae tarditas. Gell. lib. 10. cap. 11. Idem crebrò iactabat illud: sat celeriter fieri,quidquid fiat satis benè. Sueton. Octauio, capit. 25. *Nouissimo loco*] Gell. lib. 10. cap. 21. hoc verbum Ciceronem fugisse affirmat, vti etiam aduerbium nouissimè, quibus tamen plures illa aetate vterentur,quod ea veluti non latina haud probaret. Verùm priore vsus est pro Q. Roscio. Alterum habes epist. 24. lib. 10. Planci ad Ciceronem. *In typographio*] τυπογραφεῖον locus est, vbi formis aeneis libri describuntur, typographia ipsa descriptio, seu γραμματόθεσις. Malè igitur: in typographia fui, si locum intelligas. *Bonum factum*] Plautus Paenulo. Bonum factum est, edicta vt seruetis mea. Erit horum vsus propriè in edictis, quibus illa veteres boni ominis caussa praeponere ac praescribere solebant. Turneb. lib. 3. cap. 22. *En, probe*] Scripseram ego, Eu, particula appro-

approbantis seu laudantis. Græcè εὖ, benè, rectè, optimè. Verùm operæ in, En, mutauerunt.

AD PROGYMNASMA XII.

FRustum discipuli] Qui non est integer, qui non est totus discipulus, non verus, non germanus discipulus. Caussa patet. Plautus Rudente propriè & per hyperbolen. Loquere tu etiam frustum pueri? Id est, qui propter breuissimam staturam tuam magis dicendus es pars pueri, quàm puer. *Intima tunica*] Sic Gell. lib. 10. cap. 15. Vulgò indusium, subucula. Quidam non insulsè, linea, & lintea tunica. *Ausim sponsionem facere*] Quid sit sponsio, quibus verbis conciperetur vide Sigonium lib. 1. de iudicijs, cap. 21. & Budæum in Pandect Exponit etiam, quid sit sponsione & sacramento contendere. Manut. in epist. 21. lib. 7. &c. *Gallos canentes*] Martial. lib. 14. Cristatas lucis aues pulcherrima periphrasi appellat.

Surgite, iam vendit pueris ientacula pistor,
Cristatæque sonant vndique lucis aues.

Lege fabulam Æsopi de muliere vidua & ancillis, quas ad gallorum cantus excitare ad opera consueuerat. *Endymionas*] Canunt Poetæ Endymionem à Ioue somnum petijsse perpetuum & captum amore Lunæ, quoniam hominum primus, vt ait Plinius lib. 2. cap. 9. motus eius varietatem ac dissimilitudinem deprehendit. Cic. 1. Tuscul. Quasi verò quisquam ita nonaginta annos velit viuere, vt cum sexaginta confecerit, reliquos dormiat. Ne sues quidem id velint, non modo ipse. Endymion verò, si fabulas audire volumus, nescio quando in Latmo obdormiuit, qui est mons Cariæ, nondum (opinor) experrectus, &c.

AD PROGYMNASMA XIII.

PEr transennam] Prouerbium, ortum à negotiatoribus & mercatoribus, qui cancellos vimineos, aut ligneos mercibus obijciunt, quæ transennæ dicuntur, quod per eas aspectus transeat. Per huiusmodi igitur transennas non sigillatim sed summatim, nec prope, sed procul res videntur. Cic. 1. de Orat.

Quin tu igitur facis idem, quod faceres, si in aliquam domum plenam ornamentorum venisses? si ea seposita, vt dicis, essent, tuq. valde spectandi cupidus esses; non dubitares rogare dominum, vt proferri iuberet, præsertim si esset familiaris: similiter nunc petes à Crasso, vt eam copiam ornamentorum suorum, quam constructam vno in loco quasi per transennam prætereuntes strictim aspeximus, in lucem proferat, & suo quidque loco collocet. Vt igitur per transennam aliquid inspicere, est non prope, nec diligenter, & in transitu inspicere, sic quasi per transennam aliquid agere, erit id ipsum agere obiter; translatione ab oculis ad sensus alios, id quod sæpe fit. *Leui brachio*] Hoc, vt etiam illo, molli brachio, opera indiligens significatur. Hinc molli brachio aliquem obiurgare, leui brachio aliquid agere. Cic. ad Atticum.

AD PROGYMNASMA XIV. XV.

I*Dem peccatum peccare*] Atticismus est *χαίρειν χαρὰν, φόβον φοβεῖσθαι, σπονδὰς σπένδεσθαι*, & similia multa, quæ mediocriter græcè doctus nouit. Latini eodem modo, furere furorem, gaudere gaudium, canere cantilenam, currere cursum, somniare somnium, metere messem, pugnare pugnam, ludere ludos, aut ludum, quo postremo usi sunt Plaut. Mostell. Teren. Eunuch. Horat. Ode 29. lib. 3. *Vndeuiginti*] Sic undetriginta, undequadraginta, undequinquaginta, & deinceps. Vnum de uiginti si auferas, manent decem & nouem; ita in alijs. Similis modus est, duodeuiginti, duodetriginta, duodequadraginta. Ambobus crebro boni auctores utuntur. *In quem exempla fient*] Puniendorum peccatorum rationes tres adducit Gellius lib. 6. cap. 14. Tertia ratio uindictæ est, inquit, quæ *παράδειγμα* à Græcis nominatur: cum punitio propter exemplum necessaria, vt ceteri à similibus peccatis, quæ prohiberi publicitus interest, metu cognitæ pęnæ deterreantur. Idcirco veteres quoque nostri Exempla pro maximis grauissimisque pęnis dicebant. Iam Latini dicunt exemplum prodere in aliquo, vt Cic. pro Flacco. In aliquo exemplum statuere, vt idem in 4. Verr. Exempla cruciatus edere in aliquem, vt Cæsar 1. de bell. Gall. Exempla edere, ut Terent. Eunuch.

Exem-

Exēpla faciam ego in te, aut sine præpositione, ut quidam legunt, est apud Plautum. Mostell.

AD PROGYMNASMA XVI.

O*Mnium punctis*] Horat. ad Pisones. Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci. Circumferebatur tabella in comitijs, in qua centurię puncto apposito declarabant, cui candidatorum ad magistratus honorem suffragarentur. Omne igitur punctum ferre, est omnibus omnium sententijs atque suffragijs aliqua re dignum, seu in aliquo prętantem iudicari, seu placere vniuersis. Cic. Tuscul. 4. Quid de nostris ambitionibus, quid de cupiditate honorum loquar? Quæ flamma est, per quam non cucurrerint ij, qui hæc olim punctis singulis colligebant? *Pugnis se onerabant*] Plaut. Amphit. Onerandus est pugnis probè. Sic onerare maledictis, in Pseud. Onerare lętitia senem, in Cap. Cic. in epist. Onerare aliquem mendacijs. Plauti sunt etiam, pugnum impingere Bacchid. Pugnis aliquem contundere, ibidem. Pugnum in os impingere. Rud. Pugnis cædere. Amphit. Pugnis concisus, ibid. Et alicubi, pugnis pectere. *Dabo congiarium*] Munus, seu donum quod populo dat princeps seu Imperator, dicitur congiarium, de quo Suetonius in Octauio, cap. 41. & Caligula cap. 17. quę autem largitio fit in milites, vltra stipendia videlicet, ob uictorias, adoptiones, inaugurationes Cęsarum, ea donatiuum uocatur. Budæus in Pandect. Steuechius ad cap. 20. lib. 2. Vegetij. Attamen idem Suetonius, non malus latinitatis auctor, libello de claris Rhetoribus, cū de Sex. Clodio agit, vocem, congiariū, pro dono vsurpat, quo quis priuatim à Principe afficitur, his verbis: A quo (Antonio) mox consule ingens etiam congiarium accepit, ut ei Cic. in Philippicis obijcit, &c.

AD PROGYMNASMA XVII.

N*Ecessariam in rebus vicissitudinem*] Seneca epist. 36. Obserua orbem rerum inter se remeantium. Videbis in hoc mundo nihil extingui, sed uicibus descendere ac resurgere. Æstas abit, sed alter annus illam adducit. Hiems cecidit, referent

rent illam sui menses. Solem nox obruit, sed ipsam statim dies abiget. Stellarum iste discursus quidquid præterierit, repetit. Pars cœli leuatur assiduè, pars mergitur. *Alterna requie careat*] Ouid. Quod caret alterna requie, durabile non est. Pub. Syr. Iucundum nihil est, nisi quod reficit varietas. *Ne compellam te retexere*] Allusum ad dictum verus, Penelopes telam retexere, id est, inanem operam sumere, & destruere quod effeceris. Homer. Odiss. 2. Castissimam illam fidissimamque uiro suo Penelopem procos connubium eius flagitantes, & impotenter iã instantes hoc modo elusisse fingit. Promittit se nupturam, vbi telam quam tum haberet in manibus pertexuisset. Quam conditionem cum illi non repudiassent, callida mulier, quod per diem texuerat, per noctem dissoluebat. Bellè autem ea de re Propert. eleg. 8. lib. 2.

Penelope poterat bis denos salua per annos
Viuere, tam multis fœmina digna procis.
Coniugium falsa poterat differre Mineruæ,
Nocturno soluens texta diurna dolo:
Visura & quamuis nunquam speraret Vlyssem,
Illum expectando facta remansit anus.

In ludendi veniæ] Hæc vox non semper ad culpam refertur, sæpius etiam potestatem & petitionis concessionem approbationemq. notat. Cic. pro Arch. Quæso à uobis, vt in hac caussa mihi detis veniam. 1. de Orat. Date nobis hanc veniam, vt ea quæ sentitis de omni genere dicendi, subtiliter persequamini. Cornific. in 4. ad Heren. Veniam ad uos, si mihi seruatus det veniam. Plaut. Trin.

LY. *Ob eam rem hæc, Pater, autumaui, quia res quædam est quam volo,*
Ego me abs te exorare. Ph. *Quid est? veniam iam dare gestio.*

Sic, cùm verbum, licentia, in vitio semper putetur esse, proferaturq. è Terent. Deteriores omnes sumus licentia, id secus est. Aliquando enim honestam potestatem significat, & dare licentiam est ἐξουσίαν διδόναι. Cic. 1. Off. Nec quenquam hoc errore duci oportet, vt si quid Socrates aut Aristippus contra morem consuetudinemq. ciuilem fecerint, locutive sint, idem sibi arbitretur licere. Magnis enim illi, & diuinis bonis hanc licentiam assequebantur. Et in 3. Nobis autem Academia no-

stra magnâm dat licentiam, vt quodcunq. maximè probabile occurrat, id nostro iure liceat defendere. His duobus locis haud existimo rectè facturum, si quis licentię nomen immoderatam libertatem, impunitatemq; interpretetur, &c.

AD PROGYMNASMA. XIIX.

IN uento & rapida] Catul. Idem ad Ortalum.

Ne tua dicta vagis ne quicquam credita ventis
Effluxiße meo forte putes animo.

Tibul. eleg. 5. lib. 1.

Hæc mihi fingebam, quæ nunc Caurusq; Notusq;
Iactat odoratos vota per Armenios.

Lucret. li. 4. tu fac ne ventis verba profundam. Virg. Æneid. 9. sed auræ Omnia discerpunt & nubibus irrita donant. Et 10. nec ferre videt sua gaudia uentos. Horat. Ode 26. lib. 1.

Musis amicus tristitiam & metus
Tradam proteruis in mare Creticum
Portare ventis.

Ouidius.

Quæ tibi sunt facienda tamen cognosce, nec Euris
Da mea nec tepidis verba ferenda Notis.

Italicè. *Al ciel sereno. Sudum*] Sine udo, cœlum serenum sine nubibus, aut certè non pluuium. Nonius: Sudum dicitur quasi semiudum, vt est aer post pluuias, serenus & liquidus. Cic. ad Tironem lib. 16. Horologium mittam & libros, si erit sudum. Plaut. Milite.

Curate vt splendor meo sit clypeo clarior,
Quàm sol: s radij eße, olim cum sudum est, solent.

Idem Rudent. Quin pertegamus uillam dum sudum est. Virgi. 8. Æneid. Arma inter nubes cęli regione serena, Per sudum rutilare uident. Omittant ergo adolescentes dicere, est pulchrũ tempus, est bona aura, iam splendet sol, & similes modos inquinatissimos. *Amoena camporum*] Gręci substantiuum patrio casu solent efferre. στεῖλαι α τῶν πραγμάτων, μεγάλα τῶν ξυλων, οἱ σοφοὶ τῶν ἀνθρώπων, αἱ πλεῖσαι τῶν πόλεων. Huiusmodi apud Poetas quàm plurima. Virgil. 1. Æneid. Miratur portas, strepitumq. & strata viarum, pro stratas vias. Sic Lucret. lib. 1. Strataq. iam vulgi pedibus detrita uiarũ Saxea conspicimus.

Idem, clausa, opaca domorum, rara viarum, ut Virgil. angusta viarum. Apud Horatium amara curarum, vana rerum, abdita rerum. Apuleius uno loco habet hæc omnia, ardua montium lubrica vallium, roscida cespitum, glebosa camporum. Plinius dixit, ouorum oblonga Liuius, Subita rerum, incerta casuum. Vides latinis adiectiuum mutari in genus neutrum? idq; penè perpetuum est.

AD PROGYMNASMA XIX.

QVi vel apophthegma] Tale precium lusus à pueris Magistri postulent, quo ipsi potiùs dantes, quàm accipientes discant, atque in eo etiam iudicia eorum exerceant, vt non sint quouis apophthegmate, versiculo sententioso, fabella, prouerbio contenti, sed ijs demum, in quibus plus acuminis, leporis, grauitatis, vtilitatis inesse videatur. Locus cùm sim] Idem contigit lupo, qui aculeum roganti asino, quem deuoraturus erat, summis dentibus è pede extraxit. Cum enim illisa calce frontem & nasum ei comminuisset, dentesq; excussisset, & iam celeriter aufugeret: meritò, inquit lupus, hęc mihi merces redditur; Quoniam qui didici iumentorum esse lanius, cur eorum uolui esse chirurgus? Perpetuus dolor] Notum illud Demosthenis de Laide οὐκ ὠνοῦμαι μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν. vulgo Pœnitere tanti non emo. Gellius lib. 1, cap. 8. En quid in prouerb. Salomon sapientissimus de muliercula meritoria. Inclinata est ad mortem domus eius, & ad inferos semitæ ipsius, &c.

AD PROGYMNASMA XX.

MAle narras] Cùm quid lætum & animis gratum nunciaretur diceretur ve, bene narras dicebant. Cum triste, aut quod nollent, malè, narras. Item vbi quid accidisset prosperè & optatè ô factum bene. Bene hercle factum, & gaudeo, Factũ optimè. In contrarijs; ô factum malè. Malè factum. Exempla multa in Plaut. Ter. Catul. Nouo more] Seru. in eclog. 3. ad illũ versum: Pollio & ipse facit noua carmina, exponit (noua) magna & miranda. Cic. nouum cum vocibus inauditum, inusitatum, admirabile coniungit. Alter Demosthenes] Vigilabat

multum Demosthenes, & ad lucernam orationes suas diligentissimè elaborabat. Id cum ei Pythias per iocum obijceret, ac diceret orationes ipsius ἐλλυχνίων ὄζειν, lucernam olere, respondit; melius hoc quidem, quam si hircum. Idem interrogatus quo pacto tantam sibi eloquentiam comparasset: plus olei, inquit, quàm vini consumpsi. Celebrantur prętereà lucernæ Aristoph. Grammat. & Cleanth. Epicteti autem Stoici lucerna fictilis magno empta traditur. Ac solent certè inter studiosos literarum qui ardentius amant suas artes, atq; in ijs cupiunt excellere, ad lucernam lectitare & scribere. Hinc prouerb. de re meditata, magnaq. cum sedulitate facta, lucernam olet. Nisi fortè à Demost. aliorumq. lucernis natum est. Non queo præterire, quod Niceph. de Theodosio iuniore scriptum reliquit cap. 3. lib. 14. Sacrorum librorum eorundemque interpretum congerendorum adeò fuit studiosus, ut ea laude Ptolemęo inferior non esset. Noctu eis legendis operam nauauit, lucerna se sponte sua, machina quadam mouente, sibiq; ipsi oleum infundente: ut ne quis ministrorum eius in laboribus huiusmodi molestiam quampiam subiret, neque vim naturæ cum somno colluctans inferret. *Ideone aut ero*] Arist. lib. de Interpretatione. οὐ γὰρ διὰ τὸ κατα φαθῆναι, ἢ ἀποφαθῆναι ἔσαι, ἢ οὐκ ἔσαι. Non quia affirmatum aut negatum sit, ideò res erit aut non erit. Apud Plaut. in Capt. Cum Hegio senex mortem Tyndaro seruo minaretur, a quo delusus fuerat, illeque subiecisset: Qui per virtutem peritat, non interit, excipit senex:

Quando ego te exemplis excruciauero pessimis.
Atque ob sutelas tuas te morti misero,
Vel te interesse, vel perisse prædicent.
Dum pereas, nihil interdico, dicant viuere.

Cœna terrestris] In Capt. δεῖπνον αἷμα οὐκ ἔχον, cœna sine sanguine, constans ex ijs, quæ è terra nascuntur, ex herbis & leguminibus. *Mussare*] Ex litera μῦ, υ pronunciato, vt Galli, u, fiunt mutire, mussare, mussitare. Et quoniam μῦ, seu mu, propriũ est mutorum, qui hanc syllabam proferre solam possunt, significant illæ voces μῦ seu mu facere, id est, tacere, obmutescere, hærere, quid dicas non habere. Nonius Mussare est hominum occulta & depressa voce loquentium, quod celatum velint. Nunc testes aliquot producamus, ad vsum vocis

cogno-

cognoscendum. Plaut. Milite. Ergo si lapis, mussitabis. Et Casina. Ita omnes sub arcis, sub lectis latentes metu mussitant. Lucret. lib. 1. Sed quia multa sibi cernunt contraria, mussant. Virg. 12. Æneid. mussat Rex ipse Latinus, Quos generos vocet, aut quæ sese ad fœdera flectat. Expone igitur (*ne mussare quidem*) vt est in adagio, ne μῦ quidem facere; quod est omninò tacere; quanquam & μῦ seu mu dicere, est nihil loqui.

AD PROGYMNASMA XXII.

V*irgatum*] Vt aquatum, lignatum, pabulatum, frumentatum, quæ sunt bonis scriptoribus vsitata. Nouauimus igitur hoc verbum similitudine. Sic virgatores, Plaut. Asin. vt Cæsar aquatores, & vt pabulatores, lignatores. *Fingere alia omnia*] Dictum vt, ire in alia omnia, quod est epist. 2. lib. 1. & apud Cœlium lib. 8. ad Ciceronem. Sic præco clamabat boni omnis caussa, pro, Qui non censetis. Vide explanat. Manutij. *Omnes sibi melius*] Terent. And. Plato 5. de leg. Hoc est quod dicunt, vnumquemque sibi naturâ amicum esse, idque rectè fieri. Arist. Ethic. lib. 7. Nonnullis uidetur quemque sibi potissimũ amicum esse. *Præstare*] Præstare interdum Iurecõs. pro exitum rei in se recipere, vel alienæ culpæ dispendium velle luere. vt præstare euentum, præstare promissum alienum. Sic Cic. ad Vatinium epist. 11. lib. 5. De seruo Dionysio, si me amas, confice, quamcunque ei fidem dederis, præstabo. Et 1. de Orat. Perge verò, Crasse; istam enim culpam, quam vereris, ego præstabo. Id est, ego in me recipio. Græci ἐγγυᾶσθαι. Budæus in Pandect. *Beatorum insulas*] Plaut. Trinum.

Sicut fortunatorum memorant insulas,
Quo cuncti qui ætatem egerunt castè suam
Conueniant.

Vbinam sitæ sint istæ insulæ, & qualis earum natura, Muretus politissima descriptione docebit, cap. 1. lib. 5. Horat. Ode 16. Epod. Homerus Odiss. 4. Strabo lib. 1. *Minus sentiuntur ictus*] Clamore corpus intenditur; intenta autem quàm remissa magis resistunt plagis & pulsibus. Etiam qui armis & ferro concurrunt, hanc caussam habent, cur vociferentur.

AD PROGYMNASMA XXIII. XXIV.

ARma scholastica] Armorum nomine non bellica modò, verùm etiam quarumuis artium atque rerum instrumenta intelliguntur. Agricolarum arma sunt ligones, sarcula, uomeres, &c. Nautarum rudentes, uela, antennæ. Et sua item pistorum. Virgil. Georg. 1. Dicendum & quæ sint duris agrestibus arma. Æneid. 5. Colligere arma iubet, ualidisq; incumbere remis. Æneid. 1. Tum Cererem corruptam undis, Cerealiaq. arma, Expediunt fessi rerum. Cocorũ ollæ, sartagines cochlearia. Studiosorum libri, calami, &c. *Aliud sutorium*] χάλκανθος græcis, à quibusdam uitrioliũ. Galenus inter maxime noxia pharmaca numerat; nec tutò ijs medicamẽtis admisceri putat, quę per os assumuntur. Significat item colorem, quo corium sutores ad calceos faciendos imbuunt. Cic. ep. 21. lib. 9. Hoc uerò, qui Lilybæi à Pompeio nostro interfectus est, improbior nemo meo iudicio, fuit. Iam pater eius accusatus à M. Antonio, sutorio atramento absolutus putatur. Quem locum aliter explanat Manut. aliter Turneb. lib. 6. cap. 1. *Vocatio*] Vocare dicebant ueteres, nihil adijcientes, cùm ad Cœnam, seu prandium subintelligeretur. Plaut. Asin. Vocet conuiuam neminem, illam tu uoces. Catull. ad Fundum. Qui tunc uocat me, cùm malum legit librum. Vocatores quoq. seruos nominabant, quorum opera in uocandis conuiuis uterentur. Ipsam præterea inuitationem uocationem. Catull. ad Porcium & Socrat.

Vos conuiuia lauta sumptuosè
De die facitis, mei sodales
Quærunt in triuijs vocationes.

Xenocrateam victus] Singularis fuit philosophi huius frugalitas, qui sæpius obsonia iam rancida facta abiecit: nec rarò cũ cadum aliquem uellet relinere, uinum acidum factum inuenit. Prouerbium, Xenocratis caseolus, quod non ad cibum duntaxat, sed ad uestem, libros, aliasq. res, quibus ita parcè cauteque utimur, ut quamdiutissimè durent, accomodabitur. Laudatur & moderatio Platonis. Qui cùm in Academiam inuitasset Timotheum Cononis filium, principem in Athenensiũ Repub. frugali eum cœna accepit. Itaque uidens sequenti luce philosophum Timotheus: uestræ cœnæ, inquit, non in præsens modò, uerùm in posterum quoque diem sunt iucundæ. Ælia-

mus lib. 2. cap. 18. reuersum à cœna suis dixisse tradit: Qui cum Platone cœnant, etiam postero die bene habent. Ipsi autem Platoni postera luce: Vos ô Plato melius cœnatis sequẽti die, quàm præsenti. *Sine arte mensa*] Hoc unum ex illis est, quę pulcherrimo carmine uitam beatiorem facere canit Mart. lib. 10.

AD PROGYMNASMA XXV. XXVI.

CHrysippeum acumen] Ingeniosissimus & acutissimus fuit Chrysippus, atque in dialecticis adeò excellens & insignis, tãtaq. apud omnes opinione, ut pleriq. dicerent: si apud Deos esset usus dialecticæ, non alius, quàm Chrysippeæ futurum. Laert. *Si suadæ medulla sis*] Ennius M. Cornelij Cethegi eloquentiam prædicans, post cetera de eodem ita scripsit: Flos delibatus populi, Suadæq. medulla. Vocat medullam, qua uoce res reconditas & suaues solemus apellare, quod quę talia sunt, natura intimè recondat, uti medullas. Suadã porrò Græci πειθώ, Quintilianus persuadendi Deam, Horatius suadelã, Cicero leporem. Simile est illud Aristophanis. οὐ γὰρ πείσεις, οὐδ' ἂν πείσῃς. Non persuadebis, ne si persuaseris quidem. *Sibi dormientibus omnia*] Allusio ad picturam, qua pingebant astantem Fortunam Timotheo duci Atheniensium dormienti, atq; ad eum urbes reti inclusas attrahentem: ut ita eius felicitatẽ ostenderent. Quam rem iniquo animo tulisse fertur; cùm sua egregia facinora uictoriasq. non Fortunæ, sed uirtuti adscribenda putaret. Item ad poetarum commentum, qui se ex somnijs Hesiodi, & Ennij fabulantur in monte Parnasso dormientes una nocte poetas fieri. Nihil hoc somno celebratius. *Vt Catones aliqui*] Vtriusq. Catonis, censorij inquam, & Vticensis grauitas, sapientia & uirtus nota est. Posterior in Stoicis numeratur, & à Cicerone pro Muræna in eum sectamq. suã multa iocosè dicuntur, soletq. hoc nomen pro seuero & rigido usurpari, quemadmodum illa philosophica disciplina tetrica ac morosa fuit. *Ventriculus cibum*] Medicorum sententia, qui in studijs acres & assidui sunt, stomachos habent debiliores parumq. calidos, quod illa cogitationum & animi contentio calorem dissipat & labefactat. *Plurimi ad decrepitam ætatem*] De Platone, Isocrate, Gorgia Cic. de senect. in hunc modum. Est etiam quietè, & purè, & eleganter actæ ætatis placida ac le-

nis senectus: qualem accepimus Platonis, qui uno & octogesimo anno scribens mortuus est: qualem Isocratis, qui cum librum qui Panathenaicus inscribitur, quarto & nonagesimo anno scripsisse dicitur, uixitque quinquennium postea: cuius Magister Leontinus Gorgias centum & septem compleuit annos, neque unquam in suo studio atq; opere cessauit. Democritus centum & quatuor annos uixisse traditur. Hippocrates quartum vltra centesimum superasse. Galenum accepimus ad centesimum quadragesimum peruenisse. Denique longæuos, eosdemq. eruditos in Catone iterum adducit non paucos his uerbis M. Tullius. Num igitur hunc (Sophoclem) num Homerum, num Hesiodum, num Simonidem, num Stesichorum, nũ, quos ante dixi, Isocratem, Gorgiam, num philosophorũ principes Pythagoram, Democritum, num Platonem, num Socratem, num postea Zenonem, Cleanthem, aut eum, quem uos etiam Romæ uidistis, Diogenem Stoicum in suis studijs obmutescere senectus coegit? an non in omnibus ijs studiorum agitatio uitæ æqualis fuit?

AD PROGYMNASMA XXVII.

NEmo nos iure accuset, opinor, si, cùm in hoc progymnasmate & deinceps sequenti Præceptorem breuiter doceamus, quo pacto is suorum scripta emendet, aliquot super hoc officio leges, à nobis è doctissimorum commentarijs de ratione docendi studiosè collectas, hoc loco, ubi id quàm commodissimè uidetur posse fieri, in medium proferamus.

1. Inter emendandum uacet omni acerbitate & contumelijs Magistri oratio.

2. Si quis emendatus irascetur, ipse nihilosecius emendet: cæterorũ enim ducenda est ratio, qui recta censebũt esse, quæ Magister non emendata reliquerit.

3. Condonandum aliquid ætati, & ad uitia quædam conniuendum, quoad ingenium iudiciumq. confirmentur: ne uidelicet ob emendationis seueritatem desperent, doleant, & exercitationem cum Magistro oderint; dumq. omnia timent, nihil conentur. Non adhibent teneris frondibus falcem agri colæ.

4. Sit hilaris & iucunda emendatio, ut remedia alioqui insuauia parumq. grata leniantur. Quędam commendet, alia

mutet, alia ferat, alia illuminet, nonnunquam sua interponat, rationem etiam facti aliquando reddat. Sed quæ benè posita fuerint, ea interdum laudet palàm, quo & ipsi adolescentes hac gloriola deliniti in cursu alacriores fiant, & reliqui eiusdẽ honoris expectatione exemploq. ad diligentiam incitentur.
5. Consueuerunt medici nonnulla in ægrotis laudare, non quia talia sunt, sed quo facilius talia esse possint. Ita conuenit Magistrum tardiores negligentioresq. nonnunquam hyperbolicis laudationibus ad acrius bene scribẽdi studiũ inflammare.
6. Dum unius epistolam seu scriptionem corrigit, aliquando de improuisò alios ijs quæ in manu sunt interroget: quo & iudicium ipsorum cognoscat, & attentos faciat, eademq; opera consequatur, ut interim in suis ipsi scriptionibus aliquid emendent.
7. Qui tam seguiter uitioseq. & ineptè ineleganterq. scripserit, ut emendari scripta non possint, eum eadem de re de integro scribere iubeat: data significatione spei, illum, si diligentiam modò adhibuerit, melius scripturum.
8. Sunt quædam vitia, quæ in adolescentibus displicere Magistris non debent, vt sublimior Spiritus, verborum luxuries, nimis exquisitæ voculæ, sublecta hemistichia, aut integri versus, apertior imitatio, parua quædam furta, compositio curiosè numerosa & similia. Dicendum, laudare nos ista adhuc, venturum tempus, quo ea non concederemus. Sic & ingenio gaudebunt, & iudicio non errabunt.
9. Seu quid laudes, seu quid reprehendas, vtrumuis modicè, & variè. Lauda in hoc sermonis puritatem, in illo perspicuitatem, in alio leporem, in quibusdam inuentionem, in alijs dispositionem, in his grauitatem, in illis ornatum. Contraria in vituperatione seruabis.
10. Quorundam illiberalibus ingenijs, ac rustico pudori blanda & priuata monitione, succurrendum.
11. Ne celeritatem compositionis requirat Magister. Danda opera vt quàm optimè scribamus, celeriter deinde vt scribamus, consuetudo dabit. Et citò scribendo non fit vt bene, bene scribendo fit vt citò, &c.

AD

AD PROGYMNASMA XXIX.

Vbi resciui.] Qui factum aliquod occultius aut inopinatum inseparatumque cognoscit, is dicitur propriè rescire. Legas censeo totum ca. 19. lib. 2. apud Gellium. *Pauciores verò Theopompos quàm Ephoros*]Hoc ordine legenda sunt verba: E discipulis Isocratis (cuius domus habita est officina eloquentiæ) qui fuerunt circiter centum, quamuis non vno tempore omnes, ceteris insigniores extiterunt, Hyperides, Timotheus Cononis filius, Asclepiades, Theodectes, Leodamus, Lacritus, Isæus, Theopompus, Ephorus. In hoc postremo calcaribus, in Theopõpo frenis se vti solere aiebat Isocrates. Cic.3.de Orat. Eorundem meminit in 8. quo loco de historiæ scriptoribus disserit. *Equis asellos iungere*]Plato conferens Xenocratem cum Aristotele, quorum ille ingenio tardior, hic celerrimus, cum idem dicebat quod Isocrates, quodque postmodum etiam de Theophrasto & Callisthene auditoribus suis Aristoteles; tum illud præterea: Hui, quali equo qualem asinum coniunxi? *Quamuis Ausonius neget*] Epigramma est hoc:

Fælix Grammaticus non est, sed nec fuit vnquam,
Nec quisquam est fælix nomine Grammaticus.
Quod si quis fælix præter fatum extitit vnquam,
Is demum excessit grammaticos canonas.

Vide epigrammata græcorum li.2.tit. *εἰς γραμματικούς*. *Mansuetiores Musas*]Cic.ep.9.lib. 1. scripsi etiam (nam etiam ab orationibus disiungo me ferè, referoque me ad mansuetiores musas, quæ me maximè, sicut iam à prima adolescentia delectarunt) scripsi igitur, &c. Sic vocat ibidem studia, quæ domi celebrata & culta, ad mansuetudinem humanitatemque traducũt animos: cum orationes in foro dictæ contentionem & lites habeant. Ep.12. lib. 16. Tu musis nostris para vt operas reddas. Pro literis absolutè ad Att.ep.5.lib.2. Nũc verò quoniam quæ putaui esse præclara, expertus sum quam essent inania, cũ omnibus Musis rationem habere cogito. *Res mihi iam in vado*]Vadum aquæ fundus, in quo qui constitit, periculum non est ne summergatur. Itaque in vado esse, erit securum, & in tuto esse, & quod eodem sensu dicitur, in portu nauigare. Plaut. Aulul. Hæc propemodum iam esse in vado salutis res videtur. *In templo Delphico*]Huius templi toto orbe fama inclyta fuit, ad quod

G A om-

omnium gentium concurſus fiebant. Iſocrat. in Archidamo. τὸ τοίνυν μαντεῖον ὃ πάντες ἂν ὁμολογήσειαν ἀρχαιότατον εἶναι, καὶ κοινότατον, καὶ πιστότατον. Oraculum quod omnes & vetuſtiſſimum, & communiſſimum, & fide digniſſimum fatebũtur. Scribebantur in foribus à ſapientibus viris ſententiæ graues, & præcepta ſalutaria, quorum auctores cùm deinde ignorarentur, tributa ſunt Apollini, tanquam eo haud indigna. Talis fit fortaſſe; noſce teipſum, quod de cęlo cecidiſſe ait Iuuenalis. Quid dico fortaſſe? Plato certè hoc, & illud: Nequid nimis, ſeptem ſapientibus adſcribit; quaſi enim primitias quaſdam Deo dedicaſſe & in eius templo ſcribi curauiſſe affirmat. Plin. & Hier. Chilonem auctorem prioris nominant. Cic. 1. Tuſcul. Hoc ipſum adducens & explanans. Hunc ig tu (animum) noſſe, niſi diuinum eſſet, non eſſet hoc acrioris cuiuſdam animi præceptum, ſic ut tributum Deo ſit. Acriorem quendam animum, virum nempe ſapientem, non Apollinem eius auctorem facit. *Ne fruſtra ſis*] Ne te falſa opinio teneat. Liuius. Fruſtra eſſe apud Plaut. Amphit. Bacchid. Merc. eſt falli, errare, decipi, &c.

AD PROGYMNASMA XXX.

METεμψύχωσιν] μετεμψυχόω animam ex vno corpore in aliud transfero, traduco: ipſa translatio, & traductio huiuſmodi, ſeu animarum in alia corpora immigratio μετεμψύχωσις, quaſi dicas, tranſanimatio. Hoc dogma Pythagoræorum fuit, aſſerẽtium animas hominum in corpora beſtiarum, atque etiam aliorum hominum ſe recipere. Vide Crinit. libr. 11. cap. 3. Quorum placitum ſecutus Ennius, ſcripſit ſomniaſſe ſe mortuum eſſe, & Homeri animam in corpus ſuum migraſſe, ex quo ſe optimum poetam exſtitiſſe, & verſus, Homericis ſimiles ſcribere. Horat. ep 1. lib. 2. Atque hæc cauſa fuit, cur σαρκοφαγίαν, ſiue ἐμψυχοφαγίαν prohiberent illi philoſophi: ne fortè bubulam quis de proauo ſuo comederet. Plutarchus ea de re duos libellos edidit.

Cum in his Dialogis quædam dicuntur, quæ adoleſcentuli nondum legere videntur potuiſſe, quia è ſcholis Grammaticis nondum exierunt, & quia eruditiora ſunt, oportet lectorem meum cogitare, diſcipulos à doctis Præceptoribus quotidie

multa familiari modo commemorata & explicata audire soli-tos, quæ quamuis aliquid non vulgaris & circumforaneæ do-ctrinæ continent, ab eorum tamen captu, qui non sunt planè stupidi & ἀσύνετοι minime sint aliena. Qui hoc sibi non persua-det, is sæpius nigrum mihi theta præfiget; quippe qui progym-nasmata mea non omnia puerilia, & eruditionis omnis exper-tia esse voluerim. Sed in Præfa. hac de re actum pluribus. *εὐαγ-γελία*] Non modò faustos ac lætos nuncios, verùm etiam præ-mia, quæ læta nuncianti dantur, hoc vocabulum significat, id-que vtroque numero, Singulari quidem usus est Homerus in Odiss. semel & iterum, multitudinis Cic. ad Att. lib. 2. O suaues epistolas tuas vno tempore mihi datas duas: quibus εὐαγ-γέλια quę reddam nescio, deberi quidem planè fateor. *Sed quid ais*] Ita veteres, cùm aliquid aliud præter ante dicta aut quæsi-ta dicturi, aut quæsituri erant. Plaut. Bacchid. Sed quid ais? B. Quid est? Item in Asin. & Amphit. *Fugit te ratio*] Fugit me ra-tio, sermo est eius, qui errauit, id est, qui aliud dixit aliud dice-re voluit. Plaut. Amphit.

So. peccaueram

Nam Amphitruonis sociennum me esse uolui dicere.

Me. Sciebam equidem nullum esse nobis, nisi me, seruum Sosiam.

Fugit te ratio. Catull. similiter.

Istud quod modò dixeram me habere,

Fugit me ratio, meus sodalis

Cinna est Caius, is sibi parauit.

Sumptum credibile est a ratiocinatoribus, qui interdum in deducendis & subducendis rationibus errant. In Bacchi. Plau. dixit: Vbi me fugiet memoria. *Madidus an siccus*] Siccos latini nominant sobrios, ab ebriositate alienos. Cicer. in Rullum. Vtrum esse uobis consilia siccorum, an vinolentorum somnia videntur? Idem in Academ. Dormientium & vinolentorum, & furiosorum visa imbecilliora esse dicebas, quàm vigilan-tium, siccorum & sanorum. Horat. Ode. 18. lib. 1. Siccis omnia nam Deus dura proposuit. Et, Ode. 6. libr. 4. dicimus integro sicci manè die. Plautus Persa. Iam diu factum est cùm bibi-mus, nimis sicci sumus. Opponitur autem huic voci contraria notione amdidus, & vuidus apud Horat. Ode proximè nomi-nata. Plaut. Aulul.

Eu. Non potem ego quidem hercle. Me. at ego iussero

Cadum

Cadum vini veteris ad me afferrier.
Eu. Nolo hercle, nam mihi bibere decretum est aquam.
Me. Ego te hodie reddam madidum, si vino, probè.

Locus alius est in Asin. perelegans, in quo vtramque vocem habes.

Art. At scelesta, ego præter alios meum virum fui rata
Siccum, frugi, continentem, amantem vxoris maximè
Pa. At nunc de hinc scito illum ante omneis minimi mortales pretij.
Madidum, nihili, incontinentem, atque osorem vxoris suæ.

AD PROGYMNASMA XXXI.

Parerga frontium] Quibus de frontibus loquatur, aut quæ sint libri frontes, perspicuum est ex illo Ouidij eleg. 1. Tristium lib. 1. ad librum suum, exteriores videlicet eius partes:

Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes.
Hirsutus passis vt videare comis.

De ijsdem epigram. 1. Catulli.

Quoi dono lepidum nouum libellum,
Arida modo pumice expolitum.

Martialis quoque lib. 1. pumicatam libri frontem dixit. Nam quomodo nunc, ita antiquitus libri pellibus tegebantur, quas leuigare ac perpolire pumicibus solebant. De volumine, cornibus, vmbilicis, frontibus librorum, vide Manut. in epist. 7. lib. 3. *Vt gryphes in Rhiphæis*] Rhiphei montes sunt in Scythia, in qua & gryphes animalia capite & rostro aquilis (nisi quòd auribus equinis) reliquo corpore leonibus similia, alata tamen, & equis vehementer infesta, vt indicat etiam Virgilius noto carmine eclog. 8. Iungentur iam gryphes equis, &c. Plin. lib. 7. cap. 2. Sed & iuxta eos qui sunt ad septentrionem versi, haud procul ab ipso aquilonis exortu, specuq. eius dicto, què locum Gesclitron appellant, produntur Arimaspi quos diximus, vno oculo in fronte media insignes: quibus assiduè bellum esse circa metalla cum gryphis ferarum volucri genere quale vulgò traditur, eruente ex cuniculis aurum, mira cupidi

tate

tate & feris custodientibus, & Arimaspis rapientibus, multi, sed maximè illustres Herodotus & Aristeas Proconuesius scribunt. Idem lib. 10. cap. 49. Pegasos equino capite volucres, & gryphas aurita aduncitate ro stri, fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Æthiopia.

AD PROGYMNASMA XXXII.

EN vnquam] Id est, unquamne, hoc est, aliquandone: ut Seruius interpretatur ad illos versus 1 Eclo.

En vnquam patrios longo post tempore fines,
Pauperis & tuguri congestum cespite culmen
Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Idem poeta per interpositionem diuisit Eclog. 8.

en erit vnquam
Ille dies, mihi cùm liceat tua dicere facta?

In pistrino moleres] Apud maiores nostros (inquit Seruius in 4. Æneid.) molarum non erat vsus, frumenta torrebant, & ea in pilas missa pinsebant, & hoc erat genus molendi: vnde & pinsores dicti sunt, qui nunc pistores vocantur. Hinc Virgil. Frugesq. receptas, Et torrere parant flammis, & frangere saxo. Inuentæ sunt deinde molæ asinariæ, quas circumagerent asini: aliæ trusatiles, quæ hominum manibus versabantur maximo cum labore & lassitudine. Inde cœptum vsurpari pistrinum pro loco molestiarum laborumq. pleno, & pro negotio nimium operoso. Terent. And.

Verberibus, cæsum te in pistrinum Daue dedam usque ad necem,
Ea lege atque omine, ut si te inde exemerim, ego pro te molam.

Plaut. Mostell.

Rus mihi tu obiectas? sanè credo Tranio,
Quod te in pistrinum scis actutum tradier.

Timæum Platonis] Adagium, Platonicis numeris obscurius, quo vsus est Cic. lib. 7. ad Att. Plato quippe numeris Pythagoricis suam philosophiam inuoluit & obscurat, lectorique nebulas seu tenebras ingentes offundit, in dialogo præcipuè, qui Timæus, siue de Natura inscribitur. *Dic quibus in terris*] Eclog. 3. Damætas pastor ex Menalca quærit in hunc modum:

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cœli spatium non amplius ulnas

Hanc quæstionem cum Menalcas dissoluere non posset, æquè difficilem obiecit:

Dic quibus in terris, inscripti nomina Regum
Nascantur flores.

Quem morem & hodie vulgus imitatur in congressibus. *Triumuiri*] Triumuiri, seu ut Plaut. sæpe uocat, Tresuiri quidã capitales erant, quorum munus in facinorosos & seruos ius dicere, Iidem custodiæ carceris præfecti erant, ipsorumq. interuentu de maleficis supplicium sumebatur. Amphit. Quid faciam nunc, si tresuiri me in carcerem compegerint? Alin. Nam iam ego ex hoc loco ibo ego ad tresuiros, vestraq. ibi nomina, faxo, erunt. Capitis te perdam ego & filiam. *Illi Critici*] Grãmatici qui de scriptoribus & scriptis aliorum, in primisque poetarum ferrent sententiam, sic appellati sunt. Qualis apud Horatium Metius Tarpa, Quintilius, apud Græcos celebratissimus ille Aristarchus. Horat. epist. 1. lib. 2. Ennius & sapiens, & fortis, & alter Homerus, Vt Critici dicunt. Tamen si uocem ipsam spectes, officium Critici malè grammaticis finibus includitur; non rectè, inquam, ipsa iudicandi facultas atque peritia, quæ vis hujus vocis est, cum actione confunditur, & κριτικὸς pro κριτὴς ponitur. Hoc non magis decet fieri, quàm pro eodem habere ποιητικὸν & ποιητὴν, εὑρετικὸν, & εὑρετὴν, στρατηγικὸν, & στρατηγὸν. *Aeacum, Minoa, Rhadamanthum*] De his tribus inferorum iudicibus in 6. Æneid. Legendi mythologi, & maximè Natalis Comes. Propter iustitiam, qua in terris claruerunt, hoc honore donari à Ioue finguntur. *A Domine* adverbium quiritantis aut commiserantis est, & per aliquã harum interiectionum redditur, Ah, hei, hem. Est cùm terrorem & perturbationem declarat, tum valet hem, & eho Nonnunquam admiratis est, & idem quod vah, eho. Catull. prima notione dixit. A te tam miseri, maliq. fati. Hæc idcirco breuiter, ne quis insolentia huius particulæ deceptus, in Ah, commutandum putaret. *Hoc saxum uoluo*] Sisyphum quod Iouem prodidisset, fabulantur Poetę hac pœna apud Orcum in perpetuum cruciari, vt ingens saxum manibus & pedibus conniꝫus & sudans in aduersum montem prouoluat. Cùm autẽ non longè abest à montis vertice, tum vi quadam valida saxum re-

pellitur, & in planitiem reuoluitur, ipsíq; iterare laborem co gitur, Sisypho ambitiosos comparat Lucr. in 3. his versibus.

Nam petere imperium, quod inane est, nec datur unquam;
Atq; in eo semper durum sufferre laborem:
Hoc est aduerso nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à summo iam vertice rursum
Voluitur, & plani raptim petit æquora campi.

Hinc saxum voluere eos dicimus, qui inexhausto nec tamen vtili labore conficiuntur. Terent. Eunucho. Satis diu iam hoc saxum uoluo. *Multam salutem dicere*] Dicendi ratio è græco fon te profluens, πολλὰ χαίρειν λέγειν. Cic. epist. 33. lib. 7. Ego verò multam salutem & foro dicam & curię, viuamque tecū multum, & cum communibus nostris amatoribus. *G. S.*] Breui loquentia delectatos fuisse Lacones constat. Inde λακωνίζειν, & λακωνισμὸς. Paucissimis igitur uerbis, sæpe uno, plurimum sententiæ complectebantur. Exempla sint αἴκα, si, Qua uoce tantùm ad longam Legatorum Philippi orationem responderunt. Item ὀΰ. Hæc fuit epistola, qua ei nescio quid imperan ti, aut petenti rescripserunt. Cùm ipsorum agrum ingressus; per literas quęsiuisset, uellentne se ut hostem, an ut amicum uenire, responderunt, οὐδέτερον. Contrarium est βαττολογεῖν, & βαττολογία, hæc enim loquacitatem, & sermonem nimis effusum & prodigum significant. *Aerumnas Herculis*] Propter tam graues, & omnibus iam, etiam tonsoribus notos labores, eosq; nō paucos, q à diuersis Poetis sunt descripti. Plaut. Persa.

Qui amans egens ingressus est princeps in amoris vias;
Superauit ærumnis is suis ærumnas Herculis.
Nam cum leone, & cum excetra, cū ceruo, cum apro Aetolico,
Cum auibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mauelim
Quàm cum more.

AD PROGYMNASMA XXXIII.

IN gradibus ætatis humanæ] Quadripartitæ temporum commutationi Pythagoras hominum ætatem comparauit, & in quatuor eam partes distinxit, in pueritiam, adolescentiam, iuuentutem, senectutem. Primam ueri, alteram æstati, tertiā autumno, vltimam hyemi similem esse dixit; singulis autē 20. annos attribuit. Laert. Eandem distributionem secutus est Horatius

tius ad Pisones, vbi etiam cuiusq. ætatis mores naturamq. describit. Varro à die natali facit quinque partes, siue gradus. In primo collocat pueros, qui sic dicantur, quod sunt puri, sine pube, impubes, ad annum decimumquintum. In secundo adolescentes, ab adolescendo appellatos, ad annum trigesimum. In tertio iuuenes, quod domi forisq. Rempublicã iuuare possint, ad annum quadragesimumquintum. In quarto seniores, tum enim senescere corpus incipit, ad annum sexagesimum. In quinto, qui ad finem uitæ extenditur, senes, qua ætate corpus senio conficitur & laborat. Singulis ergo, præter extremũ, annos quindecim Varro decernit. Hippocrates septem gradus constituit, infantiam, pueritiam, adolescentiam, iuuentutem, virilem ætatem, senectutem, senium. Primæ finem esse vult annum septimum: secundæ decimũquartum: tertiæ duodetrigesimum: quartæ trigesimum quintũ: quintę quadragesimum secundum: sextæ quinquagesimũ sextum: septimæ nouissimũ annum uitæ humanæ. Iam quasdam loquendi rationes in ætatibus & anni temporibus & mensibus quoq. accipiant adolescẽtes. Ineunte, prima, extrema, exeunte adolescentia, iuuentute. Prouecta, præcipiti, adulta ætate, præcipiti, extrema senectute, &c. Sic ineunte, primo Vere, exeunte, adulto, præcipiti. Virgilius Vere nouo. 1. Georg. Medio, adulto, prono Vere. Eadem de æstate usurpabimus (quam itidem nouam in quarta dixit Virgilius, Cæsar initam, & exactam) & de reliquis partibus. Quas etiam senescentes, ut Cic. hyemem pro lege Manil. & 2. de nat. Deorum. Item prouectas, vt Tacitus noctem, appellabimus. Quæ omnia fas erit ad menses accommodare. *Quintili & sextili*] Romulus annum digessit in menses decem, fecitq. Martium primum, Aprilem secundum, propter Martem & Venerem auctores Romanę gentis, tertiũ, à maioribus cognominauit, quartum à Iunioribus: illum Maium, hunc Iunium. Reliquos à numero. Quintilem quod esset quintus, sextilem, quod sextus, & sic deinceps. Ouid. 1. Fast.

Martis erat primus mensis, Venerisq; secundus,
Hæc generis princeps, ipsius ille pater.
Tertius à senibus: iuuenum de nomine quartus,
Quæ sequitur, numero turba notata fuit, &c.

Postea de nomine Iulij Cęsaris, quod eo natus esset, vt Festus inquit, seu M. Antonio legem ferente, vt scripsit Macrobius,

Quintilis appellari cœptus est Iulius. Sextilem è suo cognomine Augustus nuncupauit, magis quam Septembrem, quo erat natus: quia hoc sibi & primus consulatus & insignes victoriæ obtigissent. Sueton. in Octauio, c. 31. Hanc licentiam sibi permitti voluerunt Tiberius, qui Septembrem à se Tiberium, & Octobrem Liuium, Nero, qui Aprilem Neronem, Maiū Claudium, Iunium Germanicum nominari iussit. Lilius de annis & mensibus. *Alcedonia sunt in scholis*] Halcedones, seu Halcyones sunt aues paulò maiores passeribus, media hyeme in littore maris nidos faciunt, oua pariunt, pullos excludunt. Quibus diebus silentibus planè ventis summa est cœli serenitas, summa maris tranquillitas. Vnde dies illi Halcyonij vocantur. Vide Aristotel. de histor. animalium libro quinto cap. octauo. Plinium libro secundo. cap. 47. & lib. 10. cap. 32. Ælianum li. 1. c. 36. Varronem de lingua latina, lib. 6. Seruium in 1. Georg. Plautus, Casina ad quietem & tranquillitatem à turbis & litibus in foro transferens, parœmiam fecit. Tranquillum est, Alcedonia sunt in foro. Nos ad scholarum ferias, quę in mensem Iulium incidũt, lepide significandas adhiberi posse cẽsuimus. *Iucunditates sexcentæ*] Ingentem infinitumq. numerum hoc verbo Latini declarant. Cic. ad Attic. Venio ad epistolas tuas, quas ego sexcentas uno tempore accepi. Ad eundem. Belli periculum, militum improbitas, sexcenta præterea alia. Plaut. Trinum. Sexcentæ ad eam rem caussę possunt colligi. Idem alibi. Sexcenta sunt quæ memorem, si sit otiũ. Terentius Phormion. Sexcentas perinde potius scribito dicas. Licet etiam uti uerbo mille, eadem ratione. Plautus. Amor mille modis ignorandus est. *Otij mei rationem afferre*] Præclarus est locus in oratione pro Cn. Plancio, quem ad uerba nostra illustranda ponemus totum. Sed quid ego dicam de occupatis meis tẽporibus, cui fuerit ne otium quidem unquam otiosum? Nam quas tu commemoras, Cassi, legere te solere orationes, cùm otiosus sis; has ego scripsi ludis & ferijs, ne omninò unquam essem otiosus. Et enim M. Catonis illud, quod in principio scripsit Originum suarum, sem per magnificum & præclarum putaui; Clarorum virorum atque magnorum, non minus otij, quàm negotij rationem exstare oportere. Iustinus præfatione eiusdẽ dicti à Catone meminit. Columella lib. 2. cap. 22. Sed cùm tã otij, quàm negotij rationẽ reddere maiores nostri censuerint.

Quod

Quod me sui immemorem] Cic. I. de Orat. Patria nos omniũ maximè delectat, cuius rei tanta est uis, ac tanta natura, ut Ithacam illam asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam sapiẽtissimus uir immortalitati anteposuerit. De Vlisse loquitur, de quo & Homerus hoc ipsum Odyssex I. Ouid. de Pont. lib. I. eleg. 4.

Non dubia est Ithaci prudentia, sed tamen optat
Fumum de patrijs posse videre locis.
Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore peius?
Huc tamen ex illa barbarus vrbe fugit.
Cùm bene sint clausæ cauea Pandione natæ,
Nititur in syluas quæque redire suas.
Aßuetos tauri saltus, aßueta leones.
Nec feritas illos impedit, antra petunt.

Scripsit encomium patriæ Lucianus, in quo sic inter cætera: Si de vrbium electione optioneq. ageretur, nemo profectò contempta patria aliarum splendorem diuitiasq. sequeretur: nõ quod illas non c uperet, sed quod ijs patriam suam ornatam vellet: quam nihilominus qualiscunq. esset, cæteris anteponeret. *Ante diem tertium Nonas*] Dicerem aliquid de hoc loquẽdi genere, ostenderemq. quo pacto eum ipsum diẽ qui exprimitur non præcedentem significaret, nisi me id iam pridem in Rochum Perusinum docuisse meminissem, cui præter scholia, etiam multa capita inserui. Vide editionem tertiam.

AD PROGYMNASMA XXXIV.

B*Essias & quercus insecutas*] Horat. Ode 12. lib. I.

Aut in vmbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo gelidove in Hæmo,
Vnde vocalem temerè insecutæ
Orphea syluæ.
Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus celeresq; ventos
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus.

Propert. lib. 3. eleg. I.

Orpheu te tenuisse feras, & concita dicunt
Fulmina Threicia detinuisse lyra.

Fabulam hanc, vt item alteram de cantu & lyra Amphionis explicat Horatius epistola ad Pisones. *Loco solos*] Sola loca, seu locos solos (nam utrumq. in vsu est) uocant scriptores antiqui deserta, infrequentia loca, quæque nemo inhabitet. Lucret. lib. 6. Cur etiam loca sola petunt, frustraq. laborant. Cic. de Diuin. Cùm in locis solis mœstus errares. Probus in Eumene. Si per loca sola contenderet, sperabat se imprudentem hostē oppressurum. Terent. Phormio. Solas terras Virg. Solos montes, in eclog. & solam rupem. Catul. Solam arenam. Sallust. Solas uias dixit.

AD PROGYMN. XXXVI. XXXVII. XXXVIII

AD *incitas redacto*] Plaut. Trinum. Hem hic cuius est (ager) vt ad incitas redactus? Idē Pœnul. Tace modò, profectò ad incitas lenonem rediget. De his dici solitū, quos extrema premit egestas; incita enim ꝓ egestate ponitur. Nonius. *Sultis*] Particula vsitata Comicis. Plaut. Asina. Hoc agite spectatores sultis nunc iam, pro si vultis. Ita sis, pro si vis. Adduntur imperandi modo ad eum molliendum, vt alias persæpe addimus, si placet. Fac, si placet, dic, si placet. *Te Aesculapium*] Hunc Poetæ, Apollinis & Coronidis filium medicinæ præficiunt, eumq. mortuos etiam in vitam reuocasse comminiscuntur, ob quam caussam à Ioue percussus sit & exanimatus fulmine. Lege Lilium, & Natalem. *Tibi porcus sacrificandus*] Laribus immolabāt porcum insani, quiq. piaculum aliquod admiserant, & quibus liberorum prole aucta erat familia. Plaut. Menæch.

responde mihi
Adolescens, quibus hic preciis veniunt porci
Sacres, sinceri, nummos hos à me accipe.
Iube te piari de mea pecunia.
Nam ego quidem insanum esse te certò scio.

Et infrà. Iube si sapis porculum afferri tibi, &c. Iunius libro 4. cap. 7. *Temporius*] Ouidius & Columella vsurparunt hoc aduerbium, deductum à tempus temporis. Temperius autem antiquius est, à tempus temperis: quemadmodum dixere veteres pignus pigneris, unde pignero uerbum: posteriores autem, pignus

gnus pignoris. Manutius in epistol. 16. lib. 9. Apud Plautum in Aulularia & in Persa est temperi, in Capt. tempori. *St*] Comicis nota est silentij, seu particula silentiū indicens. Apud Plautum Curcul. St, tace, tace. Mercat. St, tace atque abi. Epid. St, tacete, habere bonum animum.

AD PROGYMN. XL. XLV. XLVI. XLVII.

Dicta alterna] Cic. 2. de Orat. dicere enim aiunt Enniū, flāmam à sapienti facilius ore in ardente opprimi, quàm bona dicta teneat, quæ salsa sint. Nam ea dicta appellātur proprio iā nomine Plautus Capt. & Sticho dicta meliora uocat, quæ sunt magis faceta, magisq. salsa. *Nec hesterno mero fœtet*] Martialis.

Hesterno fœtere mero qui credit Acerram,
Fallitur, in lucem semper Acerra bibit.

Fœminis olim Romæ non licuit uinum bibere, nè in aliquod dedecus prolaberentur. Atque ideò institutum, ut cognatis osculum ferrent, quò scilicet odor indicium faceret, si bibissent. Egnatius hac de caussa vxorem occidit, & à Romulo absolutus est. Valerius lib. 2. cap. primo. Gellius libro decimo capite 24. *Exactis sideribus*] Exiguntur cœlo expelluntur q. quodā modo stellæ, cum solis luce paulatim per cœlum se diffundēte apparere desinunt. Virgilius 3. Æneid. Iamq. rubescebat stellis aurora fugatis. Dicitur etiam, ni fallor, ab Ouidio in Metamorph. Lucifer agmina stellarum cogere, & cęli statione nouissimus exire. *Puerorum flosculi*] Sic appellant Latini, floris nomine uidelicet, quod in re quaque, purissimū, pulcherrimum, præcipuum est. Cic. pro flacco, Flos legatorum. Pro Plancio, Flos equitum Romanorum. Philipp. 2. Flos nobilitatis & iuuē tutis. Ennius Cethegum oratorem nominauit florem illibatū populi. In Curcul. Anus bibula, Flos ueteris uini meis naribus obiectus est. In Cistell. Quia adeò compleui me flore Liberi. Casin. Nisi hæc meraclo se uspiā percussit flore Libyco. Quibus locis uidetur Plautus uinum significare, cuius non modò sapor palato, sed etiam odor naribus gratissimus sit. Idem Casin. Flos poetarum. Catull. Flos iuuenum, Flos Gymnasij & decus olei, id est, luctatorum, seu Palæstritarum. Sic flos æui, flos ætatis, flos siliginis, flos lactis, flos cœnæ, & alia infinita. *A Cu-*

biculis à pedibus] Latinè uariarum rerum ministros atque seruos sic appellabimus. A commentarijs, ab epistolis, à manu, à rationibus, à secretis, à libellis supplicibus, à studiis, quales sũt hodie pædagogi, & quibus utuntur principes pueri ad ingenij cultum domi ab ipsis capiendum. *In ventrem absconde*] Respeximus ad illud Ciceronis 2. de Orat. in tractatione facetiarũ. Etras, inquit, Scaure. Ego enim Magium non conseruasse, dico, sed tanquam nudus nuces legeret. in uentrem abstulisse. *Obsonemus famem*] Socrates cùm inambulans interrogaretur fortè quid ageret: Obsono, inquit, famem. Laudatur etiam à medicis ambulatiuncula ante cibum. *Maneas promissis*] Virg. 2. Æneid. Tu modò promissis maneas seruataque serues Troia fidem. Eadem sunt, Promissis stare, promissa seruare, promissis satisfacere, promissa soluere, exsoluere, efficere, &c.

AD PROGYMNASMA LIII.

Albo calculo] Plin. lib. 7. scribit Thraces consueuisse dies lætos ac felices albo lapillo notare, infelices autem, in auspicatos, infaustos, atro. Catull. O lucem dignam candidiore nota. Horat. Cressa ne careat pulchra dies nota. Ode 36. li. 1. Quo loco non est quod quidam Thressa reponant. Valet enim idem quod alba seu candida. Nam creta non solùm insulæ nomen est, sed etiam lutum illud album significat, quo vtebantur ceræ loco Græci Asiatici ad obsignandas literas & priuatas & publicas, propterea quòd in Creta magna est huius luti copia. *Homo antiquus*] Antiqui homines sunt boni, candidi, probo ac simplici ingenio viri: tales enim fuerunt antiqui, & anni veteres meliores anni. Vnde & Ouidius in Fast. Laudamus veteres, sed nostris vtimur annis. Sic antiqui mores sunt boni probatique mores. Cic. pro Sext. Roscio. Homines antiqui, qui ex sua natura ceteros fingerent. Et infrà. In qua muliere, iudices, etiam nunc, id quod omnes semper existimauerunt, quasi exempli caussa vestigia antiqui officij remanent. Plaut. Capt Ille demum antiquis est adolescens moribus. Et Trinum. Meo modo & moribus uiuito antiquis. *Ouum extitisse*] Lepidam disputationem habes hac de re apud Macrob. Saturnal. lib. 7. cap. 16.

AD PROGYMNASMA LV.

IN *amoribus*] Qua ex re magnam voluptatem ac delectationem percipimus, eam & amore & amores latini appellant, etiam plurali numero, inquam, in honestis rebus vtũtur, quod rudiores nesciunt; & eadem notione delicias vocant. Cic. 1. de Diuinat. Quid amores & deliciæ tuæ Roscius? In epist. ad famil. In amoribus mihi est; Et, Deliciæ verò tuæ Æsopus. Ad Att. Pompeius nostri amores. *Oculissimus*] Sensum oculorum supra omnes diligimus: Surdus certè quàm cæcus esse mallet vnusquisque nostrum. Itaque Plaut. Curcul. Hominem oculissimum dixit, pro æquè charo, vt sunt oculi, seu pro charissimo. Ibidem oculissimum ostium hyperbole quadam Catullus. Ni te plus oculis meis amarem. Idem.

Eripere ei noli multo quod charius illi
Est oculis, seu quid charius est oculis.

AD PROGYMNASMA LVI.

CVm *facile percipit*] Quintilianus lib. 1. cap. 3. Ingenij signum par uis præcipuum memoria est. Eius duplex virtus: facile percipere, & fideliter continere. *Ducit classem*] Quintiliani est. Idem prorsus quod, sui ordinis primus est: nam classem hic pro una quadam puerorum sedentium serie usurpauit. Simile, Ducit familiam, quod in dial. secundum explicauimus. *Ploras tanqnam si*] Mihi ille detur puer, quem laus excitet, quem gloria iuuet, qui uictus fleat. Hic erit alendus ambitu, hunc mordebit obiurgatio, hunc honor excitabit, in hoc desidiam nunquam uerebor. Quint. li. 1. ca. 3. *Carere liberis*] Liberos uoce multitudinis pro unico filio filiaue dixisse antiquos oratores, hist. poetas, confirmat Gell. li. 2. ca. 13. Cicero quidem 1. Philipp. Pax denique per eum (Antonium) & per liberos eius cum præstantissimis ciuibus confirmata est. Atqui non habebat Antonius nisi unum filium, ex Q. Fadij libertini hominis filia susceptum. Nam infrà idem Cicero, Reipub. tuus paruulus filius, in Capitolium à te missus, pacis obses fuit. Pro lege Manil. cum de M. Antonij, qui fuit auus huius Antonij, filia loqueretur, etiam liberos dixit. Et Virgilius lib. 10. timi-

liter usus est uoce, natis pro uno tantum. Argenti atque auri memoras quę multa talenta, Gnatis parce tuis. Vide Seruium, Apud Iurecos. liberorum appellatione nepotes, pronepotes, abnepotes, trinepotes quoque continentur. Crinit. lib. 15. c. 8.

AD PROGYMNASMA LIIX. LIX. LX.

Literæ Bellerophontis] Cùm quispiam literas affert cõmendatitias, ut ipse putat, re autem uerá quibus accusatur, aut cum aliquis nunciat, aut facit quo se prodit, sibique nocet. Quales ad Ioabum attulit etiam Vrias Hetæus in sacra historia. Vide adagium. *Saltationem Pyrrhichicam*] De hac saltatione, similibusque exercitatiouibus corporum lege eruditissimos libros Hieronymi Mercurialis de arte gymnastica. *Aenea fistula*] Quidam sclopos uocant, & milites sclopetarios. Globulos autem qui inde emittuntur plumbeas, glandes, & pilas. *Verberabilissime*] Obsecro, quis tam incogitans erit, qui cum similia ex Plauto aut alio quopiam bono auctore sumpta intersero, non magis ioco me quàm serio loqui putet? Proinde ipse eo modo hisce uocib. utetur, quomodo me usum inuenit.

AD PROGYMNASMA LXIII. LXIV.

Noster Palæmon] Eclog. 3. à pastoribus certaturis inter se cantibus siue carminibus, iudex adhibetur & arbiter Palæmon. Fuit item hoc nomine Grammaticus quidam Romæ Tiberio & Claudio Impp. intolerabili arrogantia; quippe qui M. Varronem porcum appellaret, secumque & natas & interituras literas gloriaretur. *Io triumphe*] Vox militum lauro coronatorum & Imperatorem Victorem in vrbem prosequentium. Hanc uocem intellexit Ouidius 1. Metamorph. illis uerbis, de lauro loquens:

Tu ducibus lætis aderis, cùm læta triumphum
Vox canet, & longas visent Capitolia pompas.

Si huic tam graui] Si, interdum optãtis est apud latinos, quamuis sine particula o. *Solœcismum*] Barbarismum & solœcismum negat inueniri apud Græcos idoneos Gellius, qui βάρβαρον & σολοικον dixerint. Nostri quoque antiqui, inquit, solœcum facile, solœcismumhaud scio an unquam dixerint. Quod si ita est, neque in græco neque in latino solęcismus probè dicitur. Reperitur tamen in 4. Cornificij ad Herennium solęcismus. Vide cap. 20. lib. 5. & lib. 13. cap. 6.

AD

AD PROGYMNASMA LXV. LXVI.

IN *vrbem reuerti*] Reuerti & redire, reuersio & reditus quid differant, Manut. in 1. Philipp. *Conquerenti Alexandro*] Vtrũque epistolium græcè & latine iuuenies apud Gellium lib. 19. cap. 14. in utroque breuitatis elegantissimæ tenuissimum filum admiratur. *In omni pulchro*] Vide Æsopi apologum de uulpecula in officinam statuarij ingressa. Dialogum 65. legant, qui crebrò à ludo absunt, & 66. qui ingenio minus ualent: ut & illi fiant assidui, & isti animosi, &c.

AD PROGYMNASMA LXVII.

DO, *dico, addico.*] Verba Prætoris erant, quibus tota eius potestas & iurisdictio includebat. De quib. Oui. 2. Fast.

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur,
Fastus erit, per quem lege licebit agi.

Varro lib. 5. de ling. lat. Verùm hoc loco alterum & tertium uerbum non tertię sed primæ coniugationis accipienda sunt, dicare scilicet, & addicare. *Aere campano*] Vsus campanarum quàm antiquus sit & uarius, & quomodo sacris & profanis in rebus adhibeatur, deque illarum pulsu ad studiosos in Academiam scholasque conuocandos, lege Iunium lib. 3. cap. 11. & Midendorp. lib. 1. cap. 11. *Diem comburo*] Plaut. Menæch.

Me. Hoc mihi abs te caueo cautius.
Clam vxore vbi sepulcrum habeamus, & hunc comburamus diē
Pe. Age sane igitur, quando æquum oras: quam mox incendo rogum?
Dies quidem tam ad vmbilicum est dimidiatus mortuus.

Cuius loci hæc est, quamuis allegorica explanatio. Græci & Romani mortuos in rogum imponebant, & comburebant. Menæchmus optat sepulcrum, id est, locum, ubi nesciente uxore diem iam ad occasum præcipitantem, & ueluti animam agentem absumere possit, hilariter nimirum & iucundè uiuendo, epulando, & perpotando Virgil. eclog. 9. dixit: Cantando puerum memini me condere soles. Horat. Ode 5. lib. 4. condere diem. Parasitus autem, quam mox, iuquit, incendo rogum? Id est, quàm citò prouideo, seu coquo obsonium, ut hunc diem comburamus, ut oppiparè epulemur? Nunc enim dies in pomeridianum tempus inclinatus est, & ita quasi dimidiatus mortuus. Comburendus igitur. *Deus auerruncet*] Rusticum uerbum est auerrunco, amputo, succido, reseco, à runca instrumento,

to, quo uitium luxuries coercetur. Inde per metaphoram pro depellere, auertere, remouere usurpatum. Liuius lib. 8. Placuit auerruncandæ Deum iræ uictimas cædi. Cic. ad Att. lib. 4. Dij, inquis, auerruncent. Lucillius apud Nonium, Dij amen tiam auerruncassint tuam. Hinc Auerruncus Deus, à quo precati solebant, ut pericula auerteret. Varro. lib. 6. *Receptuicano*] Militaris locutio crebra Liuio. Veget. li. 2. c. 22. Tubicines ad bellum uocant milites, & rursum receptui canunt. Græci ἀνακαλεῖν. Receptus autem dicitur, quo se exercitus recipit.

AD PROGYMNASMA LXX.

QVi *seu volentes seu nolentes*] De generibus mortis eruditè, eleganterque disputat Manut. in epist. 12. li. 4. apud Ciceronem. *Animam amittere*] De hac locutione, & simul de uaria notione huius uocis, anima, lege cap. 12. lib. 1. Miscell. Hieronymi Magij, quasi usi sunt Plaut. in Amphit. Cic. ad Terentiam. Sallustius in Catil. Probus in Epaminonda. *Mortem obire*] Festus. Mortem obijsse ea consuetudine dicitur, qua dixerunt antiqui, ob Romam legiones ductas, & ob Troiam duxit exercitum, pro, ad. Similiterque uadimonium obijsse, id est, ad uadimonium ijsse, & obuiam, ad uiam. *Non etiam effugimus*] Propert. eleg lib. 3.

Sed tamen huc omnes, huc primus & vltimus ordo.
Est mala, sed cunctis ista terenda via est.
Exoranda canis tria sunt latrantia colla,
Scandenda est torui publica cymba senis.
Ille licet ferro cautus se condat & ære,
Mors tamen inclusum protrahet inde caput.
Nirea non facies, non vis exemit Achillem,
Crœsum aut Pactoli quas parit humor opes.

Tollamus digitum] Qui succubuerat in conflictu, hoc indicio uictum se fatebatur. Similia sunt, tollere manum, dare seu porrigere herbam. *Acroama*] Cicero hæc pro Archia. Est autem acroama festiua & iucunda narratio, tralatione à symphonia musica, quę olim in theatro histrionum actionem commendabat, & auribus percipiebatur, ut illa oculis. Cic. pro Sextio Clodium acroama appellauit, quod & histrionis & musici partes gereret. Ipse ille maximus Ludius non solùm spectator, sed etiam actor & acroama. *Miltiadis trophæa*] Adscribam ex The-

Themistocle Plutarchi locum integrum. Tanto enim glorię ardore abripi solitum Themistoclem tradunt, tantaque æmulatione rerum præclarè gestarum flagrasse, vt iuuenis adhuc, cum pugna Marathonia contra barbaros facta, Miltiadisque ducis gloria omnium in ore esset, cogitabundus plerumque visus sit, noctesque insomnes egerit, consuetis compotationibus abstinuerit, mutationemque vitæ admirantibus, & caussam quærentibus respondisse, Miltiadis trophæum sibi somnum adimere. Reliqui enim cladem barbarorum Marathoniam belli finem esse censebant, at Themistocles eam initium maiorum certaminum putabat, ad quæ se pro tota Græcia assiduò præparabat, &c.

AD PROGYMNASMA LXXI.

A*Vres an auriculas*) A vocibus hauriendis dictæ sunt aures. Virgil. Vocemque his auribus hausi. Auricula est cartilago aurium cauitatem circundans, cuius ima parte nihil mollius, tenerius, aut flexibilius in toto humano corpore. Hinc prouerbium; Auricula infima mollior, in hominem lenem, lentum, minimè asperum & iracundum. Vtitur eo Cic. ad Q. F. *Sirenas, luscin iolam, cygnum*] De cantu Sirenum vide Odisseam. Et parœmiam, Sirenum scopuli. Isocrates ob dicendi suauitatem Attica Siren cognominatus est. Luscinia inde dicta, quod cantu suo significare solet diei surgentis exortum, quasi lucinia. Eadem & acredula. Cicero Prognost. Et matutinos exercet acredula cantus. Isid. li. 12. Dicitur græcis nominibus philomela, & aedon, propter amorem perpetuum cãtandi. Plaut. Bacchid. Pol ego quoque metuo, lusciniolæ ne defuat cantio. Cygnorum cantu apud vulgus & poetas nihil notius, quos Plato in Phædone non solum cum cantu & voluptate mori, sed in vita reliqua musicos & canoros esse scribit. Lucianus tamen libello de cygnis, Ælianus li. 1. c. 14. Plin. cap. 23. lib. 10. negant cygnos canere. *Facesse hinc Mome*] Fingitur quidã Deus hoc nomine, qui cum ipse nullũ opus edidisset, aliorum Deorum opera curiosius contemplaretur, & carperet quam liberrimè, si quid aut omissum, aut perperam factum putaret. In Venere quidem cum aliud reprehendere nihil posset, reprehendit strepitũ & stridorem eius sandalij. Hinc licebit sandalium Veneris usurpare vt parœmiam.

AD

AD PROGYMNASMA LXXII.

MAntuanus Homerus] Aliquot epithera Virgilij ab optimis auctoribus ipsi tributa afferamus, quo in promptu sint studiosis. Alex. Seuerus Imp. Platonem poetarum vocabat. Plin. celeberrimum auctorem. Velleius, principem carminum. Marcellinus, eminentissimum uatem. Seneca, Vatem maximum. Macrobius, Homericæ perfectionis per omnia imitatorem. Idem Mantuanum Homerum. Fabius, Auctorem eminẽtissimum. Augustinus, Poetam maximum, omniumque præclarissimum. Quidam, Iouem poetarum latinorum. *Ferrum assiduitate vsus*] Plutarch. de lib. educand. Multarum rerum contemplatione addiscere possis quantum efficacitatis habeat industria atque labor. Nam & aqua guttatim lapsa lapidem cauat: & ferrum atque æs manuum contrectatione atteruntur: & rotas curruum magno labore curuatas nullo possis conatu in pristinam restituere rectitudinem. Et quæ sequuntur.

AD PROGYMNASMA LXXV.

STentorea voce] Homerus Iliad. 5. Stentori attribuit vocem ferream, id est, firmissimã, eumque affirmat clamoris magnitudine æquare alios quinquaginta. Hinc vox, seu clamor Stentoreus, pro maximo. *Merendam eripiunt*] Festus. Merẽdam antiqui dicebant pro prandio, quod scilicet medio die caperetur. Nonius. Merenda dicitur cibus, qui post meridiem datur. Isidorus. lib. 20. ca. 2. Merenda est cibus, qui declinante die sumitur, quasi post meridiem edenda, & proxima cœnæ. Vide Hieronymum Mercurialem variar. lect. lib. 4. c. 17. & Muret. lib. 4. c. 12. quoties antiqui cibum in die sumpserint. *Ex Ephebis excessimus*] ἐφηβία est finis pueritiæ, principium adolescentiæ, seu extrema pueritia, & prima adolescentia, seu prima pubertas. Terent. And. Nam is postquam excessit ex ephebis, liberius viuendi fuit potestas. Eodem modo Plaut. Mercat. Cic. pro Archia. Nam vt primum ex pueris excessit Archias. *In tutelam nostram veniamus*] Tutela definitur à Iurecos. vis ac potestas in capite libero ad tuendum eum, qui se per ætatem defendere non potest, iure ciuili data ac permissa. Quam vim ac potestatem qui habent, tutores appellantur. In suam tutelam venire aut peruenire. est ad pubertatem peruenire. Cic. 1.

de

de Orat. Negaretque nisi posthumus & natus, & antequam in suam tutelam uenisset, mortuus esset, &c. Item 2. de Inuenit. Quidam pupillum hæredem fecit, pupillus autem antè mortuus est, quàm in suam tutelam veniret.

AD PROGYMNASMA. LXXVI.

Limina ludi calefacis] Suet. Octauio, cap. 71. Lusimus per omnes dies, forumque aleatorium calefecimus. Verba sunt ipsius Augusti ex quadam epistola *Henricus audiebat*] Grȩci uerbum ἀκούειν vsurpant interdum pro vocor, dicor, nominor. Sic latini, ut Horat. epist. 7. lib. 1. ad Mecȩnatem, rexque paterque Audisti coram, nec uerbo parcius absens. Idem ep. 16. Tu rectè uiuis, si curas esse quod audis; id est, quod diceris. *Domo Misnensis*] Memini me legere, domo Hispanus. veruntamen auctoris non recordor. Virgil. 8. Aeneid. videtur uocem ita cȩpisse. Qui genus? vnde domo? pacenne affertis, an arma? Seruius tamen exponit, è qua ciuitate. Propert. eleg. 6. lib. 2.

Cum quo Riphæos possim conscendere montes,
Vlteriusque domos vadere Memnonias.

Regiones illas Orientis domos uocat, à Memnone Aurore filio. *Deduxit domum*] Ducere & deducere domum ad matrimonium & nuptias etiam significandas adhibentur. Terent. Hecyra. Vt ad pauca redeam, uxorem deduxit domum. Tibull. Vt iuueni primum uirgo est deducta marito. *Cui victus publicè in Prytaneo*] Athenis erat domus hoc nomine publica, in qua uictus prȩbebatur ex ærario ijs, qui benè meriti essent de Repub. Cic. 1. de Orat. Interrogatus Socrates, quàm quasi ȩstimationem commeruisse se maximè fateretur, respondit, sese meruisse, ut amplissimis honoribus & præmijs decoraretur, & ut ei uictus quotidianus in Pyrtaneo præberetur. *Tristis quidam patruus*] Patrum in filios impotentem amorem ignorat nemo. Patrui uerò tametsi fratrum suorum liberos ament, illo tamen uehementi affectu sunt liberi, nec quemadmodum patres ad filiorum, sic illi ad nepotum suorũ peccata conniuent, neque ea dissimulant, sed seuerè & acriter reprehendunt, incorruptèque de factis ipsorum iudicant. Vnde factum, ut nòmen patrui pro obiurgatore, castigatore, reprehensore seuero & acri poneretur à latinis. Cic. pro Cȩlio. Qui in reliqua uita mitis esset, fuit in hac caussa pertristis quidam patruus cẽsor,

Ma-

Magister. Horat. Sat. 3. lib. 2. Siue ego prauè, Seu rectè, ne sis mihi patruus. Et Ode. 12. lib. 3. Patruæ uerbera linguæ.

AD PROGYMNASMA LXXVII.

VT quõdã Icari] Fabula de uolatu Dædali & Icari eius filij est in 8. Met. Mare in qđ decidit, Icariũ nomen obtinuit. Oui. Icarus Icarias noĩe fecit aquas. Monẽdi sũt mihi uno uerbo Magistri, uti ne temerè quenq̃ auctorẽ suis discipulis interpretandũ suscipiant, & cogitent, uina recentia dulciora, uetusta autem salubriora esse. Deinde uideant etiam quos libros emant pueri, ne dilapident pecuniam. Ipsi se interrogari super ea re iubeant, & quã utilissimos emendos suadeant. Quod quidẽ difficile nõ erit ijs, q in multis libris diu uolutati fuerĩt.

AD PROGYMNASMA XXCII.

DE honoribus istis scholasticis, siue ut more iã receptũm est loqui, de promotionibus, multa cap. 7. lib. 1. Academiarum Midendorp. Rationem insignium istorum accipiendorum, & honorem denique cum uictoribus apud Olympum coronatis comparat Iunius lib. 5. cap. 21. *Velut parens est antiquissima*] A Carolo Magno instituta, anno Domini. 791. Quam uincit antiquitate Bononiensis, utpotè condita à Theodosio Iuniore, post Christum natum circiter annum CCCC. & XX. Multa de ambabus Midendorp. lib. 3.

AD PROGYMNASMA XXCIII.

AD ingenium cuiusque, naturam, uoluntatem explorandam, ad fastum reprimendum, ingenerandamque modestiam hic mos deponendi excogitatus primum uidetur, quod etiam eius cerimoniæ quædam ritusque communes omnium Academiarum (in quibus scilicet tenetur) satis iudicant, si eos intelligas. Initium forsitan sumpserit ab Atheniensis Gymnasij consuetudine, vbi nouitij captiosis interrogationibus vexari, irrideri, miroque tumultu ac strepitu in balneũ per forum deduci solebant. Qua de re multa D. Gregorius Nazianzenus in laudatione D. Basilij Magni, quem cum Bizantio veniret Athenas, propter opinionem probitatis & doctrinæ, quam haberet iam tum apud omnes, hac lege solutum fuisse affirmat. Lege c. 10 li. 1. Academiarum Midendorpij. In re igitur ludicra mihi ludendum fuit, & ex præcepto Isocrat. μηδὲ περὶ τὰ

γελοῖα σπουδάζειν, μηδὲ περὶ τὰ σπουδαῖα γελοιοῖς χαίρειν Nec in ridiculis seriò, neque in serijs ridiculè agendum.

AD PROGYMNASMA XXCIV.

NE *fando quidem audita*] Passiue positum gerundium. Plau. Amphit. Quæ neque fieri possunt, neque fando vnquam accepit quisquam. Cic. pro Quinctio. Non denique vlla vnquam intercessit postulatio, mitto æqua, verùm ante hoc tempus ne fando quidem audita. Virg. 2. Æneid. Fando aliquid si fortè tuas peruenit ad aures. Talia sunt apud eundem cantando, videndo, eclog. 8. Frigidus in pratis cantãdo rumpitur anguis, Et Georg. 3. *Vt Gracchi Corneliam matrem*] Cornelia Scipionis Africani maioris filia matrimonium tenuit Tib. Sempronij Gracchi, cui genuit liberos duodecim, eosque tanti fecit, vt illorum caussa Ptolemæi Regis nuptias repudiaret. Cic. in Bruto. Fuit Gracchus diligentia Corneliæ matris á puero doctus. In eodem lib. infrà: Legimus epistolas Corneliæ matris Gracchorum. Apparet filios nõ tàm in gremio educatos, quàm in sermone matris. Quintil. lib. 1. cap. 1. Gracchorum eloquentiæ multum contulisse accepimus Corneliam matrem, cuius doctissimus sermo in posteros quoque est epistolis traditus. *Vnam aurem huic dedi*] Traditum est memoriæ Alexandrum Magnum cum fortè accusatorem audiret, manu admota alteram aurem occlusisse. Interrogatum cur id faceret, respondisse. Quoniam hanc seruare me defensori oportet. Vtraque pars igitur in controuersiis & litibus audienda, quantumcunque manifestum & euidens appareat, quod altera dicit. Seneca.

Qui statuit aliquid parte inaudita altera,
Aequum licet statuerit, haud æquus fuit.

AD PROGYMNASMA XXCV.

L*itera Pythagoræ*] Cursum vitæ humanæ Samius ille Senex literæ Y cõparauit, cuius basis pueritia, summum autem basis, vbi videlicet duo cornua oriri incipiunt, limen seu initium adolescentiæ, quod quisque hominum cum attigerit, hæreat, ac nesciat in vtram sese partem det, dextramne au læuam vitæ agendæ viam teneat. Illam esse virtutis bonarumque artium, asperam quidem, sed exitu iucundam & amœnam: hanc

luxuriæ, inertiæ & ignauiæ, gratam & suauem in speciem, sine ipso plenam miseriæ. Qua de re Lactant. li. 6. ca. 3. & 4. Fertur etiam carmen inter cætera Virgilianæ Appendicis, Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni, &c. Sic prodicus Sophista Herculi etiamnum puero in solitudine ad biuium sedenti virtutem & voluptatem apparuisse, & vtramque ad se Herculem perducere conatam finxit. Meminerunt Xenophon li. 2. ἀπομνημόν. Quintil. lib. 9. cap. 2. Cic. 1. Off. Silius Italicus figmētum hoc ad Scipionem sub lauro sedentem, & de bello cogitātem transtulit. Talis deliberatio est Lysitelis adolescentis in Trinum. Plauti. Huc pertinet somnium Luciani de Statuaria & Pædia. Huc angusta porta & lata via, de qua apud Matth. *Modo vngues roders*] Sic facere consueuerunt, qui aut de mutanda re, cuius pœnitere cœptum est, seriò multumque cogitant, aut in aliqua attentissima cura defixum habent & immersum animum, præcipuè autem, qui maiorem ponunt in scribendo attentionem ac diligentiam. Hinc Persius negligentiam Poetarum reprehendens: nec demorsos sapit vngues. Et Horatius de Lucilio Sat. 10. lib. 1.

Si foret hoc nostrum fato delatus in æuum,
Detereret sibi multa, recideret omne quod vltra
Perfectum traheretur, & in versu faciendo
Sæpe caput scaberet, viuos & roderet vngues.

Quam patrimam è capite] De ortu Mineruæ è capite Iouis exstat festiuus apud Lucianum dialogus. Quorum uterque parens in viuis esset, patrimi, matrimi dicebantur. Quibus pater mortuus, matrimi, quibus mater, patrimi. Catull. epig. 1. Mineruā vocauit patrimam virginem (hic enim quidam rectè legunt pro patrona virgo) quod matre carens, tantū haberet patrem *Te non ita longè prætextum*] Vulgò dicitur: Scientiam neminem habere hostem, nisi ignorantem. Qui enim in adyta disciplinarum semel introierunt, ij demum experiuntur, quàm sit verum illud Aristoteleum: radices literarum amaras esse, fructus uerò dulces. Ac potest sanè quod de Dialectica scripsit Gellius libro. 16. cap. 8. ad quamlibet doctrinam liberalem, atque ad chorum totum Musarum æquè referri. Huius disciplinæ studium atque cognitio, inquit, in principijs quidem tetra & aspernabilis, insuauisque esse, & inciuilis videri solet: sed vbi aliquantum processeris, tum denique & emolumētum

in animo

in animo dilucebit tuo, & sequetur quædã discendi voluptas in satiabilis. Cui sanè si modum non feceris, periculũ non mediocre erit, ne, vt pleriq́ue alij, tu quoque in illis Dialecticæ gyris atque mæandris, tanquam apud Sirenios scopulos consenescas. *Artem sedentariam*] Sedentarij & sellularij opifices sunt textores, sutores, sartores, & omnes denique qui sedendo opus faciũt, eæq́ue artes sellulariæ, & sedẽtariæ dicuntur, suntq́ue in contemptu propemodum. *Qui Platoni dicebat*] Laert. in Diogene rẽ his verbis exponit. Platone de Ideis disserente, & nominante mensalitatem & cyathitatem; Equidem, (inquit Diogenes) o Plato, mensam & cyathum video, mensalitatem verò & cyathitatẽ nõ video. Rectè. (inquit Plato) quibus enim cyathus mensaq́ue conspicitur oculos habes. quo autem mensalitas, & cyathitas intelligitur, animum non habes. Hac historia melius sese tuebuntur, qui ob rerum obscuritatem voces coguntur inauditas procudere, & illo Lucretij.

Multa nouis verbis præsertim cùm sit agendum,
Propter egestatem linguæ & rerum nouitatem.

Melius, inquam, ita sese defendent, quàm eo, quod Cicero Lentulitas & Appietas dixerit. *Estote Dij si vultis*] Messeniorum legati, aut alius ciuitatis, alius legati certè, Philippo Regi narrarunt, decreuisse Rempublicam propter rerum ab eo gestarum gloriam & magnitudinem in Deos ipsum referre. Tum Rex ita quæsiuit: habetne vestra Respub. potesta tem faciendi Deos? Illi, habet, inquiunt. Et Rex: Facite ergo vos ipsos Deos. *Est enim hominum propria*] Cicero primo off. Inprimisque hominis est propria veri inquisitio, atque inuestigatio. Itaque cum sumus necessarijs negotijs curisque vacui, tum auemus aliquid videre, audire, addiscere, cognitionẽq́ue rerum aut occultarũ aut admirabilium ad benè beatèque viuendum necessariam ducimus. Et infrà non longè: Omnes enim trahimur & ducimur ad cognitionis & sciẽtiæ cupiditatem, & quæ sequunt ur. Quæ sen tentia est etiam Aristotelis lib. 1. de Sapientia. *Qui eget sapientia, neminem*] Laert. Percontanti Dionysio. quamobrem philosophi diuitum limina tererent, diuites verò philosophorum non itẽ. Quòd illi, inquit Aristippus, sciunt quibus indigeant: at hi nesciunt. Duæ sunt præclaræ sententiæ Isocratis oratione ad Demonicum, quæ quidem referta est præceptionibus saluberrimis: eas attulisse, videtur ex vsu futurum, spectãt enim

ad rem propositam. Audiuisse multa præstare puta, quàm pecuniæ multum coegisse. Nam hæc facilè amittitur, illa perpetuò durant. Solius enim sapientiæ possessio est immortalis. Altera continenter sequens hæc est: Ne te pigeat longã ire viam, ad eos, qui se aliquid vtile docturos profitentur: Cum enim mercatores rei familiaris augendæ gratia tanta maria trãsmittant: turpe fuerit adolescẽtes excolendi ingenij caussa, nec terrestre iter velle suscipere. *Animal rationis & consilij compos*] Cicero 1. de leg. hominem describit his verbis: Animal hoc prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & consilij, quem vocamus hominem, præclara quãdam cõditione generatum esse à supremo Deo. Solum est enim ex tot animantium generibus, atque naturis, particeps rationis & cogitationis, cum cetera sint omnia expertia. *Pūctis interrogationis tuæ*] Fuit hic mos Stoicorum, quorum omnis cura in Dialecticis consumebatur, quique disputationũ suarum veluti laqueis alios irretiebant. In Tusc. Stoicorum more agamus, qui breuiter astringere solent argumenta. Et Præfat. Paradox. Cato aũt perfectus (mea sententia) Stoicus, & ea sentit, quæ non planè probantur in vulgus, & in ea est hæresi, quæ nullum sequitur florem orationis, neque dilatat argumentum, sed minutis interrogatiunculis, & quasi punctis, quod proposuit efficit. *Cum aut philosophi eas regere*] Est apud Platonem in V. de Repub. loquens Socrates in hunc modum: ἐὰν μὴ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν, &c. Id est, Nisi uel Philosophi ciuitatibus imperitent, uel ij qui nũc Reges & Dynastæ appellãtur, legitimè, & quod satis est philosophentur, atque in idem ciuilis facultas & philosophia concurrant, & contra quã hoc tẽpore in vtroque fit, ingenia multa necessariò diuersa in studia distrahantur, nunquam malorum finis reperietur. Cic. epist. 1. lib. 1. ad Q. F. paucis totius sententiæ summam est complexus. Atque ille quidem princeps ingenij & doctrinæ Plato, tũ denique fore beatas Respub. putauit, si aut docti & sapientes homines eas regere cœpissent, aut qui regerent, omne suum studium in doctrina ac sapientia collocassent. *Vt Athenarum gubernacula*] In 1. off. Itaque eos (philosophos) ne ad Rempub. quidem accessuros putat, nisi coactos. Æquius autem erat id voluntate fieri. Vide locum. Pręterea epist. 9. ad Lentulum, cur ipsemet Rempub. attingere noluerit, caussam quandam affert: nempe quod

cum offendisset populũ Athenienſem prope iam deſipientem ſenectute, cumque eũ nec perſuadendo nec cogendo regi poſſe uidiſſet, cum perſuaderi poſſe diffideret, cogi fas eſſe non arbitraretur. Ælianus lib. 3. cap. 17. plurimos philoſophos recenſet qui Reſpub. gubernauerint, eaſque inſtituerint, & emendauerint. *Quamdiu literæ à Romanis*] Anno ab V. C. CCCCX. ſeu ut alij numerant DX. C. Claudio Cœci filio & M. Tuditano Coſſ. Liuius Andronicus Romæ primus dedit fabulam, anno uno ante natum Ennium, qui fuit maior natu quàm Plautus & Næuius. Sero igitur Romani poeticam acceperunt. At contra oratorem celeriter complexi ſunt, nec eum primo eruditum, aptum tamen ad dicendum Vide initium 1. Tuſcu. Quin edicto prohibiti ſunt docere, & ut putabant, ignauia corrumpere iuuentutem Rhetores. Id habes apud Gellium. At poſtea quàm imperio omnium gentium conſtituto, diuturnitas pacis otium confirmauit, ut eſt in 1. de Orat. exiſtimarunt Romani ſibi quoque ad literarum & ſapientiæ laudem enitendum, qua Græcis nõ multum cederent, qui ipſos eouſque uiciſſent non repugnantes. *Non minimam partem incommodorum*] Lege proœmium 1. de Inuent. & librorum de Oratore. *Colligere vaſa*] Locutio militaris. Vaſa quippe, hoc eſt, impedimenta colligunt milites & ſarcinas, quoties caſtrametaturi ſunt. Allegoria quadam & cum lepore Cic. Verrina 4. Cum Diodorum è Sicilia ante diſceſſiſſe uellet ſignificare, quàm à Verre, cuius rapiendi libidines non ſolum oculis, ſed etiam auribus excitabantur, ſcyphis & ſupellectili argenteâ ſpoliaretur, conquiri, inquit, Diodorum tota prouincia iubet. Ille ex Sicilia caſtra iam mouerat, & vaſa collegerat. Conuaſare, ait Nonius, eſt furto omnia colligere. Terent. Phorm. Aliquid conuaſaſſem, atque hinc me conicerem in pedes.

AD PROGYMNASMA XXCVI.

NEc aureis iſtis compedibus] Diogenes Ariſtippum philoſophum in aula regiâ degentem aureis compedibus teneri dicebat, ne exire poſſet, captui videlicet delicata illa & ſplẽdida vita Principum. Eſt tamen ſtulti, vt ait Seneca, ſuis delectari compedibus, tametſi aureis. Lege Prouerb. Aureæ compedes, & emblema Alciati 86. atq; in id Claudium Minoem. Item de

miserijs Curialium Æneam Syluium, aliosq. cōplures auctores cum eodem coniunctos, de vita aulica & priuata. *Vna scientia liberalis alteri*] Quid poterunt sine Grammaticis reliquæ omnes? quandoquidem illa uelut ianua & clauis est aliarum. Quid sine Dialecticis & Rhetorica & Iuris ciuilis prudentia, & rursum ceteræ omnes? siquidem instrumētum sciendi est. Quid sine Mathematicis Philosophia? quid sine Philosophia uel Medicina, vel Theologia? Quid sine leuioribus seu humanioribus literis illæ interiores & reconditæ? Quid rursum sine illis istæ? Ac putarunt quidam ob hanc caussam dictas esse Musas quasi ὁμοῦ οὖσας, quod sunt, seu esse debent simul. *Hunc ducem ac moderatorem temporum solem*] Adscribamus locum Plinij ex c. 6. lib. 2. quo hunc principem ac moderatorē luminū reliquorū, mentem ac temperationem mūdi eximiè collaudauit. Eorum (siderum errantium) medius sol fertur, amplissima magnitudine ac potestate: nec temporum modò terrarumq. sed siderum etiam ipsorum, cœliq. rector. Hūc mundi esse totius animum, ac planius mentē: hunc principale naturæ regimen, ac numē credere decet opera eius æstimantes. Hic lucē rebus ministrat, aufertq. tenebras: hic reliqua sidera occultat; hic vices temporum annumq. semper renascentem ex usu naturæ temperat: hic cœli tristitiam discutit, atq; etiā humani nubila animi serenat: hic suum lumen ceteris quoq; sideribus fœnerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, vt principi literarū Homero placuisse in vno eo video. *Homine literis tincto, atque adeò infecto*] Cicero 2. de Orat. Sit enim mihi tinctus literis, audierit aliquid, legerit, ista ipsa præcepta acceperit, &c. Vbi Budæus Commentar. linguæ Græcæ arbitratur Tulliū exprimere voluisse δευσοποιόν, quod ualet bene tinctus, seu imbutus, ita ut deleri tinctura, aut elui non possit. Ac de purpura propriè, de alijs omnibus quæ colorē habent metaphora dici affirmat Suidas. Victorius lib. 10. c. 18. aliter sentit, Ciceronem in promptu, summaq. tantùm cute aspersum ac coloratū significasse, id declarari uerbis sequentibus, legerit aliquid, audierit, &c. lege cetera apud eundem. *A semetipso in rebus aduersis*] Hoc fecerunt, qui in hoc ipso dialogo nominantur Cicero & alij. Et testatur id de se pluribus locis Cicero, sibi literas suas esse in rebus incommodis leuamento ac solatio. Quod si auaro in aduersa quapiam fortuna dulcis est pecunia in arca recon-

dita,

dita, ambitioso suus honor, uoluptario sua Venus, cur sapientem non delectet sua sapientia?

AD PROGYMNASMA XXCIIX.

QVid est quod vni huic tam fixè] Sunt qui libros quamplurimos commercantur eosq. non legunt. Ii tàm docti euadent, quàm cytharœdi, si multas emant cytharas, quas domi ad parietem suspendant, & quotidie intueantur. Sunt qui sine delectu ac discrimine per uarios scriptores uagãtur, & circumcursant, credũtq. multa & varia legendo se doctos fore. Illi sollicıti sunt ut multa ingerant, non ẽt ut digerant, quæq. legũt in suũ succum sanguinemq. conuertant. Audiamus quid Seneca statuat de legendis auctoribus epist. 2. lib. 1. [Est enim res magni momenti, & scitu necessaria studiosis, ne tempus quod nũquam redit, malè conterant & sese frustra macerent. Illud uide, inquit, ne ista lectio multorum auctorum, & omnis generis uoluminũ habeat aliquid uagum & instabile. Certis ingenijs immorari, & innutriri oportet, si uelis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat. Nusquã est qui ubiq; est. In peregrinatione uitam agentibus hoc euenit, ut multa hospitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat necesse est ijs, qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia cursim & properantes transmittunt. Nihil æquè sanitatem impedit, quàm remediorũ crebra mutatio. Non coalescit planta quæ sæpe transfertur. Nihil tam vtile est, quod in transitu prosit. Distrahit animum librorum multitudo. Itaque cùm legere non possis quantum habueris, sat est habere quantum legas. Probatos itaque semper lege: & si quando ad alios diuertere libuerit, ad priores redi. *Consolationem istam esse suppositıtiam*] Mitto alios, Iani Guilielmi pereruditum libellum vidimus, quo istam consolationem nec Tullij, nec Tullio satis dignam esse conuicit Carolum Sigonium, quem in infami argumento eloquentiæ suæ diuitias opinatur ostendere voluisse. Concedit tamen esse hominis neque indiligentis, & philosophiæ ac Ciceronis studiosi: ingenio autem nec ad illam comprehendendam, nec ad hunc exprimendum vel acuto satis, vel accommodato. Lege librum. *Ve manum ab eodem verberando*] Incussit ei pugnum satis durum, inquit, narrans hoc factum Ælian. libr. 13. cap. 38. eum imperitum esse, & similes sibi pueros efficere ostendens. *Plena ruris*]

Plenus

Plenus ruris dicitur, qui est inurbanus, insulsus, rusticitatis plenus, vt Græci dicunt *ἀγρϋ πλέως*, & Hesychius explicat *ἀγροικίας πλήρης*. Catullus in annales Volusij. At vos interea venite in ignem Annales volusi. In Truculento ancilla seruum, à quo tractaretur inhumanius, vocat rus merum. *Oppugnare imitationem Ciceronianam*] Ausus est hoc Politianus, cui respondit Paulus Cortesius. Scimus etiam Erasmum dialogum euomuisse; quem Ciceronianum appellauit. In quo ea de imitatoribus Ciceronis per calumniādi libidinem mentitur, quæ illis in mentem nec venient aliquando, nec venerunt. *Similitudinē vt Zeuxis*] Quid hic pictor nobilissimus fecerit Crotoniatis Helenam in templo picturus Cic. præfa. 2. de Inuent.

AD PROGYMNASMA. XXCIX. XC.

Homo argutissimus] Macrobius Saturnal. lib. 2. cap. 1. ipsum & Plautum à iocorum venustate commendat. Idem tamen alibi, & alij eundem vt aliquando nimium in iocando notauerunt. *Quos Tiro libertus ex eius*] Quintilianus libro sexto, capite tertio. Vtinā libertus eius Tiro, aut alius, quisquis fuit, qui tres hac de re libros edidit, parcius dictorum numero indulsissent, & plus iudicij in eligendis, quam in congerendis studij adhibuissent: minus obiectus calumniantibus foret; qui tamen nunc quoque vt in omni eius ingenio facilius, quid reijci, quàm quid adijci possit, inueniunt. De Tirone Gellius libro septimo, capite tertio. *Quod ad C. Herenniū*] Antiquitas putauit Ciceronem auctorem, sed antiquitas rudis, & elegantiorum literarum ignara, atque in Cicerone nimis parum exercitata. Digladiantur adhuc hodie quidam super hoc negotio. Veruntamen standum est à pluribus. Scripsit quiddam de hoc Aldus Manutius Pauli Pater, Maioragius libro reprehensionū in Nizolium, & alij. In libros autem de Oratore insignem præfationem idem Maioragius, & in Partit. similiter. *A quo ipsemet Tullius vel sumpsit multa*] Ex his qui supersunt libris Aristotelcis, Cicero multa in suos transtulit, præsertim in tertium de Oratore. Nec pauca vtique ex illo, quo ipsum dicendi artes omnium superiorum exposuisse cōfirmat 2. de Oratore. Quin etiam 2. de Inuentione confiteri non dubitat, se omnium quicunque fuerant ab vltimo principio Rhetoricæ præceptionis, vsque ad id tempus expositis copijs quodcunque placeret ele-

gisse, ad illos scilicet de Inuent. libros locupletandos. Fatetur etiam epist. ad Lentulum 9. se omnium antiquorum Aristoteleam, & Isocrateam dicendi rationem oratoriam tribus illis ad Q. F. esse complexum. Vide Manut. explanat.

AD PROGYMNASMA XCI.

Q*Vot sunt, quot fuerunt*] Epigrāma Catulli in Ciceronem, nescio ob quod beneficium, quod uidetur ab eo accepisse, agit enim gratias, hoc est.

Disertissime Romuli nepotum
Quot sunt, quotque fuere Marce Tulli,
Quotque post alijt erunt in anuis:
Gratias tibi maximas Catullus
Agit pessimus omutum poeta.
Tanto pessimus omnium poeta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

Vtitur autem idem poeta sæpius isto amplificandi modo, ijsdem verbis, aut penè ijsdem. Cicero etiam Orat. post reditum ad Quirit. Cn. Pompeius uir omnium qui sunt, fuerunt, erunt virtute, sapientia, & gloria princeps. Et epist. 21. lib. 11. Dij isti Segulio malefaciant, homini nequissimo omnium, qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt. Plaut. Persa. Qui sunt, qui fuerunt, quique futuri sunt postflac, ego solus omnibus antideo facilè, miserrimus hominum ut uiuam. *Caput eius præcisum*] Caput ab scissum Antonius ad se afferri, & in mensa apponi iussit, tamdiuque per diem aspexit, donec animum expleuisset, Fuluia porrò Antonij vxor, cùm caput illud in manus sumpsisset, primò maledictis & diris execrationibus prosecuta est, deinde consputans atque in gremio reponens, toruissimeque inspectans linguam eius extraxit, & in eam sæpiùs aciculam infixit vt ad crudelitatem nihil faceret reliquum. Cædem Tullianam multi luculentis versibus deplorauerunt. E quibus carmen suum venustè quidam hoc disticho conclusit:

Vulnere nempe vno Ciceronem confit it, at te
Tullius vteruit vulneribus lacerat.

Vide append. Virgiliauam & Crinit. lib. 1. cap. 8.

AD

Plenus ruris dicitur, qui est inurbanus, insulsus, rusticitatis plenus, vt Græci dicunt ἀγροῦ πλέως, & Hesychius explicat ἀγροικίας πλήρης. Catullus in annales Volusij. At vos interea venite in ignem Annales volusi. In Truculento ancilla seruum, à quo tractaretur inhumanius, vocat rus merum. *Oppugnare imitationem Ciceronianam*] Ausus est hoc Politianus, cui respondit Paulus Cortesius. Scimus etiam Erasmum dialogum euomuisse; quem Ciceronianum appellauit. In quo ea de imitatoribus Ciceronis per calumniādi libidinem mentitur, quæ illis in mentem nec venient aliquando, nec venerunt. *Similitudinē vt Zeuxis*] Quid hic pictor nobilissimus fecerit Crotoniatis Helenam in templo picturus Cic. præfa. 2. de Inuent.

AD PROGYMNASMA. XXCIX. XC.

HOmo argutissimus] Macrobius Saturnal. lib. 2. cap. 1. ipsum & Plautum à iocorum venustate commendat. Idem tamen alibi, & alij eundem vt aliquando nimium in iocando notauerunt. *Quos Tiro libertus ex eius*] Quintilianus libro sexto, capite tertio. Vtinā libertus eius Tiro, aut alius, quisquis fuit, qui tres hac de re libros edidit, parcius dictorum numero indulsissent, & plus iudicij in eligendis, quam in congerendis studij adhibuissent: minus obiectus calumniantibus foret; qui tamen nunc quoque vt in omni eius ingenio facilius, quid reijci, quàm quid adijci possit, inueniunt. De Tirone Gellius libro septimo, capite tertio. *Quod ad C. Herenniū*] Antiquitas putauit Ciceronem auctorem, sed antiquitas rudis, & elegantiorum literarum ignara, atque in Cicerone nimis parum exercitata. Digladiantur adhuc hodie quidam super hoc negotio. Veruntamen standum est à pluribus. Scripsit quiddam de hoc Aldus Manutius Pauli Pater, Maioragius libro reprehensionū in Nizolium, & alij. In libros autem de Oratore insignem præfationem idem Maioragius, & in Partit. similiter. *A quo ipsemet Tullius vel sumpsit multa*] Ex his qui supersunt libris Aristoteleis, Cicero multa in suos transtulit, præsertim in tertium de Oratore. Nec pauca vtique ex illo, quo ipsum dicendi artes omnium superiorum exposuisse cōfirmat 2. de Oratore. Quin etiam 2. de Inuentione confiteri non dubitat, se omnium quicunque fuerant ab ultimo principio Rhetoricæ præceptionis, vsque ad id tempus expositis copijs quodcunque placeret elegisse,

gi ſſe,ad illos ſcilicet de Inuent. libros locupletandos. Fatetur etiam epiſt.ad Lentulum 9.ſe omnium antiquorum Ariſtoteleam, & Iſocrateam dicendi rationem oratoriam tribus illis ad Q.F. eſſe complexum. Vide Manut.explanat.

AD PROGYMNASMA XCI.

QVot ſunt, quot fuerunt] Epigrāma Catulli in Ciceronem, neſcio ob quod beneficium, quod uidetur ab eo accepiſſe, agit enim gratias, hoc eſt.

Diſertiſſime Romuli nepotum
Quot ſunt, quot que fuere Marce Tulli,
Quotque poſt alijt erunt in anuis:
Gratias tibi maximas Catullus
Agit peſſimus omutum poeta,
Tanto peſſimus omnium poeta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

Vtitur autem idem poeta ſæpius iſto amplificandi modo, ijſdem verbis, aut penè ijſdem. Cicero etiam Orat. poſt reditum ad Quirit. Cn Pompeius uir omnium qui ſunt, fuerunt, erunt virtute, ſapientia, & gloria princeps. Et epiſt. 21.lib.11. Dij iſti Segulio malefaciant, homini nequiſſimo omnium, qui ſunt, qui fuerunt, qui futuri ſunt. Plaut. Per ſa. Qui ſunt, qui fuerunt, quique fururi ſunt poſtſlac, ego ſolus omnibus antideo facilè, miſerrimus hominum ut uiuam. *Caput eius præciſum*] Caput ab ſciſſum Antonius ad ſe afferri, & in menſa apponi iuſſit, tam diuque per diem aſpexit, donec animum expleuiſſet, Fuluia porrò Antonij vxor, cùm caput illud in manus ſumpſiſſet, primò maledictis & diris execrationibus proſecuta eſt, deinde conſputans atque in gremio reponens, toruiſſimeque inſpectans linguam eius extraxit, & in eam ſæpiùs aciculam infixit vt ad crudelitatem nihil faceret reliquum. Cædem Tullianam multi luculentis verſibus deplorauerunt. E quibus carmen ſuum venuſtè quidam hoc diſticho concluſit:

Vulnere nempe vno Ciceronem confiċit, at te
Tullius vteruit vulneribus lacerat.

Vide append. Virgiliauam & Crinit.lib.1.cap.8.

AD

AD PROGYMNASMA XCII.

VT *eius imaginem in Lerario*] Sic appellat Lampridius sacrarium illud Imp. domesticum. sedis cùm in interiore, seu maiore larario etiam Christi Seruatoris nostri statuam inter principes Diuos, & animas sanctiores haberet, & in eodem Apollinum Thianeum, Abrahamum, & Orpheum, in minore Achillem, aliosque duces clarissimos, & cum Ciceronis simu lacro etiam Virgilij. Crinit. lib. 10. cap. 5. *Fertur auaritia miseroque*] Hunc locum Hoeatij confert cum versibus Euripideis ex Hypolito Muret. lib. 1. cap. 4.

AD PROGYMNASMA XCIII.

QVam *cor etiam nominitamus*] Cor pro animo sæpe dixērūt veteres, quod uidelicet animi sedem in corde quidam Philosophi constituerent aut animum cor esse docerent. Cic. 1. Tuscul. Alijs cor ipsum animus uidetur, ex quo excordes, ue cordes, concordesque dicuntur: & Nasica ille prudens bis con sul Corculum. Plaut. Mostell.

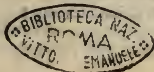
Recordatus multum & diu cogitaui,
Argumentaque in pectus multa mstitui
Ego, atque in meo corde (si est quod mihi cor)
Eam rem volutaui, & diu disputaui.

Idem Milite. Cuique sapiat pectus, nam cor non potest, quod nulla habet. Quasi mulieres omnes sint excordes & amentes: nam de muliere ibi sermo est. Cicer. 2. de finibus. Hoc est non modò cor non habere, sed ne palatum quidem. Ausonius reprehendens Grammaticum quendam de barbarismo:

Qui reminisco putat se dicere posse latinè,
Hic vbi coscriptum est, faceres cor, si cor haberet.

Lege etiam Gellium lib. 7. cap. 2.

FINIS.



.melc

Cassia ℥ij

Pili leuz alves ℥j

Questo Eu mentiri ss ec perdiare conseruente

Varij son defetti ; ma solu una è [illegible]

Col Pizzini di Reali [illegible]



1968

